Juli Vallmitjana

La Xava

NOVELA

Llibreria "L'Avenç", Rambla de Catalunya, 24
Barcelona, 1910

LA XAVA

ES PROPRIETAT

Al meu mestre

En Josep Plana i Dorca

L'Autor

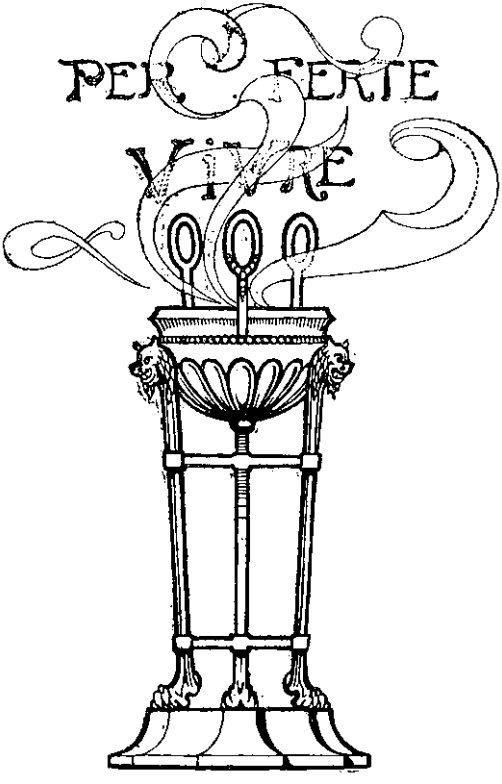
PER FERTE
VIVRE

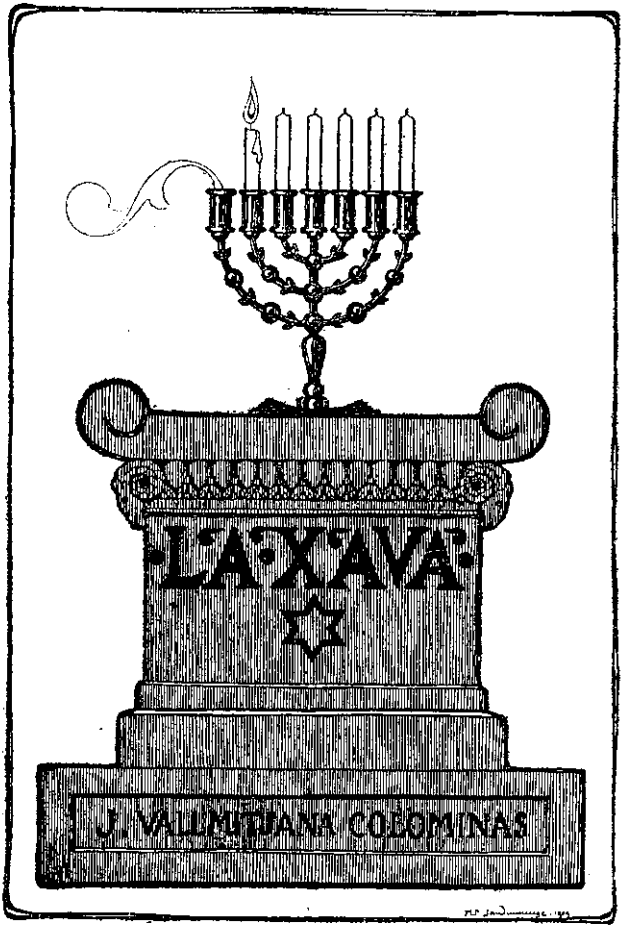

Tip. «L'Avenç», Rambla de Catalunya, 24

Barcelona, 1910

I

Tant el Marrà com el Pinxa eren dos homes que pel més petit insult se treien el ganivet i lo mateix l'endinsaven en el cos d'una persona que l'utilisaven per qualsevol ús casolà. S'havien ofès tant, que l'un a l'altre 's desitjaven la mort, i l'ira 's manifestava en ells amb tota l'acritut de que es capaç un ser humà, a l'extrem de que cada un d'ells hauria donat sa propria vida per robar la de l'altre.

No tenien més remei *que fer-se* [1] qui quedaria dels dos. Ni l'un ni l'altre 's tenien por, arribant a l'hora convinguda amb una serenitat que estava al nivell del seu mal instint.

El Serrallonga acompanyava 'l Marrà, i el Bocamoll al Pinxa. Com de costum, els que estaven enterats de lo que anaven a fer, aprofitant la foscor de

1) Alocució propria d'aquesta mena de gent: equival a dir «a qui guanyaria».

les parets negroses dels magatzems de carbó mineral, amagats espiaven lo que succeía, nerviosos i encuriosits per un fet que ells consideraven molt natural.

Aquells espectadors, en esperit, prenien part molt directa en aquell acte. Cada apreciació feta vers cada un dels contraris formava un nucli a favor seu, quals conseqüencies degenerarien en altres crims, perquè aquelles ànimes anemiques s'exaltaven pel més petit incident.

Tots els que eren amics del Marrà resultaven uns enemics enconats del seu contrari, i, pera demostrar aquesta afecció, per propria vanitat no tindrien altre remei que arribar a la realisació d'un fet consemblant al d'aquella nit.

Fos qui fós que morís, els seus companys propagarien un desig de venjança, no solament per l'amistat, encar que aquesta no hagués existit mai, perquè, desapareixent l'acció material, queda 'l fet o el nom com a simbol, preferint això 'ls homes a la realitat.

Els que havien de vigilar que no vingués *pasma*[1] o algun *nas*[2] s'havien posat en un lloc oportú perquè d'un troç lluny poguessin fer la senyal.

En aquella hora de nit, per aquells varalts, no hi sol passar ningú: sols de tant en tant se sent el brugit de la ciutat i la fressa de les dònes que, amparades per la fosca, exploten el vici impelides per la miseria o per la perversió.

1) Policia.
2) Tafaner o algú que no es de la colla.

— *Pinxera*[1] si ve algú, Serrallonga, que vui *servi*[2] an aquest *blanc*[3], — va dir el Marrà amb el ganivet obert.

— Sí, *pinxereu*[4], — contestà 'l Pinxa, afegint: — Per poc temps que 'm deixin, l'enllestiré.

El Marrà ja estava en guarda, i el seu contrari va dir-li:

— Tira!

El Marrà va embestir de dret, senyalant una punta de pit.

El Pinxa va *buidar-se*[5] i va pendre terreno, sense girar la cara, fent un bon salt endarrera, però amb la mirada fixa en el seu contrari, quals ulls semblaven sortir-li de la cara, descobrint la seva expressió tot l'odi reclòs en aquell ser humà, que en aquells instants estava posseit de la més repulsiva feresa.

Al veure 'l Marrà que li havia fallit l'entrada, sense que li hagués fregat la roba, sentí en el seu interior un sobressalt que l'encoratjà més, girant-se amb extraordinaria llestesa; però trobà al Pinta en guardia altra vegada. Saltironant cap a l'esquerra per enganyar al contrari, preparà una entrada de costat, i al moment que's tirava, allargant la mà per arribar al pit del Pinta, aquest, com que ja li coneixia aquestes entrades, li donà amb llestesa un cop al braç, des-

1) Vigila.
2) Fer mal o enganyar.
3) Covart.
4) Temps del verb *pinxerà*, vigilar.
5) Inclinació del cos.

viant-lo; però, amb l'embransida que duia, el Marrà va allargar-se unes quantes passes. Van girar-se tots dos amb tanta lleugeresa que van tornar a quedar l'un davant de l'altre.

Aquells dos homes esbufegaven, regalant-los la suor cara avall, i pantejaven de cansament i tremolaven de rabia.

De la fosca se sentia la remor oprimida de l'impressió que feia cada assalt. Van tornar altra vegada a intentar si podien ferir-se, però 'l cos no resistia 'ls embats del seu ànim, i els esbufecs se perdien en la soletat trista d'aquella nit de lluna un xic ennuvolada per la boirina.

Amb perfidiosa nerviositat s'escometien, avançant i retrocedint.

Feia bona estona que la lluita durava, i els espectadors admiraven aquella resistencia, i, sense defallir d'esperit, apesarats pel cansanci, no deixaven d'escometre-s, com si l'un se volgués engolir l'halè de l'altre.

Les fulles dels ganivets relluíen llampants com les escates dels peixos dintre de l'aigua, però a l'ultim un gemec esglaiador esborronà fins als espectadors més perversos. El Marrà havia sigut malferit, i l'assassí volia assadollar la seva ira a copia de ganivetades; però, sorprès per la remor de dintre les ombres, va deixar-lo, i tots van fugir, internant-se en la ciutat... El Marrà va quedar-se estenallat damunt d'un bassal de sang.

La lluna, amb el seu trist somrís, semblava que

s'ho mirés, i, fent sa ruta, allargà les ombres d'unes parets, com si amb el vel d'aquella foscor abrigués el cadavre.

Els dos padrins van trobar-se novament en la taverna nomenada «La Mina», i allí, asseguts en un dels bancs de fusta i recolzats damunt de les enllefardades taules, comentaven el fet rodejats de *gent de la vida*[1], que escoltaven els detalls de la lluita; puix la major part d'ells havien intervingut en la disputa que va motivar-la, i amb tal motiu s'armaven fortes qüestions, sentint cada un d'ells desitjos de ser al lloc del vencedor, perquè aquests fets els causen una admiració que·ls fa supeditar al domini del que·s guanya·l nom de valent.

El Boca-moll explicava·l fet amb tots els detalls, i els oients, a l'escoltar-lo, demostraven amb llurs cares incolores, per medi de l'excitació de llurs faccions, l'impressió interna que·ls produia aquella narració. La llum d'un aparell de gas, que queia verticalment esmortuida per la gran alçaria del sostre, i els clars i obscurs que marcaven les faccions, en conjunt els feia tindre un aspecte extrany, confosos, ademés, per la boira del tabac.

Al costat del Boca-moll, agenollat damunt del banc i com caigut a la taula, s'estava·l Titella, que era un minyó d'uns vint anys, afaitat, amb americana blava, molt ajustada i solament cordada amb el

1) Se donen aquest calificatiu els lladres, els que viuen de les dònes i els que pateixen de ganduleria cronica.

primer botó del cap-d'amunt, mocadoret blau al coll, tirat una mica endarrera, pantalons de vellut i una mena de boina amb visera. El Xatin, com si estigués adormit, mirava sempre de reull, com si fos un defecte natural de la vista, i això contribuía a que la seva expressió fos repulsiva. Anava també vestit amb americana blava i l'indispensable mocadoret blanc al coll, i duia la gorra tirada una mica endarrera per lluir un manyoc de cabells que li queien damunt del front.

Lo que·l Boca-moll se deixava per explicar el Serrallonga li recordava, tenint aquest al seu costat el Gallet, que amb veu esquerdada interrompia amb impertinentes preguntes, i tot per voler presumir de que ell també sabia tirar el ganivet. Aquest, aguantada a l'orella, hi duia la punta d'un *caliquenyo,* que gairebé no se li veia perquè la boina li tapava. El seu mirar penetrant denunciava ·l seu embrutiment; era sec de cara, ullerós, i de cada extrem del triangular del nas se li marcava un sec que queia fins a les extremitats llabials (caracteristica remarcable en certes persones de mals instints), i sa brusa negra feia destacar la del Titus, que era blanca com les que usen els pintors. Aquest era l'unic que s'escoltava la conversa amb indiferencia: n'havia passat tantes anant a *fatigà,* que per ell allò no tenia més importancia que la que aquells companys novells de la vida li volien donar. Tenint la salut malmesa de les maldats que havia fet i de les pallisses que havia rebut, se dedicava unicament a fer de *santé:* el seu habit el feia dubtós entre

la gent normal, i l'aspecte bonatxó que li donava 'l bigoti groixut i canós feia que pogués introduir-se en certes cases pera estudiar el sistema o manera de robar-les.

Sempre renyava al Moret, que era un xato perillós, d'ulls petits i pomuls sortits, i que, encara que fos en ple hivern, sempre anava en mànigues de camisa. Duia gorra esparracada, pantalons estripats i bruts i espardenyes esbocinades, i la rossor dels cabells se li confonia amb el borrissol de la cara, perquè encara no s'havia afaitat mai.

Més enllà d'aquests, i en la mateixa taula, formant el conjunt d'oients, s'hi trobaven el Noiet, que, encara que tenia més de trenta anys, semblava un xavalet. Aquest s'havia fet celebre per anar pel *cuento del confiança*[1]: ses condicions fisiques el feien aparentar un jovenet que volia ser aprenent o dependent, i, així, amb l'impunitat del seu aspecte, podia posar en pràctica la seva refinada maldat. També hi havia 'l Pixa-peces, que anava vestit amb americana i pantalons de vellut, qual aspecte feia confiar a les victimes de son engany pel procediment dels *pastus*[2].

«La Mina» era una taverna que desde 'l carrer

1) Els que, llogant-se per moços, entren a les cases de comerç.

2) Joc conegut vulgarment amb el nom de *la carteta*. Coloquen tres cartes damunt de la taula i la victima ha d'endevinar la que té l'aposta que ell se creu amb tota seguritat, atiat per altres que també miren; o bé si hi ha o no una llevor dintre una clofolla de nou. Tot això té aquest nom: *els pastus*.

de Trenta-claus donava pas a un pati que feia fatxada al carrer den Cid. Per la seva llargada prenia aquest establiment un aspecte ben singular. Entrant, a la dreta, adossat a les vidrieres, hi havia ·l taulell del copeig, i els dos moços que·l servien, arremangats de braços, no paraven un moment de posar begudes. A l'esquerra, darrera una vidriereta que tapava un petit portalet, una dòna hi venia bunyols de bacallà i d'arengada i sardines escabetxades. Tots aquells menjars, més o menos apetitosos, estaven exposats damunt d'una taula coberta per unes estovalles que amb el temps havien sigut blanques. La venedora, amb un espanta-mosques de paper, esporuguia an aquells animalets, molts dels quals, buscant la vida, trobaven la mort nedant damunt del suc del bacallà a la llauna, o encastades en el fangueig de l'all-i-oli. L'impaciencia de la dòna feia ser més perfidioses a les mosques, que, atretes per aquell tuf, brunsinant voltaven la taula.

Entre la taula i el taulell hi havia una columna, qual socol tot sovint se veia rodejat de bordegaços que, bruts i espellifats, explicaven llurs picardies o fruíen amb rialles la llur corrupció.

Més endintre hi havia un espai que formava corredor, sense que destorbés la visió general d'aquell negrós interior. Era un troç de paret mestre que feia un compartiment. A la dreta, bótes de vi, que, per l'aspecte d'elles, semblava de calitat més escullida que·l que contenia la bateria de bótes que a continuació estaven arrenglerades fins al fons de la botiga, ont

n'hi havia ben bé una vinteua. Davant d'aquesta renglera de bótes hi havien també taules i bancs de fusta, en els quals a mitja tarda 's feia dificil trobar un espai per enquibir-s'hi una persona.

En una taula uns homes desfeien puntes de cigarro que havien recollit pels carrers i, novament refets els cigarros d'aquell tabac podrit i babejat, ne feien paquets o se·l venien a uns acaparadors d'aquell producte. N'hi havia d'altres que contemplaven amb extasi un porró que escandalosament oferia ·l seu liquit per emborratxar d'una manera insolenta an aquell que amb ignorant perfidia anés buidant-lo per omplir-se l'estomac d'un suc maligne. Aquell interior continuament està atapait de gent de totes edats que, amb el cap caigut damunt de la taula, vigilen de reull qui entra i qui surt de la taverna. Els uns estan amb la por de si hauran sigut descoberts, els altres saben que·l jutjat els reclama per haver estat complicats en algun robo o perquè propriament han robat.

En aquests llocs es ont s'hi solien reunir els esquivats de la policia, els que estan renyits amb tots els preceptes del nostre regim social, i els que la fatalitat atavica ·ls endinza en el fangueig de la maldat.

Cada personatge dels que allí ·s veien, quin cumul de coses feia pensar! Allí, en aquells barris, ells han creat el seu ambient i li han donat l'aspecte trist, com si per l'espai sols hi rondessin els pensaments malefics.

Dintre d'aquelles sentines la bardaixa afalaga al

sodomita, i riu impudica, amb la mateixa rialla, contemplant el ferit per mà criminal, o al que l'excitació alcoolica ha fet estavellar el crani en el cantell d'una paret; i la borratxa vomita ·l més insolent vocabulari, refregant-se ·ls muscles amb el bardaix indecorós, barrejant ses babes, unint-se instantaniament com si fos el verb de la maledicció.

Per les causes d'atracció al medi van reunir-se a «La Mina», però les resplendors que van fer les vidrieres de la part del carrer den Cid va esverar-los, sobre tot als *consortes*[1] Serrallonga i Boca-moll, perquè ·l Titella va dir:

— El *balondro*[2] i la *bul*[3].

I els dos padrins van esverar-se: l'un amagà ·l cap entre ·ls braços aparentant que dormia, i l'altre va ajupir-se a l'extrem del banc, dient en veu baixa:

— Titus, *tapieja*[4].

Sobtadament va obrir-se la vidriera i entrà ·l sereno; però com que la llestesa d'ells no pot ponderar-se mai prou, l'escena que formaven interiorment quedà transformada, aparentant la més completa indiferencia. Passà ·l sereno i l'inspector de policia per si trobaven el Coll d'Anec, que ·l matí d'aquell mateix dia, anant *pel descuit*[5], havia robat una caixa de sucre d'un carro. Insinuadament miraren les cares de la concurrencia,

1) Companys de maldats.
2) Sereno.
3) Policia.
4) Tape-m.
5) Els que roben als que estan distrets.

i com que 'l Coll d'Anec ja sabia que anant allí fóra *carregat* [1], ja tingué prou esma de deixar passar uns dies.

Escamats per aquesta impertinenta visita, suposaren que ja s'havia descobert el crim, i, pera no cridar l'atenció, van anar sortint de la taverna d'un a un, anant-se-n cadascú pel seu cantó.

El Pinxa, excitat per l'emoció de lo que havia fet, se n'anà a casa la dòna per la qual ell estava tant obcecat, i que probablement l'havia induit a fer aquell crim, perquè, encara que vivia amb el Marrà, l'odiava, i la por era lo que la feia estar amb ell, perquè la tenia estemordida: l'una vegada, perquè estava begut, l'espavilava; l'altra, perquè se li havia descobert algun fet, s'indignava i, tot explicant-ho an ella, acabava per pegar-li. Es clar que ella no hauria viscut amb un home que no li hagués pegat de tant en tant, però no amb l'excés i persistencia que ho feia 'l Marrà, perquè de blaus i esgarrinxades sempre n'anava plena. Les que sofrien moltes de les conseqüencies de la vida de la seva mare eren les dugues germanetes Roseta i Dolors, i miraven an aquell home esglaiades: un gest qualsevulga d'ell les estemordia, i fins el to de la seva veu les tenia corpreses. Mai estaven tant tranquiles com quan era a passar quinzena, encara que no menjaven quan volien, perquè la mare ho treia d'elles per dur-ho a la presó; perquè no hi ha cap dòna de la vida que no perdoni totes les ofenses

1) Agafat.

del seu home quan el té pres. Si no hagués temut la recompensa de la policia, ella mateixa l'hauria enllestit aprofitant qualsevulga impunitat, perquè ell també podia ser la seva mort, segons com se prengués les coses quan el Butxinet hauria complert.

Aturrollant-la amb els cops, el Marrà feia d'ella lo que volia. Quan arribava alguna esquadra extrangera li feia *treballar*[1] mariners, fent-los pujar a la cambra d'ella, i els prenien tot lo que podien, fent-ho més per l'*atraco* que pel *gat;* perquè ells, per allunyar les penes del mar i satisfer les abstinencies a que's veuen sotmesos viatjant, se deixen anar per aquells barris esmaperduts i ubriagats de vi i de llibertat, essent victimes dels més repugnants enganys.

Dormia en la seva cambra, que era composta de dos quartos: ella estava en el més gran, que era a l'indret de la porta vella, i les nenes al petitet, essent tant reduit el conjunt de l'habitació que se sentia 'l respirar de les noietes.

L'assassí entrà per la part de les Dressanes, pera aprofitar més la foscor. Les dònes de la vida que corren per allí com aucelles de nit, l'escometien, i ell, amb llargues i seguides gambades, no contestava un mot: sols fent un gest de despreci, s'allargava, fins que a l'arribar a l'escala quedà sobtat, perquè pensà que hauria de cridar el sereno i no li convenia de cap de les maneres. No obstant, s'hi atançà, va empènyer la porta amb la mà i aquesta va cedir al

1) Robar. Tot lo referent a fer malifetes en diuen *treballar*.

seu embat. Respirà de satisfacció: allò era una senyal que demostrava que la cosa li sortiria per bé.

L'escala recargolada conduía fins al terrat, i d'un replà a l'altre rebia un reflexe somort de la llum del fanal del carrer, que traspassava per unes reixetes recobertes de pols i terenyines. Els graons gastats i humits se feien relliscosos.

Pujava escala amunt cançat y esporuguit, perquè en cada pis hi vivien molts rellogats i temia ser vist. Cada vegada que s'apoiava a la barana, aquesta trontollava com si 's planyés. Amb passos pausats anava pujant, i en el seu interior hi batallaven el dubte i la satisfacció de trobar a la Gravada, per la qual sentia fonda inclinació.

Tot palpant trobà la porta de la cambra d'ella, coneixent-ho perquè hi havia una llarga escletxa. Trucà, i de dins no va respondre ningú, perquè ella dormia 'l primer sòn, estimulat per uns quants gotets d'aiguardent. Tornà a trucar, i la Dolors va despertar-se cridant a sa mare, i desde fòra se sentia la veu feble d'aquell infantó que desvetllava a qui li havia donat el ser.

— Qui ha? — contestà ella.

— Obre, Tona. Soc el Pinxa.

Al sentir aquest nom saltà del llit sobressaltada, i descalça s'atançà a la porta. Ell va encendre un misto, ella obrí, i tots dos entraren a l'habitació. Ella va encendre una mica d'espelma que tenia damunt del barró de la cadira, prop del llit, i tant l'extranyesa com la por no li deixaven pronunciar cap paraula.

La nena plorava, i ella distreia 'l seu estat maleint-la perquè callés. Ell tampoc va dir res, sols que, fent dos o tres passes, s'atançà al llit i s'hi assegué.

—I si ve ell?—va dir ella amb to indecís.

—No tinguis *bua*[1]: l'hi *pringat*[2], —contestà.

La dòna no va entendre bé la paraula: va pensar-se que volia dir que l'havia fet *carregar,* perquè *pringat* vol dir ferit i *carregat,* agafat.

Estava tant enamorada del Pinxa que la satisfacció de tenir-lo dominava 'l pensament de qualsevulga mala conseqüencia per part del Marrà: ja tant se n'hi endonava de tot: al contrari, potser aixís acabarien d'un cop aquella vida tant penada.

Amb natural coqueteria va dir-li ella:

—Si hagués sabut que tenies de venir, m'hauria arreglat. Me fa pena que'm vegi-s amb aquesta camisa tant vella.

Eren tants els forats de la camisa, que no ocultava per re 'l seu blanc desnú, fent un remarcat contrast el to de la seva pell abrigada per la roba amb la de la seva cara i mans, completament morenes. Els cabells li queien per damunt de les espatlles, i devegades li tapaven part de la cara; els peus, calçats per uns espardenyots vells i esbocinats, mostraven sa negrenca bruticia.

Ell no 's movia d'assegut en el llit i escudrinyava an ella. Els desitjos de posseir-la no li deixaven

1) Por.
2) Ferit.

veure la negror de la camisa ni sentir el tuf de la suor corrompuda dels sota-aixelles: no era tant sensible pera sentir aquestes repugnancies.

A l'entrar van deixar-se la porta oberta, i ell, amb un signe, li indicà que la tanqués. Tancada la porta i tirada la baldeta, retornà ella cap el llit, agarbonant-la ell com una fera. Ella refusà un xic el contacte que tant desitjava. Ell la besà i l'apretà entre ·ls seus braços, estirant-li fortament els cabells. Pera cedir an aquell dolor aixecà ·l cap, i ell, febrós, li mossegà ·l coll pera acariciar-la.

El flam de l'espelma oscilava, i aquells dos sers, entrelligats de braços i cames, fruíen pressentint major goig. Van deixar-se anar, i ell, que tenia ·l coll ressec, va preguntar:

—No tens res per *pillà?*[1] Ni puc *xamullà*[2] de tanta set que tinc.

—Una mica de *panyalí*[3] que m'ha sobrat i que·m guardava per quan me llevés.

I, atançant-li un got, va beure d'un glop el liquit que contenia, va fer petar la llengua al paladar i va refer-se un xic.

—Vols dir que no vindrà?—preguntà ella.

—No, no tinguis tanta *bua*. Si vingués, li recargolaria la *nuella*.

Prou va compendre ell que no l'havia entès de

1) Beure.
2) Enraonar.
3) Aiguardent.

que fos ferit o mort; però tement que tal vegada s'ho pendria malament, l'afalagà. Tot traient-se la roba ·l llum s'apagà.

La dòna ploriquejava, gemegant com una nuvia, i al moment d'escampar-se ·l vi que tant ubriacs els tenia, en lloc de besar-la la mossegava, i en tal desvari li va dir que creia que havia mort al seu amant, que tant oprimida la tenia.

— De panxa en l'aire l'he deixat...

Aquestes paraules, en lloc d'esfereir-la i fer-li sentir repugnancia per l'assassí que tenia damunt d'ella, l'excità tant perversament que, ubriagada per l'impressió, sentia goig de les urpes d'ell, les quals li clavava al coll, igual com si fos una fera que de molt temps no hagués vist femella, com de la sensació sinistra d'aquell crim.

Era un d'aquells moments de plaer en els quals, fugint de la realitat, les besties humanes s'enlairen o cauen en lo més refinat.

Passats aquells breus instants, una lacitut muscular els abatí, i a mida que llurs cossos defallien fadigats, se·ls despertà una crisis cerebral, i ell, foll de por, s'amagà pels recons de l'esquifida cambra.

També a la dòna, en el seu interior, el remordiment la feia culpable, com si ella mateixa hagués enfonsat el ganivet dintre del cor bategant del seu amant. La visió de la sang, quals clapes pressentia tenir en el seu cos, no sols la feia sofrir, sinó que la torturava recordant les maldats de la seva vida, com si totes li cridessin venjança i sofriment per la

perfida donota; i, estirant-se ella mateixa 'ls cabells, sentia 'ls plors de ses filletes, com si per un contacte misteriós sapiguessin de què plorar, i cada plor era una punyida que l'extremia com si sentís cremar-se la part més sensible del seu cos.

Ell sentia 'l despreci que sent el goç fart del troç de carn que moments abans delira per mossegar-lo, i, encongit de por i fastic, meditava sa fugida. Els plors de les criatures li desordenaven les idees. Estava tant endinsat en sí mateix que poc li hauria costat d'entrar a la cambra de les nenes i apagar aquell plor d'una ganivetada.

En aquell amagatall s'inicià en un moment la més gran lluita moral, l'esperit d'intuició perversa d'aquella dòna, la d'aquell home de perversió reflexiva, els quals contrastaven amb la puresa dels dos angelets, que no minvaven els seus plors, com si amb les seves llagrimes volguessin exhalar llur ser, que's corrompia per les emanacions malignes que allí 's desenrotllaven.

Tot d'una, en veu baixa, va dir la dòna:

—Fuig!

Estava posseída de por i repugnancia de sí mateixa, perquè, encara que sa vida impunement havia estat complicada amb tota mena de perversitats, el misteri de la mort s'imposa a les ànimes més caduques, i aquell trangol de sensacions els tenia a tots dos en una situació tant indecisa que'ls feia estar abstrets de tot, i llur sensibilitat era tanta que la més minima remor els esglaiava, esfereint-los fins llur mateix refrec.

Hi havia moments que era tanta la por que ella tenia, que amb el llençol se tapava la cara, recargolant-se nerviosa; i si ses carns sentien el contacte febrós d'ell, s'apartava, sentint abdós una forta convulsió nerviosa que·ls feia separar instantaniament, fins que, sense donar-se·n compte, s'unien pensant en la vida de llibertat, confortant-se d'una manera ilusoria. Apretats l'un amb l'altre, els afalagava la mutua escalfor, i, encoratjats, decidien sortir d'aquella fosca per anar-se·n camins enllà fins a ser desconeguts de tothom i fruir nova vida amparats per llur destresa en el furt.

Seia l'home a la cadira, i ella, de boca-terrosa damunt del llit, l'agafà pel coll, passant-li ·ls seus braços nusos per sobre l'espatlla. De sobte van sentir passes llunyanes que s'apropaven. Callaren un instant, sentint-se quasi no més batre ·l cor. Les petjades s'apropaven, la por creixia, i per l'escletxa de la porta penetrà una llenca de claror que com una pinzellada lluminosa resseguí la cambra.

En aquell instant fins van perdre la respiració, com si caiguessin d'una gran alçada a un abim terrible. El pols els batia amb extraordinaria rapidesa i el cervell semblava que s'hagués parat. Foren breus instants d'esglai, recobrant un xic la serenitat al veure que la claror desapareixia per l'escletxa i les passes s'anaven perdent escales avall.

Les nenes tornaven a dormir, i tal vegada ·l seu somni era dolç i hermós, mentres el seu pare era a presidi, pervertint més els seus instints, i sa mare

anava enfangant-se en el xipoll d'immundicia que la cobria pera ofegar-la.

Passades unes hores, fou qüestió de pensar com sortiria, perquè sens dubte la mala nova s'hauria escampat per tota aquella barriada, i havent succeit el fet a la nit, no podia orientar-se amb els diaris del dematí. Això an ell li era un gros inconvenient. Per de prompte convenia trobar la manera de sortir del pis, i, quan va creure que·l vigilant i el sereno ja podien ser fòra, decidí anar-se·n. An ella no li agradava tenir a casa aquell home que tant la podia comprometre, i lo que volia era tenir-lo fòra, i per aquest motiu l'estimulava a que marxés. Sis rals que tenia, va donar-los-hi.

— *Xalo*[1], — va dir ell, — i quan pugui ja·t faré saber ont soc.

— Sí, sí, *xapesca*[2], Pinxa, que aquí·t podrien *carregar*, perquè sembla extrany com ja no ha vingut la *bofia*[3].

Esquivat, baixà a les palpentes l'escala, que encara era fosca perquè tot just apuntava·l dia. En sent a l'ultim replà ensopegà amb un bulto, que al seu contacte va remoure-s, fent una exclamació. De sobte va creure que era·l Marrà, que, ferit, havia pogut arribar-se fins allí. Féu un salt i fugí. La porta estava oberta, i pel carrer no hi passava ningú. Escudrinyà

1) Fujo.
2) Veste-n.
3) Policia.

de cap a cap, féu com un farcellet amb un mocador, i se·l posà sota·l braç com si portés l'esmorsar i se n'anés al treball.

En sent de dia, per tot arreu s'escampà la nova de que·l Marrà havia sigut assassinat, i així que van anar a casa d'ella, perquè era allí ont ell vivia, van trobar-la plorant desesperada, com si fos una viuda de debò.

Les veínes l'aconsolaven, i, encomanant-se·ls els plors, també ploraven, sentint-se no més les exclamacions de la Gravada, que no·s cansava d'alabar les bones condicions del Pinxa. Les demés també feien lo mateix, i la vida perversa d'aquell home que morí amb desitjos de matar, anava cambiant d'aspecte a mida que l'entusiasme contagiós dels planys anava creixent.

— Tant bo que era per mi! Hauria dat cent vides, — va dir la viuda aparent.

Les dònes contestaven afirmant lo que ella deia, i cada una hi afegia les virtuts que en aquells instants li atribuía.

Un cop les dònes s'havien enterat de tot, sortien depressa, perquè cada una d'elles tenia l'ilusió de ser la primera d'anar-ho a explicar, i hi afegia tots els detalls que li convenien perquè·ls altres la tinguessin per ben enterada.

En tot el dia no·s parlava d'altra cosa, i ningú sabia a qui atribuir aquell crim. En cambi, la policia treballava, dintre·l seu medi, tot lo que podia pera orientar-se.

De la gent que anava a «La Mina» ningú 'n sabia res: a tots els que's preguntava ningú coneixia al Marrà, i el que no podia excusar sa coneixença, encara que'l dia abans hagués estat amb ell, deia que feia ben bé mig any que no l'havia vist.

El vigilant i el sereno no 's cansaven de preguntar i de fer a sa manera tota mena d'indagacions. A les tavernes no hi havia la concurrencia que en altres ocasions hi solia haver; però 'l Morata, que sols li fiaven alguna vegada per aquell veinat, no va poder-se'n anar, i varen agafar-lo.

De bones en bones varen induir-lo a que digués lo que sabia, afegint que si deia la veritat el deixarien anar. Fent el ploricó i plorant de veritat, esfereit perquè pressentia lo que li havia de succeir, jurava que no sabia res.

Varen endur-se'l cap a les afòres, no sense que ell se resistís tant com el seu esforç li permetia, però no tingué altre remei que resignar-se a seguir.

Va escaure-s que per aquells mateixos indrets el Titus i el Gallet, esporuguits de la llum de la ciutat, buscaven la foscor de les afòres, i, considerant-se segurs, se passejaven aprofitant les ombres de les parets. A mida que anaven caminant van sentir fressa de gent; però ells, creient que no fossin les dònes que solen córrer per allí, a poc a poc s'anaven atançant a la remor, quan van sentir un ai! que va esglaiar-los.

—Mau! —va dir el Titus. —Sents, Gallet? Això es un gemec.

— Cah! Això es alguna *marcota*[1] que treballa un *panant*[2].

— Escolta, escolta.

— No sento res, — contestà·l Gallet amb veu esquerdada.

— Mala negada faci la mare que·t va parir! Que ets *xivata!*[3] Calla!

El Gallet callà, i en la quietut va sentir-se altra vegada aquell mateix plany que corprenia de por i llastima.

No varen fer-se pregar gens per fugir a més no poder.

Foren moltes i variades les versions que durant alguns dies corrien respecte qui havia mort el Marrà, però totes les investigacions foren inutils, perquè cap dels preguntats va voler secumbir per cap medi: prou sabien que valia més sofrir aquells interrogatoris a les afòres que no pas la venjança i repudiació dels seus companys de mala vida.

No obstant aquest silenci vers la policia, tota la gent de la barriada sabia que·l Pinxa havia fet la mort, i aquells detalls que en principi quedaven dintre del misteri, se comentaven a la taverna, a casa l'adroguer i en tots els punts ont s'hi trobava gent que no sabia de què parlar.

Aleshores la Gravada·s vegé obligada a aparentar

1) Donota.
2) Pagès.
3) Xerraire.

un odi irreconciliable pel Pinxa, fent veure als coneguts d'ella que investigava ont se podia trobar, i fins anà a dir-ho a la policia, mostrant-se la més interessada en agafar l'assassí del seu amant.

Aquest estat anormal no la deixava viure tranquila, i totes les conseqüencies requeien com cosa de castic sobre la Roseta i la Dolors, les quals passaven tot el dia jugant pels carrers, i, posades en contacte amb la petita murrialla, a poc a poc anaven corrompent-se, com si iniciessin ja 'l seu fatal destí.

La Lola, que era la més grandeta, avivada, corria entremig dels xicots que començaven els seus estudis anant a robar blat i cotó al moll, i al passar per davant d'una botiga prenien lo que'ls venia a mà, sense que per ells allò comprengués el més minim delicte, ans al contrari, els semblava la cosa més natural, perquè desde que havien tingut la més petita idea ja s'havien iniciat en aquest medi.

Les paraules més repugnants eren la seva conversa més distingida, perquè cada un d'ells, a casa seva i en totes les ocasions, no sentia altra cosa que blasfemies, i se'ls adaptava d'una manera extraordinaria, com regularment sol succeir per lo molt facilès que són les criatures en apendre les coses dolentes.

Tant a l'una com a l'altra nena res de lo que aquella desgraciada quitxalleta del seu temps pogués dir-los els venia de nou: coses pitjors veien a casa seva, quan la seva mare hi feia pujar algú. Desde la seva cambra sentien les obscenitats més repugnants de que una criatura pugui enterar-se: devegades escolta-

ven l'acalorada disputa del borratxo que havia sigut enganyat o les amenaces de l'home pervers que pretenia repugnancies que la Gravada, tot hi sent tant embrutida, procurava estalviar-se.

Cap al tard d'alguns dies, quan les feines i moviment del moll són parades, se veu per aquells carrers un eixam de criatures. Xicots de vuit a onze anys juguen a cartes prop de l'aparador de casa l'adroguer, i les mocetes, apilotades al seu voltant, s'interessen pel jòc; i aquell constant contacte fa iniciar-los desitjos d'imitar lo que en els interiors han vist. Els uns criden i corren, els altres juguen a bales i es barallen, empaitant-se com vols de falsies, fent-se la traveta, fent servir d'obstacle a l'indiferent vianant.

Aquell cridar anima l'hora, i el xivarri dels petits se confon amb les converses desentonades dels grans, que, atrets per la gana, acuden a les tavernes. Les prostitutes escometen amb persistencia impertinenta als que passen pel carrer, i pels interiors de les botigues, totes fosques i brutes, la gent s'hi atapaeix fins a les portes, cantant i discutint, afalagant-se o buscant qüestions produides pel mateix estat anemic.

En aquella hora tots aquells cossos estan en febrosa excitació: els uns, cap-baixos, són molt aprop de l'hora de sopar i molt lluny de poder-lo obtenir; altres, preocupats per lo del dia, ronden d'allí i d'allà, buscant si hi ha cap mala nova; i la quitxalleta juga que jugaras pel carrer, minvant els seus crits a mida que la fosca de la nit s'ensenyoreja del cel, com si pausadament amagués en son sí l'entusiasme de l'infantesa.

La gent gran formen grupos que a poc a poc van desapareixent, i aquell trasvals va perdent-se com les ondulacions del llac ont una mà indiscreta hi ha llençat una pedra.

Pel contrast se notava més el cambi de l'hora, i els interiors foscos s'iluminaven d'una llum esgrogueída que, recoberta per la fumera, unia les formes que desde 'l carrer eren indexifrables. L'aspecte d'aquella concurrencia 's confonia a l'interior com un misteri.

En cambi les dugues nenes quedaven encara al carrer jugant amb en Sebio i en Mateu, entretenint-se sota la llum d'un fanal, prop de casa la Madrilenya.

No 'ls feia res an aquelles quatre criatures sentir com les dònes, desde la porta, cridaven als homes que passaven distrets, ataleiats: amb els seus jòcs distreien la gana, tenint cert abatiment per la debilitat.

En Sebio, per motiu de tenir més edat que 'ls altres tres, l'afalagava un xic estar-se amb la Roseta, i tot era apropar-se an ella, i moltes de les vegades, fingint una disputa, l'agafava i, agarbonant-la amb la força de la malicia que se li iniciava, aprofitava l'inconsciencia de la nena pera estimular el seu instint. Els demés reien ignocentament o 's disputaven per qualsevulga tonteria, i tant les rialles com les raons els unien a tots quatre amb especial germanor.

Fins que del pis se sentia un crit enrogallat que les cridava, no pujaven a dalt a rebre unes quantes bofetades.

Si sa mare, la Gravada, les tenia de cridar, rebien perquè no havien pujat abans; si pujàven sense que les cridés, rebien perquè no més pensaven en menjar i no compareixien fins que tenien gana.

—I quines ganes tinc de que sigueu dònes! —exclamava la Gravada, amb malevola intenció.

Les nenes, davant de tal desorientament per part de sa mare, anaven formant el seu ser de la manera més incoerenta: no tenien idea del sò de les paraules: a voltes per res feien crits estridents, sempre estaven fòra de to, cap idea seguia son natural orde, sinó que, al contrari, havien entrat de ple en un desvari cerebral que sols un ser iniciat hauria pogut contenir.

Un cop havien menjat un plat de qualsevulga cosa que sa mare havia anat a comprar a «La Mina», mig despullades, se tiraven damunt del llit, que per lo abandonat i brut semblava un jaç.

Eren ben clars els dies que se n'anaven a dormir sense que sa mare les hagués espavilades, adormint-se sanglotejant i amb la cara amarada de llagrimes.

L'una i l'altra, tot i barallant-se tant sovint, s'estimaven, encara que la més petita, per sa inferioritat d'edat, tingués de rebre les conseqüencies per la llei de domini de la més gran. Se volien l'una a l'altra sense tindre cap idea de lo que era estimar o avorrir, i les dugues passaven els desgraciats dies de la seva vida d'infantesa preparant el seu destí a l'embat de les coses que havien de succeir-los.

Tots els dies, per les dugues germanetes, tenien el mateix aspecte, i, com aucells sense niu, corrien per

aquells carrerons, plens d'escombraries i bruticies que·ls veíns tiraven dels pisos, i cada vespre acudien els xicots i es reunien, jugant com era sa costum.

En Sebio, que ja tenia dotze anys complerts, la vida del qual, poc més o menos, no·s diferenciava per res de la Roseta, unicament que aquest ja posava en pràctica la seva habilitat anant al moll a robar blat i a estirar cotó dels carros, pel contacte amb els seus companys de la mateixa calanya, tenia una esma per la maldat que pocs l'haurien endevinada en un xicot desnarit com aquell.

Vestia una brusa esparracada i bruta, pantalons de vellut que, per lo molt estripats de tot arreu, descobrien ses carns anemiques, i el gruix de porqueria, barrejada amb els cabells rossencs, li estalviaven la gorra. Se gratava amb una perfidia que feia agafar picor a qui se·l mirava.

No buscava altra ocasió que jugar amb la Roseta, i, tot atraient-la, amb la seva astucia la portà a l'escala del dotze d'una travessia del carrer den Cid. Va dir-li que hi tenia *tou*[1] i que se l'anirien a *pulir*. La Roseta, tal vegada sense dir-li això, també hi hauria anat, perquè no tenia la més minima prevenció, ni tenia l'edat propria d'aquests miraments, ni·l seu medi de viure era per recelar ni resguardar sa persona: una nena en aquella edat no pensa encara cap cosa de mal, i menos en aquells barris, ont en tot el dia no veuen altra cosa que perversitats, sobre tot ella, que sa

1) Cotó.

propria mare no tenia altre medi de guanyar diners que llençar son cos o el furt.

Un cop a l'escala amb en Sebio, permeté tot lo que aquest intentà, sense que la malicia d'ell pogués tenir els efectes d'una persona més gran. An ella la captivava tot lo que·l xicotet li deia, i l'extranyesa la feia cedir als desitjos den Sebio.

Aquest contacte continuat amb el vici fa que a la primera edat no·s desenrotlli la malicia amb tota la seva força; però quan la persona està en estat de desenrotllar tot lo que pensa, sense sentir la flaquedat de les sensacions, aleshores, com riu fugit de mare, ho invadeix tot, i el record de lo vist en altre temps augmenta·l desig fins a la més desesperada degradació.

Molts vespres passava·l mateix, i la Roseta, atreta per la curiositat de coses que ella ni pressentia, encara acudia com una ovella desgarriada a les urpes del llop.

En Sebio havia sigut despreciat de casa la Mallorquina perquè no servia per res, i el que era rebutjat d'aquella casa ningú·l volia per cap *cuento*[1]. No es que·l noi sigués tonto: estava tant distret, que a l'ensenyar-li de *tentar*[2] ho feia tant barroerament que ningú s'hauria atrevit a sortir amb ell sense exposar-se a tenir *bronca*[3]. A casa la Mallorquina s'hi aprenien

1) Mena de robar.
2) Paraula usada per Cervantes en *Rinconete y Cortadillo*.
3) Ser descobert.

tota mena de treballs, perquè tant el Capitan com el Borni-lleig eren grans mestres per tots els *cuentos*.

Allí s'hi aprenia d'anar pel *topu*[1], qual habilitat consistia en entrar en una habitació fosca sense que toqués ni fos sentit per persona posada allí a proposit.

Deia 'l Potro:

—Més de dèu vegades seguides vaig tentar al Capitan sense que s'abronqués, i pel *topu* mai la porta 'm va *roncar*, perquè, si volem obrir una porta sense que grinyoli, s'apreta per l'escletxa de sota cap amunt, per fer la pressió de les frontices en sentit contrari. Ara si hi ha *xivarrera*[2], es natural que hi haurà *bronca*.

Molt de temps va durar l'escola del furt sense que fos molestada per ningú, i d'allí van sortir-ne sainistes i topistes que han deixat son nom en els desgraciats recorts de la gent de la vida, que sols els anomenen amb admiració i acatament, com l'Anton de les Unces, del qual se conta que quan algun home de la vida li demanava diners, li deia: «Fica les mans a la butxaca i pren; però, si 'n fas massa, amb una vegada 'n tindras prou». L'altre obeía i treia amb discreció algunes monedes d'or. El Music mateix havia sigut un topista celebre.

La mestressa del pis tenia la vivor de la rata de claveguera o bé del reptil repugnant, i en les negroses cambres del seu pis ensinestrava la quitxalleta, per-

1) Reventadors de pisos.
2) Campana.

vertint-los criminalment els seus instints i ensinestrant-los a tots els procediments del furt, preparant-los el camí de presidi o del patibol.

Enjogaçat com era en Sebio, ni pegant-li pogueren sortir de que aprengués d'estar amb atenció pera res, condició imprescindible pera portar a terme aquesta horrenda ensenyança.

Havent penetrat en son intern la perversitat moral, ja sia perquè son limit no havia traspassat del medi del mal, perquè sa mare desde feia molts anys estava complint condemna, i son dubtós pare no sabia com deixar les borratxeres, perquè l'una li atenyia l'altre, feia que aquest noi rondés sempre pel moll, i moltes vegades, reunint-se amb alguna camarilla de xicots de la seva edat, anaven pel *descuit*, penetrant amb cinic atreviment en qualsevulga drogueria o botiga.

No passà gaires dies sense que la demés quitxalla del barri s'hagués enterat de lo que succeía amb en Sebio i la Roseta, quals burles tot sovint els feia anar a tomballons, pegant-se i esgarrapant-se la cara.

Ella també 's veia atossigada per les altres mocetes del veinat, i cada broma que li feien li dava a entendre la maldat inconscienta que havia comès i li feia obtindre major desig.

Sa mare, la Gravada, desde la mort del Marrà, corria com embogida i un neguit extrany li feia tenir un caracter que 's barallava amb tothom, fins amb els mateixos homes que, aprofitant la fosca de la nit pera amagar sa vergonya, s'esqueien a pujar al

seu pis: se·n veien un embull de sortir-se·n sense tenir raons o anar-se·n amb les butxaques buides.

Si per casualitat passava un dia que no hi hagués pujat ningú i s'escaigués anar algun home a casa la seva veïna anomenada la Lleganyeta, perquè quasi sempre tenia mal d'ulls, ja·s podia comptar amb baralles segures. Mentres l'altre tenia l'home a dins, ella desde·l llindar de la porta de la seva cambra cridava satirejant o en forts crits feia·l gat perquè l'home s'escamés. Movia tant gran esvalot que les demés veïnes del mateix sistema de vida l'escandalitzaven.

Lo que li feia més rabia a la Lleganyeta es que quan sortia l'home de la seva cambra, aleshores, per despit, la Gravada l'insultava.

Una nit que s'esqueia haver-hi l'Africa, que, segons se deia per l'escala, estava enamorada de la Lleganyeta, començà la Gravada a escandalitzar, fent alusions a la perversitat que se·ls atribuía. Com que l'Africa també tenia un genit endemoniat, sortí de la seva cambra, i al replà trobà a la Gravada, i d'un cop a la cara quasi la va fer caure. De moment la Gravada, aturrollada pel cop, no·s defensà, però a l'agafar coratge s'abraonà damunt de l'Africa, i d'una estirada de cabells va tirar-la a terra, i volia pujar-li de peus damunt del ventre; però en aquell instant sortí també la Lleganyeta, que anava amb esparracada camisa, i, aprofitant el moment que l'Africa havia clavat mossegada al braç de la Gravada, que per dit motiu estava corbada defensant-se de la presa del

braç, qual dolor li feia saltar les llagrimes, se li tirà al damunt; més la de sota per re treia les dents, fent-li brollar la sang de la ferida, engolint-se-la imprescindiblement. Caigué a terra la Gravada per l'embat de la Lleganyeta, i s'aixecà l'Africa d'una revolada, i, de genolls damunt del pit, li pegava cops de puny a la cara.

Les dugues nenes, al llindar de la porta, feien crits que esborronaven; les demés veínes cridaven; crits, plors i malediccions se confonien, com si fos una simfonia de la més depravada blasfemia.

Els vianants, desde·l carrer, escoltaven, extranyats, l'escandol; i per més esforços que feien pera desagarbonar aquelles tres dònes, no era possible descompartir-les. Pels balcons cridaven auxili, al carrer tocaven pitos, la gent corria amunt i avall, i els plors de les nenes cada vegada eren més accentuats i corprenien d'esglai i tristesa.

En pocs instants quedà aquell troç de carrer embussat de gent, i a l'acudir la policia, cadascuna era a casa seva, no podent ocultar lo que llurs desgraciades cares descobrien ni lo que·l rastre de sang ensenyava.

Quina desesperació fou la de les nenes quan la policia va endur-se·n a sa mare! De cap manera la volien deixar sortir, estirant-li les faldilles, que bé·s podia dir que s'estripaven abans de deixar-les anar.

A baix del carrer se sentia la remor de la gent que comentaven les baralles. Tothom se creia que s'havia comès algun crim, i quan sortiren les dònes s'armà un gros esvalot que va dissipar-se a cops de sabre.

Les nenes, sanglotejant de tant plorar i esfereídes, van quedar-se soles a sa cambra, i a mida que les hores transcorrien l'abatiment les dominava, i, defallides d'angoixa, tancaren sos ulls a la vida real pera deixar sa pensa lliure al desvari misteriós dels somnis.

II

El sistema de vida que la Gravada feia podia calificar-se com l'última expressió de l'embrutiment. L'alcool li produía tants estragos que les faccions, embotornades, s'envermellien, deformant-se amb tendencia decaiguda, com si 'ls muscles perdessin la posició primitiva.

Tenia 'l coll infartat, plena d'arrugues la pell que se li desprenia, formant-li una barballera que li descomponia tota la construcció anatomica.

Tot aquest desencaix muscular era la manifestació que insinuava la depressió moral, que era molt més terrible que l'aspecte exterior. Els ulls envidriats, sense una expressió determinada, se movien dintre aquelles parpelles, sempre humides, sempre vermelloses, i aquella mirada alcoolica, quan fitava, trasmetia a la seva pensa un sens fi d'idees totes elles perverses.

No poques gestions tingué de fer el procurador

pera treure-la d'aquella habitació desfregada i miserable com l'instint de la dòna que l'habitava. Ni un sol dia transcorria sense que hi haguessin qüestions amb els veíns. Quan no estava borratxa, se n'entrava per les demés cambres, tant si 'ls veíns que les ocupaven els venia bé o no. Si se la treien del davant amb algun fastic, cridava; si no li deien res, ella 'ls ofenia; i, fos com fos, sempre movia brega, i ses paraules obscenes ressonaven per aquells interiors de pobresa i negres de miseria.

Lo més terrible era quan li venia la deria de pegar a les noietes: el sentir els cops que 'ls dava, feia esborronar a la persona més insensible. Era 'l preludi d'aquells dos sers que la llei natural havia condemnat a sofrir.

Com se rebela l'esperit quan se contempla aquesta injusticia humana! Per quin motiu havien de patir aquelles criatures? Quina llei tant despiadada com misteriosa 'ls condemnava? De què eren responsables en aquesta vida, si no tenien temps d'haver-la viscuda perquè se 'ls pogués demanar comptes d'un pervers passat? Unicament el misticisme oriental, que mai està al descobert de cap objecció, pot contestar-nos; més lo que respon satisfà a l'esperit, però no al cos que sofreix les flagellades del destí.

Benaventuradament l'ignorancia abriga cert benestar, i, diguin els savis lo que més els agradi, en la vida pràctica tot el lligam de paraules, tots els acudits sentenciosos, tota filosofia decau, davant de les tristes realitats.

L'ignorancia d'aquelles dugues criatures, i per motiu de llur inconsciencia, les lliurava de sofrir doblement de lo que ja sofrien. Una innata resignació o la costum no 'ls deixava veure 'l contrast. Si elles haguessin cavilat, quines conseqüencies més tremendes n'haurien deduit del seu analisi! Més elles, aislades de tota moral, bracejaven com l'errant viatger esmaperdut s'enfonsa en l'enganyós fangal. Llurs carones prenien l'aspecte d'una perversió atavica, estimulada per aquell ambient perniciós.

Entretant, com es natural, les nenes se desenrotllaven fisicament, i, per tal relació, el cumul de coses que'ls succeíen en el transcurs de la seva vida feia que tinguessin un aspecte de més edat, comparat amb les demés nenes que porten una vida normal o més reglamentada.

Una dòna que hagi viscut en aquest medi accidentat d'abstinencia d'alimentació i excessos de beure, dominada per tot el nucli de manifestacions del vici, quan té vint anys sembla que ja n'hagi complert trenta, no deixant mai el segell dels sofriments.

La Roseta, així que's llevava, ja era al carrer, i sa germaneta, la Dolors, la seguia corrent i saltironant com un aucell novell que tot just emprèn les primeres volades. Tot sovint se barallava amb les demés criatures, i aleshores la germana gran, per la llei del domini, la protegia, i ella reia alegroia, satisfeta, i fruía una impressió agradosa.

Rares vegades se rentaven la cara, i molt menos pentinar-se; i veus-aquí que les dugues noietes vivien

desconeixedores de tota idea fixa: sols corrien esmaperdudes, sempre d'una manera imprevista, llençades a l'instint.

Menjaven quan tenien menjar, dormien quan tenien sòn, i mai succeía la repetició d'una acció per propria voluntat o per imposició extranya, res enterament que pogués inclinar la seva voluntat.

Tant aviat anava la Roseta amb en Sebio a seguir els molls del carbó, com amb en Mateu a estirar cotó dels carros, lo que si bé algunes vegades els servia pera poder menjar, ¡quantes i quantes rebien fortes garrotades, revolcant-se per terra de dolor, destilant llagrimes amb plors que·s perdien en la remor del trafec del moll!

El plorar era ·l domini general de la seva vida, fugint sempre esporuguida, com un aucell ferestec, per entre ·l bosc de carrers, batent-li ·l cor de sobressalt; i al ser prop de sa mare, aont totes les criatures troben el seu refugi, ella hi trobava ·l reny, els cops i la maledicció.

Les paraules més insolentes per la Roseta eren una cosa natural, i els gestos repugnants eren un estimul a la *pose* de la seva educació plastica.

Però no hi ha dubte que aquella manera de ser inconscient, amb domini de lo caigut, constituía aquella petita personalitat.

Una nit de tardor... La Gravada tota la tarda l'havia passada amb un embarcat. Li sabia que duia diners, i, amb l'afany de pendre·ls-hi, l'engrescava

perquè begués. El mariner, que era un home robust, acostumat a les bregues del mar, bevia lo mateix que ella, sense que la cervesa li promogués cap alteració a l'estomac. Amb la mà plena de duricies, patinada com una medalla de bronzo, com si no la pogués cloure de tant feixuga, arrapava ·l got ple de cervesa i s'engolia ·l liquit, eruptava satisfet i tornava a beure. La vermellor lasciva creixia de to, quan no podia contindre l'esclat de rialles provocades per l'entusiasme d'ella.

—Bevem? A la salut nostra! —deia ·l mariner, amb cara alegra i excitada.

—A la teva salut! —contestava la Gravada ironicament.

Engolia la cervesa, i amb el gest precipitat li sobressortia del got i es mullava la camisa, perquè duia ·l sac tot desbotonat, i l'humitat del liquit se li confonia amb la mullena de la suor, fent un conjunt de fortor bruta, insensible a la brusquedat d'aquell home, que ni les ones revoltades de l'Atlantic l'abatien, ans al contrari, quan més elles se removien, més s'animava pera lluitar, i aquella feble i anemica dòna volia abatre-l.

La Gravada, de mica en mica, anava defallint, i a l'embat d'aquella tempesta moral perdia tota energia, i l'obscenitat li dominava l'esperit, i, inconscienta, queia i s'aixecava per l'istil d'un peix mort que la mar abandona a les platges arenoses o d'una espolsinada ·l llença damunt de les roques. Aixís, d'aquest semblant, quedà com morta, caiguda en el fangal

immundiós d'aquella tant mal intencionada gatzara.

El mariner, al veure aquella dòna revolcant-se per terra, proferint incoherents insults, se n'anà, compadint-la i despreciant-la.

Arribaren les germanetes, cansades de tant córrer pels molls, perseguint, com sempre, els carros carregats de cotó; però aquell dia foren molt desgraciades, perquè un ganapia 'ls va pendre tot lo que elles, després de molts esforços, havien pres i recullit. Com ploraven! Passaren per dintre del portal de Santa Madrona, i els plors de les criatures ressonaven per les parets, brutes i humides, d'aquelles antigues fortificacions.

—Mare!—cridaven desde 'l peu de l'escala.—Mare!—repetien tot pujant al pis.

Aquells crits, aquells planys enternidors, ningú els-e sentia, perdent-se per aquella foscor com un soroll indiferent.

La porta del pis no solia estar mai tancada amb clau, era un xic oberta, però a dintre no s'hi veia llum.

Entraren les nenes al pis, amb la confiança que exhala la cambra ont se viu. No tant solament les parets, amb el seu aspecte indiferent, abriguen el cos, sinó que tenen un no sé què que talment sembla que guardin el secret de les alegries i de les tristeses de la vida íntima.

Tentant a les palpentes, anaven apropant-se al llit de la seva mare, quan de sobte la Roseta s'entrebancà, caient damunt d'aquell cos, que's remogué i

remugà unes quantes paraules incomprensibles, com d'una agonia.

La Dolors cridà, esfereída, i la Roseta, aixecant-se amb les mans humides, sentí la fortor repugnant de la borratxera. Amb veu llastimosa, com si fos, i devia ser-ho, el plany inconscient de tanta adversitat, digué:

—Anem-nos-en, nena, que la mare està marejada.

Més obedienta que resignada, la petita seguí sense minvar els plors, que, sanglotejant, confonien les paraules, anant-se'n les dugues fins al replà de l'escala, fosca com el pervindre d'aquelles pobres criatures.

També hauria plorat la Roseta, però amb un instint de superioritat renyava a la menuda, volent-la fer callar; més l'altra, si bé estava extenuada de sòn, gana i cansament, no defallia en sos plors, com si aixís se distregués de tot lo que la feia sofrir.

Tot-d'una per l'ull de l'escala se sentí una veu qual to era una amenaça. Tot retrunyí en l'imaginació de les dugues nenes, i la petita parà un instant de plorar, per tornar-hi amb més força.

— Calla, marrana! — féu la veu; però a la noieta res li retenia 'ls plors, quan de sobte una llum aclarí aquella fosquedat, i unes petjades baixaven de l'escala com si fos un tro.

— Fugim! — cridà la Roseta. — Fugim, que'ns pegaran!

La menuda no 's movia, i els passos se sentien més a la vora, fins que davant d'elles se presentà un home amb un llum a la mà.

—Què feu aquí, vosaltres? Hala, aneu a cridar al carrer!

—Es que no vol seguir,—contestà carinyosament, com suplicant-li 'l perdó.

—Es a dir que no vol seguir?—digué l'home tot enfadat, agafant al mateix temps la criatura per sota l'aixella i aixecant-la d'una revolada.

La nena crida més fort que mai: els seus plors eren xiscles d'esfereiment, i aleshores l'home li pegà un fort cop a l'esquena que tot ella trontollà. La Roseta també cridava, i en aquella quietut s'armà un fort esvalot de crits i plors.

Aquells veíns, que solen ser indiferents à tot, perquè prou feina tenen per ells, i molt més en aquella hora de nit, no van poder de menos de sortir a l'escala, contribuint tots a que les dugues nenes se n'anessin.

Ningú va tenir pietat d'elles, i elles baixaven els graons com si caiguessin a l'abim de la seva vida. Quedaren soles al carrer...

No 's veia ningú. Sols se sentia la remor intermitent d'un bullici allunyat. Els sospirs d'aquelles dugues criatures se destacaven de l'insolenta indiferencia.

Alguna vegada que altra repercutien les petjades d'algun vianant que passava pel carrer del Portal de Santa Madrona. Al cap de breus instants crits de dòna arribaren fins allí ont eren les criatures.

Els ciutadans estaven distrets. La gent honrada no surt de nits, perquè es l'hora que la miseria des-

cobreix el vel de la vergonya. Oh país indiferent, com caus! Patria meva, com dorms el sòn d'aquella mare ubriagada que té 'ls seus fills abandonats! Ta indiferencia, tard o d'hora, et farà abaixar la cara avergonyida.

— Aont vols anar, Roseta? — exclamà la Dolors.

— Enlloc, — va contestar, afegint: — Val més que no 'ns moguem d'aquí: potser ens agafarien. Seiem aquí, prop de la porta.

La petita obeí humilment a la gran. Van asseure-s a terra en l'espai de la llinda, i allí, arrupides, l'una escalfava a l'altra, perquè la nit era molt humida.

La grandeta estava excitada, però la Dolors s'anava rendint a la sòn, que s'apoderava d'ella com si tingués pietat d'aquell angelet abandonat; i, després de provar algunes posicions, quedà enterament adormida, apoiant el cap damunt de la falda de la Roseta, la qual, amb instintiva compassió, no 's movia per no despertar-la.

Qui sab! Amb aquell sòn en que somniava, qui sab ont vivia 'l seu intern ideal! Allí terra, abrigada amb l'inclementa serena de la nit, hi tenia 'l seu cos fadigat, rendit. El seu esperit Déu sab per ont se remontava: tal vegada l'ilusió interna recompensava l'afligiment; recompensa equilibradora dels abandonats. Respirava com deuen respirar els angels, sense fadiga, amb una suavitat armoniosa.

Del cap del carrer, la Roseta va veure venir un bulto negre que, al passar per dessota la llum esmortuida d'un fanal, descobrí la forma d'un home. Venia

per la mateixa acera ont hi havia les dugues nenes.

La Roseta·l mirava com anava venint, escudrinyant, no solament l'aspecte, que ja li quedava determinat per la forma, sinó en la part interna, es a dir, cavilava l'objecte d'aquèll home quin podria ser, lo que faria. L'hòme s'hi anava apropant, i a mida que ell s'apropava an ella li creixia més la curiositat, volent endevinar les intencions d'aquell home.

Era una por extranya d'aquestes que fan divagar tant l'enteniment quan la fosca i la quietut armonisen.

La sensibilitat de les criatures es molt subtil, i per això intuitivament reflecten, encara que d'una manera indecisa, però al fi determinada, l'interior dels més potenciosos.

Com el noi que amb l'aspecte del pare li endevina de l'humor que·s troba, però hi veu alguna cosa més que l'aspecte, penetra més endintre sense darse·n compte.

No li agradava a la Roseta lo que tenia d'extrany aquell subjecte que s'anava apropant: tant quieta com esfereída, l'esperava batent-li·l cor de sobressalt.

S'aturà aquell home del sac prop d'ont eren elles. Uns gats que fruíen remenant un munt d'escombraries, esquivats, fugiren. Ell s'anà acostant com si volgués amagar-se dintre l'ombra que formava en el llindar de la porta la negror de la fusta, i dava un aspecte més fosc. De poc en poc s'apropà tant que gairebé s'entrebancà amb les nenes.

La Roseta callà com si fes un fort crit, que·l

silenci i el cridar fan el mateix efecte. L'home retrocedí un poc, i amb veu ronca 'ls preguntà:

— Què feu aquí?

— No podem entrar al pis, — contestà la Roseta, esfereída.

De l'altra banda de carrer se veia un gat blanc amb clapes negres, que fixà 'ls seus ulls lluminosos i fugí. L'home s'indignà, i carrisquejant de dents, com si rosegués una cosa dura, llençà un renec que era una maledicció, aixecà un garrot i, en actitut amenaçadora i fins terrible, digué:

— Si no calleu, us esberlo 'l cap d'una garrotada.

No cal dir lo que quedà arrupida la nena: reprimia la respiració per no excitar l'ira d'aquell home, fitant esporuguida 'ls accionats que anava fent.

S'amagà darrera 'l sac amb el garrot a la mà, com si amenacés an algú. L'esverament d'aquella criatura es impotenta la meva ploma pera descriure-la. No comprenia l'actitut d'aquell monstre, quan al cap d'una estona remogué aquella impassibilitat i clavà garrotada: un gat féu un gemec, donà una volta i quedà estabornit. Ell, amb la llestesa d'una fera famolenca, s'hi tirà damunt amb un troç de sac, l'agafà per la cua, li féu donar dos o tres voltes i el va rebotre de cap a terra, qual soroll gairebé va despertar la Dolors; però, aprofitant la quietut de la Roseta, rondinant entre-dents, va cambiar de posició i va tornarse a dormir.

L'home s'assegué al graó que fa l'acera, se tragué un ganivet i escorxà 'l gat, operació que feia esgarri-

far a la Roseta, que, vulgues o no, tenia de mirar-s'ho. Un cop treta la pell, la ficà dintre del sac, deixant el gat ensangrentat prop del munt d'escombraries. Va encendre un cigarro que no tirava, escupí i se n'anà.

Cap més gat s'apropà, com si pressentís la mort i tingués aversió a la victima, qual aspecte vermellós feia una impressió repugnant, i al cap de poca estona les rates el devoraven com una venjança de raça.

El ventijol de la nit feia esborronar la pell de la Roseta, la qual, rendida de fret, sòn i gana, s'apretava tant com podia amb la seva germaneta per aprofitar-ne l'escalfor; més aquesta, encara que dormia, donava a entendre que també tenia fret, perquè s'arrupia, i al cap d'una estona la grandeta sucumbí a la sòn que la dominava. La naturalesa feia una remor indefinida, com si fos la pregaria dels que sofreixen.

Per damunt de les irregulars teulades de les Dressanes se veia enverdir el cel. Les estrelles que havien coincidit damunt del carrer s'havien cambiat per altres que anaven aixís mateix passant seguint les combinacions de l'univers.

Continuava sentint-se la remor allunyada del mar, i els xiulets, també allunyats, de les màquines del tren, que com crits de desvetllament anaven repetint-se i ofegant-se per l'immensitat. Un gat miolava com si plorés la mort d'algú. Els góços abandonats lladrucaven.

Les dugues germanes, arrupides, dormien, i sa mare, revolcant-se per damunt de lo que·l seu esto-

mac havia despreciat, tornava en sí de sa ordinaria borratxera.

Al despertar-se, les últimes imatges visionades en el seu somni no se li desvaneixien, com si les tingués encastades a la pensa, i, per més esforços que feia, eren inutils: sols el rastre de l'ubriac festí l'orientava de lo que havia succeit, sense que ella pogués compendre-ho amb sa propria raó.

Les ampolles de cervesa, les unes jeien a la taula, les altres trencades per terra. La fortor de l'aiguardent empudegava la cambra, sembrada de puntes de cigarro i escupinades, ademés de l'humitat pestilenta, que, tirant-hi grapats de cendra, procurà assecar.

El seu coll, ressec, irritat de la beguda i el tabac, li feia dificil el seu funcionament. Butxaquejant, buscava si tenia algun diner. Per més que busqués, era inutil: res hi tenia.

A mida que la llum del firmament descobria·l nou dia, aquella desgraciada s'anava fent càrrec de la situació, i al cap d'una estona sentí trucar a la porta.

— Ja es obert, — contestà cridant.

Entraren les seves filletes, quals carones bé descobrien el sofriment que amagaven en el seu intern.

— Podem entrar, mare? — digué la Roseta.

— D'ont veniu, males..., an aquestes hores? — cridà la mare.

— De dormir al carrer, mare, — respongué la grandeta.

— De dormir al carrer? — repetí la Gravada, tota extranyada.

—Sí, mare, —contestaren l'una i l'altra, totes tremolant de fret i tartamudejant.

La Gravada va compendre que amb motiu de la borratxera no 'ls devia haver obert la porta, i, dintre 'l dubte de lo que havia succeit, per no veure-s humiliada, va obtar una actitut, com de costum, despotica, i els digué:

—Entreu, entreu, males sorts!

Les nenes, per por de rebre, no gosaven obeir, i, ploriquejant, anaven dient:

—No, que 'ns pegareu.

—Entreu, vos dic, toçudes!

La petita ja plorava pressentint la pallissa, i la gran tot seguit feu el mateix.

—Mala negada fessiu! —cridà airada. —Desvergonyides! Entreu!

Plena d'ira i buida de pietat, clavà grapada a les tendres criatures, essent tanta sa follia com sa maldat, i les va fer caure per terra; i si no hagués sigut que tenia 'ls braços cruixits de la borratxera, de segur que les hauria atunyinat.

Cansades les nenes de plorar i la mare de maleir, amb dèu centims que per extranya casualitat va trobar, anaren a comprar cafè a l'home que cada dia passava per aquell carrer. Varen partir-se 'l, sucant-hi rosegons de pa, i altre cop tornaren al carrer a jugar com si res haguessin passat.

Ella, recullint puntes de terra, va fer un cigarro, va encendre-l i va gitar-se damunt del llit com si tal cosa. Li va caure 'l cigarro de la boca, apagat per

l'humitat, i tornà a quedar-se altre cop adormida.

Les nenes baixaren al carrer alegroies, i, encara no havien caminat unes quantes passes, van veure venir la Morena i la Pigada.

— Ont *atxaleu?*[1] —preguntà la Roseta.

— Al *molleris*[2], — contestaren les altres.

Mentres cambiaven aquestes i algunes altres paraules, sentiren els crits de la Muda, que desde·l cap del carrer venia corrents.

En un moment van reunir-se una colla: el Guenyo, el Pudent i el Coixet, que, pobre noi, tenia una cama arronsada de resultes d'un tumor fret, i que, amb tot i caminar amb una crossa, corria més que·ls altres.

Tots plegats, com un eixam, van anar-se·n cap al Portal de Santa Madrona, cridant, corrent, saltant, empaitant-se l'un a l'altre. Joganers i alegres, sortiren al defòra d'aquelles inutils fortificacions, anant-se·n tot seguit a la seva imprescindible taleia: als molls.

Era un matí esplendorós. Una boirina recobria la montanya de Montjuic. El fum de xemeneies s'enlairava pera confondre-s en l'immensitat del firmament. Eren les primeres hores de treball, i la gent se removia amb dalit. Al moll de Sant Bertran s'alçava la polsaguera del carbó que descarregaven dels barcos extrangers. Els moviments d'aquells homes empolsats de negre feien un extrany espectacle. Carros que

1) Ont aneu?
2) Al moll.

anaven i venien. Els motors dels vapors barrejaven el fum blanquinós, que aviat quedava confós amb la negror. Tot se removia sense parar. Els crits dels carreters, el soroll dels cascabells, les pitades dels vaporets i el cruixir dels carros, tot plegat armonisava amb un conjunt ple de vida; el moviment i el soroll desenrotllaven el simbol vivent del treball en tota sa activitat.

La nostra quitxalla corrien d'ací i d'allà com un vol de garces pels camps sembrats.

Com formigues voltaven els carros carregats de cotó que sortien del moll, esperant la distracció dels carreters, els quals, tot i fent el cap viu, quan menos ho esperaven ja 'ls havien clavat falconada.

La Roseta anava a partir amb la Mocosa, la Pigada i la Muda. Amb aquesta ultima 'ls agradava molt anar-hi per lo atrevida. Les colles se barrejaven quan la situació ho motivava, i uns als altres s'avisaven quan hi havia perill; però quan un d'ells feia una bona *atanyada*[1], *quinava*[2] als seus companys, i això motivava moltes raons. A redós dels guardes hi havien els verdaders lladres, que esperaven que la quitxalla 'ls portés lo que havien robat, pagant-los-ho a qualsevol preu.

El Guenyo, el Coixet, el Pudent, el Xato i en Mateu solien endur-se 'n la Dolors, perquè encara que la pobreta, per sa tendra edat, no podia córrer gaire,

1) Pendre.
2) Enganyar.

ells sempre l'atiaven als llocs de més perill, perquè·ls carreters, al veure-la tant petita, no gosaven pegar-li.

La llum del sol batia damunt de les parets groguenques de les Dressanes; el fum dels vapors i la boirina s'unien, i el ventijol ajeia aquell mantell de l'atmosfera per damunt de la ciutat. Una corneta sonava, i tot el moviment calmava com si prengués alè pera rependre·l treball amb més activitat. Eren les vuit del matí, l'hora d'esmorzar.

Aixís passaven el dia aquelles criatures: al dematí, a defensar el dinar; a la tarda, a defensar el sopar; i amb aquesta incessant lluita per la vida, sense altra idea que les necessitats imprescindibles, se corrompien de llenguatge i de costums.

Quan el sol se ponia, tota la mainada fugia com si tingués por de la quietut. Els xicots se n'anaven a les parets de les Dressanes, a jugar-se·ls diners a la ratlleta. Bruts, esparracats, descalços o mal calçats, els uns ensenyaven la pitrera, patinada del sol i la bruticia, i els altres, sense res al cap, ensenyaven els cabells cargolats i encastats a la bruticia, gratant amb una persistencia que feia engunia de mirar. Tot eren juraments, renecs, malediccions. Amb l'afany del jòc no·s recordaven ni de menjar. Els que tenien tabac fumaven, i, com viciosos empedernits per l'edat, daven expansió al seu embrutiment aquells sers que tot just se·ls iniciava la vida pràctica.

Les mocetes s'entretenien pels carrers den Cid, Mig-dia i Peracamps. Corrien, cridaven, xisclaven, escoltant amb indiferencia com aquelles dònes em-

pastifades de cara, amb vestits extranys i pentinats estrambotics, cridaven als homes, convidant-los al vici.

Per allí les sis del vespre, quan a les botigues encenen els llums que, reflectint al carrer, se confonen amb la dissipada llum del cap-vespre, no 's pot transitar per aquells carrers, completament invadits de criatures, agrupaments de dònes enraonant o disputant-se, i colles d'homes que vénen del moll. Noietes grans aguanten criatures que tot sovint són abandonades per terra; els crits de la mainada, els cants de les dònes recloses per voluntat del vici o per fatalitat de la vida: heus-aquí en aquells moments febrosos uns esclats nerviosos de gent de tota mena: obrers, ganduls, bardaixos, lladres, pobres professionals; en fi, tot el detritus de la raça humana traspuant d'una gran metropoli.

Tothòm se remou. La farum de les tendes, el fum de les tavernes, tot en conjunt pren un aspecte característic de cada dia, perquè 'l dissabte es el dia de més revolta. El diumenge cambía la mena de gent, abundant-hi 'ls soldats, i el dilluns contrasta certa quietut comparada amb els dos dies anteriors; i així successivament: seguint la decadencia de la setmana, decau el brugit, fins a ser reprès el sempre nou dissabte, que també contrasta amb la relativa quietut del divendres.

La Gravada no 's llevava mai més aviat de les onze del matí, i encara que estava gairebé renyida amb tots els veíns de la casa, tal vegada per simpatia

d'assimilació tenia molta amistat amb una dòna que de bon nom li deien la Pepa-pudenta, que també era de *la vida*[1]. Abdugues no 's diferenciaven en res en lo que fa referencia a perversió de sentits i costums. Com quasi totes les dònes de la vida, tenia *'l seu de causa a l'estaru*[2]; però com feia temps que hi era, ja havia perdut la costum d'anar-lo a veure, i molt menos d'enviar-li re. Ja 'n tenia prou en poder dir que 'l tenia a passar *fatigues*. Això satisfà tant a una dòna d'aquestes com un bon vestit o riques joies a les altres dònes.

En cambi, si la Gravada i la Pepa no sentien cap afecció pels seus homes, elles dugues s'estimaven profondament fins a lo més intern, d'ont s'iniciaven les seves caigudes afeccions. Això no vol pas dir que sentissin, com d'altres n'hi ha, una verdadera adversió al sexe contrari: també entrelligaven en els desitjos certes expansions masculines, no tenint res que veure 'ls contactes com a sistema de vida. Per això 'ls seus homes no senten gelosia: al contrari, mai són estorb.

L'estimació d'afecte que unia a les dugues dònes no era 'l resultat d'una amistat; però, decaigudes dels naturals sentits, fruien voluptuosament la seva corrupció.

Entrà la Pepa a la cambra de la Gravada. Aquesta s'estava al llit, i la Pepa, amb salameria, la convidà a

1) Ramera.

2) Nom que donen als seus homes quan estan a la presó amb motiu d'un procés. Quan es de quinzena diuen secament: «Ha caigut de quinzena».

dinar. Com de costum, ensopida per la sòn, no contestava sinó coses incoerents i a revolades. La Pepa tancà la porta, per no exposar-se a cap visita impertinent. Se n'anà envers ont jeia la Gravada, mimant-la com si fos una nena. L'altra, fent l'adormida, perquè ja sabia lo que desitjava, no li contestava. La Pepa l'amoixava fent-li festes, la tocava, li feia petons, ensems que amb les mans li resseguia 'ls muscles més o menys cantelluts per motiu de la seva construcció anatomica.

Un insinuat somrís descobrí la seva excitació perversa, i la Pepa, atreta pel semblar de la Gravada, se despullà, tirant-se damunt del llit de l'amiga, que, envermellida de cara, tant per l'alcool com per la situació en que's trobava, va respondre als petons de la seva èstimada. Els seus braços ressecs i les mans brutes, destacant-se certa lluentor blanquinosa de les ungles amb un contrast negre, s'arrapaven al cos nu de la Pepa, la qual, ubriagada, queia damunt de l'altra... El pes que les oprimia les delitava.

Aquells dos cossos s'uniren com una sola massa de carn que's removia. La remor que feien semblava 'l devorar de les feres.

La bestialitat humana triomfà en mig d'aquella farum pestilenta de les suors brutes i corrompudes, i aquells cossos defallien de cansament d'un plaer tant desonestament provocat.

Al pis de sobre d'aquella cambra impudica hi vivia una tal Nas, la qual feia poc temps que havia renyit amb la Pudenta per qüestions d'amor, la qual

amistat li valgué bastantes pallices, perquè ·l seu home havia sospitat aquella extranya deria.

Així com els homes que fan vida comú amb aquestes dònes no ·ls fa res lo que elles fan pels diners, en cambi certes relacions amoroses d'entre elles no les solen tolerar.

Doncs, sí: després que havia rebut tant i tant per causa de la Pudenta o la Pepa, que es lo mateix, encara tenia l'atreviment de *passar-li*[1] per la cara la Gravada.

No estava gens disposta a sofrir aquella humiliació, i, amb el despit de l'ofensa que rebia, baixà de puntetes fins al replà de sota, escoltà desde la porta i fins mirà pel forat del pany. Ja no tingué cap dubte: succeía lo que ella ja ·s pensava, i, plena d'ira, folla de venjança, s'esperà al replà de dalt.

Varen sortir les dugues amigues sense altra deria que anar a dinar, i encara la Gravada no havia tingut temps d'ajustar la porta, que van sentir-se ·ls crits desentonats de la Nas.

—Bacones! Brutes! Maricones! Desde aquí us hi sentit! Vacasses!

Era tanta la rabia amb que la Nas cridava, que la veu se li enrogallava, sense poder acabar l'insult, que les altres rebien com si fos d'una peça.

Al sentir aquells crits, les dugues dònes van quedar sobtades, com si alguna cosa ·ls caigués damunt; però no ·ls costà gaire de refer-se i, com

1) Fer enveja.

tocades del dimoni, s'enfilaren escales amunt pitjor que un mal-esperit.

La Nas s'esfereí, perquè vegé segur que rebria, i aleshores cridà:

— Blanca! Blanca!

Les estirades dels cabells ja no la deixaven demanar auxili, però sí de xisclar. Al sentir la Blanca aquells crits, sortí del pis, mirà per l'ull de l'escala, saltà 'ls graons de tres en tres i arribà al pilot enredat de les tres dònes... Sis mans crispades com urpes s'afanyaven a fer presa.

La Blanca era una dòna capaça de rendir a un home ben fornit. Quantes vegades s'havia barallat amb inglesos borratxos i se'ls havia sabut treure del davant!

S'atansà a l'enredall de cames, braços i cabells, destrià a la Pepa-pudenta, saccejant-la amb tant domini que la posà damunt de la barana. L'altra s'arrapà als ferros com si 'ls dits fossin unes tenalles.

La Blanca, amb el seu instint de fera, li mossegava les mans, fent-n'hi rajar sang de les doloroses ferides; però com que la víctima ja tenia 'l cos fòra, es a dir, l'esquena al buit de l'escala, de cap manera volia ni podia deixar-se anar, puix tenia la mort segura.

Aixís, entre 'l gros bullici de xiscles, planys, maledicions, cops i mossegades, lluitaven.

Els veíns, esfereits i esvalotats, cridaven. Els uns, pels balcons, demanaven auxili; els altres, tocaven pitos; més ningú s'atrevia a atansar-se ont se removien les quatre dònes.

La Pepa va perdre les forces d'aguantar-se en el moment que la Blanca, amb unes estisores, volia tallar-li 'ls dits pel delit que tenia de maldat, quan un xiscle aterrador i un trontoll sinistre va commoure a tothom: era la Pepa, que ja havia caigut, quedant sospesa, atravessada la cuixa per un ferro punxagut que hi havia en el montant de la barana, perquè a l'espiga hi faltava 'l pom de llautó.

Aquell fou un moment de desesperació general. A l'escala ja se sentia la remor de la gent del carrer, que s'amotinava a l'entrada.

Les altres se desferen, fugint escales amunt, saltant terrats, i s'escaparen de la policia, perquè 'ls guardes prou feines tenien en desclavar aquella desgraciada, que sofria horribles dolors i estava penjada cap per avall.

El carrer estava atapait de gent, comentant de la manera més hiperbolica lo que pressentien de lo que havia succeit. Va augmentar més la confusió 'l treure la dòna ferida. Els que eren més a la vora deien que s'estava morint, i, a mida que la nova s'extenia entre la gent més allunyada, anava essent més exagerada, a l'extrem de dir que a l'escala hi havia hagut una infinitat de morts.

Les tres dònes s'escabulliren, tenint bon compte de que la policia no les agafés. Cada una d'elles se n'anà pel lloc que va semblar-li més segur.

La Gravada, com que coneixia perfectament els terrats, va quedar-se amagada en un quartet ple de caixes velles i baguls de posar roba ja desgavellats,

tant pel temps com per l'humitat de les nits i de les pluges, en cambi de batre-hi el sol.

Allí, arrupida, amb consentiment d'una dòna que vivia en un altre quartet del terrat, s'hi quedà reposant de l'excitació de les baralles i del sobressalt d'esser presa.

El més petit soroll l'esfereía: la fina remor dels dragons que, confonent-se amb el to de les parets, s'arrapaven amb els granets de sorra que l'argamassa descobria; la dels ratolins que, afamats i desvergonyits, corrien cercant lo que tant desitjaven.

Més ella s'estava quieta, immobil, per no fer cap soroll indiscret.

La pobra dòna coixa que vivia de triar escombraries, tampoc tenia la tranquilitat habitual d'ella. Estava neguitosa, perquè no havia dat mai un què sentir a ningú, ni tant solament havia sigut escomesa per la policia, per ser considerada molt honrada dintre la seva vida de pobresa.

Aquella acció d'ocultar a una fugitiva la feia estar molt inquieta, i també certa nerviositat la molestava, perquè tenia por de sortir-ne compromesa si ho descobrís la policia.

A mida que·s ponia·l sol ella·l mirava com si l'ajudés a pondre-s, observant seguidament la claror rogenca que darrera de les grandioses xemeneies s'anava enfosquint, animant-se un xic al mirar per la part de llevant, ont el cel se feia més aviat fosc. Amb el seu desig semblava que atragués a la nit més aviat que·ls altres dies.

Aquella dòna, que sempre anava amb el cap cot, buscant les desferres de les escombraries barrejades amb pestilentes bruticies, aquell dia, potser l'unic de la seva vida, mirava·l cel per si veia rebrillar la primera estrella, amb tanta insistencia com si d'allí li hagués de venir l'eterna felicitat.

— Ja surten les estrelles, bona dòna, — cridà la velleta coixa dels papers. — Ja podeu sortir sense por, — repetí, — que ja es fosc. — Al veure que no contestava, insistí, dient-li: — Ningú us veurà. Ja aniré jo al davant.

No contestava re la Gravada, perquè eren poques les ganes que tenia d'anar-se·n. Va pensar la bona vella que encara fóra capaç de quedar-se a la nit.

— Mireu que aquí de nits hi sol pujar la policia i ho remenen tot. Serà molt dificil poder-vos escapulir. Ara, creieu-me, — anava dient, — es la millor hora. Pel carrer no més hi passa gent que no·s fixa en les coses. Aprofiteu aquest moment, bona dòna. Creieu-me a mi. Ja veieu que no us he compromès pas.

— Pts!... Pts!... — féu la Gravada. — No crideu, dòna, que amb aquests crits me comprometeu! — I afegí: — Escolteu: que no teniu *bollu?*

— Què dieu? — preguntà la velleta.

— Si teniu pa, — digué la Gravada.

— Ai, no, filla, ni una mica; però, si voleu, us en aniré a buscar; però es el cas que si vós no·m doneu els diners... — va contestar la vella.

— Ni dèu centims teniu?... Ont voleu que me·n vagi, si les cames no podrien dur-me de debilitat? —

digué la Gravada. I afegí: — Entre 'l disgust i l'engunia he agafat una set que ni puc parlar, de seca que tinc la boca.

La bona velleta va commoure-s, i precipitadament va dir-li:

— Ja us en portaré de pa, però sobre tot estigueu ben quieta: no us mogueu pas. Encara que truquin, no obriu la porta! Oh, no! No obriu pas, vos dic.

La pobra dòna tenia alguns centims perquè havia venut un sac de papers que havia recullit en dos dies i part de les dugues nits. D'aquell sac n'hi havien donat tres rals.

Se n'anà a casa l'adroguer, comprà cinc centims de llardons secs, vint centims de pa, que van tallar-li en quatre llesques, i dèu centims de vi, que 'l va fer posar dintre una ampolla de gaseosa que servia pera posar-hi oli.

Tant per caritat com per les ganes de que aquella dòna se n'anés, va fer-li gastar tants centims, desitjant quedar lliure d'aquell compromís, que l'oprimia, com si ella fos, en part, culpable de lo que havia fet l'altra. També frisava perquè tenia de sortir forçosament a fer l'aplega de papers, unic medi de guanyar-se la vida.

Quan la Gravada va compendre que la seva protectora ja se n'havia anat del terrat, amb molt compte va sortir de la torratgeta, i, descalça, per no fer soroll, baixà al terrat, regirant tot lo que aquella bona dòna tenia. No va trobar res que pogués produir-li cap diner, i, considerant com una desgracia no haver pogut fer

una malifeta, se n'entornà al cau, mena de presó improvisada voluntariament, quan de sobte posà ·l peu damunt d'un paper ont hi havia un pilotet de puntes de cigarro, que estaven posades allí a assecar. Gairebé n'hi havia una lliura, lo que per part d'aquella pobreta representava un capitalet.

Aquella troballa la féu tota contenta: fins respirava amb certa satisfacció. Va treure-n la quantitat suficient pera fer un cigarro, i com que no portava paper apropriat, no va tenir altre remei que agafar un troç de diari, fent-ne un cigarro que semblava un puro; i com aquestes dònes no solen anar sense mistos, va encendre-l, enviant-se ·l fum com si fos una substancia alimenticia; i, entrobrint la boca, deixava que·l fum sortís per sa propria pressió a l'objecte de recrear-se més amb el regust que li deixava.

Agafà lo restant del tabac, l'embolicà i se l'amagà a sota les faldilles, i tot fumant va esperar a la velleta que tornés. No caldrà dir que la bona dòna, tot i caminant amb dificultat per motiu de la coixera, va anar tant depressa com va poder.

Al sentir la Gravada que forfollaven la porta, s'amagà, enfilant-se al seu amagatall. Entrà la dòna, i en veu baixa la cridà, dient-li que ja podia sortir.

Amb quina alegria la velleta li donà ·l pa, els llardons i el vi! Les mans li tremolaven, excitada de tanta satisfacció, i amb veu tremolosa pel cansanci va dir-li:

—Teniu, bona dòna. Aquí hi ha de tot... Veritat que no crèieu que us portés tant bon sopar?

La Gravada no va tenir humor de contestar, però s'afanyava a pendre lo que la dòna li donava.

— Ara us acompanyaré, — digué la vella — fins baix de l'escala, i quan no passi ningú, i quan jo us digui que ja podeu sortir, sortiu sense por.

Dirigint-se a la porta, passà la coixeta al davant; i al ser a l'interior de l'escala, tant per la fumera com per la claror, quedà tota parada que aquella dòna fumés.

Extranyada, va dir:

— Però, què fumeu vós? I ara! Sembleu un homenot!

— Tireu avall! No calleu mai! — contestà la Gravada amb desaire.

Ben depressa baixà la velleta, tant que no semblava pas que tingués a la ratlla de seixanta anys. En sent al llindar de la porta mirà amunt i avall, i, no veient ningú, entrà a dintre i digué.

— Ja podeu sortir.

L'altra obeí sense dir un mot. La vella exclamà:

— Aneu en nom de Déu.

Indecisa per la foscor de l'escala, però satisfeta, pujà pausadament, i a cada replà s'aturava per reposar un xic, perquè estava bastant abatuda del trafec que havia tingut. Deslliurada d'aquell amoíno, solament pensava en l'extranyesa que li havia fet que aquella dòna fumés.

Prou estava acostumada a veure dònes d'aquell barri amb el cigarro a la boca, però aquesta que havia recullit no tenia l'aspecte d'aquelles altres que solien

anar amb vestits i pentinats extravagants pera cridar l'atenció.

Quan arribà a dalt del seu palau, quals jardins eren munts de papers bruts d'escombraries, respirà amb plaer, i, en lloc de mirar el cel, com havia fet tota aquella tarda, demanant-li que's fes fosc aviat, tornà altra volta de cap a terra. Obtingut lo desitjat, prompte es olvidat. A l'observar aquell desordre, es a dir, que tot havia sigut remenat per mans extranyes, va causar-li sorpresa, cavilant per compendre lo que no entenia. «Ah! — féu en son intern. — Ja ho veig clar.» Li va fer veure clar el no veure·l munt de puntes de cigarro.

Comprès el motiu, va minvar-li l'interès de cercar-lo; la dòna va asseure-s damunt de la catifa més o menos flonja de papers de tota mena i colors, i allí descansava dolçament. I enraonant amb ella mateixa, perquè no tenia altra companyia, va fer-se la següent reflexió: «Tant se val: ja es fòra. Potser era una mala dòna». Quedà conformada i tranquila, amb l'ànim de tornar a fer l'aplega.

En cambi, la Gravada sortí al carrer esquivada com una rata de claveguera. Corria esfereída pels recons, buscant sempre les ombres, anant-se·n cap al Portal de Santa Madrona. Sortí a les Hortes de Sant Bertran, seguí per les parets negroses dels magatzems de carbó, i se n'anà cap a sota Montjuic, passant per la carretera del Cementiri.

Quan fou sota les Muscleres, quals cases estan arrapades a les roques amb misteriosa construcció,

fugí de camí perquè venia una parella de guardes civils.

Saltà ·l rastell fet de canyes i fustes, anant-se a amagar sota d'aquelles tant rònegues com extranyes construccions. Desde ·l seu improvisat cau, ont hi rajava l'aigua bruta de les aigueres i d'altres llocs més pestilents, arrupida i quieta, mirava entre la fosca, com si fos un gat, la parella que, calmosa i indiferenta, anava passant.

No podent resistir més la gana, i al mateix temps pera assegurar més la sortida, devorà ·l pa i els llardons, que de tant secs semblaven troços de fusta; més en aquella situació a la Gravada li resultaven riquissims d'apetitosos. No obstant i la set que tenia, el regust del vi se li feia irresistible.

Reanimada per l'aliment, retornà al camí, fanguinós, sempre negre de polsim de carbó, amb molts sots i roderes. Al ser a la pendent que forma ·l camí de dalt de les Muscleres per unir-se a la carretera, va passar una mala estona, perquè en una caseta de fusta que hi ha damunt del pont per sota del qual hi passen les vagonetes carregades de pedra pera la desbaratada continuació del port, sempre hi sol haver algun guarda; i recelosa caminava a poc a poc, per no cridar l'atenció. Sentia l'enraonament dels de dintre la barraca, però ningú va dir-li res.

Caminant pel caminet que hi ha al costat de la carretera, tota plena de pols, menjava ·l pa (encara n'hi quedaven dugues llesques), i a glopades bevia ·l vi.

Aquell camí, en aquelles hores de nit, va fer-li

recordar moltes coses del seu passat. Quants sustos hi tenia rebuts! Talment les giragonces, pujades o baixades del camí semblava que li expliquessin lo que ella ja no recordava. Quantes vegades, avisada per un xiulet que·s perdia ressonant a les roques de la montanya o bé pel llumet, havia tingut de fugir perquè no podien entrar a ciutat les coses que la pandilla que capitanejava ·l seu home havia robat!

La por que en aquelles epoques tenia no era per la temença de lo que an ella li pogués sobrevenir: perdre ·l *mulé*[1] es lo que li sabia greu.

Cavilant maquinalment el passat, no ·s donà compte de que ja tenia al davant la cova del Morrot, niu de lladres i assessins, reculliment dels abandonats i abric dels perduts.

L'entrada de la cova tenia la forma de les parpelles d'un ull grandiós, negre, mirant sempre al mar. Corbat de la part superior, com un arc de mig punt aixafat pel pes del rocam de la montanya, i un xic aplanat de la part inferior amb un tarter de pedres que queien com un llagrimall. Recordava també l'entrada d'un niu de formigues voltat de terra remoguda per motiu del trànsit.

Per aquell petit esllavissament s'arrapà la Gravada, fent caure pedres que, saltant les unes per damunt de les altres, algunes d'elles anaven a rebotre a la carretera, i d'altres quedaven aturades en alguna mata de gatoses. Amb bastanta dificultat va poder

1) Lo robat.

pujar per damunt dels pedregalls i de la terra movediça, i, mirant esquivada amunt i avall el troç de carretera que amb la vista podia dominar, s'anà acostant al forat negre, que en aquells moments semblava la boca d'un monstre que s'engolís aquella dòna pera lliurar a l'humanitat d'un ser tant depravat, o que en aquelles tenebrositats hi haguessin els torments purificadors dels inferns esgarrifosos descrits per totes les religions.

Les dificultats d'arribar allí dintre era la seguretat dels moradors que l'habitaven. Aquesta era la cova més concorreguda de tota la montanya, perquè la de l'Argenter era massa aprop del polvorí i el guarda o centinella era un inconvenient. La den Terrés, que estava situada ont en diuen la Cadena, lloc tradicional ont abans els valents de mal ofici s'hi desafiaven i, ganivet en mà, es ferien si abans traidorament una bala del més astut no l'atravessava, era molt concorregut, i l'entrada coincidia amb un corredor que donava entrada a una casa ont feien menjar i llogaven llits a tot'hora del dia o de la nit.

Dintre d'aquella taverna o fonda, ont els nius d'amor estaven compartits pels horts que la voltaven, hi havia una altra cova qual fondaria ningú havia pogut apreciar per lo molt que s'internava per dintre la montanya.

L'altra cova, anomenada del Salt del Gat, era molt inconvenient tant pera anar-hi com per ser massa lluny de la ciutat.

Per això 'l punt de reunió dels esquivats de la

justicia i de la societat solia ser la del Morrot, ont tantes vegades havia estat la Gravada; però mai hi entrà amb la depressió d'ànim d'aquella nit.

Passà per damunt d'uns rocs que hi havien a l'entrada, acotant un xic el cap, i entrà a dintre; però la bafarada l'aturà com si fos un vel que la reprimís: ni tant sols podia respirar, fins que de mica en mica va sobreposar-se a la pestilenta farum i, palpant i arrocegant els peus per terra, tantejant el terrer, va endinzar-se en la foscor.

De moment els de dintre no 's van moure: cada hu en el seu jaç, dormia o cavilava, segons el seu estat. La Gravada buscava un recó, però 'ls llocs més arredossats ja estaven presos, o siga 'ls tres anguls que formava l'interior.

Encara que 'ls habituals no li haguessin dit res, ja s'havien adonat de que havia entrat una dòna, es a dir, algun d'ells, perquè, acostumats a la fosca interior, se vegé destacar perfectament la silueta per motiu de la foscor transparenta de l'aire lliure.

Un dels més persistents moradors era un tal Boc, reclamat per la justicia per haver violat una nena de vuit anys: esparracat, brut, amb els cabells llargs recargolats per l'abandonament, espitregat, ensenyant el pit, tot recobert de llargs pèls aplastats a la pell per la bruticia. L'aspecte d'aquell home, allí dintre, tot confós, destacant-se certes insinuacions solament per la llum del cigarro que ella fumava, era com una visió de somni.

El Boc, dintre la foscor, era com una fera esqui-

vada per altres feres de més domini; observava tots els moviments que podia veure i sentir de l'intrusa, i aquella observació li despertava el desig, que era la desgracia d'alguns i la seva; quan tot d'una, com si fos un esclat de son instint, cridà.

— Ei! Mestressa, la dòna! Què busqueu aquí?

La Gravada no contestà, i un tal Barba, que dormia en un recó, va remoure un troç d'estora que l'abrigava.

— No s'hi cab. Ja podeu fume el camp d'aquí! — tornà a cridar el Boc per entrar en relació amb la nou vinguda.

— Què hi ha? Que sou el *peringat*[1] de la *borda?* — contestà la Gravada, demostrant amb el to cert enuig.

— Us dic que *xapesqueu*[2], la dòna.

— Jo no m'moc d'aquí. Ho sentiu, l'home?

Aleshores el Boc, al sentir la rèplica tant decidida, va fer l'enfadat i, boi aixecant-se del jaç, sense que la Gravada s'enterés d'altra cosa que de la remor quan va ser prop d'ella, va cridar:

— Que no voleu *xalar?*[3]

— Que m'*atxanti?*[4] — contestà ella. — Ni vós ni la mare que'm va parir me'n treu d'aquí! Ho sentiu, l'home? Babau! *Blet!*[5]

El Boc va riure com un idiota. Era un satir famolenc que s'excitava davant la presa que havia d'exte-

1) Amo. 2) Fugiu. 3) Fugir. 4) Me'n vagi. 5) Insult.

nuar el seu desig, i, per cambiar de situació, digué a la dòna, que ja estava ajeguda a terra:

— Doncs, la dòna, com que no us conec, i aquí, el qui més i el qui menos, té la roba bruta... M'enteneu?

— Qui la tingui bruta que se la renti, — respongué la Gravada, — que no 'm fico amb ningú: prou feina tinc...

— Visca, dòna, visca! Ja 'ns avindriem, vós i jo. Es veu que sou *castiça,* — anava dient el Boc. — Jo amb una dòna aixís aniria a *escarbà*[1] a Déu.

— Què haurieu d'*escarbar* vós, *blet!* — va contestar la Gravada.

El Barba, que ja feia estona que estava escoltant la conversa, per fer saber que ell hi era va cridar tot d'una:

— Calleu! Quina manera de *gresnà!*[2]

— *Clapa*[3], home, *clapa!* — va contestar el Boc amb to de súplica.

En tot això 'l Boc ja s'havia apropat tant a la dòna que pel seu intern la sang se li removia i els nervis se li excitaven, ensems que 'l cervell li treballava. Atontit, balb i tremolós pel domini d'un desig, el cor li batia i una febre s'apoderava d'ell.

An ella encara li quedava una mica de pa i se l'anava menjant.

— Què *jalas?*[4] — preguntà 'l Boc.

— Una mica de pa.

1) Robar. 2) Parlar. 3) Dorm. 4) Menges.

— *Adinyàmen*[1], dòna.

— Té. Apenes en tinc, — contestà.

A l'allargar la mà tocà la del Boc. Ell, al sentir el refregadiç amb la dòna, va commoure-s, sentint l'ansia terrible, i fent-se carrec de que lo que no pogués obtenir de bon grat, ho obtindria per força, agafà a la Gravada pels braços.

— Què feu? — cridà la dòna. — Sou molt graponer!

— Tira, dòna! — deia 'l Boc tot rient i babejant, foll de desig.

— Deixa-m estar! No m'arrapis tant fort amb aquestes manotes que't cremen! — contestà ella.

— Tira, dòna, cuita! — repetí.

El Barba, que ho sentia, no deia re per esperar la seva oportunitat; però 'l Boc, impelit per una força fins extranya, se tirà damunt de la dòna amb tanta furia que varen rodolar tots dos per damunt de les escombraries.

— Està! — cridava la dòna. — Està, fill de puta! Si *atanyo*[2] una pedra t'obriré 'l cap.

— *Adinyali* un *màstec!* — cridà 'l Barba. — Que diantre 's rebela aquesta *marcota!*

Ella 's defensava fent tota mena de contorsions: tant aviat anava per clavar mossegada al braç del Boc, com aquest, amb una manotada, se l'apartava, no sense que hi quedessin marcades les dents. Molt poc durà la lluita, perquè ell defallí, perdent l'energia.

1) Dona-me'n. 2) Agafo.

A cosses i a empentes, fent tot lo que podia, la dòna se·l tragué del damunt; però ·l Barba, tot xano xano, ja s'hi apropava, dispost també pel mateix afany.

Era tant l'esforç que ella havia fet, que li mancaven forces per defendre-s una altra vegada. El Barba s'hi apropà, exigint més amb paraules que a la força com l'altre, i ella, més o menos, el va complaure, per acabar la lluita de moment.

Aleshores el Boc se posà recelós, sobre tot quan va sentir que·l Barba ja se n'entornava al jaç. De nou tornà a escometre a la dòna, la qual ja no estava disposada a resistir cap més lluita i sucumbí.

Quina fou sa sorpresa al veure que la perversió d'aquell home era molt més gran que la seva! Extranyada per aquell acte tant inesperat, compartiren el més degradant embrutiment.

Assaciats del plaer brutal, els cossos defalliren, i la fosca afalagava la sòn. Tots quedaren adormits, i dintre la cova sols se sentien els roncs dels que dormien i la remor de l'esclat de les onades que allí prop escampaven sa blanca escuma.

Tornem-nos a interessar per les dugues nenes, que haviem oblidat pera saber lo que la Gravada havia fet.

Aquella mateixa tarda que la seva mare s'havia barallat i, escamada perquè no l'agafessin, havia fugit, varen arribar les dugues germanes al carrer que ja estaven enterades de tot, perquè abans d'entrar al

Portal de Santa Madrona ja 'ls ho havien dit, exagerant-ho tant que tingueren el convenciment de que tardarien molt de temps en tornar a veure aquella dòna que era sa mare.

Del seu pare apenes se 'n recordaven, perquè feia alguns anys que era a complir condemna. Precisament en aquella ocasió, quan varen agafar-lo, la seva dòna, mare de les nenes, estava embraçada de la Dolors, que en els dies de que parlem tindria uns vuit anys; i encara que, segons se deia, ara li faltava poc pera sortir del presidi, ni elles ni la desgraciada de sa mare en sabien res.

Cap engunia 'ls feia que la seva mare estés agafada, com suposaven pel veinat: al contrari, els anava molt millor quan ella estava de quinzena: aixís no rebien ni pallices ni malediccions, havent-li de dar tots els centims que guanyaven, perquè, encara que fos poca cosa, en tenien per alimentar-se a la seva manera.

El Sebio no deixava mai de vista a la Roseta, la qual, bruta, despentinada i mal girbada de roba, sempre la trobava per tot arreu.

Més ell, espavilat, aviat va ser util pera anar a la plaça en companyia de la Quima, la qual se dedicava al *cuento*[1] de les *baldras*[2] o al *descuit*[3], si 's presentava l'ocasió.

Ni tant sols les dugues germanes pujaren al pis:

1) Sistema de furt. 2) Butxaques. 3) Aprofitant la distracció.

seguint a les demés criatures de la seva edat més o menos abandonades a les adversitats que ofereix la vida de carrer, rondaven fins tard de la nit.

Ella, la Roseta, va anar-se·n amb el Sebio, pressentint certa cosa agradosa que·l contacte d'aquell li havia encomanat, no per sa voluntat interna, perquè en sa tendra edat la naturalesa no hi havia desenrotllat totes les sensacions.

En cambi ell, que, tot hi sent un xevalet, havia viscut més que molts homes, tenia tota la picardia concentrada en dos manifestacions: un deliri pel furt i un goig pels plaers sensuals. Vet-aquí que aprofità aquella nit corrent amb la Roseta per les hortes de Sant Bertran.

La tendra poncelleta, que encara no havia esclatat, després que havia sofert les inclemencies del temps, aquella nit començava a marcir-se.

L'insensibilitat a tota emoció moral fou motiu que passés aquell acte trascendental sense altra preocupació que les punyides de dolor: tot s'incloía al sofriment fisic...

La Lola, corrent pels carrerons foscos, va ser regoneguda per l'Espanta, que havia sigut *consorte* del pare de la nena, conegut en aquella època pel Butxinet, qual motiu li deien perquè anant pel *topu* feia qualsevulga maldat.

Per aquesta manera d'esser no trobava mai *consorte* que·l pogués seguir, perquè la gent d'aquest país no té la costum, encara que robi, d'assassinar o fer mal, sinó

que pren i fuig: sols per defensar la vida agredirà, i encara en segons quins casos, a qui li sigui un obstacle.

Recollida la Lola a casa l'Espanta, si bé aquest no tenia gaires recursos per mantenir-se, com que vivia amb la Cavall-de-bastos, aquesta li dava algun quartet o li passava 'l *macarró,* com solen dir aquella gent.

Al trobar-se la Roseta sense la germana, s'afectà moltissim: aquella carona, que tenia un aspecte despectiu i indiferent a tot, se li coneixia que passava alguna pena que la preocupava profondament. Per això trobava cert plaer en anar amb el Sebio, que no la deixava ni un moment, tant que la quitxalla del veinat els feia burles adequades i els cantaven cançons improvisades per fer-los enfadar.

A ningú d'aquella barriada extranyava que aquella noieta tingués ja una inclinació al vici, perquè suposaven que lo que feia amb el Sebio era per inclinació propria, perquè 'l seu aspecte era d'una noia de catorze anys.

Desde que varen tenir-ne esment tot aquell veinat, quan ne feien broma al Sebio i li preguntaven per ella, ell deia: «La meva xaveia això, la meva xava allò»; i d'aleshores ençà varen començar a anomenar-la pel motiu de *La Xava.*

Al quedar determinat aquest motiu, volia dir que ja s'havia iniciat en aquella vida: ja era del gremi.

El motiu, en aquesta mena de gent, mai es refusat: al contrari, tots amaguen llurs propris noms per desorientar a la policia.

Continuà la Roseta, que desde ara l'anomenarem la Xava, anant pel moll, trobant-se-la, com de costum, anant a buscar el ranxo per poder sopar.

Era un dia plujós; els carros no feien gaires viatges, però la Xava havia tingut la sort de poder clavar urpada en una bala de cotó mig desfeta. Estirà tant cotó com va poder. El carro passava pel bell mig del Paralel, i, com que plovia, el carreter anava enfilat, tapat amb un troç d'encerat.

Quina alegria va tenir la Xava al veure que en un moment tenia tant de cotó com moltes vegades ni en tot un dia 'l recollia.

Desseguida, amb dèu centims que tenia, anà a beure una americana a la taverna dels Italians. Prou pensava que ja 'n cobraria del cotó, i no va mirar prim en gastar. Abans d'entrar en aquell carrer o carretera, com totes, plena de fang, llambregà si hi havia algun municipal, i per no entrar a la taverna amb el farcell el deixà sota d'un abeurador que hi havia unes quantes passes més enllà del portal.

Entrà i demanà una americana, i tot bevent mirava a l'indret de l'abeurador. Demanà que li posessin més aigua, perquè la dolçor de l'aixarop li havia excitat més la set, i, tant bon punt repetia, s'adonà d'una dòna que, llesta com una guineu, li prenia 'l cotó.

Agafà 'ls cinc centims del cambi, que estaven damunt del taulell recoberts d'aigua, i sortí al carrer.

La dòna corria, i ella, la noia, seguí al seu darrera cridant:

— Lladre! Agafeu aquesta lladre! Deixeu això!— cridava, ja plorant, la desesperada Xava.

La donota corria tant com podia, però les pedres que li tirava la noia gairebé la tocaven; i tement més els crits que·l mal que li poguessin fer les pedres, aturdida per la por de que no l'agafessin, s'aturà.

Les pedres rebotien aprop seu. No sabia pas què fer, si deixar el cotó i fugir o esperar aquella impertinenta moça que tant cridava.

En aquesta indecisió, la Xava s'apropà fins ont hi havia la dòna, i, quedant-se parada, exclamà:

— Mare! Es meu aquest cotó!

Pronuncià aquestes paraules amb tanta emoció que unicament tenint la perversió de la Gravada podien no impressionar.

La dòna regonegué a la seva filla i li digué:

— Si tornes a cridar et mato.

I, anant-se·n carrers enllà, va deixar a sa desgraciada filla ajeguda a terra, plorant amb el més gran desconsol.

III

La policia deixà de perseguir a les que van promoure aquell escandol i havien sigut la causa de les ferides de la Pepa-pudenta, la qual acabava ja d'estar curada a l'hospital, no sense que per això no li quedés la cama un xic arronsada.

Un nou crim que s'havia comès a la montanya de Montjuic tenia als agents de policia que corresponien an aquella delegació ocupats tot el dia buscant els assassins. Arreu cercaven orientacions que·s desvaneixien dintre la més desesperada confusió.

L'inspector d'aquells barris, que era home astut i fins reflexiu, deduí que, segons les circumstancies en que estava ·l cadaver, bé podia ser facil que l'autor o autors del crim fossin gent forastera, perquè, ademés de tenir el cap horriblement destroçat, a la boca s'hi coneixia ·l rastre d'haver-hi passat oli de vidriol, i d'això ell ne treia les seves conseqüencies. L'oli de vidriol es arma de dòna. El destroçar els cadavers es

poc habitual en criminals del país. Sols en casos que·l crim es comès per rencorosos solen cebar-se amb les victimes. Acribillaran a una persona a punyalades en el terrible moment d'obcecació o de bogeria criminal, però fugiran esfereits així que la calma ·ls farà veure l'error.

Ocupat i fins preocupat amb l'enquesta del crim, l'inspector va distreure-s de perseguir a la Gravada, a la Blanca i a la Nas.

Per altra part, la Pepa, tement posteriors complicacions, va declarar que la caiguda havia sigut casual, i que, excitada per les qüestions, s'abalançà i caigué.

Molts homes de la vida havien sofert les conseqüencies de les investigacions acorralats a solitaris interrogatoris.

Al vigilant i al sereno d'aquella barriada se·ls tenia per molt coneixedors de la gent de mal-viure, i quan aquests no aclarien un assumpte, els demés empleats perdien tota esperança de poder-ho esbrinar.

D'això esdevenia que·l vigilant fos l'home més temut i odiat en aquells barris. Cap medi li era obstacle: per això ·ls seus interrogatoris resultaven esfereidors.

El sereno, com que no feia tant temps que prestava servei an aquells veins, seguia sempre les insinuacions del seu company el vigilant, i abdós, instintivament, sense cap premeditació, segons l'estat d'ànim en que·s trobaven, executaven lo que de moment se·ls ocorria. Devegades encertaven, però d'altres no podien saber res.

Si fos certa[1] l'influencia de la maledicció, el sofrir que hauria fet aquell vigilant no s'hauria pogut comparar amb els sofriments explicats en totes les mitologies i l'humanitat s'hauria entristit.

Qualsevulga home o dòna de la vida, parlant del vigilant, fugia de to, i d'aquelles boques sols ne sortien les paraules que poden demostrar l'ironia i la venjança amb sofriments dels més refinats.

Com sabien ells, els homes de la vida, que quan se buscava algú, lo primer que feia la policia, amb el vigilant i el sereno, era anar a «La Mina», a casa en Benito o a casa en Bertran, tant bon punt els veien ja fugien; i si sabien que sovintejaven les visites s'esgarriaven per les afòres de la ciutat, i allí lliurement podien compondre 'ls seus perversos projectes.

S'estaven en el moll del carbó en Morata, en Mosca i en Farra escoltant al Titus, que explicava un *sant*[2] que sabia.

En Morata, xato que era, quals ulls semblaven dos pics negres pera dissimular la planor de sa cara, tenia l'aspecte més repulsiu que 'ls demés.

Els uns penjant-los les cames a la part de mar, perquè seien al cantell del moll, i els altres ageguts, escoltaven amb devoció lo que 'l *santé*[3] proposava.

1) Aquestes paraules «si fos certa» no s'han d'interpretar en el sentit literal: es una llibertat que m'hi permès pel caracter de l'obra.

2) Lloc d'anar a robar.

3) El que proposa i dirigeix el robo.

Dessota d'ells la mar hi arreconava totes les escombraries que suraven. Era un cumul de taronges podrides, suros, fustes, palles, espines de sepia, pots de llauna que l'aire intern els sostenia, troços de carbó vegetal que probablement havien caigut en la descàrrega, fulles de col, d'enciam; i en mig d'aquesta variada combinació d'escories hi havia un goç negat, rebotit, reganyant ses blanques dents, i el pèl, a clapes caigut, seguia, lo mateix que la bestiola, els va-i-ves de la mar...

Damunt d'aquella materia infecta s'hi desenrotllava una altra infecció moral: aquells quatre lladres que sentien el goig d'augmentar sa perversitat.

Formaven un agrupament indexifrable, boirós. Mirant-los un xic apartat, la polsaguera del carbó ·ls confonia i les ràfagues del fum dels vapors els emboirava.

Era una tarda nuvolosa. Al fons d'aquell paratge s'hi destacaven tetricament les antigues fortificacions de les Dressanes, quals parets de la part superior, de més moderna construcció, eren pintades d'un groc fosc que amb raresa armonisava amb el conjunt per motiu de l'espessa atmosfera. Més enllà encara, la munió compacta de cases feia pressentir una gran ciutat plena de vida industrial per la diversitat de petites xemeneies, les quals semblaven presidides per tres de grandioses de les fàbriques de l'electricitat, les quals aglomeraven fum a l'espai, enterbolint la negrosa ciutat.

El castell de Montjuic, recobert de boira, no ·s

veia: unicament la montanya, envellutada de tons verds i terres opaques, contrastava amb la negror moradenca de la disbauixa de construccions que als seus peus s'extenia amb extravaganta simetria.

Els vapors carboners feien un enredall de pals i antenes que en conjunt teixien la superficie, i arran d'aigua, en el to negre dels cascos, s'hi destacaven notes de mini, que uns barcos les tenien en to general i altres a clapes, motivades per sa externa restauració.

Les barcasses, de tant carregades, gairebé s'enfonsaven a flor d'aigua; els remolcadors les estiraven, llençant en son esforç glopades de fum blanc, que aviat se confonia amb la negror dominadora d'aquell paratge.

Pitades, crits, sorolls aprop i allunyats, la diversitat de remors, formaven un sol conjunt que tant feia imaginar un himne al treball com el plany de la fadiga humana.

Dintre aquell conjunt misteriós, aquells quatre homes, qual perversitat ja·s manifestava en son aspecte, volien resoldre l'enigma que·l projecte del furt oferia.

— Tinc *bua*[1], — deia·l Titus, marcant-se-li·ls sécs que de cada costat de nas se li unien fins a les extremitats de la boca, amagant-se-li en part pel groixut bigoti. — Tinc *bua* que vosaltres no seguireu.

— *Bua,* dieu? — respongué en Morata, movent els seus ulls remenuts.

1) Por.

— Si hi ha *pasta*[1], *pringo*[2] al fill de Déu per *sallar*[3].

— Ja sabeu el meu treballar, Titus, — afegí ·l Mosca. — No hi quedat mai malament. I, siga per lo que siga...

— I del Farra ja sabeu els fets, — va dir ell mateix; — ja sabeu que soc un *brinca*[4] dels antics. Si no hagués anat a *vaspella*[5], que·n tindria de *pasta!*

El Titus, per excitar als seus companys, va dir-los:

— Qui fóra bo per aquest *sant* seria ·l Butxinet! Ah, si fos aquí! M'han dit que estava a punt de *sallà*[6].

En Morata, tot disgustat, com si li prenguessin part d'una cosa que ja li pertanyia, va dir:

— Si fos aquí, ja li *xamullerian*[7], i *astilla*[8] a l'un, *raca*[8] a l'altre, total què? Una *ful de planté*[9]. Ah! Quan torni i s'enteri que la Tona ha fet lo que ha fet! Mireu que es reputa aquella *mala marcota!*[10] Tenint l'home a *vaspella camelà*[11] a altres homes de la vida!

El Titus, que presidia la qüestió, va dir:

— Ells també són uns *blets*[12] i tenen molta *pata*. Quan una dòna té l'home *carregat*[13], es un *sinvergüenza* el qui li diu re.

— Es que elles són unes bacones. Si tu no ·ls dius

1) Diners. 2) Ferir. 3) Fugir. 4) Robar saltant parets. 5) Presidi. 6) Sortir. 7) Dir-li. 8) Part. 9) Que no val res. 10) Mala dòna. 11) Vol. 12) Tontos. 13) Agafat.

res, et *camelan* desseguida, — digué ·l Morata, tot enfadat.

— I de la mort del Marrà, qui ·n va tenir la culpa? — digué ·l Mosca. — Fou ella mateixa, que ·l va fer *servi*[1] malament.

— No. Per la mare que ·m va parir, — interrompé ·l Titus, — i per les cendres dels meus avis, et puc jurar que es un dels fets que han sigut amb llealtat. Sort de l'Espanta, que ha recullit a la xava petita.

— I l'altra moça què s'ha fet? — preguntà ·l Morata.

— Va per les *baldres*[2], amb en Sebio. Ja són espavilats, ja, — digué ·l Titus, que per sa calitat de *santé* coneixia les actituts de tots. Després afegí: — Demà a la nit hi anirem, eh?

— Ja voldria ser-hi, — respongué ·l Morata. — Tinc ganes d'estrenar el *xuri*[3] de tres molles.

Replicà ·l Titus:

— Si no hi haurà *bronca*[4] a *dintracs!*[5] Si de cas serà per *forata*[6]. Els *peringats*[7] no viuen a la *borda*[8]; però hi ha *balondru*[9]: es una fàbrica de *sedolla*[10].

— Quin *saful*[11] *adinyaré*[12] a la *duvinyals!*[13] — va contestar en Morata, tot entusiasmat.

Els demés també alenaven l'entusiasme en llurs expressions.

— Sí, perquè *xivati*[14], — contestà ·l Titus.

1) Ferir. 2) Butxaques. 3) Ganivet. 4) Descobrir-se. 5) A dintre. 6) Fòra. 7) Amos. 8) Casa. 9) Sereno. 10) Seda. 11) Mocador. 12) Donar. 13) An ella, la dòna. 14) Xerri.

— Per ont s'ha de fer l'*assalt?*[1] — preguntà ·l Farra al Titus.

Aquest contestà:

— Pel *raderacs*[2]; però s'haurà de tallar la *reganyi*[3]. Lo que no sé si hi ha *juquel*[4].

— *Xalem!*[5] — digué ·l Morata, tot alarmat.

— Què hi ha? — preguntaren els altres.

— *Xalem,* dic, que venen un parell d'*espardenyés*[6] pel *mulleris*[7], — replicà ·l Morata, tot esfereit.

— *Xapesquem*[8] cap a l'estació, — digué ·l Titus.

Se descompartiren dissimuladament pera tornar-se a trobar en una altra banda.

El Titus i el Morata no ·s deixaven mai. Seguien pel moll del carbó tot vigilant, fent el distret, si algú ·ls seguia, i fent el sorna miraven com els obrers treballaven, considerant que aquells homes eren sers inferiors an ells; i els dos perversos se deien:

— Com *pencan*[9] aquests babaus! Són homes que no serveixen per re.

Rondant pels voltants de l'estació de Vilanova varen trobar a la Tona, i el Morata la cridà.

— Ont *xalas*[10], Gravada?

— Hola, Morata! Encara ets tant xato? — contestà la dòna, rient.

— La mare que ·t va parir sí que devia ser xata! — va respondre ·l Morata, tot enfadat.

1) Entrar. 2) Darrera. 3) Reixa. Aquesta paraula es també gitana, com la del goç. 4) Goç. 5) Fugim. 6) Moços d'Esquadra. 7) Moll. 8) Fugim. 9) Treballen. 10) Ont vas?

Precisament com era tant xato, era lo que més greu li sabia que li retreguessin.

— Que t'has enfadat? — repetí ella.

— No, perquè la teva *xungaluya*[1] no pot fer-me enfadar.

Per tallar la qüestió i anar més directe pera fer passar una mala estona a la Gravada, el Titus va dir-li:

— Ja sabs que·l teu està a punt de *sallà?*[2]

Ni una bofetada l'hauria feta tornar més vermella a la Gravada, i, encara que volia dissimular-ho, preguntà:

— Qui t'ho ha dit?

— Veus del *tiroi*[3] i de la *tasca*[4].

— Ai la mare que·m va parir! — respongué ella, descobrint la seva sorpresa.

— Sí, sí. Ja pots ben dir-ho! — afegí en Titus. — Em sembla que t'*adinyarà*[5] un *bati!*[6] Ja veuras quina *lluvia!*[7]

— Ui! Ell a mi? Altra feina hi ha!

Això ho digué amb despit, com si volgués amagar la seva por.

— No voldria pas ser de tu, — digué ·l Morata. — Si ets tant puta i tant viciosa, dòna!

— Doncs de què *jalaré*[8] jo, si no faig de la vida? Qui ·m donarà re? ell?

1) Falsa, dolenta, malaltiça, lletgesa. 2) Sortir de la presó. 3) Carrer. 4) Taverna. 5) Donar. 6) Pallissa. 7) Molta pallissa. 8) Menjaré.

— Què vols que·t passi ·l *macarró*[1] desde *vaspella?*[2] — va contestar el Titus.

— Es a dir que perquè procuro guanyar algun *rumbi*[3] per mi i les noies, ja soc una puta dolenta.

Al sentir això, el Titus va respondre amb to de qui fa una santa reflexió:

— Que tu guanyis algun *quibi*[3] amb un home, això no vol dir res: al contrari, es la teva obligació; però que, tenint el teu *allí dalt*[4], *camelis*[5] als homes de la vida, això sols ho fa una *marcota*[6] com tu. Jo t'*adinyaria*[7] una mà de *caix*[8] que·t deixaria *mulé*[9].

— Ja sabeu que no hi ha cap *desgraciat*[10] que pugui dir que l'hagi *camelat*.

— No, no. I el Marrà? — digué ·l Morata.

— Per les cendres de la meva pobra mare, que, pobreta, es ben enterrada, que no hi vaig tenir res amb aquell home, ni amb cap *desgraciat*, d'ençà que ell va *caure*[11].

— Vés, dòna, vés! — digué ·l Morata. — I amb la Pudenta tampoc hi tenies res?

La Gravada va indignar-se tant que va contestar:

— La mare que·m va parir! No hi muntat mai cap dòna. Ja ho sabs lo que a mi m'agrada, — afegí, tot fent un gèst tant grafic com deshonest.

Així, enraonant a la seva manera, se n'anaren a la taverna dels Italians. Baixaren uns graons, i amb

1) Passar un tant diari; però això es dit aquí en sentit contrari, perquè ·s dóna aquest calificatiu quan es l'home que cobra. 2) Presidi. 3) Ral. 4) A la presó. 5) Vulguis. 6) Donota. 7) Donaria. 8) Pallissa. 9) Morta. 10) Lladre. 11) Agafat.

una mirada aprofitada·s feren carrec de qui hi havia i del lloc ont els convenia seure, anant-se a colocar en una taula arreconada prop d'unes bótes buides que estaven en posició vertical, com si fos fet exprés perquè servís d'amagatall.

Conversant i bevent, la Gravada va animar-se d'entornar-se·n pel barri, perquè ells li varen dir que la policia estava distreta amb el crim de Montjuic i que les declaracions de la Pepa, la qual quasi ja estava curada, no comprometien a ningú.

La taverna va començar-se a omplir de treballadors del moll i de dònes que volten per aquells varalts. Els dos *consortes* van anar-se·n, i ella també sortí amb el proposit d'anar a trobar les noies; però com que no tenia cap centim, va fer temps rondant per allí per esperar que s'acabés de fer fosc, puix el seu repugnant ofici no volia claror.

Eren ja les nou de la nit... Els homes, com visions negres, passaven amb una indiferencia que desesperava a la Gravada. No se sentia altre soroll determinat que·l tic-tac de les pistonades de les màquines de la fàbrica de l'electricitat.

Ella també era una ombra negra que·s movia dintre la foscor d'aquell paratge. Les verdaderes necessitats de la vida li feien tenir un afany de diners, i, afamada, embestia a tots els homes que passaven, i passaven com una ombra d'ilusió negra.

El soroll més minim iniciava una esperança, que li creixia a mida que l'ombra s'anava dexifrant, i es perdia quan l'indiferencia l'unia en el seu sí de tota

aquella foscor, perdent-se forma i soroll, per quedar en una solitut aclaparadora.

Pobra Gravada! Com sofria! En quina soletat més trista 's trobava en aquells breus instants que les ànimes parlen amb la veu que sols cada hu sent en el seu propri lloc! Tant sols sentia la vaguetat d'un plany misericordiós que tenia compassió d'ella, però no l'entenia: tot estava perdut.

Com aucellots de rapinya compareixien homes esquivats de la ciutat, buscant famolencs la victima caiguda pera sadollar-se de ses despulles; i allí, a la fosca de la nit, amb l'ambient recobert de malefics pressentiments, la bestia humana 's rabejava empastifant-se en la més repugnant perversió que contra les lleis naturals se cometien a l'abric de les tenebres.

Les demés dònes que corrien per allí atossigades pel seu infortuni, no comprenien com la major part d'homes se quedaven allí ont era la Gravada, i, posant-se a l'aguait, vegeren la manya de que 's valia la competidora.

Indignades, insultaven a la Gravada, perquè la depravació d'ella minvava encara la repugnancia dels actes de les altres, com si 'l sens fi 's manifestés en tots els ordres de la vida.

Com que la Gravada no era dòna d'aguantar gaires impertinencies, aviat els va prometre que faria mal an alguna d'elles, les quals, butzinant de rabia, s'apartaren un xic enllà, quedant-se la Gravada gairebé sola.

Un sac aparegué a l'ombra. El duia un ser qual

forma era semblant a la d'un home. Era corbo, amb una eminencia a l'esquena; un bulto, era un sol nas; la mandibula inferior tant desenrotllada que apenes li quedava cara, però en conjunt era un crani de forma primitiva. Els seus passos, descompassats, tal volta per l'irregularitat de ses articulacions. Era com una completa dislocació, però duia vint centims.

La Gravada s'hi precipità. L'home remogué tota l'ossamenta i refunfunyà per esquivar la dòna. Ella insistia, oferint-li per poc preu sadollar-lo de tot desig.

Reflexionà un moment: amb un ull fitava la dòna, i amb l'altre semblava que inspeccionés tot lo que tenia al seu voltant, perquè se li movia en totes direccions.

Aquell enrenou d'òssos i muscles més o menos pansits deixà el sac a terra, apropant-se an aquella dòna, potser la primera que en tants anys, per impuls propri, l'escometia, encara que fos pels diners.

Les demés dònes, amagades a les fosques parets que ignocentament abriguen les impudiques escenes, s'armaren de pedres i terrossos, i quan aquell ser preveia arribat el moment de sadollar son pervers desig, iniciat en aquells instants pels precs de la Gravada, començaren a caure-li pedres al damunt.

Confós, aturrollat i esporugit, se carregà altra vegada el sac, rient com un sàtir venjatiu, i, tot fugint, de tant en tant se girava. Reia maleint i renegant; reia per si era una mofa...

La Gravada no tingué altre remei que fugir atos-

sigada pels crits i per les pedres que li rebotien aprop seu, amb tant perill de fer-li mal que no tingué esma de tornar-s'hi, esbravant-se amb les més terribles malediccions.

Per fi va decidir-se anar al barri, i entrà a fer la copa a casa en Benito, qual taverna, en aquella hora, estava plena de gent. Els uns dormien de cap damunt de la taula de fusta engreixada dels sucs dels menjars; els altres bevien; i els crits dels que jugaven se confonien amb els que discutien, sentint-se desde fòra l'esvalot dels de dintre.

De tant en tant sortia o entrava algú. També s'asseien a fòra del carrer, damunt de l'acera, com si ja no poguessin resistir més la farum de l'interior.

Una claror esmortuida queia damunt d'aquells sers abandonats, confosos, com sa vida, dintre d'aquella sentina infecta, ont el pervers hi madurava sa maldat i l'alcoolic excitava més el seu perniciós vici.

Les bandarrotes corrien per aquells carrers baix el domini sempre persistent de la miseria, causa de la major part de mals, nodrits per la santa indiferencia, patrona dels egoistes.

La pobra cegueta del carrer den Mina, a les palpentes, escometia a tothom que passava, en sentint el trepig. Quina llastima feia veure aquella dòna cega fent de prostituta! I que hi hagués ser humà tant baix que pogués tenir contacte amb una desgraciada de semblant natura!

A les unes i a les altres veia passar la Gravada, que s'estava asseguda damunt de l'acera, una mica

més enllà del portal de la taverna pera apartar-se de la llum. No deia res a ningú: li durava encara l'ira de lo que feia poc li havia passat.

Tot d'una vegé que de la part de les Hortes venia una moceta que s'assemblava a sa filla. Amb el dubte s'aixecà. Tant aviat tenia la certesa de que ho era, com creia que·l mateix desig de trobar-la li feia semblar.

Desseguida va refer-se de l'inseguritat quan la tingué al davant. La cridà carinyosament, més la noia no volia atansar-s'hi per por.

—Vine, dòna! No tinguis por! Qualsevol diria que t'he fet molts mals tractes! Vine, dòna, vine! I la Dolors, ont es?

—No ho sé, —contestà la nena, sense voler-s'hi acostar més.

Va dir i fer tot lo que va poder per captivar-se la confiança de que no li pegaria, i no cal dir que no ho feia pas per amor de mare; però com que·l Titus i l'altre li havien dit que·l seu home aviat sortiria, va pensar que pera rebre l'embat fóra millor que la trobés amb les criatures.

Mentres mare i filla enraonaven, discutien o disputaven, s'armà un fort esvalot, perquè del carrer den Mina venia en José Maria donant empentes a la cegueta.

L'amistançada del José Maria també cridava contra la cega perquè no havia pagat el diari.

Pobra dòna! No podia pas fer com les altres, que, amb tot i veure-hi, passen les mil peripecies pera poder menjar.

— *No pegues, macarrón,* perquè *no tengo* diners, — exclamava la cega.

— *No tienes dinero? Siempre dices lo* mateix, i el *amo* vol *cobrar,* — contestà ·l José Maria.

— Sí, l'*amo,* l'*amo!* Tu, que·ls vols *para irte* a la taverna.

— *Mira que eres mal pensada! Ya no tendrías de ser ciega. Todos sois lo* mateix.

Mentres estaven amb aquestes qüestions, passaren dos homes amb brusa blava, i pel seu aspecte demostraven que estaven fisicament ben constituits. S'aturaren al veure i sentir que la cega plorava.

El José Maria, fent el distret, s'atançà a la cega i dissimuladament li clavà pessigada al braç, a fi de fer-li mal sense que aquells que badaven se n'adonessin.

— Ai! — cridà la cega. — *¡Que me has hecho daño, mala mujer!*

Aquells homes, que havien vist la mala acció, digueren al José Maria:

— Qui sou vós per tocar an aquesta dòna? Ximplet! Per què li heu de pegar? Beneit! Que·n teniu poca de vergonya!

— *Hagan* el seu camí i no se *metan en nada, que nada les importa, que yo no* li *pego.*

— Que no li pegueu? Que no li pegueu? I el pessic que li haveu dat, que ella s'ha pensat que era aquest *budell?*

— Jo soc un *budell?* — contestà la del José Maria. — I tu què ets, cabronot?

—A qui dius cabró, mala puta? — cridà un d'aquells homes tot airat, mentres el company ja l'aguantava pel braç.

Aquella dòna lleganyosa, ensenyant els dits del peu per entremig d'unes grans botes d'home esbocinades, fugint, l'insultava.

La cega somicava, i els homes, compadits, li donaren uns quants centims, potser tots els que duien. Veient que·l José Maria encara s'estava allí plantat, va dir-li un d'ells:

—Hala! Vós, avall! Hala, que no us vui veure per aquí!

— *No sois nadie para hacerme* fugir, — contestà·l José Maria; però acabar de dir-ho, rebre una clatellada i anar de cap per terra fou cosa d'un tancar i obrir d'ulls.

S'aixecà, féu l'accionat de treure-s un ganivet i l'altre deixà que se·l tregués; aleshores el company, que·l tenia a tret, li ventà plantofada. Ja tornà a ser a terra, amb els nassos plens de sang. Plorava com una criatura, millor dit, gemegava com un tocino; però un dels companys semblava que no estés satisfet, i, dirigint-se al ploraner, que de genolls s'anava aixecant, li digué:

—Això es mal fet de pegar a una criatura.

La mà se li escapà, i d'una tercera clatellada·l tirà a terra altra vegada.

Vist això per alguns concurrents de casa en Benito, se posaren a cridar, i tot seguit s'armà·l gran esvalot de crits i pitades. Acudiren el sereno, el vigilant i la parella de guardes.

Lo primer que feren fou escorcollar als dos homes, que pel seu aspecte ja 's comprenia que eren bona gent. Explicaren tot lo que havia succeit.

— Ah, sí? — digué 'l sereno. — Es a dir que tu cobres el barato d'aquestes desgraciades? Vine, fill meu, vine a la delegació.

Tothom badava, i el vigilant, per fer l'enfadat, parlava en castellà, i, fent com qui vol clavar garrotada, digué:

— *¡Hala, fuera de aquí! ¿Qué es tanto mirar?* Mare de Déu que són badocs! — afegí.

Un dels guardes de seguretat aguantava al José Maria pel braç, i el vigilant els digué:

— Porteu-lo a la delegació, que d'aquest poca vergonya no 'n sortiriem mai.

Se l'endugueren pel carrer den Cid, alguns dels que badaven seguiren al darrera, i els dos homes quedaren contents d'haver fet justicia i d'haver tingut la sort de sortir-los bé.

Acabades les qüestions, la Gravada i la Xava ja s'havien mig reconciliat i se n'anaren a buscar jaç per aquella nit, perquè de la cambra que tenien ja 'ls havien pujat els trastos al terrat.

En cap botiga de les que 'n llogaven ne tenien de disponibles. Aleshores se decidiren anar a casa la Coixa, i allí llogaren un llit per les dugues, que ja queien defallides de sòn.

El Titus i el Morata, quan varen deixar aquella mateixa tarda a la Gravada en sortint de la taverna

dels Italians, se n'anaren a casa en Bertran. Allí s'atiparen de perdiu de bè amb patates. Al cap de poca estona que ja havien sopat i s'estaven fent tavola pel menjador, s'adonaren que pel carrer de Mig-dia hi passava 'l Mosca, a qui cridaren els de dintre.

Entrà, exclamant-se perquè 'ls havien fet esperar a l'estació, i els digué que en vista de que no hi havien anat, ell i el Farra se n'anaren a sopar i que's dirigia a casa 'l Zaragoza a buscar el Farra perquè havien quedat que'l trobaria allí jugant al nius.

— Vés-lo a buscar, — digué 'l Titus, — que us esperarem davant del *Suri*[1].

— *Barbi*[2], — contestà 'l Mosca. — Aneu-hi desseguida, que nosaltres ja hi serem.

Pagaren els seixanta centims que a cada hu 'ls costava 'l sopar, i tant bon punt varen sortir al carrer van trobar al Noi de la Veu, el qual, amb tot i portar una cànula traqueal, no calla mai pidolant sempre que'l convidin a beure.

No estaven per conversar, perquè altres mals-de-cap tenien, i el Titus, per enllestir, digué al Morata:

— *Xalèmsem*, que aquest *pelma* t'*adinyaria* molt de *carrillo*[3].

— *Pelma, pelma,* — contestà 'l Noi, ofès. — Ja sabeu que vaig per tot, mentres no 'm faltin els *greps*[4].

— Qui, tu? Ni mai has *tentat*[5] cap *baldra*[6], —

1) Soriano. 2) Molt bé. 3) Anem's-en, que aquest pesat et daria molta conversa. 4) Dits. 5) Provat, intentat = castellà. 6) Butxaca.

digué ·l Morata. — Alguna minyona pel *descuit* o algun *panan*[1] que li hagi caigut el *rot*[2].

— Vaja, aneu, *paberus*[3], — contestà ·l Noi de la Veu, amb sorna i despit. — *Xamulleu*[4] molt, però cap *quibi*[5].

— *Xala, xala*[6] a buscar el *macarró*[7], *blet!*[8] — digué ·l Morata.

I el Noi, tot ofès, però no prenent-s'ho en serio, amb despreci ·ls digué tot anant-se·n:

— El *macarró!* Psi... psi...

— Ui! Que·ns-e n'hauria *adinyat*[9] de *rasca*[10] aquest *blet!* Si es més *tifa* que cap dida! — digué ·l Morata.

— Ja pots ben dir-ho, — respongué ·l Titus. — Si no més va pel *descuit* o pel *tiron!*[11].

Tot enraonant de les seves coses arribaren davant del Soriano, i allí ja s'esperaven el Mosca i el Farra. Encara no havien tingut temps de reunir-se que·l Mosca cridà:

— *Pasma!*[12] *Pinxera a raderacs*. Es *pasma*. *Pirent! Xalem* a *forata*. *Sté, sté, sté*..

Esporuguits per un que·ls va semblar que era de policia, se n'anaren separats Paralel enllà, fins al davant de «La Maravilla».

Allí tornaren a reunir-se, i com podien dominar bé tota l'extensió del passeig, asseguts en un banc de

1) Pagès. 2) Mocador de butxaca. 3) Fanfarrons. 4) Xerraires. 5) Diners. 6) Fuig. 7) Diners de part d'una dòna. 8) Tonto. 9) Donat. 10) Conversa tonta. 11) Sistema de furt. 12) Policia! Vigila a darrera. Es policia. Fugim! Anem·s-en per fòra. Camina depressa, que·ns-e segueixen.

pedra varen convenir per l'endemà a la nit anar a robar a la fàbrica que era a la carretera de Sant Martí, però sols el *santé* sabia ·l punt fixo, i moltes vegades els deia un carrer per altre, perquè no ·s descobrís, fins que eren en el moment precís.

El robo que tant bé s'havien preparat els del Titus va ser descobert perquè ·l Morata va saltar la paret abans que l'avisés el que vigilava desde ·l cantó. Això sigué la causa de que uns homes se n'adonessin i amb els seus crits de «Lladres! Lladres a la fàbrica!» fessin fugir els malfactors, evitant que s'efectués el robo i potser algun crim.

Varen passar alguns dies pensant i buscant quina altra maldat podien fer.

Se passejava ·l Titus pel Paralel, quan d'un troç lluny va veure venir el Titella, afaitat com sempre i amb vestit de roba blava, de la Barceloneta: talment semblava un obrer. Van saludar-se, queixant-se ·l Titus de que no tenia feina perquè no li sortia cap treball: un que·n tenien que·ls podia haver fet guanyar algun diner, se·ls havia *abroncat*.

—Doncs jo—digué ·l Titella—estic preparant un *qüento* que podria donar molt diner.

—Digues, home: ja sabs que jo vaig a l'hora,—respongué ·l Titus.

—Precisament volia veure-t per dir-te ·l què.

—Doncs anem caminant cap al camí de la Font del Gat.

—Anem,—respongué ·l Titella.

I se n'anaren cap al Camp del Turó, ficant-se pel caminet que condueix a la Font del Gat.

La maldat que preparava 'l Titella era la següent: com solia anar a ballar a la «Bola de Oro», en un primer pis de l'antic carrer de l'Alba, una festa a la tarda s'hi esgarrià una noia que feia de minyona a casa d'uns senyors que estaven bastant acomodats.

Ballà la minyona, que era de Tremp, amb el Titella, i, veient aquest que la balladora era de bona fe encara que fos de la Conca, va començar-la a afalagar pensant abusar de la seva ignorancia; però la minyona, excitada per aquell ambient, que no havia viscut mai, va creure-s que aquell minyó la volia enganyar (que diuen les dònes); i ell tot era aparentar aquest desig, perquè va veure que era lo que an ella més la preocupava, i, mig fent-ho en broma, mig en serio, li va demanar relacions més o menos formals.

Els demés concurrents de la sala de ball li feien broma, i sobre tot les dònes li cridaven:

—Tit! Que ensenyes quintos?

Però la de Tremp prou feina tenia per posar els peus bé. Estava vermella de cara, les mans li suaven i feia certa fortor de dòna honrada.

—Que ho diuen per mi?—preguntà la de Tremp al Titus.

—Cah! No·n facis cas. Et tenen enveja perquè vas més mudada.

—Oi que sí, que fa bonic aquesta llaçada del darrera?—digué ella.

—Precisament es el color de roba que m'agrada

més. Rosa i blau cel clar. Quins colors més bonics!

— Què fas? — exclamà la de Tremp.

— Ha sigut una empenta.

— No acostis tant la cara, que miren i riuen aquelles d'allà la taula.

— Deixa que riguin: tenen més *xungaluya*.

— Què vols dir? — preguntà ella extranyada.

El Titella va fer el distret. Enraonant i ballant varen passar aquell troç de tarda. Ell ja la volia portar a casa la Gallega; però ella, encara que tenia ganes d'anar allí ont ell hagués volgut, perquè trobava que aquell xicot tenia un tipo molt finet, li semblava que era millor dissimular el desig.

Ell, el Titella, que de bon principi ja s'havia enterat de que la noia servia en bona casa, va deixar-se portar per ella, sense contradir-la massa, pera adquirir confiança. Va acompanyar-la fins aprop de l'escala d'allà ont servia, no acabant-hi d'arribar perquè la portera estava enraonant amb un municipal.

Va tenir la paciencia d'anar-la a esperar el vespre, quan baixava a llençar les escombraries al carrer.

Ella li deia que hi anés el dematí, quan anava al mercat de Sant Josep; però ell, que no 's llevava fins al mig-dia, va excusar-se, dient-li que a les sis ja era al taller.

Insistia cada dia la de Tremp en que al menos hi anés un dia, i tot era perquè les del poble 'l veiessin. Era molt finet de cara, i fins tenia una retirada amb el senyoret.

No va ser-li gens dificil d'enterar-se de tot lo que

li convenia, i com ja s'havien dat paraula de casament, tant que ella ja ho havia escrit als seus pares, hi hagué entre 'ls dos una gran confiança. Per això es que d'aquesta manera de preparar els robos en diuen els lladres *anar pel confiança*.

Imposat el Titus de tot lo que li havia explicat el Titella, lo primer que se li va ocórrer fou que ell hi pugés a la nit, però això se'ls desvanesqué tot seguit: no hauria dat resultat.

Varen anar passant uns quants dies que ells no cavilaven altra cosa que la manera de poder fer el robo amb tota seguritat d'èxit, quan un vespre la noia baixà plorosa, amb els ulls refregats d'haver plorat.

— Què tens? — preguntà ell, tot escamat.

— Els senyors se'n volen anar uns quants dies a La Garriga. Sabs què faré? Cambiaré de casa. Ja no puc aguantar més.

— Per això voldries cambiar d'amos, tonta? Tot justament ara, que'ns hem de casar? —I afegí 'l Titella: — Tu fes lo que't sembli. Total quant temps estaran fòra?

— Al menos estaré quatre dies sense veure-t.

No podia saber res que li agradés més al Titella, però aparentà tenir una gran resignació d'haver d'estar tant temps sense veure-la. Li venien intencions de pendre-li la clau del pis, però va pensar que s'escamaria.

Tant punt se despediren, ana a trobar el Titus per dir-li que'l pis quedaria sol uns quants dies.

Era un cas seriós. Hi havia d'intervenir molta gent i s'havia de calcular molt bé.

Encara que·l Titella havia dat el *sant*[1], el Titus, com a home de més experiencia, va fer de *santé* o director.

Lo primer que va fer el Titus fou anar-se a impressionar de la casa. Mirà i observà per tots els voltants, i amb l'imaginació ja corria per dintre·l pis, obria armaris, reventava calaixeres, feia farcells de roba i l'entusiasme l'ubriagava de goig.

Primer de tot el Titus buscà un *espasista* perquè fes les claus, i cavilant va pensar amb el Paella. Ja duia la marca (que·n diuen *nyapa)* de la porta del carrer, i no més els faltava la del pis.

Tot buscant el Paella trobà·l Morata, i com el Titus li tenia tanta confiança, va dir-li que ja tenia un altre *sant*.

— *Barbi*[2], — respongué·l Morata, content de poder anar a fer un nou robo.

— S'ha d'anar pel *topu*[3], — digué·l Titus.

— Ja sabs que serveixo per tots els *qüentos*[4]. Quants som? — preguntà.

— Per ara·l Titella, tu i jo, però·ns falten dos homes més, que ja·ls trobaré. Un que *piqui de cera*[5] i l'altre que *tapiegi*[6] la porta del *tiroi*[7] i *piqui* si ve *bronca*[8].

— Digues que es un *sant* molt *barbi*, — digué·l Morata.

1) El lloc del robo. 2) Bonic o molt bé. 3) Reventar el pis. 4) Maneres de robar. 5) Avisar. 6) Tapi. 7) Carrer. 8) Policia o que·s descobreixi.

—*Barbi,* per arreglar-se bastant temps. Es un treball que pot donar-nos molta *pasta*[1].

El Morata quedà cavilant ple d'entusiasme, i tot d'una digué:

—Podriem dir-ho al Brinquets i al Xinxorra. Què vos sembla, Titus?

—No sé, no sé,—digué ·l Titus, tot pensatiu.—S'han de triar molt bé aquests homes. Potser serien millors el Cap de Martell o el Cenalla o l'Uspici; perquè ·l Mosca i el Farra, *mutxeli:* no m'agrada ·l seu treball, i si poden et *quinan*[2].

—Jo ho diria al Cotilla,—interrompé ·l Morata.—Precisament avui l'hi vist a «La Mina». I el Xixi potser aniria bé.

—No, no, que sembla un *sumé*[3]. Aquests no serveixen pel *topu*[4]: ja sabs que no més van pel *timba*[5]. Ja veuras, Morata,—digué ·l Titus;—deixe-m fer a mi. Te·n vas a casa ·l Zaragoza i mires si trobes l'Uspici i l'Abogat. Es lo millor que pots fer... Els dius que·ls tinc de veure quan més aviat millor.

—Hi vaig ara desseguida: potser hi són.

—Sí, vés-hi ara mateix. Jo espero als Italians.

Així que van deixar-se, el Morata se n'anà quasi corrents a complir la seva missió, i aixís que fou als quatre cantons va trobar a l'Uspici que venia molt depressa pel carrer den Trenta-claus.

—Ei!—cridà ·l Morata.—Ont *xales*[6] tant corrents?

1) Diners. 2) Engany entre lladres. 3) Senyor. 4) Reventadors de pisos. 5) Robar rellotges. 6) Ont vas.

—Vaig al *puleyu*[1]: acabo d'*escarbar*[2] un *parlucu*[3]. Es de *la*[4]. Té, *pinxera*[5]: *tralla*[6] i tot.

—La *tralla* es *xunga*[7], —digué 'l Morata; —no val una *bul*[8].

—Sí, però del *parlucu* —contestà l'Uspici, tot esquivat, llambregant per tots costats —me n'*adinyaran* tres *galatas*[9].

—El Titus vol parlar-te. Vés desseguida als Italians, que t'espera.

—Que sabs què vol?

—No sé res; però crec que sab un *sant* molt *barbi*.

—Es que si es pel *topu*, —digué l'Uspici, —no vui *fatigà*[10]: no m'agrada aquest *qüento:* m'estimo menos i estar més tranquil, sobre tot ara que podré treballar el *xungu*[11].

—Ah, sí? *Adinyàmen* quan ne tinguis, eh?

—No 'l tinc encara, però serà molt barato: a sis *rumbis*[12] per *xuc*[13].

—Es car, —respongué 'l Morata; —a mi me'l daven a dos *bruges*[14] per *passetot*[15]. Si vols venir, t'esperen allí.

—No, que me'n vaig al *puleyu*, que no hi *jalat*[16] d'avui, —respongué l'Uspici. I se'n va anar.

Va anar-se'n el Morata pensant que semblava

1) Lloc ont van a vendre lo robat. 2) Robar. 3) Rellotge. 4) Plata. 5) Mira. 6) Cadena. 7) Falsa. 8) No val res. 9) Pessetes. 10) Robar. 11) Moneda falsa. 12) Rals. 13) Duro. 14) Rals. 15) Peça de dos pessetes. 16) No hi menjat.

mentida com hi havia homes que no aprofitessin les ocasions. Tot just havia caminat dèu passes que vegé l'Alfilerito; però com que era *sainista*[1], no volgué dir-li res.

Mentres el Titus arreglava 'l robo proposat pel Titella, el Farra i el Mosca també estaven en activitat.

Els havien dat un *sant* i no volien ser més que ells dos i una dòna que li deien la Garrella, aquesta unicament per empalmar el *mulé*, o siga lo robat.

Arribà l'hora que 'l Mosca i el Farra, junt amb la Garrella, se n'anaren al lloc de fer el robo, que era per allí 'ls voltans del Fortopio. Tot just en aquella ocasió començaven a edificar-s'hi cases.

Estigueren a l'aguait del pis que 'ls havien indicat.

No feia una hora que s'esperaven que vegeren que s'apagava 'l llum del balcó, i als pocs moments van veure sortir dos homes i una dòna.

El Mosca digué al Farra, que era un xic més apartat, per no cridar l'atenció:

— *Pinxera*[2]. Surten els *peringats*[3].

Els dos homes s'estaven al davant de l'escala esperant que la dòna tanqués la porta.

Tant bon punt els altres que vigilaven varen veure l'entrada lliure, s'atansaren, amb un ganxo obriren altre cop la porta, i a les fosques arribaren fins al segon pis. No se sentia re.

1) Carterista. 2) Mira. 3) Els amos.

El Farra, que anava al davant, palpà la porta, i en veu baixa digué al seu *consorte*[1]:

— *Adinyam* el *rus*[2], que ja tinc la mà al *pei*[3].

— No cridis, — contestà 'l Mosca, — que hi ha una quietut que fa fastic.

A dintre 'l pis hi havia quedat una dòna, que era la d'un d'aquells dos que havien sortit, i com que no 's trobava bé, s'havia tirat mig vestida al llit per esperar els altres, que havien dit que tornarien desseguida. Estava endormiscada, quan va sentir que la porta feia un gemec. El primer cop no 'n va fer cas: va pensar que 'ls altres no s'haguessin deixat alguna finestra oberta.

Tornà a sentir el mateix gemec i una mica de remor. Aleshores s'aixecà d'una revolada, i tant bon punt va per sortir de la cambra cridant: — Qui hi ha? — se li tirà al damunt un home.

De moment va quedar sorpresa, però va refer-se ràpidament.

— Què es això? Qui ets? Tripeta! Pinxet! — cridà la dòna.

Quan el Mosca sentí anomenar aquests noms, digué al Farra:

— Deixa-la, deixa-la.

— *Abroncarà,* — contestà aquest.

— Bé; però, qui sou? — preguntà la dòna tot fent forces per deslliurar-se del que la tenia oprimida.

— Deixa-la, Farra! — repetí 'l Mosca.

1) Company. 2) Done-m el rossinyol. 3) Pany.

— Tu ets el Farra? — digué la dòna. — Així, aquest es el Mosca.

Van quedar glaçats: si no haguessin estat a les fosques se·ls haurien vist les extranyes expressions de llurs cares.

— Però, si es la Pegadets! — cridà ·l Mosca, sorprès d'haver-se sentit el seu nom.

Encengueren llum i quedaren un moment sense saber què dir.

— Noia, dispensa, — digué ·l Mosca, confós. — Ens han enganyat o ens hem equivocat.

— Et juro per la meva mare, i així me torni cego, que jo no sabia ni que us estessiu aquí, — digué ·l Farra, que per la confusió en que·s trobava enraonava amb dificultat.

Davant de l'actitut d'ells, la Pegadets va compendre que verdaderament havia sigut una equivocació.

— I el Pinxet? — preguntà ·l Farra.

— Ha sortit amb el Tripeta i la Somera, perquè fa dies que no hem treballat; i com que jo cada mes ting aquests mals de ventre que·m recargolen, m'havia estirat damunt del llit.

— Tu, crida a la Garrella que se·n vagi, — digué ·l Farra al Mosca.

Aquest sortí al balcó i féu un xiulet, signant a la dòna de baix que se n'anés, la qual va anar-se·n sense entendre·lo que havia passat.

El Mosca tenia una gran amistat amb el Pinxet perquè en altre temps havien anat de *consortes*, però les contingencies del seu repugnant ofici els havien

separat. Si no hagués sigut que la Pegadets sabia lo molt que·l Pinxet distingia al Mosca, tal vegada no s'hauria pas cregut que fos una equivocació.

Se posaren a enraonar. Ella encengué un cigarret que havia fet prenent el tabac d'una caixeta de fusta que hi havia damunt de la taula del menjador.

Tota la conversa tenia ·l mateix objecte, que era l'equivocació que acabaven de tenir.

— Passen unes coses més rares! — digué la Pegadets. — Nosaltres, les dònes, ho *pinxerem*[1] més... Sabeu allò de la fàbrica de *llisca?*[2] Si ells m'haguessin cregut no ·ns hauria anat tant malament.

Tot enraonant, la Pegadets agafà una ampolla d'una cambra d'allí la vora del menjador. Va portar tres gots desiguals, destapà l'ampolla, que era tapada amb un tap de paper, i posà una mica d'aiguardent a cada got.

— Beveu, — digué allargant-los la beguda.

Tots van beure. Ella encengué ·l cigarro, que se li havia apagat, pegà pipada i absorví ·l fum com si fos una substancia alimenticia. Féu una petita contracció i tornà a sortir la fumarada, cambiada de to, a l'ensems que ella escupí.

— Què deies d'allò de la fàbrica de *llisca?* — preguntà ·l Farra.

— Ah, sí: explica-ho, — digué ·l Mosca. — Sort que vaig caure de quinzena, o sinó me la carrego. Te·n recordes? Vaia una *pata* vareu tenir!

1) Hi veiem més. 2) Savó.

—Doncs, uois, —digué ella tot tornant a pipar, —ens donen el *sant,* tot molt bé; les *espases*[1] no podien treballar millor; entro jo a la *borda*[2] primer que ells; els *peringats*[3] havien *sallat*[4] feia bona estona; anaven mudats. Varem dir: tardaran. A darrera meu entren ells i obren una *tova*[5] que hi havia a la sala; mentres preparaven la *farga*[6], jo sí que *pinxero*[7] un quarto qual porta estava ajustada. Va semblar-me que hi havia una mica de llum. De mica en mica obro la porta. Ja veureu: jo no sabia si hi havia algú. —va afegir la Pegadets, cambiant de to. I seguí dient: —Doncs, sí: *pinxero*, i em veig un *piltre*[8]. Hi havia un *puró*[9] que *cornava*[10]. La mare que·m va parir, vareig pensar jo, i em quedo parada, sense saber què fer. Ells se creien que eren sols. Si reculo i faig soroll se despertarà. Era llastima que s'*abronqués*[11] un *toc* tant maco. Bah, bah! Li posaré la *mordassa*[12] (una cosa que sempre la duia jo). Em palpo i no la portava. Aleshores vareig pensar... aixís de moment, sabeu?... el *pringo*[13] ben bé del cor. De mica en mica m'hi anava acostant. Ja duia·l *xuri*[14] obert. Tant bon punt soc a dintre de tot del quarto, em veig una Mare de Déu dels Dolors amb una llantieta encesa davant de l'escaparata. Al veure aquella santa, em va fer un sobressalt el cor. La miro, i vaig dir-me jo mateixa: «Que es maca! Quina manera de mirar-me més

1) Claus. 2) Casa. 3) Amos. 4) Sortit. 5) Calaixera. 6) Feix de roba. 7) Miro. 8) Llit. 9) Vell. 10) Dormia. 11) Descobrís. 12) Eina per tapar la boca. 13) Li clavo ganivetada. 14) Ganivet.

ll astimosa!». Mireu: vareig quedar-me glaçada. No es que tingués *bua*[1]: ja sabeu com soc jo. Doncs, nois, surto i dic an ells: «*Xalem, xalem*[2], que això ·ns anirà malament. *Xalem* desseguida, que·ns *carregaran*[3]. Allí hi ha un *puró*». Ells ja tenien el *mulé*[4] fet; no varen voler-me escoltar de cap manera. *Sallem*[5] sense que·ns passés la més minima. Ell estava més content! Però jo, què voleu que us diga?, tenia com un nus aquí al pit. Ja sabs tu amb quina *mala ba* ens varen *carregar*, i tot per aquell fill d'una mala dòna. Mireu: aquests dels *puleyus*[6] els faria a troços. Sis anys! Vet-aquí que desde aleshores no hi fet re més de bo.

Tot just havia acabat de fer aquesta relació que va sentir-se a la porta que entraven el Pinxet, el Tripeta i la Somera.

Un cop explicat el fet, varen fer-se un tip de riure i van beure tant que·l Mosca va quedar adormit damunt la llosa del balcó, fins que ja apuntava ·l dia.

Les fàbriques feien roncar les sirenes, les campanes despertaven els obrers, tothom se removia amb un moviment honrat, i aquells homes, cap-baixos, com avergonyits, s'entornaren al seu propri cau.

Els de la pandilla del Titus havien tingut més sort, però van ser agafats el Morata i el Gallet, perquè, entretenint-se massa amb l'afany de voler robar més coses, i entusiasmats obrint calaixos i esberlant arma-

1) Por. 2) Fugim. 3) Agafaran. 4) Lo robat. 5) Sortim. 6) Els que compren lo robat.

ris, no varen sentir la senyal dels de fòra i van agafar-los dintre ·l pis.

El Titus i el Titella fugiren contents amb lo que ja tenien, anant-se·n al *puleyu*, i allí van ser les raons, perquè ·l Titus no volia vendre-s un anell amb un brillant i una cadena d'or.

— Partim, — deia ·l Titella.

— Ah, no! El *ganguil*[1] i la *tralla*[2] la vui lluir. — I afegí: — Que·t penses que es bo aquest *brilla?*[3] Es *xungu*[4], home, es *xungu*.

— Doncs, ja que es *xungu*, *pulimla*, que a mi me·n toca *astilla*[5]. Ja m'has *quinat*[6] prou amb la *raca* de la *farga*[7].

Varen estar una infinitat de vegades a punt de barallar-se, i el Titus el feia passar amb raons.

Al cap de tres dies varen rebre carta del Morata dient-los que de la seva part, es a dir, de lo robat, podien arreglar de manera que sortís desseguida.

Els dos, fruint impunement de la llibertat, ni·s varen pendre la molestia de contestar. Una segona carta ·ls anunciava que·ls descobriria, i amb aquesta por el Titella va aprofitar l'ocasió d'unir-se amb una colla que marxaven camí de França.

Els que formaven l'expedició eren el Pipa, el Tetes i el Mala-cara, amb la Cuscorro, la Negra, l'Aurora i el Titella. Ademés, anava amb ells l'Ull-de-Carinyo, que era un xicot coix i borni que tocava

1) Anell. 2) Cadena. 3) Brillant. 4) Fals. 5) Part. 6) Enganyat. 7) Roba.

la guitarra, cantava cançons i sabia improvisar atacs de nervis.

Amb aquest pobre desgraciat confiaven de totes maneres els de la colla, perquè mentres ell, el cego, aniria a la *manguela,* una d'elles podia robar, i, amagats fòra dels pobles, a la nit anirien a robar aviram o lo que poguessin.

El Titus de cap manera va voler-hi anar, perquè va dir que anaven a passar fam. Va donar uns quants diners al Titella per fer-lo callar i se·n va anar a Lleida per no ser agafat, perquè sabia de segur que·l Morata ·s venjaria.

Varen passar un quants dies que la Gravada i la Xava no tenien estada segura. Fins hi hagué nits que varen dormir en una escala; però com va desllogar-se un quartet dels molts que hi havia en el terrat del dotze del carrer de Mig-dia, encara que·s tenia de pagar per mesos i era un xic dificil recullir sis pessetes totes d'un cop, amb bones paraules el procurador fa accedir a que dintre pocs dies li darien les tres pessetes que·ls faltaven.

Elles mateixes varen anar a recullir les quatre fustes que tenien al terrat de la casa ont estaven abans.

Això de tenir quartet propri després d'haver corregut tant temps les eventualitats dels perduts, va refer-los el seu estat d'ànim, tant decaigut.

No podien haver escullit lloc en tota aquella barriada ont la vista s'hagués pogut distreure més.

Per la part de darrera podien veure la montanya de Montjuic, amb sa varietat de colors; els camps i roques, que per ses diferentes posicions distreien la monotonia, intercalant-hi mesquines edificacions cercades d'horts, esbarjo dels mig-burgesos; les tristes fondes o barraques que fan menjar, ont la criada, seduida pel promès amb promeses vanes, despulla la flor de sa virginitat, quals despulles van a parar a la Casa de Maternitat, o amb vilesa són llençades al carrer; i també sobrepugen la vergonya a la bondat amb l'instint de fera sadollada de plaer aquella vida que s'inicía amb tendra forma humana, se descompon corrompuda com les ànimes dels que l'han engendrada dintre ·l fangall escrementós.

L'adultera que rodola impelida per sa lascivia deixa caure ·l seu cos damunt del llit impudic ont amb grapes d'esparver triomfa ·l conquistador, i amb rialla sarcastica frueix lo que no ha de posseir, i ella, amb plors d'esposada, se plany, volent ocultar el goig que descobreix sa perversitat. Complert el desig iniciat, el desori...

Confosa per la boirina, s'hi ovirava la Satalia vella; la font del Geperut, ont l'obrer disfruta llurs ignocentes gatzares; enllà, la Venta Eritaña, ont tant s'hi recull el menestral com s'hi refugía la gent de mal viure; més enllà, la font del Gat, ont els goluts s'hi afarten de cargols i muscles; ençà, la font dels Tres Pins, ont gent ja més humil, a l'ombra d'escassos arbres, hi couen costelles o hi plomen l'aviram, i amb perfidia barregen oli i vinagre pera

excitar més la set, perquè ni menjant dugues vegades lo que tenen, quedarien tips.

Pel costat del mar, ont la montanya es més espadada, s'hi veuen totes aquelles construccions que·n diuen *recreos,* ont la modisteta, excitada en el ball, creu les paraules del promès que l'endemà ha de demanar-la als seus pares, i, confiada, en un moment entrega lo que després li resulta un calvari passional.

Amb astucia arcabotesca estan arreglats els camins amb laberintiques desviacions pera desorientar al perseguidor, al marit escamat o a la dòna que tontament vol especular les accions de l'espòs infidel.

També hi troba·l seu niu la prostituta que, excitada per l'alcool, s'entrega febrosa a totes les corrupcions pels diners que espera, i els embrutits calaveres s'adormen en l'atmosfera carregada d'emanacions perverses, i, saturats per aquest maligne ambient, la dignitat se corromp, s'embruteix la familia i el desvari s'extén amb feconda malura. La miseria...

El mar banya·ls fonaments de la sempre trista montanya, en qual cim s'hi destaca una fortificació que fa pressentir coses que al cavilar-les el cor s'encongeix per la recopilació de tristes realitats.

De tant en tant se sent el ressò del selvatge esbarjo d'aquests desgraciats sers que frueixen fent derramar sang ignocenta i son degradat instint es el reflexe de les desgracies que aclaparen al nostre poble. I els coloms volten esfereits, desorientats, esperonats per les perdigonades. Cada tret que al lluny repercuteix fa vibrar el cor dels humans sensi-

bles. Aquell sinistre ressò es l'udol de l'humanitat perversa que esbarja ses ociositats matant ignocentes bestioles simbol de puresa en totes les grans religions.

Aquell dia, que ja s'havien aposentat, quan els raigs del sol lliscaven per damunt de la carena de la montanya, fent rebrillar amb tons daurats lo que sobressortia a son indret, la Gravada i sa filla la Xava ja tenien apariada la celda.

Mirava, extranyada, la construcció del teatre del Circ Barcelonès, d'ont per la part del carrer de Migdia 's veia la cupola angular de l'escenari. Contemplava aquella enginyosa colocació de maons patinats per l'intemperie, formant una simetria elegant. També li feia extranyesa les immenses teulades dels quarters de les Dressanes, els quals amagatalls descobrien l'antiga astucia dels guerrejadors.

Aixís mateix també observava 'ls teulats que abriguen les dugues grans naus de la casa de dormir del carrer den Cid, ont s'encabeixen prop de trescents llits.

Cada cosa que mirava li era una novetat, i això l'atreia, distraient-la d'anar pels carrers. Lo que més l'entretenia era contemplar les obres del port. En la punta que va desde 'l Morrot, ficant-se a dintre 'l mar com una faixa blanca, li agradava veure les figuretes que 's bellugaven per damunt com si fossin una joguina de criatura.

En el mateix terradet hi havia una barraca de fusta pintada amb quitrà reixupat i ressec pel sol. A

dintre estava dividit en quatre esquifits compartiments, i cada un d'ells era una habitació, amb cuina i tot.

Ademés de la barraca, hi havien quatre habitacions que era dificil endevinar com s'hi encabien en alguna d'elles, entre petites i grans, sis persones en cada cambra.

A la barraca que hi havia més aprop de l'escala hi vivia la Baturra i el Boina. Aquest dormia a terra, damunt d'un jaç d'encenalls, per no molestar a la Baturra, que estava molt malalta: sofria una tisis pulmonar a l'ultim grau.

El tossir de la malalta entristia a la Xava, que, sense tenir una idea exacta de l'estat de la Baturra, li feia molta pena, potser com un soroll qualsevulga que li hagués ofès l'orella. Lo cert es que·l gemegar de la malalta l'entristia, fugint tant com podia d'aquell indret, anant-se·n a jugar amb les criaturetes de la cega, que tenia el quartet a la part de darrera.

En una altra barraca hi havien un marit i muller amb tres criatures a les quals amb cinisme feien demanar caritat servint-se d'una guitarra o fent fer llàstima a les criatures: tant els cants amb la guitarra com els plors de les criatures no tenien per ells la tristor dels que·ls sentien pels carrers.

També hi tenia allí son niu un home que feia d'esguerrat, per la qual agilitat dislocatoria semblava que tenia les cames entrelligades per un abús de la naturalesa. El to de veu suplicant la caritat era molt diferent del que empleava entre ·ls seus companys d'ofici,

i molt més encara quan se barallava amb la seva dòna, que era un tipu llarg i sec com totes les dònes dolentes, rebeguda de faccions, bruta, desgrenyada, amb uns monumentals postiços de clin damunt del cap que feien més raro 'l seu aspecte. Aquest espectre 's dedicava a arrancar les arracades de les criatures, i, com era natural en ella, robar lo que podia, però sempre amb fina impunitat.

Tots els d'aquell poble, dalt del terrat, tenien la seva manera especial de viure, com succeeix amb les besties, que, per dolentes que siguin, també viuen.

Bons i dolents se barrejaven, perquè la miseria no fa distinció de sentiments. L'un feia assecar burilles; l'altre triava papers, fent-ne munts segons sa calitat. També n'hi havien dels que maten gats i escorxen goços per la pell, extenent-les al terrat perquè s'assequessin. Els filarmonics ensajaven cançons. Els esguerrats voluntaris sempre 's barallaven per qüestions d'amor. Les criatures corrien amunt i avall, fent ressonar tota la casa amb el soroll de ses petjades: les unes se pegaven, les altres ploraven o cridaven, i altres reien o cantaven.

Les ratxes de vent escampaven la farum irresistible que sortia d'aquells interiors.

Tots aquells habitants estaven ocupats en la seva manera de guanyar-se la vida, i la pobra Baturra s'anava morint, passant moltes hores sola en la cambra, sense altra companyia que la remor dels de fòra i de la mort que s'apropava.

El Boina feia tot lo que podia per ella. El pro-

ducte de tot lo que robava era per aquella desgraciada dòna que pel cumul d'aconteixements de la seva vida vivia del furt, i amb el sobressalt constant de la por de que agafessin l'home que feia tant per ella.

El Boina era un lladre que tant tenia de bo com de dolent. Quan parlava de la malalta la seva cara agafava una expressió d'afligiment d'un home que pateix pel mal d'un altre.

El seu comportament era l'admiració de tot aquell barri, i fins an ell ja li agradava. No sortia de casa que l'un o l'altre no li preguntés per la Baturra, i seguidament ja li deien que lo que ell feia ningú ho hauria fet. Això de fer lo que un altre no feia 'l captivava tant, que dintre 'ls seus esquifits coneixements empleava tot l'esforç possible per complaure a la pobra malalta.

Era 'l Boina un xicot alt i ben compartit, un xic aflaquit tant pels sofriments com per l'esquifida alimentació, que si bé era abundanta en quantitat, era mesquina en qualitat, i això feia que no 's nodrís bé en relació a lo que demostrava la seva ossamenta.

Se dedicava a anar pel *brinca,* i també, si podia, pel *descuit,* junt amb dos més que a l'un li deien l'Escanya-putes i a l'altre la Vella, xicots tots tres de la mateixa edat aproximadament; però així com els demés lladres solen estar sempre capficats, aquests, molt al contrari, l'alegria 'ls brollava en llur cara expressiva, i amb enginyosos acudits reien i feien riure als demés, distraient-se de llurs penes.

L'Escanya, que era com regularment li deien

pera abreviar la llargada del motiu, tenia a la ratlla de vintidós anys. Ningú hauria endevinat per l'aspecte la mena de vida que portava.

El Vella, baixet, sempre rialler i també de bon posat, completava aquell triunvirat sempre dispost a empaitar gallines, conills i tota mena d'aviram.

A les onze de la nit es quan solien anar a treballar. Ells deien que se n'anaven a dormir, però se n'anaven aprop d'ont tenien de clavar falconada.

Amb unes grans mantes s'embolicaven, i si la casa ont tenien de fer el furt era per les afòres, s'arrupien en algun camp, esperant l'oportunitat de fer l'assalt.

Si en l'eixida, torra o magatzem hi havia algun goç, allavors la feina era del Vella, perquè tenia una traça especial en apaibagar-lo, i no 's movia del seu costat fins que·ls altres havien fet el fet.

Si per casualitat era capat i no podia valdre-s del seu medi, esperava que l'abordés, i amb terrible habilitat li endinsava·l ganivet perquè no lladrés mai més.

En cambi d'aquesta habilitat tenien la de saber tòrcer el coll de l'aviram sense que cridessin ni que quedessin mortes a l'acte, fent-les passar una agonia d'un parell o tres d'hores, fins que les podien portar al *puleyu*.

Els dos companys tenien an el Boina moltes consideracions, i si alguna nit no podia anar-hi per mor de la malalta, fins li reservaven la part que li corresponia.

No obstant i això, ell no podia pas cuidar-la degudament, i s'indignava de que no la volguessin admetre a l'hospital.

—Són més lladres que nosaltres els desgraciats, —deia ell; —no la volen, i, si jo *caic*, qui 's cuidarà d'ella?

L'idea de que pogués ser agafat l'esfereía tant, que·l feia tornar un home terrible, es a dir, perillós, per qui hagués intentat agafar-lo; i no era per lo que·s referia an ell directament, que bé prous quinzenes havia passat, sinó per la pobra Baturra, que sofria tant del seu mal com de la por de que an ell no l'agafessin.

La tractava amb tanta amabilitat que an ella li queien les llagrimes i li deia:

—Boina, sort tinc de tu. Tant que fas per mi i jo tantes malifetes que t'he fet!

—Calla, calla,—contestava ell, emocionat.—Té: menja aquest plat d'enciam, que jo mateix l'he amanit a casa ·l Xato.

I que havia de menjar l'enciam amb bacallà esquinsat i olives, la pobra tisica que s'estava morint! An ell aquest plat li semblava la cosa més exquisida; i quan ella, més plena de bona voluntat per complaure-l que amb desig de menjar, el provava i el deixava, ell s'enfadava, perquè deia que li convenia aliment.

Quan la quitxalleta cantava o reia, la malalta plorava i deia:

—Jo també havia corregut i cantat com ells i

ara m'estic morint sense poder veure a ningú dels meus. El meu pare qui sab lo que deu fer en aquests moments, i la mare, si sabés com estic jo ara, de segur que·s posaria tant malalta com jo. Boina! — cridava. — Sort tinc de tu. Déu t'ho pagarà.

— Calla, dòna, no hi creguis amb aquestes tonteries, — li responia ·l Boina. — En el món no hi ha altre Déu que *habillarla*. Ja veus: ni a l'hospital te volen, i això que es de la Santa Creu.

Desseguida ·l Boina cambiava de conversa, dient-li algun acudit que la fes riure, i quan la tenia calmada anava escales avall pensant quina en faria per fer diners per ella.

Deixem estar els demés veins, que tots plegats renten els plats i olles i cassoles en una mateixa galleda, servint després aquesta aigua pera rentar-hi la roba.

La Gravada, un cop tingué a sa filla la Xava, volia recullir la Dolors. Si bé sabia que a casa l'Espanta era ben tractada, preferia tenir-la en sa companyia, no perquè l'estimés, sinó perquè volia estar resguardada per medi de les criatures quan el Butxinet tornés: si les trobava totes reunides, tal volta això minvaria ·l mal efecte de lo que bones o males llengues li haguessin contat.

Buscant i rebuscant, per fi va trobar colocació a casa la Lloru: va llogar-s'hi de *segunda ama*. Encara que fos poc lo que guanyava, ja ·n tenien per anar-se sostenint, i sobre tot sabien que comptaven amb una quantitat fixa i segura.

La continencia forçosa en que·s veia obligada per la serietat que havia de representar pel carrec que tenia, varen fer-li cambiar el caracter, i fins l'expressió de la cara prenia un altre tarannà.

Però de tant en tant, en el seu silenciós intern, hi treballava la lluita del desig pervertit; però la vergonya cobria ses manifestacions contranaturals. Si moralment lluitava, els seus orguens fisics, ferits de tant temps, sentien la reacció, com si ·s rehabilitessin en son estat primitiu, les quals saccejades intenses, per l'estat morbós de ses passions, li feien passar moments enguniosos, i en l'auriola dels ulls s'hi comprenia lo que amb crits procurava dissimular.

En la puber nena la natura preparava ·l seu desenrotllament, i aquell to morenet, tant per ser recremat pel sol com enfosquit per la poca condicia, anava cambiant-se-li per un color esblaimat, fent-li tenir un posat de malalta.

Aquells dos sers experimentaven un cambi que·ls abatia; tota aquella agilitat motiu de l'excitació les reduía a una lacitut que atemperava l'extrema nerviositat en que fins aquells dies havien viscut.

Per més precs i bones raons que li feia la Gravada, la Roseta no volia deixar de viure a casa l'Espanta: el cambi de vida li féu recordar amb horror tot lo que havia passat, i l'Espanta, com que la nena s'havia tornat molt carinyosa, no estava disposat a entregar-la tant facilment com creia la Gravada.

Feia ja vint dies que complia sa arcabotesca obli-

gació a casa la Lloru, com abans hem dit, en calitat de segona mestressa o *segunda ama,* que es com en aquestes cases s'anomena la que cobra les llaunes, cuida dels torns de les dònes que han d'estar a la porta i d'altres detalls que no valen la pena de ser esmentats, quan s'escaigué ser el sant d'una d'aquelles victimes llogades al preu de miseria; i la mestressa, seguint la costum establerta en benefici d'elles mateixes, perquè ·l gasto que fan se·l cobren tres o quatre vegades més, va llogar un piano, i aquell dia varen tancar la porta del carrer perquè no hi entressin altra gent que·ls parroquians intims.

En havent dinat va comparèixer el senyor Peret, persona ben reputada entre ·l veinat del carrer Mitjà de Sant Pere: anava a la professó de Corpus i era molt considerat en la parroquia.

Amb el seu bastonet de canya americana, manec de vori i ulleres fumades, perquè creia que aixís no era tant conegut, va asseure-s sota d'un quadro ont hi havia una Diana impudica que talment semblava que·s rigués d'aquell vellet, bona persona, formal, comerciant i brut.

No va fer-se esperar gens don Paco (es deia Josep Melós, però per nom de batalla ·s feia dir don Paco). Era un tipo gros, linfatic, les quals espatlles i cap s'unien amb un séc que feia la pell. Varen saludar-se amb el senyor Peret amb aquella singular confraternitat d'aquells llocs.

Els extranyava molt que no hi anés el senyor Mariano, que no solia fer-hi falta mai, sobre tot en

dies de gresca. Aquest era metge, amb perdó siga dit en bé de l'humanitat, que era pitjor que una pesta, com la major part dels seus.

El noi del piano començà a donar voltes al manubri, les dònes a ballar i la mestressa a omplir gots de cervesa.

Així transcorria·l temps amb alegria. Entraren homes de diferent aspecte i categoria. Al cap d'una hora va entrar el metge Mariano, intim amic de la mort.

Aleshores sí que començà·l xivarri. En Mariano va posar-se a ballar amb un tal Cotxereta, qual jove, per sa perversió i aberració, feia tots els gestes d'una dòna, lo qual captivava i estimulava l'alegria de don Mariano.

—Què li sembla, senyor Peret? — cridava·l metge tot fent moviments indecorosos.

—He, he!—contestava·l senyor Peret, somrient i tal vegada pensant que també li agradava.

Hi havia molts homes coneguts de la casa que entraven i bevien cervesa, que la Gravada·ls servia, i sortien com avergonyits.

Dissimuladament el senyor Peret va entrar-se·n en un quarto sense que·l seu dissimul no fos apercibit per tothom.

—Que vagi bé!—cridà don Paco tot rient i tossint, ennuegat i vermell de cara per motiu de les contraccions que feia per riure, esquitxant-se tota la camisa.

El piano vinga anar repicant les campanetes, i les

dònes s'alternaven per parelles, suades en tal extrem que·ls colorets els queien cara avall, fent un aspecte extrany, però agradable an aquells senyors.

L'asquerós Cotxereta va cantar uns *couplets* que feren un esclat de rialles, sobre tot don Paco, que quan reia se li saccejava ·l ventre.

Les dònes, al compas d'aquell tum tum atabalador i trist, ballaven amb marcades posicions, i els colors de les robes, el fum dels cigarros, la vermellor de les otomanes, en fi, tot plegat, tenia l'aspecte d'una orgia miserable que feia una gran tristesa.

La *segunda ama,* que aquell dia alternava amb les esclaves del sigle XX, feia molta estona que anava bevent tant a dojo, que arribà un moment que no tingué altre remei que anar-se·n a cert lloc propri per lliurar una mica l'estomac d'aquell liquit.

Tornà a sortir amb un puro a la boca i tambalejant, que fins va trepitjar el peu monumental de don Paco, qual crit li saccejà tota la carn i pell que li penjava, essent imprescindible un atac de tos.

— Cuidado, *segunda ama!* — cridà la Lloru. I repetí: — Cuidado, dòna! Ai que la veig malament!

— Tu sí que estas malament! — contestà la Gravada, fòra de to. — Tu sí que estas mona, verduga, que·t menges la sang! Té, beu, — afegí oferint-li un got de cervesa; — té, beu a la salut d'elles! Mala negada facis tu i els teus descendents! Porca, berra, bagassa!

— Treieu-me aquesta dòna del davant! — cridà la Lloru amb els ulls que semblaven fugir-li de la cara.

— Sí, crida, mala sort! Mala fi facis! Aixís te puguis veure cremar els peus! — cridava la Gravada amb tals crits que se sentien desde fòra.

Don Paco mirava sense dir un mot. En Mariano deia:

— Porteu amoniac, que li passarà.

— A tu si que·t passarà, estira-cordetes! — respongué la Gravada, vermella de cara de tant excitada, i amb els cabells que li tapaven els ulls.

— Però, treieu-la! — cridava la Lloru als que la tenien agafada. — Treieu-la an aquesta escaldada de vuit bandes! Aixís te pugui veure penjada!

— Jo amb un ferro roent te l'acabaria d'esbotzar! — cridava la borratxa. — Te faria beure la sang que aquestes tisiques treuen per la boca!

Les dònes, per servilisme, volien agredir a la Gravada, i els homes no tingueren altre remei que aguantar-les, armant-se tal xivarri que a fòra·l carrer s'hi aturava la gent.

Amb les baralles varen trencar l'ermiller de don Paco, caient-li·l medalló a terra, i un taló d'aquells tant alts el va aixafar com una fiambrera vella, i els cabells de la seva esposa corrien per allí barrejats amb bocins de vidre, empastifats d'escupinades i cervesa.

El metge, per subjectar-la, li retorcia un braç. Don Paco quedà inutilisat en la lluita, sospirant per la cadena i el medalló, i amb un paper va recullir els pocs cabells que va trobar. El senyor Peret, a dintre·l quarto amb l'Aurora, s'estava a les fosques, perquè va tancar la porta de por.

Després de molts esforços, uns homes que havien anat a beure cervesa, com molts d'altres que havien entrat i sortit, de moment varen agafar aquella dòna, que, com més resistencia li oposaven, més li creixia la seva força.

Ni bones paraules ni precs podien minvar aquella excitació, i talment semblava boja. Donava cosses, mossegades, cridava, i era molt dificil aguantar-la sense exposar-se a pendre mal. El noi del piano caigué dos o tres vegades per terra.

Amb molt compte que no 'ls mossegués, van dur-la fins a l'escala del dotze, que es ont vivia.

En un instant s'hi reuní una gran gentada que, atreta pels crits, s'hi apropava, mirant aquell trist espectacle. Pels balcons les dònes observaven lo que passava al carrer, i els comentaris que cada agrupament feia produien en conjunt una gran xerrameca que·s confonia amb l'esvalot general del carrer.

La Lloru va ajeure-s damunt d'una atomana i les noies varen anar a pentinar-se i pintar-se la cara. Varen treure 'l piano i la festa va acabar amb una tristesa manifestada.

Quan ningú de la casa pensava en res, sortí 'l senyor Peret del quarto, i sols vegé a la Lloru estirada, esbufegant de l'excitació, i ell, de puntetes, s'hi apropà, tocant-la per l'espatlla, preguntant-li:

—Puc sortir?

—Faci lo que vulgui, mitja cerilla, —va contestar la mestressa amb mal to.

IV

Després de molts precs, la Lloru va pagar els dies que li corresponien a la Gravada, i aquesta pagà 'l lloguer del quartet i algunes coses més que devia.

Com que havia quedat sense colocació, després de moltes anades i vingudes va poder-se encabir a casa la Catalana, que era al mateix costat de cà la Lloru.

A la Laieta, que era com se deia la nova mestressa, li convenia una dòna d'empenta que pogués fer cara quan se presentessin homes d'aquests *corridos* que deixen anar tot el furor de la seva bestialitat quan creuen que les dònes, per sa propria constitució, són indefenses. Era precís que la *segunda ama* tingués força ànim per aguantar les qüestions que devegades per no res se susciten.

Passava tot el dia i gairebé tota la nit al llindar de la porta, i quan menos s'ho pensava va tenir noves

de que·l Butxinet ja havia arribat i que la buscava.

Va produir-li tant efecte la noticia que, amb tot i estar tant bregada, s'estemordí. Feia les seves cavilacions: tant aviat se persuadia de que ell no ·n tindria res que dir, com ella mateixa ·s feia tots els càrrecs que ell li podia fer.

Preocupadissima s'estava a la porta, quan s'escaigué passar per allí l'Ull-de-Carinyo, que ja havia tornat de l'expedició de França. Tot coixejant, amb la guitarra penjada a l'esquena, passava per l'altra acera ont era la Gravada.

— Coixet! — cridà ella. — Coixet! Escolta.

— Que es a *manguis?*[1]

— Sí, a tu. Vine, que·t vui donar un recado.

— Vés, dòna, vés! A mi també amb aquest *qüento?*

— Vine, home! No sigues *banau*, que va de debò, — repetí la Gravada.

— Ah! Si es aixís, es diferent, dòna. Em pensava que ho feies per riure.

— Sí, per riure estic!

— Bé, digues què vols, — afegí l'Ull-de-Carinyo, tot fent una ganyota.

— Mira, coixet: m'han dit que·l meu ja havia *sallat*. Has sentit dir alguna cosa tu?

— No, noia. També t'ho diria: ja sabs com soc jo.

— Que tens feina ara?

— Ja veuras: en tinc i no ·n tinc, — respongué ·l coixet, repetint la seva viciada ganyota. — Ningú ·m

1) A mi.

mana a mi. Me n'anava a la Barceloneta, per si feia perres.

—Bé, doncs: tu, que voltes tant per aquests *tirois, pinxera*[1] si 'l veus. Si de cas, li dius que jo soc aquí, que l'estic esperant, o que se'n vagi a casa, al terrat del dotze. Ja sabs ont vui dir, oi?

—Sí, dòna, no parlis més.

—Ah! Escolta: si 't fes alguna pregunta, tu *mutxeli*[2], eh? Vés-hi aviat. Ja 't donaré algunes *perres*.

—Mira: desseguida me n'hi vaig. Daré la volta, i molt serà que, si ha *sallat*, no 'l trobi en alguna *tasca*[3].

—Sabs què penso jo? Que no deu voler sortir de dies.

—Es més segur això que re més, —respongué l'Ull-de-Carinyo. — Ja veuras: ell no sab com està 'l barri, i també podria ser facil que'l *carreguessin*. Sabs què pots fer? Dóna alguna cosa an aquells.

Passava gent, i ella no podia complir la seva obligació de cridar-los o estirar-los per la màniga, i la mestressa, desde dintre, cridà:

—Què es aquest *carrillo?*[4] *Segunda ama*, no badi.

L'Ull-de-Carinyo se'n va anar i ella va quedar-se pensativa, sense tenir esma de cridar a ningú, perquè no tenia altra deria que la de pensar en ell, com mai de la vida hi havia pensat.

La por l'atossigava, esfereint-la l'arribada del que era legalment el seu marit.

1) Carrers, mira. 2) No diguis re. 3) Taverna. 4) Xerrar, enraonar.

Ja sabia ella que si unicament per fer diners hagués fet lo que havés volgut, ell no li hauria dit res; però allò d'haver tingut relació íntima amb altres homes de la mateixa corda, això ells no ho perdonen, i aquest era ·l motiu de la seva justificada inquietut.

Deurien ser les vuit del vespre quan la Gravada, que, com sempre, s'estava a la porta de casa la Catalana, va veure venir l'Ull-de-Carinyo, el qual, apoiant-se amb la crossa, anava saltironant. Aviat va estar allí amb ella, fent-li saber que ja havia trobat el Butxinet a la taverna «La Sirena» i que ja tenia ·l recado.

— Què t'ha dit? — preguntà ella.

— M'ha convidat a beure. Diu que ara hi anirà.

El Butxinet ratllava als trenta-vuit anys, però ·l seu aspecte era de més edat. De regular estatura, per la costum d'anar sempre amb les mans a les butxaques dels pantalons s'havia encorbat, i la seva figura resultava encongida. Lo que més se significava de la seva cara era una piga peluda encastada a la galta esquerra, i després un bigoti molçut i retallat de baix, com si fos gastat de mossegar-lo. La ratlla horisontal que li formaven les celles li queia cap al nas. En el conjunt de la seva fesomia s'hi descobria lo que vanament hagués volgut ocultar.

Quan estava en situació passiva, la seva mirada, abrigada dintre la foscor de les orbites, demostrava ·l seu estat recelós i alerta.

De color d'oli brut era la roba del seu vestit, i el vellut gastat dels llocs que més refregava, era una mica més clar. Un mocador negrós li embolicava 'l coll, fent dubtar si duia camisa o no. L'unic que era nou eren les espardenyes, de roba negra.

Concentrat i esporuguit caminava per aquells carrers ont tant havia viscut. Les cases eren les mateixes, però la gent i les botigues eren diferentes de quan el Butxinet corria per allí. Les dònes de les portes, que tant el coneixien, protegint-lo quan l'empaitava la policia, ja no hi eren. Tot era nou. No hauria sabut ont ficar-se en un cas apurat. Abans tot el barri era casa seva, i ara ningú li deia res, i allò l'entristia.

Caminava envolquellat dintre 'l misteri del presidi, com si un vel negre recobrís la seva persona, moralment cadaverica.

Trista ingratitut de l'humanitat, que'l desgraciat sent damunt d'ell com un pes que l'oprimeix, amb tendencia a fer-lo caure a l'abim.

Ha sortit de presidi! Desditxat anatema, que'n fas de mal! ¿Quan serà que l'humanitat aplegarà al seu abric els convalecents morals de maldats passades, per protegir-los dintre 'l seu sí de bondat?

Abandonat al gran occeà de l'indiferencia, com barca sense timó, seguia la corrent.

Silenciós, cap-cot, se n'anà 'l Butxinet ont devia ser sa casa. En el moment de posar el peu al primer graó sentí una emoció extranya, batent-li 'l cor sense saber per què. Com una fredor que li esborronava la

pell i els nervis amb sa excitació, semblava que un impuls sobrenatural l'impelia cap amunt de la fosca i cargolada escala.

Obrí la porta del terrat, que unicament estava ajustada, i no hi trobà ningú: sols al lluny sentia la remor de la ciutat, i al cel hi veia una resplendor rosada que era 'l reflexe de l'iluminació dels carrers.

Va sospirar com si tingués una ànima pura: era una invocació a la llibertat. Mirà 'l cel, i no hi vegé més que fosca: la boirina tapava als seus ulls les estrelles. Quina quietut més freda! «Ont són els meus?», exclamà en el seu intern. Aviat li respongué la tos de la pobra malalta.

Lo primer que va sentir va ser aquell crit de la mort que rodava per la fosca.

Desseguida, a la seva imaginació, se li presentaren les parets de la celda, com si a cada detall hi hagués marcat el recort de les seves privacions, i una convulsió mental va desvetllar-lo d'aquell estat semi-visionari, resseguint precipitadament totes les portes de les habitacions del terradet.

No sabent a quina porta trucar, quedà un moment pensatiu; però desseguida sentí soroll d'algú que pujava per l'escala, i al llindar de la porta del terrat aparegué una dòna.

— Tona! —cridà ell, mig dubtant de si era la seva dòna, per lo molt transformada que la trobava.

— Jaumet! Ets tu?

Acabades de dir aquestes paraules, que confirmaren l'un a l'altre, varen estar bona estona abraçats, i

després van petonejar-se, fins que, passat el primer impuls, entraren al quartet.

La Xava dormia, i sa mare va cridar-la.

— Noia, desperta-t! Mira 'l teu pare.

La nena no responia, ensopida per la sòn; però al sentir el refregadiç d'un bigoti a la cara, s'aixecà esfereïda.

— Es el teu pare, — repetia la Gravada, confonent-se-li les llagrimes pels sots de la cara.

El llum de l'espelma li feia mal als ulls, i amb les mans closes se·ls refregava.

S'assegué al llit, i l'esbocinada camisoleta sense mànigues deixava veure 'ls seus tendres bracets.

En Jaumet l'abraçà, apretant-la al seu cos, besant-la tant com podia; però la noia plorava espantada.

— I la menuda, ont es? — preguntà desseguida en Jaumet. — Deu ser una doneta. Aquella tampoc me coneixerà.

— Es tanta la miseria que hem passat, que·ns-e la tenen en una casa i està molt ben cuidada. Si no fos tant tard l'aniria a buscar; però demà dematí la veuras: abans de llevar-te ja serà aquí.

Per cambiar de conversa, la Tona afegí:

— Que llarg ha sigut! Ja perdia l'esperança de veure-t mai més. Que me·n costes de llagrimes!

I, amb la salameria de totes les dònes perverses, se posà a plorar.

Aquesta actitut va fer molt més extranyesa a la Roseta.

— Ja ho veus: ja torno a ser aquí. No hi ha dia que no torni, — va contestar en Jaumet, tot commogut per l'escena.

— Que tens gana? Deus tenir set. La noia anirà a baix en un moment. — I, dirigint-se a la noia, digué:

— Cuita, enllesteix. Vés a buscar vint centims d'aiguardent a casa 'l Bertrand, i omple 'l canti als quatre cantons.

La nena 's calçava les esparracades espardenyes, i, agafant els diners, l'ampolla i el canti de terra amb el broc xic trencat, se n'anà escales avall.

Tancaren la porta de la cambra amb un baldonet. L'espelma, damunt de la cadira, allargava les ombres a la paret, fent figures extranyes. Ells dos s'abraçaren, abrigant-se amb el desig que ell tants anys havia sofert...

Trucaren a la porta, i en Jaume se sobressaltà: allò va fer-li retrocedir l'imaginació a recorts de vuit anys enrera. Era la noia, que, amb tot i haver-se entretingut molt, an ell li va semblar que feia un instant.

Motivat pel susto, no va fer-li recansa tenir de cambiar de situació davant de la noia.

Poques vegades aquelles ànimes perdudes devien haver sentit aquella impressió que ja s'apartava de lo grosser, enlairant-se inconscientment a certa puresa; però estaven massa endinsats en la perversió pera que poguessin vesllumar l'ideal de l'amor que tant enalteix l'esperit al més refinat sentiment.

Comparativament se trobaven situats fòra del seu medi: no era la sensació brutal de sempre: fins sentien repugnancia que la noia ·ls veiés besar-se, i això re hi feia que la pobra criatura en altres ocasions hagués sentit el ressò de les converses i hagués vist les més impudiques accions. Però aquella nit estava posseída d'un sentiment per ella extrany, tant que desgraciadament no podia compendre-l.

Amb unes quantes peces de roba arreglaren un llit per la noia, que s'hi agegué boi vestida.

Ells dos van passar la nit garlant, fins que la claror del dia, traspuant per les escletxes dels finestrons, va fer-los recordar que encara havien de dormir, i dormiren.

La Xava, per altra part, tingué una impressió ben extranya, ella que mai havia sospitat que tingués pare: li feia extrany que tant d'imprevist se li hagués aparegut. Fins ne dubtava; però, recopilant en el seu intern les més llunyanes idees, va persuadir-se que podia ser facil que aquell fos el seu pare, no sentint la més minima sensació d'amor envers qui havia motivat el ser: sols extranyesa, res més que la novetat.

Amb alguns quartets que va portar en Jaume (que tornarem a anomenar amb el seu nom de batalla, o siga ·l Butxinet) varen poder passar alguns dies amb relativa satisfacció, sense que la Gravada tingués d'anar a casa la Catalana.

Passats els primers dies d'entusiasme per haver-se retrobat després de tants anys, va començar l'investi-

gació per part del Butxinet, acabant-se l'alegria de la Gravada.

Cada nova aclaració era una forta disputa, i an ella ja li feia l'efecte que no havien estat mai separats.

La promesa de que veuria la noia petita passava d'un dia a l'altre, i això era motiu de fortes discussions i amenaces per part d'ell, perquè no comprenia l'interès que tenia la Gravada en no dir-li ont era sa filla, fins que, acorralada per les exigencies d'ell, no va tenir altre remei que dir-li que era a casa l'Espanta.

Encara que la Gravada, amb plors i de genollons, pregà a l'Espanta que no enterés de res al Butxinet, no foren prous els precs, en cambi de sa mala conducta, perquè ell no deixés entreveure lo que havia motivat que ell tingués a la nena petita, la qual estimava com a propria.

Això no cal dir que portà tant fortes qüestions, que per primera vegada va poder recordar les pallices d'altres temps.

No comprenia la Xava com aquell home que deien que era 'l seu pare passava tot el dia renyant a la seva mare, la qual, quan intentava crídar, una amenaça d'ell l'estemordia.

Les constants baralles del seu pare i de sa mare li obrien els ulls de la malicia, ensems que de mica en mica anava desxifrant que en el seu trist passat hi havia alguna cosa més que 'ls crits, cops, abstinencies i malediccions, cosa que ho considerava natural, perquè les seves amigues també explicaven que a casa

seva 'ls passava lo mateix. Va entrevemre-hi cert misteri, una cosa que ella no podia precisar: era l'immoralitat de sa mare.

Siga perquè aquell era 'l temps designat per la naturalesa, siga per les sensacions que a cada moment sofria, el cas sigué que la Xava tingué una impressió d'extranyesa i d'alegria.

Quan ho digué a sa mare, se'n va fer tota contenta: no ho desitjava pas poc ni gaire, i amb pervers pensament va exclamar:

— Ja era hora! Bé t'ha costat prou! Ara sí que't posaras bona! Aquesta cara que feies fa algun temps era per això. Ara ja ets dòna.

El que ja fos dòna, com havia dit sa mare, no ho acabava de compendre: bé prou sabia lo que havia succeit amb el Sebio, a qui estimava molt; però com s'havia desvergonyit tant anant ab els *timbes,* passava quinzena darrera quinzena, i no 'l veia mai.

Per més precs que la Gravada va fer a la Laieta, mestressa de casa la Catalana, perquè se la tornés a quedar, va ser impossible: com que havia fet tantes festes, en el seu lloc hi tenia una tal Vermella, que també era dòna d'empenta i de perversos sentiments, acostumada a anar a bofetades i tirar maledicions, perquè sabia moltes coses de fer patir.

Coneixent prou la Gravada 'l mal instint de la seva contrincanta, se va guardar com d'escaldar-se de persistir més en que la tornessin a admetre, quedant conformada amb una insinuació de la Vermella.

Acabats els diners, començà la lluita, i el Butxi-

net ja no més cavilava quina 'n podria fer, a quina mena de robo 's dedicaria, fins que s'hi presentà l'Espanta, que ja havia sigut *consorte* seu, i li explicà 'l *sant* que en Roca de Tremp els havia portat.

— Com que es un treball que pot dar molt, he pensat en tu, — va dir-li l'Espanta.

— Ja es una cosa de cuidado: una *lleona*[1] no 's pot pas *agravar*[2] tant facilment.

— Pensa-ho força. En Roca diu que hi han ben bé quaranta *sacs*[3]. Si podem ficar-hi mà, no patirem mai més.

— No, si ja ho sé: si surten bé, són els millors tocs, — va contestar el Butxinet. I afegí: — No tinguis cuidado, que ho pensaré força.

Aixís, quedaren pera tornar-se a trobar el vespre. Entretant ell pensava com se podria efectuar aquella maldat. Ja sabia 'l lloc ont era, perquè l'Espanta li tenia molta confiança, i a sa manera calculà com se podia fer.

Aquell vespre se reuniren en Roca de Tremp, l'Espanta i el Butxinet.

En Roca digué:

— A la meva manera de veure es anar per l'*escalu*[4].

— Hi ha massa feina si s'*abronca*, — respongué 'l Butxinet; — es molt insegur, i per aquells indrets no hi sé cap botigota. Necessitem més gent, i ara no n'hi

1) Caixa de guardar diners. 2) Robar. 3) Cada sac es un paper de mil pessetes 4) Minar.

han d'homes que serveixin per aquest treball. No es que jo no 'l conegui, perquè hi he anat més de vuit vegades per aquest *qüento* i sé 'ls inconvenients. Tot està ple de canyeries d'aigua. Es diferent d'abans. Vaia: feu lo que volgueu; però ja us ho dic: massa gent i massa feina.

— I si ho fèiem pel *confiança?* — digué l'Espanta.

— Fóra 'l més segur, — digué en Roca. — No 't sembla, Butxinet?

— Com a segur, sí, si ja 'l tinguessim a dintre; però en aquestes cases són molt esquerps a pendre gent. Però veig que es un *sant* molt *xungu*. Jo 'm creia que ja tenieu el *xivel*[1] a dins, — digué 'l Butxinet. — Al cap i a l'ultim es un treball que ningú 'n sab res. —

— Bé, home, — digué l'Espanta; — està clar que tens raó, però podem *tentar-ho*. No 't sembla, noi?

— I sí, home, provem-ho, — afegí en Roca; — entretant potser sortirà una altra cosa.

— Bé, doncs: deixeu-me fer a mi, que, si 'm creieu, la *pasta*[2] serà nostra.

Els altres dos, es a dir, tant en Roca com l'Espanta, que sabien tot lo que 'l Butxinet sabia, varen prometre-li que tot lo que digués fóra executat per ells, sense reparar en lo més minim.

El lloc ont se tenia de fer el robo era en un despaig situat en una travessia d'un carrer de molta concurrencia i de molt tranzit.

Pera fer-se ben bé carrec de la disposició interna

1) Espia. 2) Diners.

de la casa, el propri Butxinet va entrar al despaig, dient que havia de parlar amb l'amo per un assumpte de molt interès, sense saber encara lo que li diria, però confiant en el seu propri ingeni, que res el pertorbava.

Van dir-li que s'esperés un moment, i entretant ell va observar tot lo que va poder.

Quan feia un ratet que s'esperava, va dir que ja tornaria. Pujà al pis de sobre, i amb una pregunta sense interès inspeccionà tot lo que a la vista tenia.

Un cop hagué calculat de la manera que tenia d'anar, va cridar an en Roca, que en aquell cas havia fet de *santé*, dient-li que, si tenia fe en ell, que dintre tres dies la caixa fóra d'ells.

— Com ho farem? — preguntà en Roca de Tremp.

— Ja sé com té d'anar, però pel *topu*. Ara sols falta que en Vives vulgui venir.

— Prou, ja vindrà, ja: no més hem de fer que dir-li.

— Doncs, avisa-l tu mateix, — digué 'l Butxinet, — i li dius que porti l'*atany*[1] i tots els *russos*[2] que tinga, perquè hi haurà molta feina. S'han de buscar dos *nassos* perquè *piquin de cera* a cada cap del *tiroi*. Ah! I un *runcali*[3], perquè si no la podem obrir...

— Vols dir que en Vives no l'obrirà?

— Potser no, i si no podia perdriem tota la feina. Val més estar segurs, — replicà 'l Butxinet.

— Homes rai! Precisament n'ha tornat un de

1) Eina que arrapa la caixa i per medi d'una rosca fa saltar el pany. 2) Rossinyols. 3) Carro.

França que va a l'hora. Els *tapies* han de ser al moment, perquè ja sabs que són molt *xivatos*[1]. Ara, lo que veig més dificil es lo del carro. Però ho diré al Quelitus, aquell que passava carn de *matute*.

— No sé qui vols dir.

— Sí, home! Aquell que passava carn de cavall. Tens raó, que tu has estat fòra.

— Bé, doncs, — digué 'l Butxinet; — te'n vas a trobar a l'Espanta i aneu a dir an en Vives lo que fa 'l cas; i, si està conforme, que's deixi veure amb mi quant més aviat millor.

No tenia de perdre-s aquell fet per negligencia, molt al contrari: si l'activitat que desplegaren hagués sigut per fer una bona obra, hauria sigut un prodigi.

Al vespre, que sembla que es l'hora escullida per fer certes coses extranyes, era quan se solien ells trobar.

S'estava 'l Butxinet prenent cafè a casa l'Arcalde, com si fos el més pacific ciutadà, quan va presentar-se l'Espanta dient-li que sortis a fòra, que hi havia en Vives que l'esperava. D'una glopada 's va beure 'l cafè i sortí. Se n'anaren per les afòres. L'Espanta anava al davant pera vigilar si venia algú que pogués molestar-los, i ells dos parlaven del fet.

Una vegada apartats de la ciutat, Paralel amunt, prop de la Creu Coberta, s'uní amb ells l'Espanta pera tractar de les parts que farien, i, després de discutir un xic, quedaren ells quatre que anirien a la

1) Xerraires.

part, el Pinxa a la meitat d'una part, i els *nassos, tapies* i el carreter, a la quarta.

Després explicà 'l Butxinet el plan que tenia, sense dir-los una sorpresa, que era una gran astucia per si arribava 'l cas.

En Vives, que era molt practic en aquests assumptes, va escoltar-lo amb molta atenció, fixant-se bé en tot lo que l'altre deia; i a mida que 'l Butxinet feia la descripció de la botiga, amb l'escriptori amb vidres glaçats, i que a dalt no hi dormia ningú, no més una familia a la part de darrera, però que no podien ser cap obstacle, s'entusiasmava al veure l'acert i disposició de l'altre, i va dir-li:

— Si pogués, anava ara mateix a treure la *nyapa*.

— Té, aquí la tens, — respongué 'l Butxinet treient-se de la butxaca, amb tot compte, una pell de taronja ont hi havia marcada la forma d'entrada de la clau. Aquesta es la de dalt: la de baix ja 's treurà sense cap dificultat.

— *Barbi,* noi! — contestà en Vives. — Es un sistema de *nyapa* que jo encara no 'l coneixia. Qui te 'n va ensenyar? Noi, està molt bé. Allò de la farina de llinosa i la cera verge es una porqueria.

— M'ho va dir un *vaspellaire*[1] dels antics. Ja tens *peu de porc?* — preguntà seguidament el Butxinet.

— Si tu no 'l tens, Vives, ja n'emmanllevaré un, — respongué l'Espanta.

Varen despedir-se, quedant que 'l diumenge, a les

1) Presidari.

quatre de la tarda, se trobarien pels voltants del monument de Colon.

L'excitació del Butxinet era una cosa per demés: ni dormia menjava. Tota la seva deria estava concentrada en un mateix objecte: no al producte que pogués treure de lo robat, sinó a l'execució del robo.

La seva dòna va suposar que ell preparava algun fet bo, perquè feia dies que li notava un cambi especial, es a dir, l'actitut que ja abans d'anar a presidi observa quan tenia alguna cosa en perspectiva.

La Xava estava indiferenta a lo que passava: no tenia altra feina que explicar a les demés noies la novetat que li havia succeit; i, entusiasmada per la nova situació, cada dia 's pentinava, se recusia la roba esfilagarçada de tant vella, i l'ilusionava molt el llacet del cap. Hores i més hores passava arreglant-se, ara pentinant-se fent-se clenxa, després provant de fer-se trena amb sa esquifideta cabellera, acabant fent-se un monyo petitet que semblava un nus que lligués tots els cabells, que li anaven a parar al darrera, lligats amb una beta que feia l'efecte de cinta.

Lo que també va millorar molt en ella sigué la netedat: aixís com mai se rentava aquell coll brut i picat de pusses, ara cada dia se'l fregava amb savó de la cuina, atrafegada en treure-s una ratlla negrenca que se li havia format amb la bruticia. Ella podia anar amb robes velles i esfilagarçades, però la seva personeta no podia ser ja més curiosa, dintre dels medis que ella tenia.

Poc o molt, tard o d'hora, cada dia menjava, i

aquesta regularitat va ser-li molt bona, manifestant-se en el seu semblant, trasmetent-se-li fins en el caracter. Era molt més afable i no tant esquivada; i així com fins aleshores era una de tantes mocetes del carrer, algunes veínes ja la tractaven més carinyosament, i aquest cambi ella ·l notava amb molta satisfacció.

No cal fer-se l'ilusió de que aquella criatura preparés un cambi de medi, no; però sí que, dintre l'embrutiment general d'aquella barriada, dominada en sa major part per la miseria, sense abandonar el seu estat descendent, se remuntava un graó, es a dir, de lo més baix passava a no ser tant baix. Ara lo que no podriem afirmar es si aquella noia, nascuda com una flor de femer, trasplantada en un altre ambient, hauria o no cambiat de manera d'esser. Probablement se n'haurien obtingut bons resultats.

Se presentà ·l dia del fet, i havia sigut tanta la previsió dels lladres que fins havien preparat una barqueta per si fallava ·l carro.

En Vives arribà al lloc convingut, i el seu aspecte era d'un pagès que acabava d'arribar, amb la seva gran manta, espardenyes amb betes negres i mitjons blancs. Tothom s'hauria vist amb cor d'enganyar-lo.

L'Espanta, en Roca de Tremp i el Pinxa s'havien de trobar amb el Pipa i el Tetes a les nou del vespre.

En Vives i el Butxinet, a la tarda, anaren a passar per davant del lloc ont havien de fer aquella nit la malesa. Fent l'indiferent, passaren pel passatge. El

Butxinet duia una carta a les mans i mirava com si busqués la direcció escrita al sobre. Entretant el Vives comprovava les claus de la porta de l'escala. Si venia algun vianant, aleshores el Butxinet tossia i l'altre dissimuladament s'apartava.

A mida que s'acostava l'hora del furt augmentava 'l desig d'aquella gent, que bé pot dir-se que fins estaven febrosos.

La casa sols tenia pis i botiga i era en una recolzada d'un passatge, i més enllà hi havien uns magatzems que a la festa quedaven sols.

Arribat que sigué 'l moment de posar en pràctica lo que tant desitjaven, cada un d'ells va colocar-se al lloc que li corresponia: els de dintre, per obrir portes; els de fòra, pera fer les senyals que tenien convingudes en cas de *bronca*.

El Pipa, en un cap del carrer, el Tetes en un altre, i en Roca, havien de trasmetre la senyal als de dintre.

El vigilant del carrer havia tancat la porta, i, confiat, se n'anà a seguir el barri; però al cap d'un quart ja era oberta.

En Vives i el Butxinet pujaren al pis, i tant bon punt tingueren entrada avisaren a l'Espanta i al Pinxa, que s'esperaven a fòra. Se tancaren a dintre i es feren amos de la casa.

Entraren al despaig, que coincidia al damunt de la caixa. Netejaren els junts de les rajoles, regant-les amb acid perquè estovés el guix que les subjectava; però la feina 's feia pesada en relació a l'ansia

que ells tenien. El Butxinet, que anava proveit de tot, barrejà salfumant i aigua-fort, regant les juntures. Aleshores el fum els apartà d'allí, tement que fins els comprometria.

Les rajóles van anar-se desfent com si fossin pasta, i ells, amb les escarpes, grataven tant com la fortor acidosa 'ls permetia. Amb tot compte varen anar arrencant els rajols, fent un forat per ont pogués passar-hi un home.

Era tanta la nerviositat que tenien que la major part d'ells deixaven, a més, les senyals de la seva bruticia.

Lligaren una faixa amb l'altra pera ajudar-se a baixar, anant a parar a la mateixa habitació ont hi havia la caixa, tant seria que fins els feia respecte.

Amb tanta precipitació anaven que varen fer caure una rajola del revoltó, anant a parar damunt de l'escriptori, essent tal el soroll que van quedar tots com glaçats. Segurament que en aquells instants sols se sentia 'l bategar dels seus cors.

Passats els primers moments d'esglai, tornaren a refer-se per tant mala feina. Amb les mantes taparen les escletxes perquè la llum no fos vista desde 'l carrer.

Tota la ciencia del Vives no servia per res, els esforços que feia eren inutils: la *lleona* no volia deixar la presa que noblement guardava.

Ni ganxos ni escarpes ni 'l *peu de porc* podien fer desdir la toçuderia dels panys. La suor els regalava cara avall, com si fessin un treball honrat. Per ultim,

provant l'ultim medi, varen colocar-hi l'*atany*, per si conseguien desgavellar-la. Les rosques s'escorrien de tanta pressió i la caixa resistia perfectament totes aquelles coses, com si li fessin pessigolles.

—Mai m'havia passat amb cap *lleona*, —exclamava·l Vives, afrontat, ell que tenia tanta fama i que havia explicat tants fets.

L'impaciencia d'un i altres ratllava en la desesperació, quan el Butxinet, no podent resistir més, digué:

—Vives, prou!

Exclamació que concentrava un sens fi de coses.

—Prou, te dic! —repetí. —Ja la treure-m. Jo la *lleona* no la deixo. Obre la porta.

En Vives, avergonyit sempre, feia l'ultim esforç i no sentia lo que·l Butxinet li deia.

—Tira, per qui·t va parir! — digué·l Butxinet en to amenaçador, confirmat per l'actitut dels altres. —Vés a la porta per obrir-la. A veure si·n sabras, —va repetir amb sorna.

L'altre obeí amb el cap baix de vergonya, i començà la feina de furgar per dintre·l pany; però aquest resistia perfectament tots els enginys de l'espasista.

Lo que sofrien d'esperit aquella gent no té ponderació: l'un renegava, l'altre maleía, i els de fòra estaven enguniosos pels de dintre.

A l'ultim obriren la porta del carrer. El Pinxa sortí i féu una senyal an en Roca. Aquest s'hi atansà gairebé parant la mà.

— Porteu el carro, — li digué en veu baixa.

I, escudrinyant per tot arreu, s'entornà altra vegada a dintre.

— Apa, — digué ·l Butxinet, — que ja es nostra. — Enretirem-la, que la taparem amb les nostres *pulloses*[1].

Tot ells s'hi agafaren; però la caixa no ·s movia del lloc.

— Feu força, maleit siga ·l cor de...!

I un gemec d'esforç va privar-li la blasfemia.

Era inutil: la caixa no ·s movia: estava collada a la paret.

Grataren com a rates el recó que formava la caixa i la paret, fins que, després de molt treballar, la varen fer somoure un xic.

— Apa, que ja es nostra! — repetia ·l Butxinet.

Posaren el *peu de porc,* que es una parpalina, i un parell d'ells, fent força de palanca, la varen fer córrer cosa de mig pam. Tots a l'una apretaven, fins que desdí.

Varen tapar-la com si fos un bulto de roba, per dissimular l'aspecte de la caixa, i amb les faixes varen lligar-lo. Com que feia molta estona que havien avisat el carro, i, sortosament per ells, encara no havia arribat, estaven amb molta engunia. Per altra part, no gosaven sortir, quan tot d'un plegat senten que·l sereno cantava les hores.

— El *balondru!*[2] — exclamà en Vives.

1) Mantes. 2) Sereno.

— Arregleu bé la porta, — digué ·l Butxinet, que no perdia la serenitat.

Tancaren i apagaren el llum; però ·l Butxinet, que atinava en tot, va recordar-se de la porta de l'escala.

— Ja es tancada la porta de l'escala? — preguntà.

Ningú ho sabia del cert. Aleshores va dir a l'Espanta que hi anés; però aquest, tenint por, va excusar-se dient que no ·s podia enfilar perquè s'havia fet mal al baixar.

— Ja hi vaig jo, — digué ·l Pinxa.

Enfilant-se com va poder, pujà al pis i anà fins a l'escala, i, efectivament, ja estava ben tancada.

Tant bon punt va tornar a ser amb ells, que ja havien sentit les petjades del sereno i els seus cants, com si ·ls avisés que se n'anava, sentiren pitos, i, com si una corrent electrica ·ls hagués tocat, tots se remogueren, menos el Butxinet.

— *Bronca,* nois! — digué l'Espanta, espantat. — Som *carregats. Xalem.*

Si hi hagués hagut llum, de segur que se·ls hauria vist cambiar de color. Les paraules sortien enrogallades, com si la mà de la justicia ·ls apretés el coll.

— No tingueu *bua, blancs!* — els digué ·l Butxinet.

Però que es cas d'escoltar-lo! En Vives ja anava a obrir la porta per fugir; però ·l Butxinet va treure-s un ganivet, dient-los que mataria al que intentés obrir la porta. Al mateix temps vigilava als de dintre perquè per fugir no ·l matessin an ell.

— Precisament es lo que jo volia.

I, per refer-los, els va dir:

— Ara ja estem salvats. Prepareu-vos, que desseguida vindrà ·l carro.

El respirar dels altres ja se sentia més fort, com si reposessin d'una gran fadiga; però ningú gosava dir un mot.

El Butxinet escoltava amb tanta atenció que·l més petit soroll de fòra l'interpretava facilment. No obstant lo que ell els havia dit, de bon grat haurien deixat la caixa, però l'amenaça del Butxinet els retenia.

De moment se sentiren les petjades del cavall i el soroll del carro que ressonava per aquella quietut enguniosa.

— Obriu, i amb una grapada la caixa dalt, que no més serà un moment, o, sinó, estem perduts.

A les paraules del Butxinet tots van preparar-se. Arribà ·l carro, els de fòra ajudaren als de dintre, i el furt sigué efectuat.

Se n'anà ·l carro per ont tenien ja convingut, sense que·l deixessin de vigilar d'un troç lluny, no fiant-se l'un de l'altre.

Unicament en Vives i en Roca varen anar-se·n a buscar un mall i altres eines pera poder desgavellar la caixa. L'havien de dur al riu, per ser un lloc solitari, i aixís podrien treballar amb relativa tranquilitat.

L'emoció que tots ells experimentaven prou la descobria ·l seu estat nerviós: aleshores la sensació havia cambiat: el fet ja estava realisat, i lo que dominava an aquells desgraciats era la cobdicia.

Cadascú tirava ·ls seus plans, segons lo que pressentia que haurien trobat. La quantitat que se suposava anava creixent i disminuint, segons l'impressió de les converses que tenien ells. L'un volia anar-se·n a França; l'altre, tant bon punt tingués la seva part, marxaria a America; es a dir, tots els plans imaginaris s'anaven desenrotllant a mida que s'apropava ·l moment emocionant d'obrir la caixa.

El carro era al peu de la pujada que hi ha una mica més enllà del Morrot, però ·l pobre animalet no podia. Les garrotades ressonaven com crits sinistres que les roques trasmetien a l'immensitat del mar. Un nou esforç intentava ·l demacrat cavall, que defallia de feblesa.

Era tant l'afany d'arribar al Llobregat, que tots plegats van acostar-se al carro, i, posant tot l'esforç que·l seu desig els impelia, ajudaren al cavall apretant al darrera, i la bestia precipitava ·ls seus passos al sentir-se alleugerida d'aquell feixuc pes.

Tot just arribats a can Tunis, varen veure en Vives i en Roca que, amb tot i anar molt carregats, no necessitaven a ningú que·ls embestís perquè corressin tant com podien, sense cridar per això l'atenció dels indiferents vianants que en aquelles hores passen per allí esporuguits.

El Butxinet i el Pinxa anaven una mica apartats de la colla, parlant de tot lo que havia succeit. El Butxinet agafà molta simpatia a l'altre perquè demostrà la seva valentia anant a inspeccionar la porta de l'escala quan estaven en dubte de si havia quedat

oberta, sent aixís que·ls demés van fer el ronsa. Comprenent que era un home per tot, a mida que anaven conversant li dominava més l'idea de que podia ser *consorte* seu, perquè pensava que amb un home d'aquelles condicions podria fer qualsevulga treball.

L'altre no en va procurava captar-li la simpatia, perquè prou sabia que era·l marit de la Gravada, i un instint de venjança l'impelia a totes les baixeses pera conseguir el seu objecte, que era explicar-li que per culpa d'ella havia mort el Marrà.

El despreci d'ella fent-lo marxar de casa amb perill de ser agafat, lo qual demostrà que no l'estimava gens, no se li havia esborrat mai més de la memoria, i, fixa l'idea de la venjança, buscava·l moment d'excitar al Butxinet perquè en mà agena pogués satisfer el seu desig.

El dia apuntava per la costa llevantina i descobria·ls tons verdosos dels camps. Les cases de can Tunis trasparentaven una claror blavenca-morada, destacant-se·l ritme gloriós de l'aubada. Els goços lladraven com si pressentissin la condició d'aquells homes que passaven per la carretera seguint el carro que retrunyia. La remor del mar semblava una cançó trascendental qual armonia remorejava per l'espai com si afalagués als que dormen eternalment dintre·ls compartiments d'aquella necropolis, situada enfront del mar, arrapada a la llagrimosa montanya de Montjuic.

Els estels aclucaven les parpelles pel domini de la

llum del gran mestre. L'horitzó, en la part de ponent, era confós, veient-s'hi ·l simptoma de la nit que desapareixia de nostra presencia pera tornar a ser.

L'hora era un esclat de bellesa. L'armonia sonora i del color glorificaven l'himne al nou dia.

En mig d'aquell esclat virginal d'un ambient purificador, aquelles ànimes esgarriades malmetien el seu destí.

L'unic ser inconscient d'aquella corrua era ·l cavall; simbol de la resignació, que compleix sa injusta missió pel domini d'un ser més refinat, l'home, que tot ho subjuga fins a fer-se esclau de sí mateix.

Tirava tant com podia, i pels junts de les corretges, que apretaven el guarniment, li sortia una escuma blanquinosa.

Els homes, febrosos de l'engunia que·ls donava ·l desig, suaven, neguitosos, una suor negrosa, i tenien més delit que mai, alenats per la potencia suprema del diner. Era ja de dia i havien arribat al lloc oportú.

Els cops de mall semblaven amagar-se per les salzeredes, confonent-se amb la remor del riu. Però ·l ferro era fort i no volia tant facilment deixar sa condició. L'esforç d'aquells homes no defallia. Força per força, cada cop ressonava com un plany, fins que va doblegar-se a la voluntat de l'home.

De cop setze mans nervioses i suades se precipitaren a les entranyes de la caixa. Un crit ferreny, amenaçador, del Butxinet, va separar-les. Els ulls d'aque-

lla gent miraven fixes amb la potencia de sa imaginació. L'aspiració compacta semblava un udol.

Les uniques urpes que penetraren en l'amagatall eren les del Butxinet, el qual portava la direcció.

Papers i més papers, que llençava amb despreci, i voleiant anaven a surar damunt de l'aigua del riu, que se 'ls enduia corrent avall.

La remor més sinistra que pot sentir l'home se sentí. El somrís de l'avaricia quedà descrit en totes aquelles cares famolenques de diners.

Una grapada de duros ressonà i brillà damunt d'una manta negrosa. Encara que 'ls homes no 's movien per la por l'un de l'altre, en el seu intern tots s'hi tiraven al damunt.

Una altra grapada va repetir aquell soroll quimeric.

— Ja podeu mirar vosaltres mateixos si hi ha re més, — digué 'l Butxinet.

Se precipitaren tant damunt de la caixa que alguns d'ells tenien les mans esgarrinxades, brollant-los gotes de sang. A mida que furgaven i no hi trobaven re, la seva postració s'accentuava amb despit.

El cavall se satisfeia amb gran plaer menjant herba, i tot remugant li sortia una escuma verdosa que li adornava 'l voltant de la boca, i de tant en tant girava 'l cap com si mirés, extranyat, el trafec de la quadrilla.

En Roca de Tremp, amb les mans a la butxaca i amb el cap cot, com si li passés una tribulació, mirava fixament la caixa, maleint la sort perquè sempre li fugia.

Tots els projectes quedaren desvanescuts com les ilusions que s'havien forjat, i entre la pandilla hi regnava la més gran indiferencia, desfent aquell calor insà que tant els unia.

La recansa de l'ambició no acabà de convence-ls del tot, i algun d'ells repetides vegades hi ficava les mans, i la mirada que dirigia al cel descobria la blasfemia.

En conjunt hi trobaren unes doscentes trenta-cinc pessetes, les quals repartiren tot seguit, segons el conveni que tenien fet; però, per no mirar prim, als que no tenien la quarta van donar-los cinc pessetes.

El sentir remor de gent que s'apropàva va esquivar-los, fugint per entre les mates vimeteres i joncs, mirant endarrera per si 'ls seguien.

El Quelitos feia passar la seva indignació pegant al pobre cavallet, que corria, saltironant el carro al topar amb els sots i pedres del camí, anant-se'n per la carretera que condueix a l'Hospitalet en direcció a Hostafrancs, per no tornar pel mateix lloc.

El Butxinet i el Pinxa deixaren la colla, que's disgregà, i amb les trenta i pico de pessetes que cadascú tenia se n'anaren a Montjuic a esmorsar en alguna font.

Més d'hora i mitja tingueren de caminar pera arribar a la font dels Tres pins.

Aprofitant l'amistat que s'ofereix en la solitut, després que ja havien esmorsat, fent com aquell que no hi dóna altra importancia que'l mencionar coses passades, explicà 'l Pinxa les disputes que havien

motivat que ell hagués mort el Marrà per culpa d'una tal Gravada, que's deia Tona; extenent-se en tants detalls de la perversitat de la Gravada que'l Butxinet, sense descobrir que fos la seva propria dòna, va jurar en el seu intern que's venjaria; i, per no fer cap demostració al Butxinet, va esgarriar la conversa parlant d'altres coses. Tant l'un com l'altre estaven tant cançats que, buscant una ombra en un recó, prop d'un reguerot que circunda aquells horts, les paraules van anar-se dissipant, dominades per la sòn, i, sense dar-se'n compte, quedaren adormits.

Encara que'l Butxinet no tenia mai hora fixa de tornar a casa, sent ja l'endemà que no'n sabien re, la Gravada tenia certa inquietut, tement que l'hagues-sin agafat, perquè per tot arreu no's parlava d'altra cosa que del robo de la caixa.

Va córrer totes les botigues del veinat preguntant insinuosament per ell: ningú n'hi sabia dar raó, tal volta motivat perquè encara no era regonegut.

Malhumorada, més per la falta de diners que per la falta d'ell, se n'entornà a casa seva, trobant-hi l'Ull-de-Carinyo, que estava enraonant amb la noia.

Li preguntà la Gravada si havia vist el seu home, i el coixet no va saber-li dar altra raó que agafaven molta gent a causa d'un fet molt important.

—Tots els *desgraciats* que troben *carreguen,* — digué fent la ganyota nerviosa de sempre.

La Xava demanà al coixet que toqués la guitarra

i que cantés aquelles cançons que feien riure tant a la gent. No va fer-se pregar gens ni mica: agafà l'instrument i començà a afinar-lo.

Mentres estava en la feina interminable de l'afinació, sortí 'l Boina del seu quartet, demanant-los per favor que no toquessin, perquè li semblava que la Baturra 's moria.

Obedient, com sempre, l'Ull-de-Carinyo deixà la guitarra en un recó, i aleshores explicà les peripecies que varen succeir-li en el viatge a França.

—De tant caminar van fer-se'm llagues a sota l'aixella i la crossa se'm va escursar prop d'un pam. Sort van tenir-ne de mi, o, sinó, s'haurien mort de fam. Jo anava per les places dels pobles i tocava la guitarra. Els pagesos badaven un pam de boca. Quan cantava una copla bruta, aplaudien perquè 'ls en cantés una altra de pitjor. I jo vinga dar-los per la banda perquè escupissin *guita*[1]. Ja veuras, noia: què s'ha de fer? Ells, els de la colla, s'estaven en algun camp esperant que jo hi portés lo que havia guanyat. En havent dinat sortien les dònes i anaven a demanar caritat. Sempre tenien els homes a l'hospital i sis criatures que's morien de fam. Ells sortien de nits i anaven pel *brinca*, i, si feien algun *toc*, fugiem desseguida. Quina vida, noia! No pots pas pensar-t'ho. Lo que'm feia més rabia es que ells no s'estaven de res: tant si jo estava despert com no, no miraven prim. Veus? Allò era lo que més rabia 'm feia. No 'ls

1) Diners.

dava jo tot lo que guanyava? Ja que entre ells no miraven prim, perquè no tenia de ser jo igual? Creu-me, Xava, els *desgraciats* són molt dolents: no tenen bon fondo. Jo 'm creia que no estava renyida una cosa amb l'altra; però he vist que la major part són uns *sinvergüenzas*. Doncs, a lo que anavem: varem arribar, caminant, a Port-Bou. Ja teniem diners pel tren. Varem fer escala en dos o tres punts, fins que arribàrem a Marsella. Ja hi som. Jo estava més mort que viu. Rondant, rondant, varem anar a parar a una taverna l'amo de la qual era català i també feia de la vida. «No podieu venir en millor ocasió», va dir-nos l'amo. Els va vestir a tots amb roba nova. A mi 'm varen deixar a la fonda menjant un plat de sopes que semblava una calderada. Ja 'm convenia, ja, perquè 't dic, noia, que per França s'hi passa molta *carpanta*. Però jo, muts, sabs? Mai me vaig exclamar. Encara no feia dugues hores, que ja havien tornat. Amb la cara se 'ls coneixia que havien *carregat*. No 't diré més: varen guanyar tres *tancas* amb *guita* de *sornu*[1]. Varen partir l'*astilla* i veig que 'm *quinen*. «Ai mala negada feu!», vaig dir-los. Creuries que 'm vaig posar a plorar? Tant que havia fet per ells, que, si no es per mi, tots serien morts de fam! Noia, l'endemà 'n va caure un. «Mau! — vaig pensar jo. — Jo *guillo*.» I els ho dic net i clar que volia anar-me 'n. Et penses que volien *adinyarme* res? Ah, no! De cap manera. «Si no voleu donar-me res, vos *abronco*.»

1) Portamonedes amb diners d'or.

Elles em varen estirar per l'americana, perquè jo ja sortia. I, compadides, varen dar-me vuit *andolas*[1] franceses cada una. Aleshores ells, avergonyits, varen acabar-me de fer el computo. Mala negada facin per mar i per terra!

Mentres l'Ull-de-Carinyo posava fi a l'explicació amb una restellera de renecs i malediccions, sortí·l Boina dient que li semblava que la Baturra era morta.

La Gravada, que s'estava a dintre, al sentir això sortí corrents. Altres dònes i també homes del terrat entraren a la cambra. Realment aquella infeliça havia mort.

Seguidament la nova de la mort de la Baturra va extendre-s per tot el barri, improvisant-se una comissió de dònes que va anar a fer la capta per la caixa i l'enterrament.

L'endemà, amb el cotxe ple de corones, se l'endugueren al cementiri.

L'efecte que produí a la noieta la mort de la Baturra sigué grandissim. A la nit s'esfereía, i en el seu improvisat llitet passava les hores desvetllada. Sempre li semblava sentir aquella tós precedida d'un respirar fadigat. En les tenebres se li representava la visió de quan, impelida per la curiositat, entrà en la cambra de la difunta.

La vegé estirada damunt d'unes robes brutes que formaven el llit. Hi havia·ls ciris damunt d'un caixó.

1) Pessetes.

A les rajoles s'hi descobrien les resquicies de tant terrible enfermetat. La morta, iluminada sols d'un costat, projectava una ombra a la paret que·s remarcà en la pensa de la noieta.

Sigué tanta l'impressió que causà a la Xava aquell natural espectacle, que·l seu estat d'ànim, abatut, l'ensomniava, sense poder-se explicar ella mateixa per què tenia l'idea fixa en aquella visió quimerica.

Estava en el periode de les grans extranyeses: cada cosa que observava se li remarcava en el seu intern, i les febles cavilacions se desvaneixien jugant amb la quitxalleta dels altres veíns del terrat.

Una de les coses que havia deixat un rastre remarcable en el seu interior era tot lo que li havia succeit amb en Sebio. Reconstruía en sa tendra imaginació el passat, i la vaga experiencia o reflexió d'aleshores li feia compendre l'importancia de lo que amb ignocencia succeí. Deduía que la picardia d'ell dominà l'ignorancia d'ella. Allavors no hauria cedit amb tanta facilitat.

Comparava també ·l temps passat amb la situació en que·s trobava actualment, i cavilava pel pervindre. Sense que tot això obeís a un proposit especulatiu, pobreta Xava!, instintivament se succeíen en el seu intern aquestes idees, tal volta mancada d'un objecte que en aquell moment li hagués atret l'atenció.

Lo que no acabava d'explicar-se prou clar era que aquell home sobrevingut fos el seu pare; i encara que sentia com una atracció de respecte en lo més profon de la seva indiferencia, restava sempre amb el dubte.

No era d'extranyar que la Xava tingués aquest dubte, perquè desde que havia obert els ulls a la vida, més o menos emboirats per l'ignorancia, no havia vist a casa seva altra cosa que un cambi continuat d'homes.

Ja no era la noia abandonada de sí mateixa: la vanitat l'apartava de l'abandonament de l'infantesa. Les espardenyes esparracades i els vestits bruts l'avergonyien. Cosia i recosia les estripades robes, comprades a casa·l drapaire, i com podia se les arreglava amb l'idea d'agradar-se per agradar.

Quan estava cansada de cosir sortia al terradet, i tot sovint regava una atzavara que tenia en una olla de terra. Les veínes vagaroses li donaven conversa, i ella, carinyosa, contestava tant atinadament com podia.

Era una flor que esclatava en mig de les runes de la pobresa.

Cada objecte del terrat descobria un rastre de miseria. En un recó, una pollera de joncs tota desgavellada; més amunt, penjada en un clau, una gabia de llauna rovellada, tant reforçada en el seu bon temps que, en lloc d'una cotorra, feia l'efecte que hi guardaven una fera terrible. Hi havia un gabial de fusta que ja nasqué vell, ple de terenyines i draps podrits. En un altre recó, unes caixes d'embalatge feien de coniller, qual fortor res la confonia, i al damunt, un feix d'escombres que havien sigut velles, amb les canyes trencades, i unes de velles que servien pera desembraçar lo que l'incondicia dels veíns embussava.

Allí, un munt de paper per triar, que en els dies de vent s'escampava pel terrat, convertint-lo en una catifa; allà, sabatots esbocinats, barrets vells, draps, estores, cadires i palles de forcs d'alls.

Una olla trencada feia de fogó, que servia pera tots, havent-hi sempre foc encès de carbó mineral o de fustes velles, qual fumera empudegava.

Desde aquell terrat, que semblava un barri petit, se sentia·l brugit del carrer, les baralles dels interiors i el sò dels manubris, que arribava dissipat per la distancia.

Sempre hi tenia un company la Xava. Era un home que, encara que sols tenia uns quaranta anys, aparentava tenir-ne ben bé cinquanta. De bon nom li deien el Torrat, i, estirat sota una estora, hi dormia les borratxeres, motiu del seu nom i de la seva desgracia. Roncava quasi sempre per la dificultat de la respiració, i quan se removia l'estora descobria·ls seus peus ressecs i bruts.

L'esverament que tingueren els lladres d'aquella barriada era ben justificat, perquè la policia agafava tots els homes de mala vida a l'objecte de descobrir els autors de l'escandalós furt de la caixa, i tots els que podien fugien.

El Butxinet, abans de fugir, va voler despedir-se de la seva dòna, que no havia vist desde·l dia abans del furt.

Arribà al terrat i hi trobà la Xava. Això va contrariar-lo molt, perquè desitjava estar sol amb la seva dòna. Aviat se li va ocórrer l'idea d'enviar-la a un

recado, recomanant-li que no anés depressa a tornar.

Se n'anà la Xava, tota extranyada de tal recomanació, però complí sense posar-hi 'l més petit obstacle.

El Butxinet, després de saludar carinyosament la seva dòna, va excusar-se del temps que havia estat sense anar-hi, dispensant-li ella sense fer cap objecció.

Festejant-la, l'amoixà, pregant-li que's despullés. De moment ella 's resistia; però, seduida per les bones paraules, cedí, i de mica en mica va anar-se despullant, fins a quedar gairebé nua. Aleshores ell, mig en broma, va treure-li l'esbocinada camisa, al mateix temps que amb rapidesa extraordinaria li tapà la boca, sense dar-li temps de que pogués cridar, i amb la faixa, que ja s'havia desenroscat com aparentant voler-se despullar, va lligar-li 'ls braços.

Era tanta la feresa d'ell, que en un instant va tenir-la subjectada.

Ella feia tota mena de contorsions, però era inutil: un genoll punxagut li apretava l'estomac, amb un dolor tant intens que, ni tenint la boca lliure, hauria pogut cridar.

Els ulls d'aquella dòna semblaven fugir de ses orbites. Les seves faccions, excitades pel sofriment i la por, eren d'un aspecte horrorós.

Va treure-s el ganivet, i, maleint-la terriblement, l'amenaçava, prometent endinsar-li al cor. Lo més esfereidor es que ella sols sentia una petita punxada, perquè ell, per fer-la sofrir, no decidia matar-la.

Amb els punys i amb el manec del ganivet va

començar a dar-li cops per tot arreu ont li plavia de més maldat. Va creure que ja la tenia mig morta, perquè era tant el sofrir d'ella que la cara se li amoratava, com si les venes estessin a punt de dilatar-se.

S'aixecà, i, treta l'opressió del pit, el moviment del cos va demostrar-li que sospirava, encara que fos amb gran fatic.

En tots aquests moviments se li desfé·l lligam de la boca i féu un crit d'horror. Això augmentà més l'ira d'aquell desanimat, i d'un cop de puny a la cara li ensangrentà nas i boca. Callà un moment, sentint-se sols un gemec profon.

Estava a punt d'anar-se·n, perquè la remor dels veíns l'amenaçava, i ella féu un esforç pera maleir-lo. Aleshores se girà en rodó i li clavà urpada com si ses mans fossin les garres d'una fera, fent-li fer tal xiscle que tots els veíns s'esglaiaren; però ningú s'atreví a entrar al quartet de la Gravada, perquè la mala reputació del Butxinet imposava temor.

L'urpada fou en tal lloc que potser mai més podria guanyar-se la vida com ho havia fet fins aleshores.

I, no content encara, enfebrosit i foll, l'agafà pels cabells i l'arrocegà per terra fins a l'escala, disposat a fer-la baixar graons avall; però eren tants els crits de l'infeliça martiritzada i els dels veíns, que·l Butxinet deixà an aquella desgraciada amb tals ferides que tothom la creia morta.

Desseguida li taparen les cames, nues i amoratades, tacades de la sang que li brollava de la ferida.

Ell, aprofitant la confusió, tant dels que entraven a l'escala com dels que socorrien a la ferida, dient que la seva dòna havia pres mal, fugí.

Amb l'Espanta i la seva dòna, que representava ser la mare de la Lola, van fugir el Butxinet i el Pinxa, i tots plegats terres enllà camí de França, s'allunyaren caminant amb el pes de la mala vida.

V

La major part de veínes del carrer de Mig-dia 's disputaven pera recullir la Xava, afalagant-la hipocritament pera atreure-se-la. L'aspecte d'ella havia cambiat per complet: era una noia fina, i la carona anava ovalant-se-li, i la seva forma general se desenrotllava en bellesa.

Sola que's vegé, no tingué altre remei que acceptar els oferiments d'una veína del terç pis, la qual vivia amb un home que anava per les carteres; però com que era molt conegut d'alguns agents de policia, encara no 'l veien ja l'agafaven, i passava més temps complint quinzenes que en llibertat.

La seva dòna, que ja ratllava als quaranta anys, i a la qual anomenaven la Mossega-ventres, amb ple coneixement i consentiment del seu home 's dedicava a guanyar lo que podia, tant pel *gat*[1] com per lo que's presentava.

1) Sistema de furt.

La seva cara feia una ganyota especial, perquè a la galta hi tenia una cicatriu de resultes d'una ganivetada, i a l'altre costat una piga, que potser era un desig. L'aspecte de la seva fesomia era dominat per dos ulls que de tant grossos semblaven que li anessin a caure de les bosses que li formaven les parpelles, sempre humides i irritades, destilant-li llagrimes pel llagrimal.

Encara que duia la cotilla groixuda com si fos una coraça, els muscles li rebotien cercant la natural expansió, i la gruixaria del cos la feia semblar més baixa de lo que realment era.

Anava quasi sempre vestida amb robes velles de color negre, tacades pel deixament. Tant hivern com estiu duia mocador al cap pera amagar la blancor plomiça de la closca, mancada de cabells.

Aquesta sigué l'incidental protectora de la Xava, a la qual, encara que no pogués simpatisar amb ella pel motiu de la repulsió que sentia per l'aspecte de la Mossega-ventres, no obstant, li estava agrahida, servint-la en els quefers de la casa com si fos una minyona, encara que la feina del pis era ben poca, perquè mai encenien foc, anant a buscar el menjar en les tavernes del barri.

Les demés veínes, enfadades perquè no·s podien gaudir de lo que prometia dar la Xava amb la seva hermosura, li donaven consells que, amb l'excusa de ser-li bons, servien per fer-li obrir els ulls a la maldat, que fins aleshores passava per davant d'ella un xic indiferenta.

L'home de la Mossega-ventres, que era petitó, groixut i revellit de cara, amb les faccions un xic caigudes pel pes de l'embrutiment i també perquè ratllava a mig sigle, va acceptar la forastera amb ambiciosa satisfacció, i deia a la Mossega:

— D'aquí quatre dies aquesta moça serà una donassa i farà 'ls diners que voldrà. — I afegia: — Si desde que està amb nosaltres ja s'ha refet!

— Jo, quan tenia la seva edat, — responia la Mossega-ventres, — ja estava cansada de fer de la vida.

Aquestes manifestacions esfereien a la Xava, i tot l'agraiment que dintre de sí tenia davallava amb la més indiferenta consideració. Llegia en els ulls d'aquell home, que's deia Joaquim, totes les males intencions que se li descobrien en sa mirada, i l'haver de tenir aquesta adversió an aquella gent, que per altra part tant feien per ella, li sabia molt greu.

Vanament cercava la sinceritat que dintre d'ella sentia brollar, i s'esforçava en interpretar en bon sentit lo que ella pressentia una maldat.

En Joaquim, ademés de dedicar-se a robar carteres, feia tot lo que podia per guanyar alguna pesseta. Venia tabac fent veure que era de l'Habana; expenia moneda falsa forta; i, si convenia anar a fer de *tapia*, no hi posava cap inconvenient.

Fins en aquella ocasió que varen arrapar a la Xava, havien viscut molt independentment. Desde que tingueren la noia a casa tot era fer-se postures com si fossin joves enamorats. Aquelles escenes de ternura revellida fastiguejaven a la Xava.

Arribà a tal desbordament la deshonestitat d'aquells dos sers miserables en tots sentits, que, per corrompre a la Xava, no s'abstenien, sinó que s'hi esforçaven, perquè ja 'ls havia passat la darrera hora, en representar escenes que fins moltes besties necessiten cert reculliment per executar-les.

Veient la despotica parella que la seva manera d'esser no feia decidir a la Xava, ans al contrari, la seva indiferencia se remarcava amb expressions de despreci, varen calcular malament de fer un cambi de sistema. No tingué aquell vell pervers la repugnant idea de fer-se l'enamorat de la noia?

La Mossega-ventres, de proposit, els deixava sols, i la Xava veia aquell home com un monstre que volia devorar-la.

El vell babejava, i, tremolós de mans, no sentia tant sols la cobdicia dels diners a venir, sinó una emoció luxuriosa li embromava 'l cap, li convulsionava 'ls nervis, i una febre s'apoderava d'ell, executant per propri impuls lo que semblava unicament un calcul per l'ambició de diners que podria dar aquella carn ignocenta.

Amb les mans ossenques, els dits crispats per la nerviositat, intentava agafar la Xava pel seu tendre cos; però ella sentia aquella urpada febrosa, i tot el seu sistema nerviós s'extremia amb repulsió.

Devegades la Xava estava distreta, i el sàtir l'escometia de part darrera, amb sorpresa. La noia xisclava esfereída, i ell, rendit pels crits, la mirava de fit a fit, com dient: «No sé què 'm deté». Corria envers

ella quan la creia dominada per una mirada amenaçadora. Ella corria, fugia, posava un obstacle entremig per assegurar més la seva fugida, i fins una vegada ell caigué de quatre grapes a terra, i el pes dels anys no deixaven aixecar-lo d'aquella posició ridicola.

La resistencia de la Xava desesperava a la Mossega i al seu home, perquè ella ja havia fet dar veus a certes cases explicant les bones condicions de la noia per fer aquell miserable negoci. No havien cregut mai que la Xava resistís en la forma que ho feia, perquè ells deduïen de la procedencia i de la vida aventurera que havia portat.

Més o menos ja tenien calculat la quantitat que cobrarien de la venda d'aquella infeliç noieta, i, confiats en aquest principi, ni ell s'ocupava de vendre tabac ni ella de fer el *gat* i altres malifetes propries de sa vida i males costums.

A la taverna ja no 'ls fiaven, i molt menos a casa l'adroguer, arribant al fatal moment de tenir gana i no tenir diners pera comprar menjar.

Perseguits pel seu embrutiment i esperonats per la miseria, la Mossega va desvergonyir-se amb la noia: primer la volia convèncer amb bones paraules; però, veient-la tant obstinada en no sucumbir, va amenaçar en tancar-la en una cambra.

Bona manya 's donaven la dòna i el vell de que la Xava no 's freqüentés amb ningú, i fins no la deixaven sortir de casa; però ella parlava tot sovint amb una dòna que passava 'ls matins venent metons, i castanyes, quan n'era 'l temps.

Aquella venedora ambulant la consolava, dient-li que, quan no pogués aguantar més, ella la llogaria, li faria la vida, la vestiria i encara podria disposar d'algun quartet que com a jornal li daria.

Això animava molt a la Xava; però, retinguda per una força misteriosa que potser era la por, no gosava insinuar que se'n volia anar.

Va succeir una nit que la Mossega-ventres va portar un home al pis. En Joaquim ja era fòra: anava a la *busca*, que diuen ells.

La Xava dormia en una cambra fosca, i el seu llit era un catre de tela metalica ja tota rovellada. Aquell reduit espai estava farcit de caixes velles, fustes i munts de roba bruta que, per no rentar-la, se podria, desprenent-se bafarades que oprimien la respiració de la noia, que dormia més o menos sossegada.

Hi entrà la Mossega-ventres a poc a poc i de puntetes. Per no cridar, la saccejà. La nena, de primer, rondinà, i, una mica més deixondida, féu un crit, creient que era aquell homenot, que algunes altres vegades ja hi havia anat. La veu de la dòna l'orientà i li calmà 'l sobressalt.

—Aixeca-t, Xava, sense fer soroll, — digué la vella. — Aixeca-t sense calçar-te: aixís no faras soroll.

A la noia no sabia lo que li passava ni endevinava l'intenció de la dòna.

— Aixeca-t, cuita, — repetí la donota. — No facis soroll, i amb molt compte *tenta* la *baldra* d'aquell home que jo tinc al quarto. Cuita, desperta-t, dòna! — afegí, neguitosa. — Quan sentis que jo li faig

petons, ja tindrà l'americana prop de la vidriera. *Escàrbali* la *saina* [1], que estic segura de que l'*habilla* molt. Quan la tinguis, *xalas* al *tiroi* [2] i m'esperes a la *tasca* [3], si es oberta.

Dit això, se n'anà tot seguit a la seva feina.

La noia quedà asseguda al llit, gratant-se 'l cap, perquè 'ls cabells embullats li feien picor, i també per altre motiu. «Què faré?—va dir-se entre sí.—Ja es llastima que, si porta diners, els deixem perdre. Si anés en una altra casa també li farien. Però si s'*abronca*...».

Dubtant passava l'estona, però tot cavilant se posava les faldilletes, i amb tot compte, guiada per la llum de les vidrieres de la cambra ont estava la Mossega-ventres, s'hi atansà a poc a poc, esperant el moment de la senya. Desde fòra sentia l'alegria forçada i embabiecadora de dintre. Al notar la senyal, perquè prou compte tenia la Mossega en no confondre-la, obrí un xic la vidriera, al darrera de la qual hi havia una cadira d'ont penjava l'americana.

La *tentà* amb les seves mans fines com pinces, butxaquejà i no hi trobà res.

La dòna procurava amb tot el mal art distreure a la victima, la qual, sense un desig degenerat, no podia deixar-se petonejar per aquella cara repugnant.

Provà la Xava l'altra butxaca, ont hi trobà la cartera amb papers, i, al caure-li a terra, de poc que la descobreix. Així que anava per obrir una mica més la

1) Pren-li la cartera. 2) Fuges al carrer. 3) Taverna.

vidriera, perquè la mà closa no hi passava, van trucar a la porta del pis.

S'esverà la noia, fent una mica de remor. Van tornar a trucar amb més insistencia.

A l'home de la cambra va fer-li extrany aquell impertinent trucar.

La Mossega-ventres, que havia sentit el soroll de la vidriera, com si fos un gemec, apagà dissimuladament l'espelma.

L'home va esverar-se, posant-se a cridar, i a la porta trucaven més fort.

La Xava, com una garça, va córrer a amagar la cartera dintre la màrfega del seu catre.

Per atolondrar-lo, la Mossega també cridava, fent l'enfadada per la desconfiança d'aquell home.

Ell va encendre 'l llum, cridant fort, excitant la curiositat i persistencia del de fòra, fins que ella obrí la porta. Era en Joaquim.

— Li hem *escarbat* la *saina* pel *gat* [1], — digué ella depressa i en veu baixa perquè l'home no l'entengués.

— *Adinyamela,* que *sallaré* [2], — va contestar ell, perquè ja pressentia 'ls diners.

— La té la Xava.

Lo primer que va fer el foraster va ser posar-se l'americana per anar-se 'n d'aquell tribull, i al palpar va trobar que li faltava la cartera. Allò fou el cridar d'un home enfadat, perquè tot seguit entengué la trama.

1) Li hem pres la cartera per la forma descrita. 2) Dona-me-la, que fugiré.

Entrà en Joaquim amb aires de valent que vol avassallar-ho tot, però l'home que es cas de minvar els seus crits, que ja se sentien desde 'l carrer.

Tractà en Joaquim i la Mossega d'amenaçar-lo per si li feien por.

— A mi amb tremendes? — digué l'home. I, cridant més encara de lo que cridava, va treure-s una pistola, dient-lòs: — Si no 'm torneu la cartera, vos descarrego tantes bales com tinc.

En Joaquim butxaquejà i va treure-s un ganivet. Ella agafà una ampolla en actitut amenaçadora, i de moment s'armà la més gran confusió de salts i corredices, i el més gran dels esvalots.

A la noia, desde 'l llit, tapada de cap i tot, li feia l'efecte de que no hi era.

Al carrer se sentia 'l xivarri, i per l'escala pujava gent que ja eren prop de la porta, creient-se que hi havia qui sab los morts.

Veient els malfactors que la cosa 's complicava massa, varen dir al foraster que ja la buscarien, que potser li havia caigut per terra.

— Teniu! — cridà la dòna. — *Boc!* [1] Aquí la teniu la cartera! Era aquí terra. — Llesta com una guineu, l'havia anada a buscar al quartet. — Aquí la teniu! — repetí. — No cal que us *cabregeu* [2] tant!

El foraster, d'una urpada, l'arreplegà, i en aquell instant entrà la policia, el vigilant i el sereno.

Van pendre tot seguit la pistola del foraster, el

1) Escandalós. 2) Escameu.

qual, distret, encara la duia a la mà. En Joaquim volia arreglar-ho tot a les bones; però 'l vigilant, d'una empenta, el va treure del mig.

—Què feia vostè amb la pistola? — preguntà un representant de l'autoritat.

—Jo, res. Era per fer-los por, perquè m'havien pres la cartera.

—Mentida, fill d'una mala dòna! — cridà la Mossega. — Ens ha amenaçat amb la pistola.

—Cah, dòna, cah! — respongué 'l foraster. — Si es descarregada! — I, dirigint-se als de policia, els va dir que l'escorfollessin, que ni bales duia.

—Li falta res de la cartera? — preguntà 'l vigilant.

—No: ja hi es tot.

—Doncs, aneu's-en. Els homes que tenen una mica de vergonya i volen ser decents no venen en aquests llocs, — va dir el vigilant. — Amb això, si 'ls senyors no hi tenen inconvenient, aneu's-en.

Aixís mateix ho féu el foraster, donant moltes gracies pel consell i prometent que mai més tornaria a semblants cases.

La policia va convidar an en Joaquim a ser mantingut quinze dies per compte de l'Estat.

El disgust i l'enrabiada que va tenir la Mossega no es facil de descriure. Caminava amunt i avall del pis; renegava; se maleía ella mateixa; se desitjava la mort; ara tirava una cadira per terra, després tancava una porta d'una revolada, fent ressonar tota la casa. La seva veu perdia la força, cansada de dir barbaritats.

La Xava continuava embolicada, sense gosar dir

un mot. Quan comprengué que la Mossega ja estava un xic calmada, s'aixecà, perquè pel mal trangol que havia passat li convenia sortir a l'esquifit balcó que feia de galeria.

Al sentir-la la dòna, esvalotada, va tornar de nou a les malediccions, dient a la Xava que ella tenia la culpa de tot.

— Però, dòna, aneu a la delegació: potser el deixaran anar.

— Mal com no li donen garrot! Que·n tinc de fer d'aquell *macarró?* La cartera es lo que·m sab greu!

— Que us penseu què hi havia en aquella *saina?* Tot eren papers escrits, — contestà la Xava.

— No ho devies *pinxerà* bé.

— Que no ho he mirat bé? Un per un. Fins me n'han caigut per terra.

— Ai, mala negada faci ·l *boc!* Aixís pugui tenir mala mort, tant per mar com per terra! Veus quina mala *ba* tenim? I per això ha armat tanta bronca? — De mica en mica anava pujant de to, excitant-se més, i continuà dient: — Mira que hi ha cabrons ben *patosos!* Després encara diran dels *fletes!*[1] Ai el gran podrit! Amb el *qüento* de la *saina* no m'ha pagat! Tant-de-bò ·l veiés penjat, que li estiraria les cames perquè fes l'ultima ganyota! I que per culpa d'aquest *boc* m'hagin agafat el pobre Joaquim! Vès com passarà la nit al calaboço! Al menos tingués tabaco! Sabs què podriem fer, Xava? Anem-li a dur un

1) Mariners que freqüenten les cases de prostitució.

paquet i una espelma, perquè ell a les fosques es molt aprensiu! Oh! I la *sundela*[1] que fa aquell *calabusanyis!*[2] Com que hi ha la *purria*[3] allí mateix! Anem, Xava, anem,—repetí la Mossega-ventres.—Anemhi! Al menos, si no podem dur-li res, anem-li a parlar.

—Potser es massa tard. A veure si us *atanyaran*[4] a vós!—va contestar la noia.

—Vols dir, Xava? Ja tens raó, ja, perquè no s'hi miren gens a agafar la gent de bé. Potser sí que m'agafarien! No, filleta meva! Què faries tu sola? No vui pas dar-te un trastorn!

La Xava, sentint la xerrameca de la Mossega-ventres, s'anava adormint i el cap li queia de sòn; però la dòna anava seguint el seu parlament, fent els cambis de to propris del seu temperament, asseguda damunt d'un bagul vell, iluminant la cambra una espelma que ja s'acabava.

—No t'adormis, filla meva. Fes-me una mica de companyia,—va dir a la noia en to xamós.—I pensar que soc tant desgraciada i en aquest món no més hi fet que bé! Per això 'm veig com me veig, amb tants de diners com han passat per aquestes mans. Ah! Si ara fos a fer!—va dir donant una forta aspiració.—No 'm veuria com me veig. Si jo fos a la teva edat, ni 'l rei me fóra bon moço. No 'm faltarien dos duros a la butxaca. Però tu sembla que no ho vulguis entendre, i es que no tens experiencia: no sabs encara lo que es lluir ni veure-s afalagada pels homes. Bona cara a tots

1) Pudor. 2) Calaboç. 3) Comuna. 4) Agafaran.

per treure-n, sabs? —repetia fent un gest demostratiu. — Per treure-n *guita;* però de cor, cap: tots són una colla de *macarrons*. La qüestió són *quibis*. I el que·n dongui més. Me fan un fastic aquestes dònes que s'enamoren dels homes! Ah! I encara ·ls mantenen.

Si no estava ben adormida la Xava, poc se·n faltava, perquè ·l to d'aquella conversa i el llum que ja s'apagava acabaven d'ensopir-la; però la dòna insistia en sa perfidiosa ambició.

— Ah si jo fos de tu! Te creus que·n faria pocs de diners? Ja ets una dòna feta i tens bon pamet. Sent sola com ets, qui ·t diria res? Ja veus com estaries, si no fos el bon cor nostre. Què faries? El teu *gueto,* a França; ta mare, a l'hospital, que no ·n sortirà, perquè crec que ara li han explotat tots els mals. I el cas es que jo tampoc tinc res. Tant que·m refiava d'aquell cabró que s'ha *abroncat!* Mira, no puc pensar-hi.

— No hi penseu més, dòna! — respongué la noia, ben ensopida.

— Veus, tens raó. Val més no pensar-hi més. Si jo hi soc per tu, perquè tu puguis *jalà,* perquè lo que es jo no tinc ni mig centim. Com podriem sortir-nos de tot, fins ens cambiariem de pis en un lloc que estiguessim bé. Llogariem quatre trastos i viuriem com dugues reines. Vols que t'acompanyi jo mateixa a casa la senyora Emilia? Ja veuras. Podriem aprofitar l'ocasió. Gairebé podiem passar un any dient que ets verge. Me sembla que no pots pas dir-me que no: fóra tenir molt mal cor.

Al dir-li aquestes ultimes expressions la mirava

de fit a fit. Era com el llop que té l'ovella als seus peus i sols espera 'l moment de devorar-la.

L'engunia de la sòn i les paraules de la Mossega invadien de malestar a la Xava, que tot just obria 'ls ulls ensopits, fitava an aquella dòna i esguardava tot lo que tenia a l'entorn.

La llum s'anava acabant per moments, llampeguejant com una vida que fuig. Veia la Xava 'ls signes rascats a les parets, lletres incorrectes formant noms insolents que ella no podia esbrinar. La calaixera negra, en la qual hi faltava un calaix, mostrava les terenyines en l'intern d'aquell moble. Al damunt, dos gerros de vidre de color blau turquesa, l'un trencat, l'altre enganxat amb papers de goma que privaven que's desprengués a bocins. L'arcova semblava una cova. El llit estava desfet del trangol anterior, i el rentamans, trabucat, extenent-se l'aigua pestilenta pels rajols.

En aquells instants se donava compte de tot com si mai s'hi hagués fixat, i, per l'istil d'un somni pesat, tot se li representava com coses extranyes que se li feien repulsives.

La persistencia de la dòna la feia també entoçudir en no voler accedir a lo que era tant pregada. Inconscientment sentia una extranya aversió. No tenia idea de l'honradesa com pot tenir-la una noia que de petita hagi sigut educada en la moral de la nostra raça, i els seus ulls purs com la seva virginitat no hagin esguardat la més insinuosa visió impudica, ni que les seves orelles hagin dat entrada a cap paraula

deshonesta. Res tenia per veure ni sentir. En altre temps, amb el Sebio, havia succeit lo que ara podia succeir-li, però li extranyava la poca importancia de lo passat baix el punt de vista sensacional, perquè en aquesta ocasió pressentia altres emocions més intenses.

Per la Xava, el ser honrada se limitava a viure amb un xicot que li agradés ser d'ell unicament, anar-hi a ballar, anar als cinematografs i a veure pantomimes, ilusions que·s limitaven a tot l'excés de la seva feble imaginació.

La vida d'aquelles dònes de porta recloses dia i nit l'esfereía, perquè ella sentia la llibertat.

Com que la Mossega va recullir la Xava amb l'intent d'explotar-la, al veure que·s resistia s'indignava, com l'avar que veu perdre·ls seus diners, com la fera que veu escapar-se-li la presa.

Aixugant-se les llagrimes que continuament li regalaven cara avall per motiu de l'irritació que sempre tenia, i molt més aquella nit, que de resultes de l'enrabiada la parpella inferior de l'ull dret li queia, descobrint una vermellor que feia engunia de mirar, no podent resistir més la lluita, digué a la Xava.

—Mira, noia: tu ja·ts dòna i hem de parlar clar. Es qüestió de que demà sens falta, sens falta, —repetí, —anem a fer diners, o sinó jo·t planto. No estic per mantenir ganduls. Que soc rica jo per ventura? Jo m'haig de guanyar la vida sota dels *fletes*, i això ho dic amb la cara ben alta. Lo mateix pots fer tu, que deshonra més patir fam que fer de la vida. Per la vida·s perd la vida, i d'escrupols no·s menja.

Tu, fent el paper de mosca balva, campes. Demà, ho sents? — cridava, accentuant la frase, perquè la Xava quedés convençuda, — demà, ja no passo més, o sinó sabras qui soc jo. O ·m pagues lo que ·m deus de mantenir-te i te·n vas a l'infern si vols, o fas lo que jo ·t dic. Ho sents, mosca morta?

La Xava, que resignadament havia escoltat les propostes i amenaces sense descloure la boca, al veure-s atropellada per tantes amenaces, va dir-li:

— Si ·m voleu fer puta perquè us mantingui, no us necessito per res. Si m'haguessiu dit això, ja me n'hauria anat a casa la Coloma, que ja sabeu que·m volia força. Però vós, fins estirant-me, me vareu fer seguir.

— A casa la Coloma? — va contestar, indignada, la Mossega-ventres. — A casa d'aquella bandarrassa borratxa, que d'una mala beguda va matar el seu home? Ja pots anar-hi quan vulguis. Sí: ja pots anar-hi. Vés-te-n'hi ara mateix. A casa la Coloma! A casa la Coloma! — anava dient, enfadada, perquè veia que la presa se li escorria de les mans. — Abans d'anar allà val més que te·n vagis al carrer den Cid. Faras més allí a dos rals que a casa d'aquella porca, que no més li agraden les dònes. Per això, per això ·t deuria voler. Com que sab que ta mare era com ella! Vet-aquí! No ·n volia saber d'altra! Vés, filla, vés! Veste-n'hi ara, si vols.

— Bé, doncs, me n'hi aniré, — va contestar la Xava, aixecant-se decidida, creient que era l'hora de pendre una resolució.

—Ah! No, de cap manera. Primer paga-m els dies que t'hi mantingut. Potser sí que t'hauré afartat perquè un altre se n'aprofiti! Paga i vés-te·n!

Això aturrollava moltissim a la Xava, perquè regoneixia que tenia de pagar els dies que l'havien mantinguda; i encara que cavilava com ho podria fer, no coneixia altre medi que fer com abans: anar a robar cotó i blat al moll; però com que havia passat tant temps que no hi anava, aquesta resolució li venia un xic de nou.

Se li presentaren tants obstacles, coses tant noves, an ella que mai havia tingut de pensar en res seriosament!

L'indiferencia que l'infantesa abriga, per raó natural de l'ignorancia, ara li descobrien les realitats amb tanta aspresa que la mortificaven i l'abatien.

Veient-se la cosa perduda, la Mossega, per la decisió demostrada per la Xava a l'acceptar l'oferta d'anar-se·n, va calcular que lo millor era esperar l'endemà o deixar passar alguns dies, en la confiança de que en un o altre moment la faria decidir, i va dir-li que se n'anés a dormir.

—Vés, vés al teu quartèt, que a la força tens de caure de sòn. Demà o un altre dia ja ·n parlarem. No tenim pas de pendre-ho tant a la valenta.

No va fer-se pregar gens; així la fadigada moceta, tota ensopida, tant per estar faltada de dormir com de menjar, se n'anà a sa cambreta, fosca com el seu propri destí. Ajeguda damunt del catret, va adormir-se esma-perduda de tota idea fixa.

Un cop la noia al llit, la Mossega va fer lo que era de costum en ella cada vespre: d'un calaix de la calaixera va treure les cartes, greixoses i gastades dels cantells, i, aprofitant l'esquifida claror d'un llum d'oli, va consultar-les.

Fitava damunt del bagul les combinacions que presentaven les cartes, com si fossin sers vivents que amb aquells signes descobrissin el misteri del pervindre.

Nerviosa, refregava aquelles cartolines, escapsava amb la mà esquerra, feia ·ls quatre munts. Espases! Les maleia perquè volia exigir un bon presagi. Tornava a remenar o descobria una altra carta. El rei d'espases. Més malament i més malediccions. «Intervenció de la justicia», se deia en el seu intern.

Convençuda de que les cartes se rebelaven contra la seva felicitat, les agafava com si dintre de les seves mans les volgués dominar a que li prometessin un bon pervindre. Provà de fer el triangul de vintiuna cartes, que sols l'acostumava fer en els casos apurats la qüestió era buscar recursos per enganyar-se ella mateixa. Tornà a remenar, ja no tant sols nerviosa, sinó amb certa febrositat. «Una, dos, tres, quatre... set. Maleída sigues! Espases! Altre cop», cridà en veu alta i esfereída. «Una, dos», fins a set tornava a comptar sempre amb l'esquerra, i de la part esquerra del triangul. Desgracia sobre desgracia. No dubtava que les cartes li prometien alguna desgracia, i no pensava que tot lo que havia de succeir-li ella mateixa s'ho preparava.

El llum espeternegava, i al lluny se sentia un goç que udolava. Va apoderar-se d'ella tanta fredor que fins tremolava. Amb una bufada apagà 'l llum, i el ble quedà vermell, fent una mica de cremellot, que iluminava les espirals del fum.

Amb el desvari dels supersticiosos, el qual sofrir es una tortura, va anar-se'n al seu llit, abismant-se en la més desventurada confusió.

A l'endemà, quan el sol ja lliscava per les parets del davant de la casa ont vivia la Mossega-ventres, la Xava va llevar-se, i, havent descansat, va trobar-se un xic resolta, disposada a pendre algun determini definitiu; i aprofitant que la Mossega encara dormia, perquè tenia la costum de llevar-se al mig-dia, se n'anà a buscar la Maria dels metons, que ja se sentia cridar pel carrer den Trenta-claus.

Sense fer gaire soroll sortí de casa i se n'anà corrents als quatre cantons a esperar la Maria, la qual s'hi atansà tot seguit, perquè en aquell moment acabava de buidar una metonera.

Li explicà tot el calvari d'aquells dies, lo que volien fer-li fer, les amenaces; i era tanta l'emoció que tenia al contar-ho, que algunes dònes que s'esperaven amb el plat a la mà o amb una llesca de pa perquè la Maria 'ls posés el metó, s'indignaren, i totes plegades volien anar a estirar els cabells de la Mossega-ventres.

No podia perdre temps la Maria, perquè la venda d'aquelles lleminedures té l'hora precisa; i, fent demostracions d'indignació, comentant-ho, amb una

agulla de cap resseguia 'ls voltants de la metonera perquè 'l metó sortís. Després va dir-li:

— Ja ho sabs: si vols quedar-te amb mi, jo 't mantindré i vestiré, com te vaig dir, i encara tindras algun ralet.

— Sí, dòna, no sigues tonta. Arreplega aquesta ocasió, — digué una de les dònes que compraven metó.

— Si jo fos de tu no m'hi pensaria gens, — afegí una altra compradora, tot llepant-se 'l dit gros, que havia refregat a la metonera.

— Jo li dic perquè 'm fa llastima, — digué la Maria. I afegí, cridant: — Metons, noies! Me... tons!

— Per la meva part, rai, estic ben resolta, si 'm voleu, — digué la Xava.

— Si 't vui, dius? — contestà la Maria. — Vès quant temps que 't dic lo mateix. Té: ja pots agafar el cistell.

Les compradores feien cara de satisfetes, com si elles haguessin contribuit a fer una obra bona sense cap molestia, i a la Xava se li aixamplà 'l cor, com sol dir molta gent.

— Metons, noies! Me... tons! — cridava la Maria amb llarga cantarella.

Així cantant la cançó dels metons, anaven voltant carrers, lo que distreia moltissim a la Xava, perquè a totes les dònes que compraven se 'ls feia l'explicació de lo que havia succeit.

La Xava encara no havia esmorzat: sols tenia al cos un plat de tripa que 'l dia abans havia menjat per

sopar. Aquell cistellaç, que al principi li era lleuger, va anar-se fent pesat. Però la Maria, alleugerida del pes, tenia més dalit de cridar. Cada vegada que s'aturaven la Xava·s cambiava·l cistell de braç: tot era per sofrir un nou dolor. La Maria vinga caminar, i a la Xava talment li semblava que·l trenat de joncs de la nança li serrava·l braç.

Extenuada de dolor i cansament, la pobra Xava va fer una exclamació.

— Què tens? — preguntà la Maria.

— Ai! No puc més! Aquest cistell me trenca·ls braços. Potser ho fa que encara estic dejuna.

— Qui no t'ho feia dir! — va contestar la Maria. — Mira: farem l'ultim volt i ens-e anirem a dinar.

Aquell ultim volt durà més d'una hora, que a la Xava li era una eternitat. Els bracos li feien tant mal que hi perdia la sensibilitat, les mans les tenia embotornades i li agafaven un to moradenc. A la pell hi tenia marcat amb sots vermells el trenat de la nança, que talment semblava que havia de brollar-hi sang.

Suava d'engunia, les cames se resistien a obeir, i a Maria no acabava·l delit de cridar, i mai s'arribava a despatxar l'ultim metó.

Era ja massa tard, i la gent no estava per metons: era ja prop de mig-dia. Comprenent la Maria que ja no vendria més, va dir-li:

— Anem cap a dinar.

Arribaren al pis de la Maria, i quan la Xava va deixar el cistell, talment li semblà que·ls braços no eren d'ella.

Aleshores la Maria va posar-se a fer el dinar, i, ensenyant-li un canti de terra molt gros, va dir-li:

—¿Vols anar a la font, bona minyona, a buscar un cantiret d'aigua, que desseguida dinarem?

Diligenta, agafà aquell cantiraç, que buit ja pesava molt, i si va ser-li relativament facil de baixar-lo, no fou igual al muntar-lo ple d'aigua.

De graó en graó, amb les dugues mans, agafava·l canti, que cada vegada pesava més, essent miracle com no varen caure ella i canti, fins que per ultim arribà altra vegada al pis, trobant la Maria atrafegada fent el dinar.

Encara que va tardar molta estona, la Maria, tot prenent-li·l canti de les mans, va dir-li:

—Caram, que has anat depressa. Té, maca, vés a buscar pa i vi, que tant bon punt seras aquí dinarem.

Tant cansada com diligenta, complí la Xava lo ordenat, i baixà i pujà altra vegada, fins que, per fi, va poder dinar, no arribant a quedar sadollada de la fam que tenia, perquè la Maria havia fet el menjar escassament just.

Els demés dies no varen ser-li menos pesats, encara que ja hi estava acostumada; però de totes maneres la Xava havia de vendre les dugues dotzenes de metons, perquè la Maria mai se trobava bé, i lo que tenia era mandra de llevar-se. Amb l'excusa de que les cames se li inflaven, tot ho feia fer a la noieta.

El treball que feia aquella criatura hauria atrope-

llat a moltes persones grans, i ella no tenia altre remei que resistir-ho.

La Maria deia que la tractava com una filla perquè donava la casualitat que se semblava molt a una que n'havia tingut i que morí quan tenia la mateixa edat de la Xava.

Moltes vegades la Maria i la Mossega havien tingut raons per qüestió de la noia, i fins l'ultima li proferí moltes amenaces; però la Xava ja estava avisada de que al primer intent que la Mossega fes per insultar-la avisés desseguida la policia.

Feia molt temps que venien metons, quan un dematí van sentir a l'altre cap de carrer un crit de «Qui compra metons!».

Aviat el dubte va convertir-se en realitat: els havia sortit una competidora. Va ser tant gran el disgust de la Maria, que fins va estar malalta i tingué de fer llit uns quants dies, perquè aviat van sentir les conseqüencies de la competencia. De les dugues dotzenes del dematí els en quedava una, i no tenien més remei que menjar metons per dinar. El negoci anava malament.

Varen barallar-se les dugues venedores ambulants un sens fi de vegades. La Maria deia que ella era l'unica que tenia dret a vendre per aquells carrers, perquè havia sigut la primera.

Un dia varen agarbonar-se les dugues dònes, i l'una estirava·ls cabells de l'altra. Els metons van anar per terra. La Xava cridava tot defensant a la Maria i agredint a la competidora. Els guardes van

endur-se-les al quarteret, i la quitxalla escurava ·ls testos. Els homes reien com uns babaus contemplant les dònes que, esgarrapades de cara, s'havien barallat com a feres, lluitant per la vida. Els goços fruíen llepant aquell fang llefiscós de la crema tantes vegades trepitjada.

Però com diuen que l'astucia neix de la necessitat, la Maria va voler extendre més el negoci, dedicant-se a rifar mocadors, samarretes i davantals, i els dies de festa plates de confitura. Aquestes rifes les feia valentse de les cartes. Com que la Xava era coneguda de les mestresses de les cases de prostitució, n'hi compraven moltes. Venent-les a cinc centims cada una, descomptant lo que·ls costava la lliura de pastes, els venia a quedar un guany quasi de sis rals per rifa.

Apenes venien cap metó, perquè la gent deia que·ls de l'altra dòna eren més bons, i els dies feiners les rifes eren molt costoses: tot just treballant molt podien rifar una vegada. Varen buscar un nou medi de guanyar algun quartet. No es que no ·s fes un bon tip de treballar la Xava, que poques persones ho haurien pogut resistir: ademés de fer les feines de casa, fins anava a rentar un cop cada setmana. La nova feina va ser anar a vendre cabeces ·d'alls i alls tendres i julivert pels voltants del mercat de Sant Antoni. Li quedaven tres rals nèts, benefici que entregava honradament a sa mestressa.

Les envestides del municipal an ella no li feien res, perquè ja hi estava acostumada a fer el cap viu

quan anava a fer de garça pels molls. Jove, aixerida i lleugera, tenia més facilitats que les altres dònes de més edat, que anaven feixugues, i que, també com ella, feien aquella petita competencia als venedors del mercat.

Passava el temps i la Xava no tenia altra deria que guanyar algun diner. Varen ser moltes i variades les coses a que·s dedicà. Al matí venia flors a la Rambla i al vespre diaris. En fi, feia tot lo que podia, i duent aquesta vida, sense un moment de repòs, varen passar ben bé dos anys.

Tenia ja la Xava uns setze anys. La seva hermosa cara, el seu temperament falaguer i la seva conversa molt lliure, la feia molt atractiva, i molts homes se li havien dirigit en la creencia de que, essent de posat humil, estaria la seva honradesa en relació amb l'aspecte extern.

A mida que havia anat creixent i fent-se dòna, comprengué que no podia deixar-se caure amb tanta facilitat, com molts pretendents se creien. Algunes festes a la tarda se n'anava a ballar en companyia de l'Antonieta i de l'Emilia, del pis del davant ont vivia. Al ball hi trobava molts pretendents, els quals, afalagats de primer per l'hermosura de la Xava i després pel temperament lliure i distret, però alerta, abandonaven aviat els seus proposits, perquè la noia resultava molt més aixerida que tot aquell mosquer de *corridos*.

De ballar se·n feia tants tips com podia, perquè li

agradava amb deliri, i si arreplegava un sarauista que s'avinguessin, disfrutava i presumia la seva lleugeresa. Si, al contrari, el ballador no 'n sabia, fins se'n dava vergonya, perquè 'ls que miraven no creguessin que era culpa d'ella.

Era l'unica diversió que tenia. No li feia res treballar tota la setmana i el diumenge al dematí, mentres a la tarda pogués anar amb les seves amigues a ballar a la falda de Montjuic, sota la font den Conna, ont cada festa, en un tancat de canyes i estores velles, un manubri divertia al jovent que solia reunir-se en aquella barriada.

Amb un tal Enriquet, que era mig fadrí lampista, hi ballava molt sovint, perquè era amb el que s'avenia més, i també perquè li agradava la seva manera de vestir.

Duia espardenyes blanques acabant en punxa, americana blava, pantalons de vellut de forma bombatxa i estrets de baix, i gorra de seda d'una manera tant escayenta que resultava un elegant dintre aquell medi. Una de les coses que també li agradaven a la Xava d'aquell jove era 'l caminar: se gronxava una mica, i les puntes dels peus tenien tendencia a tocarse. Quasi sempre duia una mà a la butxaca horisontal del pantalon. Fumava amb tanta gracia, que alguna vegada deia la Xava, en veu baixa, a l'Antonieta:

— Fixa-t quin fumar té l'Enriquet! Fixa-t — repetia — com escup!

I l'Enriquet, que ja notava que l'admiraven, se posava 'l cigarro a la boca amb tota la parsimonia

d'un acte religiós, xuclava 'l fum, feia un gest amb la boca, treia la meitat del fum pel nas, i escupia per un costat de la boca, donant una pressió a l'escupinada.

Però tot aquell cumul d'elegancia tenia un defecte per la Xava, i consistia en que era molt poca-solta, resultant-ho molt més quan volia fer l'aixerit.

—Sols té 'l vestir i el ballar,—deia la Xava.—Sembla extrany que sigui tant poca-solta!

Si no hagués sigut aquesta mala condició, hauria sigut el complement del tipu que an ella li agradava.

L'Emilia del pis del davant ballava sempre amb en Rafel, que ja tenia uns vintissís anys; però era un desnarit i semblava que no 'n tingués tants.

Encara que ballessin sempre i li acceptés algun aixarop, entre en Rafel i la veína no hi havia cap relació íntima: sols era molt amic del promès de la seva germanastra, l'Antonieta, i de bon nom li deien el Grapa.

Se guanyava la vida fent de *papellona,* i quan no tenia feina d'aquesta mena, sortia amb el piano amb el Cotxeret, que havia passat algunes quinzenes perquè a estones perdudes feia de *tapia.*

Al cap d'uns quants diumenges va agregar-se a la colla que feia rotllo allí ont tenien costum de seure les tres noies, un tal Panxito, que havia fet dos anys de tapicer, segons deia ell, un d'empaperador, sis mesos d'ebanista, un de cotxer (no havia passat de lacai), i amb tot aquest desenfrè d'inteligencia, aleshores estava de moço en una casa de dormir.

Era molt graciós, i els seus acudits feien esclatar

les rialles de tots plegats, i tenia la gracia de mofar-se de tothom sense que ningú s'ofengués, perquè al Panxito se li toleraven totes les bromes, per impertinentes que fossin.

La seva cara, gravada d'haver tingut la verola, i el seu mirar guenyo, que mai se sabia ben bé amb quin ull mirava, li resultava atraient i feia riure.

No tardà molt temps que l'Emilia s'hi va sentir inclinada, i deia a la Xava:

—Es lleig, ja ho sé, però es tànt graciosot i de la broma, que hi sento inclinació.

Ell, que no estava acostumat a que cap noia·n fes cas, va pendre les demostracions de l'Emilia molt seriosament. Ja no feia cap broma a ningú, perquè s'estimava més estar al costat de la Milia, que deia ell; però com sempre s'havia burlat de tothom del ball, no li venia bé de continuar aquella gatzara, i així com abans era·l primer de riure, va tornar-se d'una manera que ni se·l podien mirar, perquè tot seguit se creia que·s burlaven d'ell, i no era per lo que en sí pogués molestar-lo, sinó que se·n dava vergonya per l'Emilia. Veient que·ls demés s'ho prenien per punt, varen decidir anar-se·n en un altre ball ont no fossin coneguts.

Aleshores en Rafel no tenia balladora fixa, i molt sovint ballava amb la Xava. Si bé an ella li agradava més l'aspecte de l'Enriquet, en cambi en Rafel tenia un caracter molt seriós, i sobre tot ballava molt bé·l xotis a l'italiana, fent-la disfrutar en gran manera.

La Xava voltava i giravoltava, obrint els braços

amb gest acompassat i hermós que li era molt escaient.

Una tarda, com moltes de les en que·s divertien ballant, l'Enriquet, fent el poca-solta, va dar una empenta al Grapa. Aquest, que ja no·l podia veure, va mirar-se·l de cap a peus amb aire despectiu. L'Enriquet s'aturà i també·l mirà amb despreci, dient-li:

— *Dime con quien vas,* que·t diré quina hora es.

— Que va per mi? — digué·l Grapa.

— Com que mireu així, — respongué l'Enriquet.

— Dispenseu, minyó: us hi mirat serio, i teniu una cara que fa riure.

— Deixa-l estar, — digué l'Antonieta, agafant-lo per continuar el ball. — Deixa-l estar, — repetia. — Que no veus que fa la cara de *sumé?*

Fou un petit incident que va passar, i uns i altres anaven ballant una masurca; però·l Grapa tenia ganes de buscar raons a l'Enriquet, el qual, si no hagués ballat amb la Xava, ja li hauria clavat clatellada.

S'acabà la masurca, i al cap de poca estona, com es costum de no deixar gaire en vaga·l piano, el pianista engegà un vals amb tota la bateria de campanetes i ferrets.

— Alça, petita! — cridava un.

L'altre feia un ronc amb el nas i cridava:

— Jui! Quina ballaruga!

— Màquina! — esvalotava un de més enllà.

— Qui l'empalma? — deia un altre, fent una volta.

Joves i noies s'unien en parelles, lluint llurs postures, ballant amb primorosa habilitat.

Quasi tots ballaven el vals a l'istil de l'ultima moda. Giravoltaven en un mateix lloc, com si fossin sostinguts per un pern. Els més habils, sense moure-s del mateix punt, tot d'una voltaven al revés.

Els que ho miraven reien i cridaven, engrescant als balladors perquè rodessin més depressa; però 'ls que ballaven estaven seriosos i capficats, com si fessin una feina trascendental.

Ja fos per casualitat o fet expressament, el cas va ser que l'Enriquet ballava del dret, i aixi que s'aturà mig punt per rodar del revés, donà una empenta al Grapa.

Aquest s'aturà i cridà:

—Babau! Miloca!

—Balleu i calleu, ximplet! —contestà l'Enriquet,

El Grapa deixà l'Antonieta, però aquesta li aguantava 'l braç.

—En acabant vos espero a fòra!

—A mi no m'heu d'esperar en lloc! Que sou el *baranda* del sarau? Que cobreu el *barato?*

—Calla, ninot! Els homes no *abroncan!* —va dir-li 'l Grapa, ple d'ira i despreci, perquè aquell volia moure soroll expressament.

Això de ninot va ser lo que més va ofendre a l'Enriquet, i, no podent-se aguantar, va dir al Grapa:

—Vós sou un *pirent de cullera! Pistó! Macarró!*

Els uns van parar de ballar, i els altres, capficats en fer postures, no s'adonaven de les raons. En Rafel

aguantava al Grapa, i aquest, que no tenía medi de tirar-se damunt de l'Enriquet, féu un esforç de coll, arrencà i escupí a la cara de l'Enriquet, el qual, al sentir-se l'escupinada, aprofità un moment de distracció i ventà bofetada al Grapa, sense que aquest s'hi pogués tornar perquè 'l tenien subjectat a fi de que no fes desgracies.

L'Enriquet, en mig de l'esvalot, s'escabullí, i l'altre va guardar la bofetada, renegant i maleint que feia escruixir de sentir.

Tothom va picar de mans perquè continués el ball, i el piano va tornar a repicar les estridentes campanetes i els balladors varen tornar a empendre la feina que per aquell incident havien deixat.

Com que l'Enriquet no va acostar-se més al ball, desde aleshores va ballar la Xava amb en Rafel. La duia a refrescar, a beure una *aranya* (aixarop amb aiguardent i una mica de vinagre). Això de convidar-la ja demostrava que entre 'ls dos hi mediava alguna cosa més que 'l ballar. Un home d'aquests no 's rebaixa a convidar una dòna si no hi ha certa intimitat. En acabant el ball l'acompanyava fins a l'escala de casa d'ella, i entraven a l'interior, perquè en el portal hi havia una dòna que 's deia Magdalena, que venia fruita i tenia una gran simpatia a la Xava, que fins se l'estimava. Li donava consells, i fins se permetia la llibertat de reuyar-la; renys que demostren la sinceritat en algunes persones.

Quan la Magdalena de la fruita va adonar-se que cada festa venia la Xava amb aquell home i ja no

anava amb les veínes amigues d'ella, les quals cada una d'elles anava amb el seu promès, va avisar-la.

—Mira, Roseta, —la Magdalena no volia dir-li mai Xava, —que aquest es un gat vell. No me·l miro que sigui xicot per tu.

—No ho es pas el meu xicot: no més hi ballo, i m'acompanya.

—De què fa? —insistí la Magdalena.

—No ho sé, dòna, ni li he preguntat, perquè tant se m'endona.

Amb aquesta contesta volia demostrar la Xava que no hi tenia cap interès.

Efectivament, la bona Magdalena tenia molta raó que ·l Rafel era un gat vell.

Era fill del Xato i la Tallada. Els uns afirmavèn que·l noi no era pas fill del Xato, perquè en aquella ocasió la Tallada solia anar amb un tal Pajarito, amb el qual, segons se deia, hi estava molt afectada. D'altres n'hi havien que daven com a cosa certa que·l Rafel era fill del Xato, encara que·l noi no fos xato. Uns altres, potser els més encertats, afirmaven que ni la mateixa Tallada podia assegurar qui verdaderament era ·l pare del seu fill.

El Xato havia sigut mort en un desafiament amb el Francisquet de Sans per qüestions de l'ofici. L'un i l'altre eren valents de cafè.

La Tallada s'entretenia en pendre carteres i tot lo que podia, sense posar treva a cap procediment, per aventurat que fos.

En Rafel va ser criat amb tots els vicis, no sola-

ment els que l'home en sí 's crea, sinó també 'ls que l'induíen aquella mena de gent.

Les primeres paraules que va pronunciar varen ser renecs; els primers gestos, accions indecoroses que com a símbol del seu embrutiment creen els perduts. Cada blasfemia del Rafelito, com li deien en aquella ocasió, feia riure a gratcient als seus pares, i perquè fes riure més vinga ensenyar-li de renegar i fer gestos repugnants.

Anava de mà en mà de gent de mala vida: el lladre se l'asseia a la falda, la prostituta 'l besava, en llefiscant-li les galtones, brutes de babes. Va continuar sent la joguina d'aquella gent fins a l'edat de set anys, i aleshores un amo de cafè va interessar-se en-fer-lo entrar en un col·legi de l'Ajuntament, acabant-se d'ensinestrar aprenent les entremaliadures propries de la quitxalla mal governada, les quals conseqüencies són la gloria de l'instrucció pública.

Prenia 'ls diners de sa mare, jugava a la ratlleta i aturrollava als seus companys més per cinisme que per valentia, i sempre duia alguna eina per fer mal.

Lo que més li agradava era atormentar les besties. Una de les proeses que li valgué una ovació per part dels seus pares va ser una vegada que va posar un troç de carn amb un ham de pescar. Un gat negre, hermós, el qual pèl semblava vellut de seda de tant fi i relluent, seduit, com es natural, per aquell troç de carn abandonat amb mala intenció, va mossegar-la, i, pobret, va quedar enganxat pel paladar.

La pobra bestiola, amb les ungles, s'arrapava a la

paret del terrat. Aquell pèl tant fi se li crispava, demostrant ben bé l'horrorós sofrir que feia. Quan el noi va adonar-se'n, rient i cridant d'alegria, va fer pujar els seus pares al terrat perquè veiessin aquella gracia, i quan van veure aquell espectacle van riure bestialment l'acudit del seu fill.

Com que allò havia fet tanta gracia, una altra vegada va fregir una esponja i la va donar al gat d'una veína que solia entrar al pis d'ells. L'infeliç bestiola va menjar-se-la, però 'l sofriment que va tenir fou horrorós, fins que morí.

Això no 'ls va fer riure tant, perquè la veína va prometre-ls que's venjaria, assegurant-los que sabia una oració que'ls faria patir més que no va patir el seu gat.

La Tallada, desde aleshores, va tenir molt compte en llençar els cabells que li quedaven enganxats a la pinta, perquè la veína no 'ls pogués haver. Estigué, ademés, molt temps capficada, perquè a l'anar a consultar la dòna de les cartes li va dir que hi havia una persona que li volia molt mal. No hi havia dia que així que's llevava no posés sal a les rajoles de l'entrada del pis.

Fos o no fos la maledicció, el cas va ser que'l Xato va resultar molt mal ferit en una baralla. La Tallada, influida per la dòna de Sans, que li deia la planeta, va atribuir-ho a la veína, de la qual s'hauria venjat si no hagués sigut per més por. En vista de tant desori, va pregar als veíns que li diguessin que no 'ls fes més mal, que ja li pagarien el gat.

S'extranyà la veína de tal petició, perquè ella no·s recordava de la Talleda ni de que al món fos, ni tant sols sabia de què li parlaven; però de sobte, al dir-li que li pagarien el gat, va recordar la malifeta d'aquell bordegaç, i, fingint que encara covava l'odi per aquella ofensa, va dir-los que·ls perdonaria si anessin a portar un ciri de lliura a la Verge del Carme de l'iglesia de Betlem.

No va fer-se pregar gens la Tallada en complir una cosa tant senzilla, ni va tenir mandra d'anar-hi desseguida, en la temença d'un mal pitjor; i tot seguit se n'anà a comprar un ciri, i, amb el noi, va dur-lo a Betlem.

Entraren mare i fill a l'iglesia, potser la primera vegada que en Rafel entrava al temple, essent també una de les poques vegades que sa mare hi havia estat. S'agenollaren sense saber per què. La Tallada duia·l ciri a la mà i volia deixar-lo en qualsevulga cadira, però una idea rara va fer-la agenollar davant del primer altar per semblar-li més bonic.

Aprop de mare i fill hi havia una beiata que talment semblava que·s mengés els rosaris.

En Rafel, veient que li sortia una punta de mocador de la butxaca, la qual blancor destacava del restant de la roba negra, li estirà per a pendre-li.

La beiata, que mirava al sant i al dimoni, no va reparar en la santedat del temple, sinó que, folla d'ira, va posar-se a cridar amb tal força que fins semblava que·ls ciris espurnejaven d'espantats.

S'armà tal esvalot en l'interior del temple, que

les dònes fugien esfereídes. El sagristà corria, fent caure cadires per terra, que ajudaven a augmentar la confusió. El vicari, davant del presbiteri, amb els braços enlaire, cridava perquè ·ls altres cridaven: «Som al temple! Som al temple!». Però la beiata no deixava anar el noi, que encara tenia ·l mocador a la mà. Entretant li queien els rosaris per terra, i trepitjava aquella creueta que tant havia besat, enfeinada en recuperar el mocador.

La remor de dintre traslluí al carrer, i la gent s'arremolinava a la porta, desitjosa de saber lo que succeía. En pocs moments va promoure-s un gros esvalot, i els xiulets ressonaven per les Rambles, com si unicament servissin pera arreplegar gent, per l'istil de quan els pastors xiulen per recullir les ovelles. De l'un a l'altre ·s trametien les més extravagants noticies. La circulació de carros i tramvies quedà interrompuda per la grossa aglomeració de gent. Els municipals entraven i sortien del temple, no sabent quin determini pendre perquè la gent no ·n feien cas.

A l'ultim dos municipals van treure la Tallada de l'iglesia mig arrocegant, perquè de cap manera volia sortir per sa propria voluntat; i, ajudats per la policia, van endur-se l'excitada dòna, i al seu darrera la beiata robada, que suava d'engunia i vergonya perquè també havia d'anar a la delegació.

A mida que va saber-se la veritat del fet, els uns se n'anaren rondinant, com si fos obligació que hi hagués alguna desgracia perquè recompensés la seva curiositat; altres, tot rient, desfilaven, extranyant-se

que per tant poca cosa la gent s'alarmés, sent. així que ells també havien fet de tafaners.

Aprofitant-se de la confusió, el noi fugí, i la Tallada ho pagà amb una quinzena. Mentres l'estava complint, el Xato morí a l'hospital a conseqüencia d'una ganivetada per l'istil de les que ell en altres ocasions també havia donat, causant la mort.

Els valents amics i partidaris del Xato varen recullir en Rafel, perquè 'l caracter d'aquella criatura descarada 'ls agradava molt. Deien que era fet i pastat al seu pare, encara que aquell era xato i el noi tenia 'l nas aguileny, com la seva mare.

Anant de pilleria en maldat, va fer-se en Rafel un home, i el pes del seu embrutiment se li marcava en ses faccions demacrades, no aparentant tanta edat com la que tenia, perquè era de constitució raquitica, i en cambi sa conversa era ja d'un ser més avançat.

La serietat de sa parla era lo unic que captivava a la Xava, perquè 'l tipo no li plavia del tot. Com que ella havia viscut en mig d'aquella gent de tant perversa condició, se sentia atreta per en Rafel per motius que ni ella mateixa podia endevinar.

La bona Magdalena no 's cansava d'avisar-la: li sabia greu que anés amb aquell home, el qual aspecte descobria perfectament qui era; però la Xava, per raó natural de la seva primitiva manera de viure, no hi veia lo mateix que la Magdalena. No obstant, els seguits avisos i consells varen fer-la pensar un xic; i encara que això del casament ho considerava una

cosa sense cap importancia i fins ridicola, donada la seva manera de ser, va pensar seguir per aquest camí, no per lo que pogués referir-se al seu aspecte moral, sinó per provar si en Rafel anava o no de mala fe.

El primer diumenge que·s va escaure, com de costum anaren a ballar. En Rafel ja l'esperava al ball, passejant-se amunt i avall del sarau amb la mà dreta a la butxaca i amb l'esquerra aguantant el cigarro, i per ficar-se·l a la boca li feia descriure mitja volta.

Per caminar se gronxava, i posant els peus closos de les puntes (aquest era l'istil de caminar d'aquella gent), semblava que era garrell; també escupia per medi d'un gest extrany.

Tots aquests andamis, com el mirar de reull i arreglar-se·ls *pan-i-toros* amb certa majestat amenaçadora, era lo que·l feia més atractiu a la Xava.

Entrava ella al ball, i ell, encara que la veiés, feia com si no·n fes cas. Els amics, també del seu tarannà, li deien:

—*Pinxera*, Rafel. Ja tens la xaveia aquí.

En Rafel, en lloc de contestar, mirava de reull i feia un gest amb l'espatlla volent dir que ja ho sabia.

Uns i altres el felicitaven perquè anava amb una noia tant maca.

—*Baril, payu, baril*. Es una *marca* que va a l'hora, —deia un.

—Vaia, que la *camelas* de veritat, —deia un altre.

—Qui, *man?*—contestava en Rafel.—Com totes.

—Es que no n'havies tinguda cap com aquesta,

perquè es *baril* de veritat, — repetia un dels companys.

— No sigueu *blets,* — deia en Rafel. — Què sabeu vosaltres, si no més aneu amb *saldos?*

Un de més desvergonyit li preguntava:

— Bé: però, que hi ha *qüento* o no?

— Això queda per *manguis,* — contestà en Rafel, donant a entendre que sí, encara que no fos veritat.

— *Nel* hi ha! — digué ·l Tinyarra.

— No *xamullis,* que la *conxivarian,* — afegí un sarauista.

— No hi ha prou d'aquí, — contestà en Rafel, signant la llenga.

Totes aquestes bromes satisfeien molt an en Rafel, perquè, per ella, ell prenia molta importancia entre aquella gent, havent sigut fins aleshores un de tants indiferents.

Tocà ·l piano, i en Rafel, sense moure-s d'allí ont era, va fer un signe a la Roseta. Ella, tota aixerida, s'aixecà del banc i s'acostà an ell, que l'agafà i ballaren. No li deia res, i ella li preguntà:

— Que estas enfadat?

— Cah, dòna! Aquells *paberus,* que tenen una *pata...*

— Sí, ja ·n fan la cara de *patosos.* Què·t deien?

— Res, dòna: bromes pesades. Diuen que la Patanda està *abroncada.*

— La Patanda? — preguntà la Xava, extranyada. — Qui es aquesta Patanda?

— Una dòna amb la qual jo m'havia fet. Fa més

d'un any que no li dic res. Per això m'hi emprenyat: per la mala *pata*. Venien a discutir si ella anava més a l'hora que tu.

— Vaia, vés, home! — contestà la Xava, amb sorna. — Que·m *conxivas* per aquest *registro?*

— No t'haig de *conxivar* de cap manera: ja ho sabs que·t *camelo* de debò.

— Vaia, prou d'aquest color. El fas massa bé aquest paper. Tira, home, tira! Tens molta *taba fula*, tu, també.

— Jo *taba fula*, jo? Ni tu ni ningú m'ho pot dir. Tothom sab que sé distingir. Hi ha *marcas* i *marcas*. Les coses se fan segons el *percal*[1].

— Això es lo que volia dir-te, — contestà la Xava. — Es que a mi pel cantó de la *paveria* no m'hi vinguis.

— Qui, jo? Amb tu? Així me torni cego si no·t dic la veritat. Mira, Roseta, — digué en Rafel cambiant de to, com si estés emocionat. — Si per demostrar-te que·t dic la *veri* tingués de fer una mort, la faria a l'acte, encara que tingués de passar tota la vida a l'*estaribel*. I si·t creus que tot lo que·t vinc dient cada festa son *tabas fulanyas* o *paverias*, que pel cas es igual, no·t diré res més. Ballarem, i aquí no s'ha dit res, o muts, que diguessim. Ah! Si es que hi ha algun home que·t faci més peça, parla clar, que a mi·l paper de *blet* no m'agrada fer-lo.

— Sí, vès! Vès si ballaria amb tu! — contestà la Xava, ja desorientada.

1) Situació.

—Es que vui dir jo que devegades les dònes teniu una *ba*...

—Qui, jo? Això sí que no. Quan una persona no m'entra, ni me la miro.

Tota la tarda varen estar parlant de lo mateix. A mida que s'allargava la conversa s'anaven lligant mutualment en compromisos de paraula, que, quan hi ha bona fe, són els unics que arriben al cor.

Cansats de ballar, varen sortir del sarau. Aquells voltants, essent dia de festa, estaven molt concorreguts. Ells no veien res: baixaven carrer avall, seguint el desnivell de la montanya, i giraren pel carrer primer que va venir a l'esquerra, fangós i abandonat com tots els carrers de fòra ciutat. En una banda i altra sols hi havien parets de maons vells.

Arreu no més se veien colles de gent: els uns anaven a les fonts, els altres a les barraques ont vènen menjar.

Tot caminant varen trobar-se al camp del Turó. Varen seguir pel caminet de prop de les parets que tanquen els horts, cercats en la part interior amb canyes, fustes, estores i filsferros, havent-hi entre espai i espai un enredall de caminets.

Pujaren a dalt del Turó, i encara que estaven molt capficats amb la conversa, varen fixar-se en l'immensitat que amb la vista dominaven.

Al fons de tot, al lluny del lluny, les montanyes moradenques se confonien armoniosament amb el to fosc del cel que per orient s'iniciava. Aquella confusió aparent anava aclarint el seu aspecte a mida

que la vista resseguia les carenes. Fins després de deixar el turó de Montcada, s'iniciava la collada de Sant Geroni, per dominar el Tibidabo; després, Vallvidrera; fins que·l pic de Sant Pere Martir ja·s destacava amb més força pel contrast de la posta de sol. Al fons, per aquell indret ont la montanya acaba en el pla de Coll Blanc, se veia la gran confusió de montanyes del Llobregat: les Creus a la dreta, l'ermita de Sant Ramon a l'esquerra, i unes i altres quedaven confoses per la porpra atmosferica del gran astre.

Girant altra vegada a la dreta, de cara al nord, se dominava la ciutat, destacant-se de la confusió de cases la Plaça de Toros, vermèllosa, com reflectint el to de la sang; la Presó Celular, blanca, formant el conjunt una estrella; l'Universitat, d'un to terrós; i, tot just ovirant-se, l'hospital de Sant Pau i la Sagrada Familia, disbauixa arquitectonica aquesta última, que inicía·l simbol a l'istil oriental de les desorientades creencies religioses de l'època actual. I resseguint l'engraiellat d'edificacions, se veien les cupoles del Palau de Justicia, com demostrant que cada cupola cobreix una opinió i en el conjunt la més gran confusió. No cal dubtar que l'arquitectura d'aquest extens edifici està en la mateixa relació dels codis.

Més ençà, la Catedral, enlairant les dugues torres, domini de l'esperit de la ciutat; l'iglesia de Sant Agustí, també insinuant les seves teulades; i per entremig dels campanars, torratxes i xemeneies s'ovira·l Palau de Belles Arts, despietat i pobre com les arts catalanes, dominat com se veu per les monu-

mentals xemeneies de la llum i la força industrial. I, com una joguina, Colom sembla un batllarí.

La parella 's distreia mirant tot l'enrenou de cases, que, com nius humans, s'extenen a istil de la construcció d'un vesper monstre. I baixaren del Turó seguint un caminet estret, en una banda del qual hi ha una paret, que condueix a la Font del Gat. Però no tenien idea fixa d'ont anaven, preocupats en parlar de les seves ilusions.

En Rafel se sentia fortament impressionat, i, ple de desig, combinava les paraules amb tot l'enginy que sabia per a emocionar a la Xava, que ja se sentia doblegada per una sensació intèrna que li donava goig tant sols pressentint un afalagador pervindre.

Tots els defectes que al principi feien que no sentís cap afecció per aquell home que tant l'amoixava, se li esborraven: ni tant sols els volia recordar. Dintre d'ella sols buscava qualitats d'ell, abandonant ja tota idea de previsió.

Com que en Rafel sols estava acostumat a tractar dònes perverses i vicioses, recullint d'elles lo que altres en deixaven, al tenir tant aprop seu aquella noia jove i hermosa li agradava tant que fins hi parlava de bona fe. Els seus ulls petits, confosos pel domini de les poblades ceies, se li engrandien, relluintli a mida que sentia aquella impressió desconeguda per ell.

Quan per casualitat tocava les mans d'ella, sentia una impressió tant profonda que li feia confondre tot desig.

De tant en tant, quan se presentava un obstacle en el camí, un sot, un munt de pedres, agafava an ella pel braç i aprofitava aquell moment per mirar-la de fit a fit.

Ella, com si no pogués resistir la força penetrant d'aquelles mirades, girava la cara i somreia, demostrant que també sentia la mateixa sensació.

No tenien la conversa de dos enamorats casolans: la seva manera d'esser no s'hi hauria adaptat, i, després, que ells parlaven segons el seu propri caracter. Aquella conversa fins tenia cert aire enigmatic. Allò de la noia de sa casa de «si penses en mi», «si t'estimo», «si no m'estimes», i demés carrinclonades, era totalment desconegut d'ells.

Varen trobar-se davant del portal de la Font del Gat.

—Vols entrar a beure, —va dir ell.

—No, que se·ns faria massa tard, —va contestar la Xava.

I tot seguit varen tornar a seguir el camí, girant a l'esquerra, que per a pujar al cim hi ha graons.

Hi havia gent que pujava i baixava per aquella alta i interminable escala, feta de pedres de la mateixa montanya, i no hi havia ningú que al passar no mirés a la Xava. Això complavia molt an ell.

Al ser al cim de la pujada varen trobar un pla d'hortes compartides i recompartides per medi de tancats de canyes, fils-ferros, estores i fustes, una verdadera disbauixa de trastos vells esbocinats.

A cada compartiment hi havia la seva barraqueta,

recoberta amb estores i llaunes de caixes de petroli, rovellades, el qual conjunt vermellós entonava amb la verdor de les plantes.

Seguint aquell camí del pla, que feia pels costats com una vall, al fons s'hi destacava la blavor del mar, pel qual motiu ressaltava 'l to groc clar de terra d'escudelles de la montanya, en la mica de carena de la qual s'hi intercalaven xiprers de verd opac, amb alguna atzavara enarbolant el tronc florit, les quals flors, en conjunt, semblaven mans que esperessin alguna cosa del cel.

La planeta Març rebrillava, com si observés joiós aquell espectacle festiu de la gent que a colles anaven i venien, els uns cantant i els altres rient, ara unint-se en agrupaments compactes, ara desunint-se; però per motiu de l'hora tot quedava confós.

L'extensió de carts d'un verd cendrós armonisava i feia contrast amb els broquils; les carbaceres s'enfilaven per les negroses barraques, entrelligant-s'hi les enredaderes, destacant alguna que altra flor blava en forma de campaneta. Una figuera de branques emblanquinades queia com un desmai. D'una gran mata de marguerides blanques com una tofa de neu en sortia un presseguer sec i desfullat. Prop de les barraques els girassols miraven de cara a terra, com si estessin ensopits per la vinguda de la nit.

Més a la vora del camí 'ls hortolans dels diumenges ho adornaven amb plantes de flors: lliris de Sant Antoni, geranis, clavellines. Les unes eren plantades a terra i les altres en mitges bótes i llaunes de petroli.

Un ceguet tocava un ariston i la gent fugia per no sentir aquells gemecs.

Passaren el pla seguint la volta que fa 'l camí, i, deixant els horts, seguiren a mà esquerra, ont s'inicía la pujada que, fent giragonces, s'enfila fins à la font dels Tres pins.

Per motiu de seguir el camí deixaren la vista del mar i la visió emboirada de les cases de la Barceloneta al darrera, i enfront d'ells hi veieren un molí de vent a la carena verdosa: rodava a poc a poc uns quants volts, i mandrós s'aturava altra vegada, per tornar a rodar i parar-se novament.

En sent a la font dels Tres pins van veure un piano de manubri que tocava uns balls tristos, un goç udolava, i la gent reia per força o per la força de la beguda.

Varen passar per entremig dels sis o vuit que ballaven aprofitant la foscor, pujaren a dalt d'una eminencia de roques i pedres movedices, i allí dominaren tot el pla de la ciutat iluminada.

Arreu de la ciutat se veien llums, i aquí una renglera que a la fi s'unia amb una ratlla lluminosa, allí una resplendor rosada reflectava a les construccions, fent-les destacar de la foscor, i per damunt de la ciutat una boira rosa la cobria. El Tibidabo i Vallvidrera tot estava iluminat, i montanya avall, amb certa simetria, se veia parpellejar els llumets dels funiculars, que, com llagrimes lluminoses, brillaven entre la foscor morada de la montanya.

Asseguts, observaven aquell espectacle i procura-

ven endevinar ont més o menys s'esqueien els carrers o places que ells coneixien.

— Anem, que es tard, — va dir la Xava. — Tots els fanals són encesos.

— Que hi estas malament aquí?

— No: ja no m'hi estaria; però es tard i la Maria cridarà. . .

— Deixa-la que cridi la *purona*. Estem-nos-hi una estoneta més i ens en anirem. Sabs que bado molt? — va dir ell així de sobte, per sorpendre-la.

— Ah, sí? De què bades?

— Sí, dòna, sí; perquè, enraonant de tantes coses, ni menos hi havia pensat. Té, — va dir, — fent-li un petó.

— Ep, noi, no t'allarguis! — va dir-li ella, mig en serio, mig en broma.

— Vaia, tira, dòna! Si no t'hi tornes no crec que sigues *castiça*.

— Per un petó no vui que tingues res que dir... Ep! Treu la mà d'aquí, — digué ella, apartant-se. I afegí, tenint por d'ella mateixa: — Anem, anem, que es tard.

— Sí, *xalem*, que es tard. Ja es fosc, — contestà ell.

I, agafats pel braç, se n'anaren camí avall.

Unes parelles passaven i altres s'aturaven, i algunes tot just se les veia entremig de les mates; però ells dos feien sa via cap a la ciutat.

A l'entrar al carrer den Trenta-claus hi havia 'l brugit de sempre. Les tavernes eren plenes de gent, i

l'atmosfera atapaída per la fumera sortia al defòra. Els crits dels de dintre·s confonien amb el baladreig de la gent del carrer. En un indret un borratxo enraonava sol; més enllà una colla de xicots s'empaitaven, entrabancant amb llurs corredices els vianants. En les botigues de vendre era un trafec d'entrar i sortir.

Per entremig d'aquella confusió de gent asseguda a terra i formant agrupaments que interceptaven el pas, varen arribar fins a l'escala.

Amb la cara que li va fer la Magdalena, que estava asseguda darrera la parada de fruita, illuminada amb una espelma que degotava i voltada amb una paperina de paper d'estraça per evitar el vent, va fer-li·l mateix efecte que un reny i va compendre que havia arribat massa tard. Ja eren més de les vuit. Ell va anar-se·n per no entretenir-la i perquè·l mirar de la dòna de la fruita no li agradava.

Els crits que feia la Maria se sentien pel cel-obert.

—No·t cau la cara de vergonya, bandarrassa, de venir an aquestes hores? — li deia. — Vés, vés a darrera dels homes. Vés, que·t posaran un ventre com un timbal.

—Calleu, reganyosa, — digué la Xava. — Jo a la festa puc fer lo que·m dóna la gana. No hi teniu cap dret a cridar d'aquesta manera.

—Que no hi tinc cap dret? Mireu l'orgullosa! Diu que no hi tinc cap dret! — La Maria fugia de to i anava dient: —No hi tinc cap dret! Ets una mocosa!

—Ben nèt que no hi teniu cap obligació! Diferent que fossiu la meva mare!

—Qui, jo, ser la teva mare? Déu me·n guard ni de semblar-me an aquella bandarrassa que va morir a l'hospital d'una palliça per mala dòna i borratxa!

Deia aquestes paraules, la Maria, encesa de cara i nerviosa, que fins la veu se li enrogallava.

Al sentir aquestes expressions referent a sa mare, la noia va posar-se a plorar i, sense sopar, va anar-se·n al llit.

Abrigada amb les llagrimes, sanglotant de tant plorar, va anar-se adormint.

La Maria, enutjada, va recullir-se a sa cambra, comentant-se ella mateixa lo que havia succeit, penedint-se de lo que havia dit, no per lo que hagués pogut ofendre a la Xava, sinó perquè, com era una veritable àvara, que l'explotava ignominiosament, temia que d'aquella feta no·s deixés explotar, perquè mai li donava cap diner, en no essent que de segona mà li comprés alguna peça de roba.

Ja no era allò de trobar-se únicament a les festes, sinó que cada dia en Rafel anava a esperar la Xava, i tots dos anaven a donar un vol pel Paralel, i quan ell tenia diners se n'entraven a «La Maravilla» a veure una sessió de cinematograf.

Era tant l'interès que la Magdalena tenia per la Xava que va determinar-se a empendre a la Maria, avisant-la de que la Roseta anava amb un home de mal aspecte.

—Serà com sa mare, —va contestar la Maria.

—No, no, això no, perquè es ben diferenta, pobreta.

—Si estic cansada d'avisar-la! Cada dia tenim raons. Ja no hi ha qui la domini.

—Jo fins m'espero que vingui, —va dir-li la Magdalena, —perquè, encara que ell no s'ho pensa, jo no 'm moc fins que la deixa.

—Si a davant vostre la faran, si la volen fer. Podeu comptar, Magdalena, que ja està cansada de tot. La meva por es que no li passi un fracas. Per això cada mes li vigilo la roba.

—Cah! No digueu això, Maria! Pobra Roseta! Es d'aquesta manera, però es ben noia.

La Magdalena li sabia greu que pensessin mal de la noia, a la qual ella tenia molt afecte, i l'entristia tant que nit i dia no pensava en altra cosa, i fins se penedia de no haver-la feta anar a casa seva.

Prou havia provat en Rafel tota mena d'intents; però si havia conseguit tota mena de confiances, mai havia pogut obtenir lo que ell tant desitjava.

Per altra part, la Xava no tenia altra deria que casar-se per salvar-se de lo que tantes vegades la Maria li havia pronosticat.

Ella creia que·l ser casada era obtenir el titol d'honrada, i que així ell, per aquest respecte, la miraria d'altra manera. Tenint en compte lo que ella guanyava, pensava que, per poc que ell portés, podrien estar en el cel que ella s'imaginava.

Així va dir-ho resoluda an en Rafel, amenaçant-

lo amb deixar-ho córrer tot si no 's casaven desseguida.

Davant d'aquesta intimació, en Rafel li va prometre que així que trobessin casa per rellogar-s'hi 's casarien.

VI

MOLTS veíns sabien que la Xava era a casar-se, i així que van veure-la venir donant-se la mà amb en Rafel, tots sortiren al carrer a mirar-los, portant la nova d'una casa a l'altra.

La Conxa ja 'ls tenia tot lo del pis preparat, i la veína del davant, mestressa d'una casa de prostitució del carrer den Cid, també 'ls esperava, ajudant a la Conxa a arreglar-ho tot, més per tafaneria que per instint d'ajudar a ser endreçada.

El Terricer s'entretenia afinant una guitarra, i la seva querida, la Bomba, se pentinava encabint-se tots els munyocs de clin negre que tenia per a dissimular la falta de cabells. En cambi, aquell pentinat li feia fer una cara molt rara.

Tot d'una 'ls del pis van sentir que a baix a l'escala la Pelada cridava com una boja:

—La Xava! La Xava! La filla de la Gravada s'ha casat! Mireu quin goig que fa la nuvia!

Els dels pisos sortiren al balcó, i als quatre can-

tons se veia la comitiva que venia, i la Pelada tornà a cridar:

— Alça, noies, sardina fresca!

— Tu sí que estas ben fresca! No 'n vas poc de mullada amb aquesta *curda* que *habillas!* — va dir-li una dòna de les que mirava.

— Apa, noies! — repetia la Pelada. — Sardina que belluga! Alça, que es de l'art! — I afegí, fent un gran crit: — I belluga!

— Calla, borratxa! — cridà un.

— Porteu-la al carretó! — féu un altre.

— Que hi portin a ta mare al carretó! — contestà la Pelada, confegint les paraules malament.

— Pelada! Pelada! Pelada! — cridaven la quitxalleta.

Un grupo d'homes de la taverna cridaven:

— Pelada! Quina hora es? Pelada! Feu pam i pipa!

— Aigua! Aigua! Mulleu aquesta mona! — cridava una veu.

La borratxa anava tambalejant i insultant a tothom que passava aprop seu.

Les dònes de casa la Francesa deixaren la porta i se n'anaren a veure la nuvia. Les de casa la Madrilenya, no fent cas dels crits de la *segunda ama*, també volgueren anar a veure 'ls nuvis, i en pocs moments s'agrupà tanta gent a l'escala del 12 que no 's podia passar pel carrer.

Els crits de la quitxalla confonia les converses dels grans. Pel balcons les dònes miraven per entre-

mig de la roba bruta que hi tenien a aixugar. Els homes de les tavernes sortien a la porta; les noies de casa la Pintora dalien per anar-se-n'hi, i quan l'*ama* estava distreta s'escabulliren; i fins a casa la senyora Ignacia i a casa en Salvador arribava l'animació d'aquell casament, com si fos una cosa rara en aquell veinat.

Els nuvis ja eren a dalt del pis. La Madrilenya 's desfeia en compliments. La Llesca no 's cansava de mirar a la nuvia i d'alabar-la. La Mira-cielos trobava que millor hauria anat sense mocador al cap perquè ella l'havia pentinada.

En Rafel s'estava al balcó enraonant amb el Pegot i el Patarrufa. El Mala-gente, enfadat perquè no havia vingut el Morrus-de-vaca, rondinava caminant amunt i avall de la saleta.

Pera calmar l'amohino del Mala-gente, en Rafel, desde 'l balcó, va dir:

— Això són homes que no van a l'hora.

— Potser el xicot ha *caigut,* — contestà 'l Patarrufa.

— No, avui, no, — digué en Rafel. — Hem *adinyat pasta*. Per això, aleshores que 'ns han vingut de cara i tu volies *xapescar,* t'hi dit aguanta.

— Ja m'ho ha semblat que no anaven de *mosca*[1], — va dir el Mala-gente.

— Té: mira qui ve, — va dir el Patarrufa. — *Pinxera* al cap del *tiroi*. Ha vingut per *forata:* deu tenir *bua*.

1) Agafar gent.

— Com que li tenen amenaçada perquè no l'*adinya,* — va dir un d'ells.

— Ja volia dir jo que no complís! — digué ·l Patarrufa.

— Qui, el Morros? — va preguntar el Pegot. I afegí: — Es un *busnó* que va a tot arreu.

— Ei! Au! Ep! L'home! Nas! — cridaven tots plegats desde ·l balcó perquè se n'adongués el de baix.

— *Banaus!* — contestà ·l Morros-de-vaca.

— Quina *pinta* més *xungaluya!* — va cridar un d'ells, en broma. — *Blet! Mec!*

— Ja es aquí, — digué a les dònes en Rafel. — Ja es aquí ·l Morros!

— De *mistó!* — contestà la Grossa. — Ja tenia engunia. Té tant mala *pata,* pobre noi, que no pot sortir de casa que no ·l *carreguin.*

— No sé pas lo que li passa al pobre Pegot, d'un quan temps an aquesta part, — va dir la Llesca; — l'una quinzena li atrapa l'altra. Aquell fill d'una mala dòna no ·l deixa ni un moment. Si jo fos home no ·m deixaria pas agafar així. Però com que tots tenen la sang blanca, tant per putes com per desgraciats...

— Ah! Ja pots ben dir-ho, ja, Llesca! — va dir la Grossa. — En altres temps els tenien més ben posats! Què es això de dur homes per fòra i allí da-li?

— Ei! *Buenas.* Ja està això, Rafel? — va dir el Morros-de-vaca, tot entrant al pis.

— Sí, noi: ja estic a la *garjola.*

—Doncs, noi, t'acompanyo en el sentiment: has tingut un valor que no m'ho pensava.

—A tu sí que t'han d'acompanyar en el sentiment amb aquesta *pinta*[1], —va dir la Grossa, tot rient.

—Ja has rebut, noi. Fins la teva se't rebela, —digué 'l Mala-gente.

—Si aquestes *marcotas* que no valen un *ful de planté*[2] són les que presumen més! —I dirigint-se a la Grossa, afegí 'l Morros: —Mira, noia: tanca-t allí!... sabs ont vui dir, eh?... i no surtis fins que sentis tres pics.

Tots reien: paraules que deia l'un, rialles que esclafien els altres. No més els faltava 'l Buturutus.

—Bé: quan s'ha de *jalà?* —preguntà 'l Mala-gente.

En Rafel va contestar:

—Ja podem anar-hi desseguida.

—Aont voleu anar? —preguntà 'l Morros.

—A «La Mina», home! Ont vols que anem? A *Can Brinus?* —contestà en Rafel.

—Cah! Jo a «La Mina» no hi vaig, —digué 'l Morros. —Tot just fa vuit dies que hi *sallat*. Amb això, *mecu!*

—Deixa-t de coses, home, que jo hi *adinyat!* —digué en Rafel.

Però 'l Terricer, que no parava 'l rum-rum de la guitarra, va dir:

1) Cara. 2) No val res.

— Lo millor es que anem al *camp*.

— Al *terraduy*[1], — contestà en Rafel.

— Es el lloc on estarem més segurs, — va repetir el Terricer. — Aquestes *marcas* que vagin a buscar la *jamancia*[2] i allí *jalarem* com uns reis. Com us va això?

— Cah, cah! Val més aquí, digué la Madrilenya, — o sinó entreu a casa, que es ben gran. Ja faré un crit al Sebastià i anirà a buscar tot lo que·s necessiti. No·t sembla, Rafel?

— Per mi tot va bé. Què hi dius, Xava?

— No·m diguis Xava, ho sents? Diga-m el meu nom.

— Bé, doncs, Roseta.

— Així, home! Aquella *curda*[3] de Pelada m'ha fet uns crits de Xava així que m'ha vist!

— No discutiu més, — digué·l Mala-gente, — però *jalem* d'una vegada. Que vagin a buscar un parell d'*orelluts*[4]. No·t sembla, Rafel? Ja veuras: tu, que tens de *puginar*[5], es qui has de dir-ho.

— Per mi tot va bé, — digué en Rafel, indecís, perquè no estava per gastar. — Però això es tant petit!

— Ja hi dit que vinguessiu a casa, — digué la Madrilenya.

— *Barbi*, noia! — cridà·l Patarrufa. — Fins jo·m sento nuvi. — I va fer-li un petó.

1) Terrat. 2) Menjar. 3) Borratxa. 4) Conills. 5) Pagar.

— Ai! Tant-de-bo se'n sentís aquest *banau,* de nuvi! — digué la Llesca, mirant el Pegot.

— *Mutxeli* amb això de *banau,* — contestà 'l Pegot, tot enfadat. — Sembla que m'hagis pres per un *blet,* i fes que no t'*adinyi* un *mastec* que t'arremangui la *pipa*[1] fins al front.

— Ep, nois, que no s'*abronqui la monjeta,* — digué 'l Patarrufa per animar als demés i distreure les raons. — Ara, alegria, i els *dalis*[2] se deixen per última hora.

— Tu, també, per última hora? — va contestar, amb sorna, la Mira-cielos. — Tu, a última hora, ja ho sabs el què.

— Sí: a última hora a arrocegar la mona, vols dir tu. Oi, noia? — digué en Rafel.

— *Barbi,* perquè 'm *tecas*[3], — contestà ella, agraída.

— Bé: però, que *jalem* o no? — digué altra vegada 'l Mala-gente, ja tot enfadat.

— Sí, home, sí! Ja són a la *tasca.* Dos *orelluts* i perdiu. Que 't sembla: n'hi haurà prou? — preguntà en Rafel.

— *Baril!* Ja hauria de ser aquí, — va contestar un d'ells.

Els homes enraonaven dels seus fets i les dònes feien pitjor feina: donaven consells a la Xava. Cada una d'elles li explicava la vida que tenia de fer segons la seva manera de pensar, i cap d'elles havia viscut un mes seguit amb cap home.

1) Nas. 2) Pallissa. 3) Coneixes.

La que més s'interessava per la Xava era la Madrilenya: de tant en tant li arreglava 'l pentinat, feia veure que li treia polç per poder-la tocar, i sols de mirar-la de tant aprop els ulls li descobrien certa excitació.

Van entrar tots a casa la Madrilenya, es a dir, al pis del davant, i, quan van estar reunits, en Rafel, dissimuladament, cridà a la Xava, i tots els demés van posar-se a riure.

La Madrilenya va posar-se tant nerviosa que no podia dissimular-ho, i feia cruixir les articulacions dels dits. Tenia la cara vermella i embotornada per efecte de la beguda, i els cabells li queien per damunt del front, i algun d'ells se li encastava a la pell per motiu de la suor.

Els homes, els uns estaven al balcó i els altres entraven i sortien, estant tots amb cert neguit per la gana. Unicament el Terricer no parava aquell rum-rum de la guitarra. Era ja més tard de migdia.

Les dònes, les unes arreglaven la taula i les altres enraonaven assegudes en un recó.

—No us podeu figurar—va dir la Madrilenya—lo que m'arriba a agradar la Xava. Me l'estimo tant que me la menjaria a pétons.

—Sí, noia: jo també la trobo molt mona,—contestà la Mira-cielos.

—Estic nerviosa no més de mirar-la. Oh! I ara l'ha cridada ell.

—Què vols dir?—preguntà la Mira-cielos amb malicia.

—Ja ho pots pensar, dòna. Si no hi hagués ell...

Callà la Madrilenya per no acabar de dir lo que no volia que sentís la Bomba.

La Mira-cielos i la Madrilenya se n'anaren a un quarto del darrera.

—M'has entès, Cielos, lo que volia dir-te?

—Prou! Com que jo tenia 'l mateix pensament. Per què no li *conxivavas?*

—I si s'hagués *cabrejat?*[1] Que no veus que es un quinto encara?

—Mira com portes aquestes arracades. Encara les perdras. Acosta-t, que te les posaré bé.

—No 'm toquis, Cielos, perquè estic malament.

—Deixa, dòna, deixa! Té: posa-les així, que no 't cauran. No tinguis por, dòna! Són tots al balcó. No 'ls sents com enraonen?

—Ja surten. Sents la Conxa com fa broma a la Xava? Sortim, sortim, —digué la Madrilenya, —que aquells ens *abroncarian*.

—Surt tu primer. Que no sents el Morros quins crits fa? Es més baladrer!

La presencia dels nuvis va excitar la gresca, i tot seguit s'armà un gran xivarri. L'un donava cops a l'altre, i cadascú deia l'acudit que més bé li semblava. Les dònes reien tant que semblava que no poguessin tornar en sí.

1) Escamat.

La Xava, emocionada d'alegria, reia, disfrutava, acceptava les paraules i repetia 'ls acudits intencionats dels altres, i fent bromes que tots admiraven.

El Patarrufa ballava, i el Terricer perfidiosament tocava la guitarra. El Mala-gente no més tenia feina anant al balcó per veure si pujaven el menjar. Tot d'una va posar-se a cridar, i desde 'l balcó mirava al carrer.

— Mala sort! Mira que si baixo 't faré empassar la nou del coll! Sí, acosta-t! — cridava. — Acosta-t més, que't tiro aquest test pel cap. Heu vist dòna més *budell* que aquesta!

Els de dintre, esverats, sortiren al balcó, extranyats de lo que passava; però 'l Mala-gente continuava en aquella excitada actitut, dirigint-se a una dòna que hi havia al carrer.

— A mi? — cridà, contestant a un gest que havia fet la del carrer. — Té, per tu i per ton pare! — tornà a cridar, fent el gest que hi requeria.

L'esvalot de la Valenciana reunia gent, i aquesta cridava tant fort com podia:

— *Macarró!* Ets un *pirent fulinya! Blanc! Meec!*

A cada insult de la dòna 'l Mala-gente feia un bot, com si volgués saltar la barana per caure al carrer. Els uns l'aguantaven i les dònes li deien:

— Baixa i *adinyali* un parell de *mastecs!*

Els del pis cridaven i insultaven a la dòna del carrer, cada crit de la qual era un renec, i cada gest una amenaça. Van excitar-se tant uns i altres que'l Morros, no podent-se aguantar, li tirà un test ple de

terra amb una atzavara per curar els ulls de poll.

Per casualitat el test no va tocar a ningú, però va fer tal terratremol i esquitxada de troços que fins va trencar un vidre de la taverna. Aleshores va armar-se·n una de tant grossa que desde dalt no se sentien més que crits.

Amb tot això·l Mala-gente s'escapà escales avall, saltant els graons de replà a replà, i talment semblava que l'escala ·s desfeia de tant que trontollava la barana.

Al sortir al carrer, veient a la Valenciana que encara plantava cara als del pis, va pegar-li un parell de bofetades, una amb cada mà, i desseguida un seguit de clatellades i cops de puny.

— Da-li! — cridaven els de dalt. — *Pringala,*[1] ratlla-li la cara!

— Vés a pegar a un home! — deien les de casa la Baturra.

La quitxalla cridava i la gent s'arremolinava aguantant a la dòna perquè no rebés més, que bé prou sang li sortia del nas. Uns aguantaven l'home, altres cridaven, trobant que era ben fet; altres l'insulven. I com a conseqüencia de les dugues maneres de pensar van haver-hi dugues qüestions més.

Dos homes anaven a trompades; les dònes xisclaven esfereídes, tement desgracies, i al mateix temps tocaven pitos d'auxili. La gent d'un cap i altre corrien, i, a mida que anava reunint-se gent, creixia més l'esvalot. De tant en tant ressonaven els cops de

1). Fereix-la.

puny, destacant-se del soroll general; i les cares dels que·ls rebien se tornaven vermelles, més d'ira que de dany.

Tot eren crits i més crits, corredices i empentes. La gent dels balcons cridaven auxili; l'adroguer tancà les portes, i aquell terratremol inesperat esglaià a molta gent. La quitxalla fugia o s'acostava segons el moviment de les empentes.

Tot-d'una, dos que·s barallaven, l'un fugint i l'altre empaitant-lo, van caure damunt de les vidrieres de la tenda, fent recular l'aparador ple de fruita, patates i ous. Van trencar-se·ls vidres, escampant-se tot per terra, i com que hi havien dos graons per entrar a la botiga, van caure·ls dos homes l'un sobre l'altre. Ni·s pegaven ni·s defensaven, confosos i arrapats l'un amb l'altre. La dòna va desmaiar-se, però ningú la retornava. Al carrer se sentien xiulets, crits i xiscles, produint tot plegat una remor nerviosa.

Els del casament de la Xava van baixar tots al carrer. Els parroquians de casa en Bertran també van intervenir en les disputes. En Joanet ja havia tancat la porta.

Desde casa en Bernat als quatre cantons tothom corria, i davant del carrer den Cid hi havia gent que·s pegava sense saber ben bé·l per què.

Als dos que havien caigut a la tenda ningú podia descompartir-los. El de sota mossegava l'americana del de sobre, i aquest no podia moure·ls braços, subjectat per l'altre; i l'un i l'altre roncaven de rabia com goços folls, però sense fer-se mal.

Els altres que·s barallaven al mig del carrer, avançaven o reculaven a mida que·ls descompartien, els deixaven o els agafaven, fent un va-i-ve de gent com una onada humana.

El Mala-gente tenia tota la cara esgarrapada perquè, mentres l'aguantaven perquè no fes desgracies, la Valenciana se li tirà al damunt com una gata rabiosa.

De sobte van sentir-se crits de: *Pasma! La bofia!*

Del Portal de Santa Madrona entraren al carrer dugues parelles de guardes de seguritat, amb el sabre desenveinat, i dels quatre cantons altres tants en la mateixa actitut.

En un girant d'ulls el carrer va quedar nèt d'aquella gentada. Els uns fugien ficant-se per les escales i escabullint-se pels terrats, i als dos de la tenda que estaven agafats, un crit de *Pasma!* va tenir més força que·ls esforços que feien quatre homes per descompartir-los.

Per les cases de prostitutes s'amagaven les dònes, i per sota·ls taulells de les tavernes s'amagaven els parroquians.

L'un llençava·l ganivet, l'altre la pistola. Se sentí un tret, però al carrer no hi havia ningú. Ni·ls goços ensumaven les escombraries ni·ls gats s'empaitaven.

El tret havia sortit de l'escala del dotze. La policia s'hi acostà tot seguit, ficant-se a dins.

La gent tornava a sortir, però no·s movia del llindar de les portes, i algun xicot, tot saltironant,

s'hi acostava; i quan semblava, pels moviments que feien els de policia, que tornaven a sortir, tothom s'amagava i els xicots tafaners fugien corrents.

Com que quasi tots els *xorcs*[1] que corrien per aquells barris coneixien perfectament les comunicacions dels terrats, per més esforços que varen fer els de policia, no conseguiren agafar-ne cap, no trobant re més que una pistola descarregada, que probablement, al llençar-la, s'havia disparat.

La Madrilenya baixà a la botiga del cinc del carrer del Cid i la Xava i el seu marit varen anar-se'n al seu quarto rellogat de casa la Conxa.

Entre unes i altres coses, ja era ben tard de la tarda, i la Xava tenia molt mal de cor, produit per la debilitat; però, acostumada com estava a menjar quan podia, sofria aquestes abstinencies amb certa resignació. Quedaren sols a la cambra, i la Conxa no podent resistir més la temptació d'anar a tafanejar, se'n baixà al carrer perquè era lo que la feia fruir més.

Sentia la Xava un benestar especial. La nova vida que se li iniciava li feia cert respecte i mirava cada cosa de la seva cambra com una novetat, que l'afalagava, i en cada mirada semblava que hi deposités part del seu cor.

En cambi, quan mirava an en Rafel, s'entristia: aquest estava molt malhumorat perquè no tenia apenes dugues pessetes i volia celebrar el casament d'una

1) Lladres.

manera o altra, encara que no més fos amb una borratxera.

Pel fet de ser marit va creure en Rafel que li donava dret a fer tota mena de brutalitats deshonestes.

Ni la novetat del casament ni 'l fastic de les lluites pera contenir els brutals desitjos den Rafel van estalviar-li 'l retorn al treball. La necessitat del primer element s'imposava. Com que ell no tenia res, ni probabilitats de cap cosa segura, ella va anar-se'n a buscar un forc d'alls, havent-se d'empenyar primer algunes peces de roba que a copia de molts estalvis havia pogut comprar. Quin sentiment va tenir al despendre-s de tot allò que tant li havia costat!

En Rafel s'havia acostumat a no sortir de casa. Deia que ho feia per no gastar, i es quedava tot el dia al llit i moltes vegades s'hi feia portar el menjar. Quan la seva dòna s'hi apropava gemegava dient que no 's trobava bé, i es que, pobret, no li provava 'l treballar.

La Madrilenya a cada moment entrava al pis planyent-se an en Rafel de que la seva dòna tingués de treballar d'aquella manera tant desesperada.

—Me fa pena—deia la Madrilenya—que una noia jove 's tingui d'estragar d'aquesta manera. Tant que podria aprofitar la seva joventut! No 't sembla, Rafel, que es una llastima?

—Sí que es veritat,—contestava ell tot badallant;—però, què puc fer-hi jo, si 'l treballar segons de què a mi no 'm prova.

—Home, Rafel, jo no vui pas dir que tu treballis. Si ella volia podrieu viure ben feliços. No trobes?

—Ja ho crec, valent ella com val! Què 'ns faltaria? Però, com que té aquest caracter tant extrany... Però, dòna, —digué en Rafel, —que no veus que fins va fer-me casar, o sinó encara estariem igual? Es extranyota: no pot fer-hi més.

—Bé, ja veuras, —contestà la Madrilenya: —la dòna fa l'home, i l'home fa la dòna. Es un ditxo ben cert. Està clar que si tu de cop i volta li deies, ella s'esvalotaria. Això no es cosa teva: dònes amb dònes s'entenen millor. Deixa-m fer a mi: ja la *conxivaré* jo, es a dir, si tu vols.

—Com que es un bé per ella, per això a mi no 'm sabria greu. Ara, si jo trobés una feina senzilla, encarregat d'alguna casa, això d'aquests empleus que devegades hi ha pera vigilar als que treballen... Però com que no conec a ningú...

—I quina necessitat tens tu d'anar a molestar gent? No té ella una bona figura, perquè l'un i l'altre pogueu estar de *cuerpo presente,* que solen dir?

—I tal dòna, i tal! —respongué en Rafel.

—Ah! Escolta. Parla-m amb franquesa: era com te pensaves?

—Ben bé del cert no ho podria dir, perquè ja sabs que estava molt marejat.

—No: si t'ho pregunto —digué la Madrilenya, fent un gest de picardia —es per saber... Sabs què vui dir?

La Madrilenya amoixava an en Rafel, i sempre li

feia brometes i es prenia llibertats d'aquestes que tant tenen de sinceres com d'intencionades. Talment semblava que entre ells dos tot podia tolerar-se per motiu de la gran confiança. L'emoció de la maldat els unia i els separava. Els unia en el sentit de posar en pràctica totes les perversions que·ls iniciaven, i els separava ·l despit de considerar-se tant perversos l'un com l'altre. Millor dit, la perversitat passa a ser una dignitat en segons quin medi, així com en sentit contrari hi ha qui creu ser més que un altre.

Estaven enraonant, jugant i rient a dintre la cambra, quan arribà la Conxa, que havia anat a casa l'adroguer, i tot arrocegant els espardenyots se n'anà a la cambra den Rafel, ont hi havia la Madrilenya.

— Hola! — va dir la Conxa. — Jo no sé lo que dimoni feu vosaltres dos! Tot el dia esteu xiu xiu. Si la Xava us *teca*, s'armarà una bronca que ja veureu. Fas molt mal fet, Madrilenya, de *conxivar* an aquest. Mira que ella ·s *cabrejarà*. Creieu-me a mi.

— Ai, que ets mal pensada, tu! Que·t creus que·l *camelo,* beneita? Ja sabs que tinc el meu.

— Bé, per això mateix. Ja t'ho diré ben clar: aquí vine-hi tant poc com puguis, sents?

— Es a dir que·m treus? — respongué la Madrilenya.

— Casi que sí, mira. I tu, Rafel, això d'estar-te tot el dia ajaçat, no va a l'hora; perquè ni soc duenya de fer dissabte cap dia, ni de fer res. Decideix-te a *pencar,* home!

— Ui, ui, que véns esmolada! — digué la Madri-

lenya. — No tinguis por: no te·n faré més de nosa!

— Sí, es lo millor. Tu t'estas a casa teva, que jo ja estic bé sola. Ara mateix passes més estona a casa meva que jo.

— Prou, noia, d'aquest color! M'entens? Prou, que no soc sorda ni manca, m'entens?

— Vaja, prou! — cridà en Rafel. — Sou molt *patosa*. Es a dir que no tenim dret d'interpelar-nos?

— Deixa-la, Rafel, que aquesta té ganes d'armar *bronca*, — digué la Madrilenya, tot anant-se·n rondinant; i, si no hagués sigut per lo que an ella li convenia, s'hauria armat un esvalot.

Aixís estaven, quan arribà la Xava amb els ulls vermells com d'haver plorat. Al veure-la, la Conxa li preguntà:

— Què tens, noia? Sembla que t'ha passat alguna cosa.

— Es veritat, — digué en Rafel. — Ja has trobat a la Maria i us heu barallat.

— Cah, home, cah! Com veig que tinc tant mala *ba*, no sé què ·m faria! Aixís se morís aquell fill d'una mala dòna! Mala negada faci! — deia la Xava, ploriquejant.

— Bé, dòna, digues lo que t'ha passat, — digué en Rafel.

La Conxa també li pregava que parlés.

— El *cera* de la plaça m'ha pres tots els alls. Ja fa dies que no més m'empaita a mi. Avui, mentres venia tres cabeces a una dòna, ve i m'agafa. Em volia fer anar al quartelillo. Jo m'hi defensat com he

pogut, i a l'ultim m'ha pres els alls, i després m'ha dit que, si jo volia, no·m diria mai més res i que podria vendre fins al mateix portal de la plaça.

—I tu què has dit? — preguntà en Rafel.

—Li he donat una empenta i he fugit.

—Ben fet, noia! — digué la Conxa.

—Doncs, no, que no ha fet bé: ella tenia de dar-li *coba*. Ho sentiu? Val més estar-hi bé, — contestà en Rafel, tot enfadat.

—No·n fa poc de temps que fa lo mateix! Quan m'estava amb la Maria ja·m va dar una urpada al braç que una pila de dies se m'hi van conèixer les senyals. Aixís se morís! Fa una cara de mal home...

—Lo mateix va succeir l'altre dia amb l'Enriqueta del Manobre, — va dir la Conxa. — Ja sabeu que ell fa més de set setmanes que està malalt i no pot treballar. Ella, veient això, va i s'empenya tot lo que tenia que·n pogués fer diners i va treure·n catorze pessetes, i amb elles se·n va a la Barceloneta i compra dos covanets de peix per anar-lo a revendre pels carrers. Ella passava prop del moll, ont els burots no tenen dret a dir-li res. Un *punxa* se n'adona i la crida. «—No puc venir, — va contestar, — que hauria de pagar». «— Veniu, vos dic, — tornà·l burot. — Veniu, bona dòna, no sigueu tonta.» «—Cah, barret! M'agafarieu el peix», digué l'Enriqueta. Però tantes vegades el *punxa* va pregar-la, que ella s'hi acostà. «— Què porteu aquí?», va preguntar el burot. «— Sardina», contestà ella. «— Doncs, queda decomisada per no haver passat pel fielat.» «— Com

s'entén?, — va contestar ella extranyada. — No m'haveu cridat dient-me que no tingués por?» «— Oh! Ho he fet per no tenir de caminar, — va contestar amb tota la patxorra aquell homenot. — Amb això, deixeu el peix.» «— El peix no·l deixo», contestà ella. «— Per força», digué·l burot, tot prenent-li. L'un estirava·l cistell i l'altre també, i tot el peix va caure a terra. L'Enriqueta plorava i donava empentes al burot perquè s'entretenia en trepitjar-lo de rabia. Què us sembla, quin homenot?

— Si jo hi soc el mato, — contestà en Rafel.

— I el Manobre què va dir? — preguntà la Xava.

— Què volies que digués, dòna, si té una enfermetat que se l'endurà del món?

— Són molt dolents aquesta gent, eh? — va dir la Xava.

— Molt, noia, molt: no més ho sabem els que hem de tractar-hi.

— Sabs què pensava, Rafel? — va dir la Xava, cambiant de conversa. — Que podries buscar-te una ocupació o altra, perquè entre tots aniriem molt bé. Ara, havent de sortir de mi tota sola, es molt pesat i mai ens podrem comprar un fil de roba.

— Si es lo que jo li dic, — va afegir la Conxa, deixant d'escombrar. — Ni pot ser-li bo això de jeure tot lo dia.

— Bé, ja veureu: vós cuideu-vos de la vostra feina, Que no teniu re més per fer allà dintre? — va dir en Rafel, tot contrariat.

— M'està molt bé! Aquest móc me·l podia ben

estalviar! — va dir la Conxa. — No, noi: no tinguis por: no us faré més nosa.

Tota sofocada, la Conxa se n'anà a la part del darrera del piset.

La Xava va quedar una estona sense dir res, desaprovant en el seu interior la conducta del seu marit. Veient que ell no deia res, va dir-li:

— Has fet mal fet. Pobra dòna! Tant bé que·s porta amb nosaltres!

— Es dir que he fet mal de dir la veritat? — va contestar en Rafel amb un to que encara no havia usat mai amb la Xava. — He fet mal fet? — repetí. — No tinc necessitat que tu ni ningú·m dongui consells. Mira: que·t serveixi d'experiencia. El dia que·t tornis a ficar en si treballo o no, jo·t prometo que te·n recordaras. Ui, ui! Que començaries aviat a voler-me dominar! Que·t penses que soc un *banau* d'aquests que les dònes els fan anar com un ninot? Si t'ho pensaves, te sortirà molt al contrari. — I, pujant de to, en actitut violenta, anava enraonant i amenaçant. — Es dir que tu volies home i que·t mantingués?

— Dispensa, noi: ja diras si vols el *macarró* de cinc o de dèu, — contestà la Xava, amb to de burla.

— Mira: si no fos que fa tant poc temps que som casats, t'inflaria la cara a bofetades.

— Doncs jo no torno més a la plaça, — va contestar la Xava, ploriquejant.

— Tu faras lo que vulguis; però, si no hi ha *guita*, ja veuras quin *qüento* t'explicaré.

— Bé: no comencis. Sembla mentida que diguis

lo que estas dient! Com si jo no fes tot lo que puc. Si 't dic que treballis es pel bé de tots dos. Tu mateix aniries millor. I encara, per donar-me les gracies, vols pegar-me.

A l'acabar de dir aquestes paraules arrencà un plor sentimentós.

Ell, com si no sentís re, se passejava amunt i avall del quartet, i tot d'una agafà la gorra i se n'anà.

— Ont vas, Rafel? — cridà la Xava.

— *Xalo* a veure si puc fer alguna cosa.

Aquestes paraules van impressionar moltissim a la Xava, i, animada per l'actitut d'ell, sortí pera anar a buscar mig forc d'alls, perquè no tenia prous diners per comprar-ne un de sencer.

Així que sortí trobà la Madrilenya, que també baixava l'escala.

— Hola, noia! Quina cara fas! Que heu tingut alguna cosa amb en Rafel? Ah! No t'extranyi que no entri com abans, perquè aquella bandarrassa de la Conxa m'ha tret del teu pis.

— Què dius ara? No 'n sabia re.

— Que no t'ho ha dit el teu?

— No m'ha dit re.

— Doncs, sí: jo entrava, com sabs tu, molt sovint a casa teva, i parlava amb en Rafel de la vostra situació, i, noia, la Conxa m'ha dit si jo te·l *conxivava*. No, no tindrà treballs de dir-m'ho mai més. Tant que m'interesso per vosaltres!

— Lo que es en Rafel no sé com se torna.

— Ja ho veig: el xicot no té mans segons per

quin *treball*, o, si no, jo ja l'hauria aconduit amb algú. M'enténs, noia?

— Prou que t'entenc! Però jo m'estimaria més que *penqués*.

— I si no li prova? I si no troba feina? Què vols que faci? Si pogués anar amb algun home de debò, d'altra manera anirieu, perquè veig que passareu una miseria gran.

— Tot lo que vulguis, Madrilenya; però fent la vida de *desgraciat* ja sabs tu que·l millor dia *cauen*, i aleshores ho perds tot.

— Bé, dòna: això es segons amb quin *consorte* van. Mira: aquí tens el Tinyós: ja veus si ha estat un home de veritat, i, total, una vegada dos anys.

— No, no, — va contestar la Xava. — M'estimo més que *penqui*. Pot buscar-se una taula per fer de *papellona* o alguna altra cosa. Diferent que fos un *puró;* però ell es jove i, no es per dir-ho, es més viu que més de quatre que presumen.

— Sí, tot lo que vulguis. Què? Véns avall?

— Sí, vaig a la plaça, a vendre. Aquest dematí un *cera* m'ha pres els alls. Mala negada faci!

Tot enraonant anaven escales avall, i, aprofitant l'oportunitat, la Madrilenya va dir-li:

— Tu sí que ets una tonta! Avui mateix ho deia an en Rafel: «Jo no sé com la teva dòna bada tant». Ara fóra l'hora de fer algun *quibi*, dòna!

— Què t'ha contestat ell? — preguntà extranyada.

La Madrilenya, que era astuta i dolenta com una guineu, contestà:

— Ja veuras lo que ha dit el xicot: ell te vol i té por que tu no *camelis* algú; i es comprèn: tu ets jove... Faras bé, noia: el teu home es el teu home, i ell ha de ser primer que tothom. Tu ja sabs que jo he viscut dèu anys amb el Potra, i puc ben jurar que cap home pot alabar-se que hagi tingut *fluix* per ell. Ara, per guanyar-me la vida, es diferent.

Amb tota aquesta conversa arribaren al peu de l'escala. La Madrilenya va quedar-se a enraonar amb la Pelada i la Tortosina, i la Xava se·n va anar cap els quatre cantons.

En Rafel lo primer que va fer va ser anar a casa en Bertran. Allí va fer la copa, sortí i se n'anà a «La Mina», trobant-hi ·l Pirata, que anava amb un altre que en Rafel no coneixia.

— Hola, Rafel! Es veritat que t'has casat? — preguntà ·l Pirata.

— Què volies que fes? Jo, quan me poso una cosa al cap, n'haig de sortir.

— *Barbi,* noi! Ja estas *carregat,* — digué ·l Pirata, tot rient.

— Que has vist el Morros-de-vaca per aquí dintre?

— Sí: ara mateix l'hem deixat. Encara ·l trobaras a la porta del carrer den Trenta.

— *Bueno, abur*. Vaig a trobar-lo.

— *Hasta la vista,* — contestà ·l Pirata tot anant-se·n.

En Rafel va internar-se a «La Mina», i, com que era tard, totes les taules estaven plenes de gent.

Resseguia amb la vista, a mida que caminava, a tots els que hi havia allí. Buscava 'l Morros, i al sortir per l'altra porta va trobar-lo que estava enraonant amb un altre.

— Escolta, ei! — digué.

— Hola, Rafel! — contestà 'l Morros, tot alegrat de veure-l. — Què hi ha de nou?

— Noi, hi ha que vaig de *boc estès*[1]. No sabs tu 'l favor que 'm faries si 'm deixaves algun *quibi* per tres o quatre dies.

— Me sab molt greu. Així me torni cego ara mateix, que lo unic que puc fer es convidar-te a fer-ne cinc. Adéu, tu, — digué 'l Morros a l'altre amb qui estava enraonant. — Adéu, — afegí. — Ja 'ns veurem demà... Doncs, sí, noi: no l'*habillo:* ja fa més de quatre dies que no hi pogut treballar; però avui, si no hi ha cap desgracia, crec que farem un *mossec*.

— Veies si pots encabir-m'hi. Ja sabs que jo també formo, perquè pel *confiança* vaig a l'hora. Fes-me aquest favor, — suplicava en Rafel.

— Avui no pot ser. Ara mateix ens hem ajustat amb el Pirata i el Coll-tort, que anava amb ell.

— Ja 'ls he trobats que sortien.

— Ahir varem anar per un treballet i varem fer *marsu*[2]; però avui ens podem guanyar vint *xucs*.

— Deixa-m'hi venir, home. Feu-me mitja part, encara que no més siga per *picar de cera*.

— M'estimo més, si surt bé, dar-te un *xuc*. No

1) Sense diners. 2) No fer res.

vui que·l Pirata tingui res que dir, perquè·l *sant* es portat pel Coll-tort.

— Aixís, no dic res, perquè ja sabs que amb el Pirata hi ha amistat; però t'estimaré pensis en mi, que jo també tinc un treball que·ns podem guanyar una dotzena de *xucs*.

— Bé: que vols beure-n cinc, Rafel?

— Bevem, ja que convides.

Entraren dintre la taverna i demanaren dos cincs de Valls, i tant bon punt el Morros tingué la copeta, aguantant-la amb dos dits, digué:

— Escolta: i la Xava què fa? Ets molt *blet*, sent tant *barirel*[1].

— Es *reputja*, home, — contestà en Rafel tot paladejant l'aiguardent.

— Ah, sí? *Adinyali estopa*.

— Ja vindrà a bordo: es massa aviat. Té un caracter tant extrany que no l'entenc.

— *Bueno*, noi: jo *piro*. Vaig a arreglar-me per anar a treballar. Demà, si véns per aquí, ja·t diré lo que hi ha. Amb això, *xapesco*, no fos cas que vingués *bofia*.

En Rafel se n'anà cap al carrer, en el qual, en aquella hora, hi havia molt de trafec: dònes que venien fruita, altres que cridaven «sardina de l'art»; allí, un carro ple d'escombraries, qual mosquer atormentava als vianants; treballadors del carbó i del moll, els que venien de les pedreres de Montjuic; tothom s'atapaía pel carrer den Trenta-claus.

1) Bonica.

Amb les mans a les butxaques i el cap baix se n'anà cap al Paralel. La fortor de l'oli rebullit dels bunyols li excitava la gana. Els que s'aglomeraven a la porta del Soriano per veure l'última sessió li feien venir ganes d'entrar-hi; però, faltat de diners, passà de llarg, no sense pensar que podria *tentar* alguna butxaca; però no 's veia capaç de fer-ho per falta d'habilitat.

Tot caminant s'apropà a «La Maravilla», ont ja no hi havia tanta gent. Ara s'asseia en un pedriç, ara badava, tot fent un cigarret de les escurrialles de tabac que duia a les butxaques. Allò de que tothom se divertís menos ell, li feia rabia. Fins li hauria agradat que algú l'hagués provocat per tenir la satisfacció de barallar-s'hi.

Tant era·l seu malestar intern que, cançat de passejar-se amunt i avall del Paralel, se n'entornà a casa. La Xava, que feia més d'una hora que l'esperava, li tenia preparat un plat de mongetes bullides i un bunyol de bacallà que ella mateixa havia comprat en una taverna del carrer den Trenta que era molt acreditada per aquesta mena de menjars.

Al trobar tant bon sopar li va fer molta alegria, i el mal humor li anava passant a mida que també li passava la gana, i entre forquillada de mongetes i troç de pa hi feia xerricar un trago.

No sabia pas en Rafel com demostrar la seva satisfacció i tot era fer festes a la Roseta.

— Ara no més falta que poguessim pendre un *caleni*.

— Anem-hi, — contestà ella tota alegroia de veure·l bon humor d'ell. — Que no veus que l'*habillo?* He fet cinc rals. Però, noi, quina manera de *trotar!* Sabs ont he anat? A la plaça de Sant Josep, entrant pel carrer de l'Hospital. Allí sí que·s pot vendre bé! No hi ha cap *cera*. Més n'hagués tingut! Demà en vendré tot un forc. I, tu, què has fet?

— Me n'he anat a «La Mina», per *mossegar*[1] el Morros-de-Vaca; però, noia, s'hi ha tornat. Demà·m darà un *xuc* si·l *mossec* d'aquesta nit els va bé.

— *Nel*[2] te darà! Vaia un *busnó!*[3] Tot t'ho creus, tu! Ho ha fet per treure-se't del davant. Aquests són d'aquells que no més te fan l'amic quan te poden fer una *gòrra*[4].

— Bé, ja veuras: mentres te tinga a tu ja no necessito res de ningú. No es això, noia?

— Així m'agrada, que estiguis de bon humor. Ja veuras com, si tu vols, trobaras feina! Anem a fer el *tuti* a casa l'Alcalde?

— Ja està dit: *xalem-hi!*

Se feren algunes festes propries del seu estat, i alegres sortiren del pis, anant-se·n al cafè anomenat casa l'Alcalde.

Demanaren dos cafès i un joc de cartes, i, asseguts al voltant d'una taula instalada en un recó, se posaren a jugar al *tuti*.

En aquella hora hi havia bastanta concurrencia.

1) Emmatllevar. 2) Res. 3) Home. 4) Abusar en un convit.

En una taula rodona dos cegos i dos que hi veien jugaven al dòmino. Els cegos palpaven les fitxes, dient cada un d'ells la que posava; i quan algun dels cegos no 's fiava dels que hi veien, amb extraordinaria lleugeresa palpava 'ls sots de la fitxa per assegurar-se'n. Més enllà, un munt de xicots i capses de llimpia-bòtes: els uns jugaven al *cau*, els altres ho miraven entusiasmats, fumant puntes de cigarro. En una altra taula, un coix i un altre que caminava arrocegant-se per terra jugaven al *mus;* i en un recó, sota d'un llum amb faldilles verdes, hi havia la venerable taula del burro.

Tota la concurrencia 's distreia segons el divertiment que s'havia proposat. Els uns discutien si en Lerroux era o no un savi; els altres, si en Cambó ja feia la cara de lo que era i que era viu com una rata de claveguera; i, quan la discussió anava a pendre 'l caracter de disputa, l'amo de l'establiment, que era molt destre perquè era cafeter antic, prenia part en la discussió com si ho fes en serio, i, sense contradir a ningú, era l'últim en parlar i apaibagava 'ls ànims per un moment exaltats.

El vigilant, el sereno i el municipal també s'hi solien reunir abans d'entrar a l'hora del servei. Al municipal li agradava molt parlar de politica i alabava an en Lerroux perquè sabia que 'l vigilant era carlista i solidari, i això originava fortes discussions, acabant-ho d'embolicar el sereno, que no més era partidari d'ell mateix.

Moltes vegades s'hi reunia un altre municipal

anomenat Piquer, el qual no discutia mai, i la seva serietat el feia molt simpatic.

Aixís transcorria l'estona en aquell interior sossegat, ont l'home de la vida procurava ser comedit i la prostituta prudenta. La serietat de l'amo captivava la confiança dels concurrents perquè sempre procurava servir a qui 'l solicitava.

Era ja bastant tardet. La taula del burro estava plegada, i els jugadors, els uns se n'anaven gratant-se 'l clatell, butxaquejant inutilment, i els altres comptaven centims per cambiar-los en plata. La dependencia, cansada, començava a posar cadires damunt de les taules perquè 'ls que quedaven entenguessin l'indirecta.

La parella, cansada de fer el *tuti*, deixà les gastades i greixoses cartes, anant-se 'n a casa seva. Com hem dit abans, vivien al dotze del carrer de Mig-dia, rellogats a casa la Conxa.

En sent al carrer den Cid, més avallet de casa la Francesa, que era 'l número 1, qual número, pintat al damunt de l'entrada, tenia ben bé un metre de grandaria, varen aturar-se perquè 'l moço de casa en Bertran treia una dòna al carrer, arrocegant-la com si fos un farcell de roba i òssos.

El sereno s'hi acostà, dient al moço:

—Treu això d'aquí, que fa nosa i no deixa pasar.

Altre cop el moço, obedient, arrocegà aquell bulto, i en aquell moment se sentí 'l soroll d'una clau que queia a terra, la qual recullí 'l sereno.

Aquella dòna estava borratxa. Se li doblegava 'l cos i el cap li descansava damunt dels genolls; els

cabells, desordenats, li penjaven damunt de la cara, quals faccions embotornades, fofes, denunciaven el seu estat d'alcoolisme cronic. Les robes mal girbades, esfilagarçades i brutes, desprenien un tuf que tapava la respiració. Unes grosses bòtes d'home tapaven els seus peus, i, com que no duia mitges, se li veia la vermellor bruta de les cames resseques.

La colocaren al llindar d'una porta tancada, protegida per certa foscor, i aquell manyoc humà era indexifrable. S'hi acostaren alguns tafaners més: els uns la compadien i els altres se'n mofaven.

La Morena, que havia deixat la guarda de la porta, s'hi apropà i digué:

—Vaia: a un home li està bé que s'*encurdi* [1], però no a una dòna, perquè fa fastic.

Deia això perquè l'home que vivia amb ella a fòra d'hores, quan estava borratxo no li pegava mai, perquè no més feia que dormir.

Mentres la gent allí reunida contemplava la pacifica borratxa, arribà un home carregat amb un sac ple de papers.

—Ja m'ho havien dit que corria borratxa,—digué l'home.—Sembla mentida, després que hem ben sopat a «La Mina» i ens hem begut un porró de vi cada ú, que encara no n'hagi tingut prou; i això que l'he deixada a les set i li he dit: «No 't moguis del quarto, que jo aniré a fer la plega!». Cansat de tant caminar amb el sac a coll, me la trobo amb

1) Emborratxi.

aquesta *pulmonia*. Ei! Tu! Aixeca 'l cap! — cridà l'home. — Ont tens la clau?

La dòna no responia d'altra manera, quan rebia l'empenta, que amb una mica de ronquera nassal.

— La té a la butxaca, — va dir el sereno. — Jo mateix li he posada perquè li havia caigut per aquí terra. Apa, pujeu-la a dalt, que aquí fa nosa.

— Com voleu que la pugi, si amb prou feines puc dur el sac? — Això ho deia tot escorcollant-la. — Sí, ja la tinc, — afegí. — Té: encara li han sobrat dèu centims. No vindran malament: aixís me referé per pujar-la.

Deixà dòna i sac, se n'entrà a la taverna, en begué cinc de vi i sortí.

— Ara ja estic més animat; però, qui la puja fins a un terç pis?

En Rafel l'anava a ajudar, però li passà al davant un altre home dels que s'ho miraven, i, agafant-la per sota l'aixella, varen provar d'aixecar-la; però la borratxa semblava desarticulada: braços, cos i cames no obeïen a cap acció determinada i se li doblegaven sense fer la natural resistencia.

L'home que l'ajudava la deixà perquè era inutil aconduir-la sense carregar-se-la a coll; i el del sac, una mica enutjat perquè la gent reia, va dir-los:

— Demà, quan estigui serena, lo primer que haurà de fer serà anar a casa 'l dentista, perquè li vui fer unes quantes caricies a la cara: aixís en tindrà un record. Oh! I això que no li he deixat cap diner. Ara veurem, en arribant a dalt, quin desfalc trobaré...

Mou-te, dòna, que't refredaras. Mou-te, cuita! — cridava l'home.

Però no van tenir altre remei que agafar-la l'un pel cap i l'altre pels peus i aconduir-la dintre de l'escala. Allí, darrera la porta, damunt de l'humitat dels rajols, la deixaren arreconada, i l'home, amb to llastimós, exclamà:

— Sembla mentida, tant que resisteix la beguda! Per mi lo que té es reuma.

Els que miraven varen marxar, i en Rafel i la Roseta, agafats de la mà, se n'anaren.

A l'endemà en Rafel va anar-se'n a veure si trobava 'l Morros-de-vaca. Passà tot el matí buscant-lo, i fou inutil: no 'l va veure en lloc. Fins a la tarda, ja entrada de fosc, va trobar-lo a «La Mina». Tant bon punt el Morros va veure an en Rafel, va pensar perquè hi anava i va dir-li tot seguit:

— Noi, no hi ha res. Tota la nit de treballar per tretze *jalatas*[1]. Si arriba a ser bo, fem diners per tota la vida. Figura-t que hem tingut d'obrir més de quatre portes.

— Ah, sí? Ont era?

— Per allí al Bogatell, en una fàbrica de pintes, d'això que es com una pasta; però en ma vida havia treballat en un *sant* més *barbi:* no més te diré que'ns hi hem estat més de quatre hores sense que tinguessim la més petita *bronca*. Hem sortit carregats tant

1) Pessetes.

com vulguis pensar; però, noi, cap *puleiu* n'han volgut *adinyà* res, perquè com sols eren en preparació, no més ho podia comprar algú del mateix ofici i eres *carregat* segur. Es tenir mala *ba*, eh?

—Tant que jo 'm refiava que m'*adinyarias* algun *rumbi!*

—Noi, no tinc res, perquè he anat a treure la *pullosa*. No sé si aquesta nit el Pirata voldrà anar pel *brinca*. Vols venir?

—Pel *brinca*, no: es massa exposat. Total, per no guanyar res. Quan volgueu anar pel *topu* ja us ajudaré.

Van passar més de tres mesos, i en Rafel no havia guanyat ni un centim: al contrari, ajudava a gastar lo poc que la Xava guanyava. Els seus amics lladres no 'l volien mai i tampoc li donaven cap diner: no més el convidaven a fer alguna copa.

La Xava sentia 'l malestar de l'embraç, fent-se-li molt pesat tenir d'anar a vendre pels mercats i rifar pels carrers. Amb prous feines podia alimentar-se, perquè no paía res de lo que menjava, tornant-ho a vomitar desseguida.

I an aquella noia tant guapa, a mida que se li avançava l'embraç, se li esbarrellaven les faccions. El color de la pell s'anava esgrogueint, i sota 'ls ulls se li accentuava un to moradenc, acabant de completar l'aspecte de malalta.

Al seu estat s'hi afegia 'l sens fi de disgustos que en Rafel cada dia li donava. El pegar-li ja era cosa corrent, i això la desesperava, a l'extrem que maleía sa propria existencia; però, davant de l'esperança de

que tindria un fill, ho resistia tot; i, fixada en aquesta idea, concebia les més afalagadores ilusions. Devegades esperava dos o tres dies el seu home, el qual se n'havia anat sense dir quan tornaria. Malgrat el corromput comportament d'ell, aquestes ausencies la feien desesperar.

De mica en mica sentia certa fredor envers aquell home i li anava descobrint defectes dels quals, amb tot i tenir-ne tants, no s'havia adonat, obcecada per l'estimació que li tenia. Va arribar a compendre que s'hi havia casat per a satisfer el desig de posseir-la, i això la feia plorar.

Cavilava les insolentes insinuacions de que entregués el seu cos com una mercaderia explotable. Això era una de les coses que més li demostraven que aquell home era un ser repugnant. Quantes i quantes vegades havia recordat els bons consells que la Magdalena li donava, i que ella, amb despit inexpert, no escoltava!

En cambi, com un esparver que volateja damunt de l'aucellet per clavar-li falconada, la Madrilenya no la deixava un moment, i tot lo que feia en Rafel li servia de punt d'apoi per atreure-se-la a casa seva.

No rebutjava la Xava les proposicions que li feia l'arcabota la Madrilenya baix el punt de vista de cap moral: això li era completament desconegut per ella: lo unic que la Xava pensava era referent a la part pràctica de la vida; i si trobava repugnant el seu home perquè volia viure d'ella, era més per l'egoisme innat en l'estimació: pensava que an ella no li hauria agradat

que ell hagués anat o anés amb altres dònes, i com a conseqüencia deduía que ell devia pensar lo mateix.

Passava llargues estones de sofrir i plorar, abrigades dintre la soledat.

Per altra part, en Rafel ja estava cansat de córrer per tot arreu per si podia fer algun diner, fos com fos, mentres no tingués de treballar; i notant l'indiferencia dels seus amics lladres de mal ofici, els va oferir un lloc per a anar a robar, i junt amb el Morros-de-vaca i el Pirata varen estudiar com ho podrien fer. Era tant senzill i segur, que varen quedar per l'endemà per fer la malifeta.

Arribà 'l moment d'anar a fer el *mossec*, que diuen ells; però una grossa dificultat inesperada va fer-ho aplaçar, perquè en aquella mateixa hora, en un pis de la casa, havia mort una noia de vint anys, una d'aquelles que anava a ballar amb la Xava quan era soltera i s'estava amb la Maria dels metons.

El carrer estava ple de gom a gom, la gent voltava 'l cotxe dels morts, i de quan en quan anaven arribant les corones dels parents i dels coneguts. La del promès de la noia era la més gran de totes; però ni aquesta ni les altres haurien passat per l'estreta escala sense fer-les malbé, i desde abaix el carrer les ensenyaven a la mare de la morta.

— Ei! — cridava un dels del carrer. — Feu-la sortir al balcó.

Sortia la maré, plorant convulsivament, i les veínes, per companyerisme, també ploraven encara que no 'n tinguessin ganes.

La mare, desconsolada, xisclava, i aleshores la tornaven a ficar dintre, fins que al cap d'una estona compareixia l'altra corona.

— Ei! — cridava l'interessat. — Feu-la sortir, que vui que vegi la meva.

Tornava a sortir la mare i tornava a iniciar-se un chor de ploralles.

Així successivament, més de cinc corones varen arribar, i els homes del cotxe dels morts s'impacientaven tant que fins ja demostraven la seva violencia, quan, per ultim, sortí de l'escala la caixa, blanca, que's destacava d'aquella blavor negrosa de gent i de l'atmosfera de fum de les botigues de menjar i tavernes.

La remor de la gent va confondre-s amb els plors de les dònes que hi havia pels balcons, que ploraven perquè veiessin que tenien sentiment. Els homes aparentaven una gravetat que no tenien, i això ho feien per semblar tristos. Com pogué el cotxe se n'anà, i a mida que la morta s'allunyava l'indiferencia calmava la remor, fins a quedar tot en el seu primitiu estat.

Aplaçat que estava·l robo per a l'endemà, el Morros i en Rafel pujaren al pis. En Rafel va facilitar l'entrada a l'escala perquè era conegut de la dòna de la fruita, de lo qual ells ne diuen *dar l'entrada*.

Van trucar i no va respondre ningú. Posen el ganxo, obren, entren, i d'un bagul van endur-se'n quinze duros i alguns mocadors i roba, que s'amagaren sota la brusa per no cridar l'atenció al sortir. El

Morros, com de costum, va tenir de fer una feina que, feta allí, era una de les més grans asquerositats. Varen sortir sense que ningú 'ls digués re.

Com que en Rafel no sabia treballar amb el ganxo, el bagul va obrir-lo 'l Morros; però, astut com era, va dir an en Rafel:

— Estiga-t a la porta i *pica* si ve algú.

Així va quedar-se ell amb els diners.

En Rafel, tant pervers com tonto, tot era fregar-se les mans d'alegria, esperant el moment de partir-se 'ls quartos. Ademés d'això, tenia una satisfacció immensa perquè creia que d'ençà d'aquell fet seria considerat pels altres. Però 'l Morros no trobava 'l moment de partir, i tot era fer el distret, caminant cap al Paralel, perquè allí 'ls esperava 'l Pirata.

— Com ha anat? — preguntà 'l Pirata.

— Malament, noi, — va respondre 'l Morros.

Al sentir en Rafel que 'l Morros deia que havia anat malament, fins va cambiar de color.

— Malament, dius? — preguntà en Rafel.

— Sí: total, què? Una *bul* [1]. Té: cinc *xucs,* — va dir el Morros, amb despit.

— Ah! No pot ser: al menos n'hi havien vint, home!

El Pirata, al sentir lo que deia en Rafel, com que tenia dret a una part perquè això es molt respectat entre dos *consortes* o companys de robo, va posar-se a cridar i fins va amenaçar al Morros.

1) Porqueria.

A tal punt van arribar les qüestions, que amb un xic més se peguen. Sort va tenir en Rafel de l'intervenció interessada del Pirata, o del contrari no hauria cobrat els quatre duros que, després de moltes qüestions i insults, va dar-li 'l Morros, fent veure al Pirata que a qui volia enganyar era an en Rafel i no an ell.

Encara no va tenir els diners en Rafel, va anar-se'n a casa la Madrilenya, es a dir, a la botiga del carrer den Cid, número cinc. Ella s'estava a l'entressol arreglant llits, i ell va pujar-hi, estant-se allí bona estona parlant de les seves maldats.

Feia més d'una hora que s'hi estava, quan va sortir, anant-se'n tot seguit al pis, trobant a la Xava (feia ja quatre dies que no l'havia vista) ajeguda al llit de tant malament que's trobava.

Ell volia aprofitar-se de la visita, més ella de cap manera ho consentia. Ell va posar-se com una fera, amenaçant-la i saccejant-la, sense respectar l'estat delicadissim en que estava la pobra dòna, i, si no arriba a ser la Conxa, que, al sentir els crits hi va comparèixer, a ben segur que ja hauria acabat de sofrir per sempre més.

A empentes tregué la Conxa d'allà, i, tant pel despit de no haver-se pogut sadollar, com pel proposit que ja tenia, va posar-se a cridar, dient-li que ja s'havia acabat tot.

—Amb això, ja te'n pots anar a casa la Madrilenya o allí ont vulguis. Sí, ont vulguis. Si vols anar-hi, millor per tu, perquè ella 't cuidarà quan pariras.

O, si no, te·n vas a l'hospital, però allí se·t quedaran la criatura. Encara més bé per tu. Amb això, *alanta,* que ja estic fastiguejat de tu i de totes les teves *paberias.*

A l'acabar de dir aquestes paraules, sortí amb un farcellet de roba que tot enraonant s'havia preparat.

Ella no va dir un mot, però amb el disgust se n'hi anà de poc com no va provocar-se-li ·l part, perquè aleshores ja estava embraçada de vuit mesos. Estava estirada al llit, i no sabia de quin costat posar-se, perquè la criatura se li removia dintre ·l ventre com si hagués hagut esment de la perversitat de qui l'havia engendrada.

Per més esforços que feia, no podia arrencar el plor, i això encara la feia sofrir moltissim més, perquè no ·s desfogava. Se planyia com no havia tingut esma d'agafar un ganivet i haver-li clavat al mig del cor; però reculava la seva mala idea al pensar en el fill que duia a les entranyes.

Anava per aixecar-se per a explicar-ho a la Conxa; però aquesta, com que ja feia temps que no cobrava i estava enutjadissima perquè en Rafel l'havia insultada, se n'havia anat a casa l'alcalde de barri per explicar-li lo que succeía i per dir-li que volia treure-s de casa aquell matrimoni, que no més li reportava disgustos i escandols.

Va cridar-la i ningú va respondre. Tot-d'una va sentir que trucaven a la porta.

— Ja va! — cridava ella desde ·l llit. — Ja va! — tornava a repetir, perquè ·ls cops a la porta persistien.

—Conxa! — cridava, esgargamellant-se. Però ningú la sentia.

A l'ultim va sentir que amb una clau obrien la porta, i de sobte uns grans crits la van esfereir i sobressaltar.

—Ont es aquest lladre? Ont es, que l'escanyaré? —cridava la Maria dels Metons, buscant com embogida per tot arreu del pis, fins que entrà a la cambra de la Xava. —Digues, digues ont es? No, no cal que l'amaguis, que ja sé que es aquí.

—Ha fugit, m'ha deixat,—respongué, amb veu tremolosa, la desventurada Xava.

—Sí, ha fugit! I ont són els diners que m'ha robat? Eh? Digues, ont són? O, sinó, t'escanyo a tu!

Anava a tirar-se-li al damunt, però la Conxa va ser amatenta a aturar-la.

—Què sé jo, pobre de mi, si fa quatre dies que jec? Estic malalta.

L'impressió que tingué la Xava a l'enterar-se de que en Rafel havia robat a la Maria, es inexplicable: plorava, cridava, xisclava amb fortes convulsions, que fins espantà a tots els que, atrets pels crits, havien anat entrant al pis.

Quan les demés veines s'enteraren de que la Maria cridava perquè l'havien robada, l'una començà:

—I per això arma tanta saragata?

—Com més pobres més *patosos*, —deia l'altra.

—Em pensava que s'havia mort algú, —va dir la Pelada. —Després diuen que jo soc la més escandalosa.

De mica en mica varen anar pujant de to·ls comentaris, començant a ser insults per a la desesperada Maria, que a cada cosa que li deien s'excitava molt més; i com anava contestant amb violencia, tot aquell eixam de dònes se li tirà al damunt, treient-là a empentes en mig del més gros esvalot.

Al cap de dos dies, quan, per a distreure-s, la Xava baixà a casa la Madrilenya, tingué la mala nova de que la Maria, capficada per lo del robo, s'havia emmetzinat.

Li vingué un atac a la Xava que tots la varen considerar morta.

VII

Tant bon punt s'entrava a la botiga de la Madrilenya, a l'esquerra hi havia un taulell de fusta, de la part de sobre forrat amb zinc perquè no traspués l'aigua. No obstant, l'humitat de les fustes feia desencolar-les, i les juntures s'obrien, fent grosses escletxes, ont s'hi amagaven les aranyes.

Al damunt del taulell, i en un costat, hi havia un gros canti de terra, amb el broc xic trencat. Ademés, unes quantes ampolles, l'una gairebé plena de vi ordinari, l'altre mig buida ont hi havia aiguardent, i en l'altre un solatge negrós, amb una etiqueta de paper brut que amb lletres escrites a mà deia *ron del megor;* i sis o set gots tots diferents i més o menos trencats.

Adossats a la paret, darrera del taulell, hi havien tres prestatges, guarnits amb papers de color verd i retallats, ennegrit per les picadures de les mosques. Algun troç esquinsat era afegit amb paper de goma blanc.

En cada prestatge hi havia cert nombre d'ampo-

lles buides amb etiquetes estripades i brutes, i en un costat penjava un aixugamans brut, molt brut.

A la botiga, que era de forma quadrada, en tots quatre anguls hi havia un banc de fusta enganxat a la paret, la qual estava empaperada amb un paper ornamentat amb flors grogues, i el fons era d'un to terrós fosc. En alguns llocs, degut a l'humitat, el paper estava desprès, formant una grossa bossa, i en altres estava esquinsat, ensenyant el to calcinós de l'antiga construcció.

Del sostre envigat queia·l paper que·l recobria, negrós del fum del llum de petroli que estava colocat en un aparell de gas, que no servia d'altra manera perquè la companyia del fluid s'havia entoçudit en no voler-lo donar de franc.

A la dreta, quatre taules de marbre, les unes trencades i les altres esquerdades. Dos cadires de viena amb seient de fusta blanca, i altres quatre de diferentes mides i calitat.

Al fons, de cara a la porta, un balconet, fent de barana unes quantes fustes clavades amb desordre, i a sota, com el forat d'un cau, un portalet que, baixant tres graons, conduía a l'interior de la botiga, tant baix de sostre que una persona de regular alçada gairebé hi hauria tocat de cap.

Formava aquest interior una cambra gairebé de la mateixa amplada que la botiga, però de la meitat de fondaria. A la dreta hi havia una finestra que dava al pou, de la qual en sortia una corda negrosa i mig podrida, enrotllada en una galleda de fusta tant

negra com la corda. A l'esquerra, una construcció ont hi havia la necessaria, endevinant-se per la fortor, perquè tot era fosc i confós. La porta d'aquest seti era oberta sempre, perquè les frontices, de tant rovellades, havien perdut la resistencia. A la paret d'enfront, fosca i humida, hi havia un banc de fusca mal construit i desgavellat, ont hi havia les palanganes disponibles, algunes d'elles plenes d'aigua bruta, destacant-s'hi 'l serrellet d'alguna tovallola ordinaria.

A continuació del lloc pestilent hi havia un corredor que conduía a tres habitacions compartides amb parets de fusta i baixes també de sostre per motiu de l'entressol, i per portes unes cortines vermelles cansades d'haver servit de cobrellit.

A cada habitació, quals parets en altre temps havien emblanquinat, estaven esgrafiades amb signes deshonestos i inscripcions obscenes. Una cadira desgavellada al costat del llit i un parell de claus clavats a la paret sostenien peces de roba de dòna.

El més petit soroll se sentia d'una cambra a l'altra, de l'entressol a baix, i desde sota lo de sobre.

Els envans de fusta eren humits perquè xupaven la baó de les parets, que, com llagrimalls de vella, sempre destilaven humitat.

Per terra, escampades, hi havia puntes de cigarro esclafades. La bruticia del gocet, que tot l'any tenia 'l brom i duia un pegat al cap, i altres immundicies que no fóra prudent explicar, feien un tuf pestilent que no 's comprèn com les persones que hi concorren no s'asfixien amb tanta fortor.

A l'Alegria li corresponia l'habitació d'enfront el corredor, a la Mora la del mig, i a la Nieves la de més ençà.

— Si per mor d'aquella *sumera*[1] tinc d'estar-me aquí, prefereixo l'habitació de dalt, — exclamava l'Alegria, que era una nena de vintivuit anyets, amb una cara que, segons com se mirava, fins feia por, perquè 'ls ulls semblava que li sortissin de lloc i la restellera de dents feien témer una mossegada; els tendons del coll, tant remarcats, feien pensar amb un esquelet més o menos recobert de pell.

Quasi sempre duia una bateta vermella plena de taques, un davantalet d'un to blau descolorit, amb una butxaqueta estripada, lligat amb unes tires del mateix to que li feien de cinturó, cenyint-li 'l cos groixut i deformat.

Pentinada com una colegiala virtuosa, li penjava l'oliosa trena. Duia unes polacres de lona que havien sigut blanques, i se li marcaven per medi d'una bruticia negrosa la forma i distribució dels dits del peu. Els talons eren gastats i fòra de lloc. I l'Alegria, quan reia, ensenyava aquella dentadura que contrastava d'una manera extraordinaria amb la foscor d'aquella boca cavernosa.

Sempre cridava i estava de malhumor, fent rebrillar els ulls humitosos. Quan fumava, les galtes se li enfonsaven, fent-li un clot a cada costat de cara. S'engolia 'l fum i, fent una contracció, el treia pel nas,

1) Senyora.

resultant-li una ganyota tant extranya, que dominava el conjunt de la seva expressió.

Cada paraula carinyosa era un insult, cada gest una ofensa a la moral, i el to de veu era tant desentonat com les incoerencies que sempre deia.

Amb tot i tenir un genit tant extrany, intimava en gran manera amb la Nieves, que era una noia quasi de la mateixa edat que l'Alegria, però molt petita i amb el cap gros, completament desproporcionat: morena d'un to negrós, amb cicatrius al coll que, estirant-li d'un costat la pell de la mandibula inferior, quan obria la boca li prenia una forma irregular i li feia fer un gest extrany.

Curteta de faldilles, vista de molt lluny hauria fet pensar que era una nena. Pel desig de millorar la seva estatura s feia pentinar, posant-se postiços en tal extrem que la cara era la part més petita del topu general del cap. Damunt d'aquell promontori s'hi colocava un *xus* d'ont les extremitats de les bagues gairebé tenien el mateix to del cabell per motiu de la bruticia que s'havien encomanat.

Planera de cara i front prominent, li sobressortien els pomuls, pintats de vermell, que gairebé tapaven els piquets negres dels esquifits ulls, una mica irritats del llagrimal, i aquella vermellor sobreposada desentonava d'una manera extranya del to general del seu negrós cutis.

Anava calçada amb sabata baixa, de roba blanca, que, per la gran alçada del taló, feia arrugar la mitja a la part del sobre-peu, fent-la caminar d'una manera

extranya. Per això se n'estava tant com podia, perquè li sortia a girada de peu a cada quatre passes.

La Mora era una desgraciada que havia baixat de la Conca de Tremp. De resultes d'un tumor a la cama anava coixa, i, per més que procurava estar alegra, se li entreveia una tristesa més produída pel seu raquitisme que per reflexió propria del seu estat.

— Si desde que va venir aquesta *somera* — deia l'Alegria, boi asseguda en una cadira baixa, — que a mi 'm deixen a recó. Aquestes mestresses no miren no més pel dia: després te claven una cossa.

— Ai, no diguis, — respongué la Mora, — que la Madrilenya té molt bons sentiments.

— I tant bons! — interrompé la Nieves, tot fent mueques al goç, que li llepava la cara. — Jo no sé què ho fa: amb els quatre anys que soc a la casa, o potser més (sí que·ls deu fer que vaig sortir de casa la Relloru), no tinc cap *calé*, i tanta moneda que he guanyat. Oh! Al menos estigués en paus, al menos no 'm trobés com me trobo, que, si 'l metge 'm mira, estic segura que·m dóna de baixa i m'envia a l'hospital, perquè no sé pas com puc treballar. No se·m vol curar amb res.

— Tu rai, no 't pots pas exclamar; perquè no sé si es que l'espantes amb els teus crits, el cas es que tant a mi com a la Nieves sempre 'ns renya; tot es dir que no guanyem cap *quibi*.

— Doncs a mi que no m'ho torni a dir més, — afegí la Nieves, tota enfadada, — perquè li arribaré a la cara. El que faig aquí no ho havia fet en cap altra casa; i després encara diu, encara critica, rondina...

S'estaven enraonant les tres dònes sota 'l llum de petroli que fumejava de tant brut i descuidat, quan tot d'una sentiren crits a l'entressol.

—No, no puc més! Aquí casa no es un hospital. Ja n'estic cansada d'aguantar tant! Porto més de quatre unces gastades entre tu i aquest ninot.

—Sentiu com crida?—digué la Mora.

—I té raó,—va contestar l'Alegria.—Vès quan temps fa que està aquí, com si nosaltres no fossim filles de mare igual que ella.

—Perquè la *conxivava*. Si es més morta que viva! Eh, tu, Nieves? La vares veure l'altre dia? Tenia tots els llavis plens de pànses.

—I la criatura? Haveu vist mai una cosa més rara?—va dir l'Alegria.

—Oh, si! Té un cap gros com d'una persona gran,—digué la Mora.—Per mi deu ser un tumor que qualsevol dia se li reventarà. Bé prou ho sé per experiencia! Veieu? A mi 'm fa pena tant ella com la criatura, perquè desde que es al món encara no ha obert els ulls: per mi serà cega.

Tornaven a sentir-se 'ls crits.

—Sí: per qui m'has pres? No 'n puc mantenir de gent! Amb prou feines puc mantenir-me jo. I, perquè ho sapigues, haig de pencar, haig de pencar del matí al vespre.

—Veus? Això 'm fa rabia!—digué la Nieves.—Diga-li de què treballa, la gran bacona! Ja pots dir-li, ja, tu que tot ho xerres, ho sents, mala sombra, ranca?

—Vés, noia. vés! Vés a armar bronca al moll!

—Al moll hi vas tu! Encara tinc un troç de cara i un troç de...

—Calleu! —interrompé la Nieves.

—Valdria més que t'estiguessis a la porta, en lloc de fer de mestressa, que tant tu com la Patarranca us put la porta.

—Si soc coixa, millor per mi! Vui dir que val més això que estar podrida.

—Ai, mala sort! Estic més nèta que tu!

Tot d'una s'obrí·l balcó de l'entressol.

—Voleu fer-me·l favor de no ser tant xerraires? Valdria més que s'estés a la porta. Ho sent vostè, Alegria?

—No estic de tanda, *ama:* a qui li toca que s'hi estigui.

—Una de les tres, a la que li toqui. O, si no, m'hi estaré jo.

—Toca a la Mora, —digué l'Alegria.

—No, senyora, que a mi m'han tret. Se·n recorda que vostè ha cambiat?

—Una o altra, sentiu? Si baixo, a bofetades hi aniran.

Tornà a cridar a la part de dintre, tot tancant el balcó d'una revolada.

La Nieves, per no armar escandol, se n'anà a la porta.

Era un divendres. Feia una d'aquelles nits rufoles que·l mes de Març ens proporciona com a recompensa de les nits plaentes de la primavera. Pel carrer quasi no passava ningú: sols de molt lluny se sentien cants

confosos de gent borratxa que estaven en l'interior de les tavernes d'aquells volts.

Aquelles nits silencioses desesperaven a la Madrilenya, mestressa de la casa, i la causa del seu malhumor el pagaven aquelles desgraciades, que, malmetent la llur salut, la mantenien.

Quan parlava referint-se a totes plegades, la mestressa, per fer més respecte, les tractava de vostè; però quan volia mostrar-se afable, que era 'l preludi d'un insult, donava 'l tractament de tu. Estaven assegudes mestressa i esclaves esperant lo que no venia.

Formaven rotllo prop de la porta, arrupides, perquè tenien fret, i les ratxes del llevant humit els esborronava la pell de les mans.

— Estant molt mals els temps, — digué la mestresa.—Si 'l Govern no hi posa remei, fent venir una esquadra extrangera, el que es en aquest barri, estem perdudes.

— Ja pots ben dir-ho, *ama,* — va dir la Mora.

— Si ve algun *flete,* allí al portal de Santa Madrona l'estiren desde 'l mig del carrer, — va afegir l'Alegria.

— Però, jo ja ho veig, — anava dient la mestressa, — qui pot venir-hi aquí. Tu, amb aquesta cara que fas por, — dirigint-se a la Nieves, que al sentir aquestes paraules, tota ella 's va regirar. — Aquesta *ranca* no sé encara com guanya tant; no es res, però sort que no es escrupolosa o sinó quants dies arribariem al vespre sense haver fet ni una *perra.*

— Ja veurà, *ama,* jo no hi tinc cap culpa, si de

cas la té vostè. Per què 'm feia traspassar del carrer del Bon Déu? Ben bé que hi estava; ja li vareig dir a la corredora. Al menos allí la mestressa no 'm veia tants defectes, vet-aquí!

—Doncs, per què no hi tornes? —li replicà la mestressa, amb despit ofensiu.

—Per què no hi torno? Jo ho sab vostè 'l perquè: no estigués tant endeutada! Faci-m franca d'empenyo, ja veurà si trobaré casa. Encara valc alguna cosa més del que vostè 's creu! I si aquí no vénen *fletes,* ja sab que vostè 'n té la culpa. —L'Alegria, que s'havia aixecat per no sentir a la mestressa, cantava com una desesperada. —Sí, vostè 'n té la culpa, —proseguí la Mora, —perquè, encara no entra algú que vostè ja l'embesteix! Sembla que tinga enveja dels diners que porten, i, desseguida, vulguen o no, vostè me 'ls exigeix que facin gasto, o sinó, me 'ls treu tot seguit.

—Calla, calla, mala-sort, —digué la mestressa, airada. —Valdria més que t'amaguessis amb aquesta *xungaluya* que *habillas.* Mira la grandissima bandarrassa, bacona, escaldada de per tot arreu! Qualsevol que la sentís, se pensaria que jo *escarbo* a la gent. Sort ne tinc, ho sents? —cridava la Madrilenya. —Sort ne tinc de fer-los-hi fer gasto, que vosaltres, amb aquesta mala *pata* que teniu, esquiveu a tothom. *Patosa,* coll cosit, que sembles un goç xato!

—Bé, vaja, prou! —cridà l'Alegria, deixant el cant, que semblava un plor llastimós d'enterro. —També vostè, *ama,* les deixa anar com els ases, si no

li anem a l'hora. En fent la malalta estem llestes, ho sent?

—Calli vostè i estigui-s a la porta, que ningú la demanava. Sempre s'han de ficar amb lo que no 'ls importa!

—Com que diu que som *patosas,* —replicà l'Alegria.

—I, sí, que ho dic! Està clar que ho sou; i, tu, més que les altres!

—Jo soc una *patosa?* A mi no m'ha mirat bé, ho sent? Malasort! Bruixa! Que ja m'embrutaria amb qui... Ai, la mare que·m va parir, vès qui enraona?

—Mira, mala puta, —cridà la mestressa. —Si no fos perquè 'l *truquis* me té *tisnada,* et deixava la cara com un garbell, i, aquests ullots, te·ls acabaria d'arrencar.

Tot-d'una entraren dos homes que tenien l'enraonar i l'aspecte de forasters.

La mestressa, cambià rapidament d'aspecte, i, amb veu afable, però confosa, degut als crits i l'enrabiada, els digué:

—Hola, nois! Entreu, entreu que fareu la copa.

—*Bueno, ya que nos convidan, beberemos.*

La Nieves s'aixugava les llagrimes, i, sanglotejant, se retenia 'ls plors, fent tot l'esforç que podia per riure i fer bona cara als forasters que acabaven d'arribar.

La pobra Xava s'estava al quartet de l'entressol i no deixava mai el seu fillet. Inutilment provava de dar-li 'l pit, perquè no tenia llet, i, la criatura,

desenganyada, no s'hi arrapava mai. Sort que la Mora, d'amagat de la mestressa, li donava algun centim i anava a comprar-ne a la vaqueria.

Mirava la Xava aquella desgraciada criatura, la qual tenia un crani exorbitant. Feia quatre mesos que havia nascut i encara no havia obert els ulls, i, això, desesperava a sa mare.

El desgraciat infantó s'estava sempre arrupit, i, amb les manetes closes, se refregava 'ls ulls que sempre tenia tancats. Allò que més pena li feia a la Xava, era quan el volcava amb aquells draps bruts i humits. Quan el tenia nuet, se li veien els ossets de l'espinada, els quals se li podien molt bé comptar de tant marcats que 'ls tenia. Les escapules, quan removia 'ls braços, semblaven dugues ales de papelló.

Quantes vegades el petonejava, regant aquell cos raquític d'abundantes llagrimes! Tota la seva esperança, totes les ilusions de l'avenir estaven fixades en aquell angelet diforme, el qual crani hidrocefalic, no 'l podia sostenir aquell raquitic cos.

Quan el tenia enfarcellat amb aquells pestilents draps, se 'l mirava, i fins li semblava que la criatura li somreia. I era que aquella carona esgrogueída i flaca, farcida de tota miseria, agafava una expressió trista, com si sentís les caricies de la mort.

—Fillet meu, si poguessis saber el que t'estimo —li deia la mare—fins crec que tot d'un plegat te tornaries un home. No podria succeir un miracle, com si fos cosa de somni? Però, no cal cap miracle; la meva rateta, el meu angelet se farà gran, serà un

home, i sortirem d'aquesta arcovota fosca. Oi, fillet meu, que sí?

Agafava la criatura, petonejant-la, i, ella mateixa, li feia fer un gest com si tornés una contestació afirmativa.

Contenta, se li asserenava·l cap ennuvolat d'idees, i, aleshores, contemplava l'infantó, i com si desvariagés, plorava, cridant:

— Fill meu! Fill meu!

Els cabells se li enredaven per davant de la cara, i, de boca terrosa, damunt del llit, plorava desconsoladament.

Per rara casualitat va anar un metge a visitar les dònes de la casa, i com s'escaigués ser a fòra la mestressa, la Mora va dir-li:

— Vol pujar a dalt, que veurà una criatura extranya?

— Vès, a què·l convides? — va dir l'Alegraia. — Vaia una visita: una criatura esguerrada!

— Pugi, senyor metge, faci-m el favor, — va suplicar-li la Mora.

— Tinc molta feina, tinc molta feina! No·m puc entretenir, — va contestar el metge; que, veient indicis de no cobrar, no estava per veure malalts.

— Faci-m aquest favor! Desseguida estarà! Ja li pagaré la visita, — replicà, caritativament, la Mora.

— Bé: ont es?

— Ja la baixaré jo. Esperi-s. Així no tindrà de molestar-se tant! Xava! Xava! — cridà la Mora. — Baixa·l nen, que hi ha·l senyor metge.

Al cap d'un moment va baixar la Xava amb la criatura, aguantant-li ·l cap amb el braç, que li passava per sota.

— Què li sembla? Veu, no pot obrir els ulls! — va dir-li la Xava, amb veu tant feble i espantada, que quasi no se la sentia. — No ·n faci cas: va un xic bruta. Si ho hagués sapigut l'hauria mudada!

Tot ella tremolava, temerosa de que·l metge li donés una mala nova; i, per altra part, estava esperançada que li diria que allò no era re.

El metge, va mirar-se-la. Amb gran desconsideració va palpar-li ·l crani, fent una mica de pressió a les parpelles per si podia obrir-les; i, la criatura, va arrencar en un gran plor.

— Què li sembla? — li preguntà la Xava, esfereída.

— Se l'ha d'operar, vet-aquí! Se l'hi ha de fer un forat al front i treure-li un suc que té a dintre. Això, en té la culpa vostè! Ja les arreglaria jo, de fer aquestes desgracies! A la presó, vet-aquí, les ficaria, — cridà ·l metge.

— Què vol dir, que no tindrà cura? — va preguntar-li la Mora.

— Pot-ser sí! S'ha de dur a l'hospital, vet-aquí! Però, vaja, no crec que·n surti: es ben morta, i encara serà una sort.

La criatura plorava, i, amb el seus plors, varen barrejar-s'hi ·ls de sa mare, desesperada.

— *Bueno,* me·n vaig, tinc molta feina, — va dir el metge, dirigint-se a la Mora.

— Ja li pagaré, ho sent? Quan torni a fer la nostra visita, — va dir-li la Mora, afectada i avergonyida.

El metge, tot malhumorat, se n'anà, dient:

— Ja m'ho pensava!

Aquelles paraules tant justes com despiadades del metge, varen ser una tortura per la Xava. No comprenia perquè ella n'havia tingut la culpa, si, precisament, se deia ella:

— M'estimo més el meu fill que a mi mateixa! I, per què ha d'esser millor que se·m mori, si ell es tota la ilusió de la meva vida?

Va esser tant el desvari de la desventurada Xava, que bé prou podria dir-se que estava com embogida, però, no obstant, se resistia; i, en mig de la més gran dissort, hi preveia una esperança llunyana, i, aquesta, la conhortava per a seguir la lluita de la vida, per ella tant adversa.

Vingueren-li dies de gran sofriment, com si amb els que passava encara no·n tingués prou: era la lluita de si ·l duia o no a l'hospital. «Si li duc i no·l veig més? — se preguntava a sí mateixa. «Què faig jo sola al món? I si aquí se·m mort per culpa de no dur-li, i allí se·m pot curar?» I cap-ficada amb tantes contradiccions, passava ·l dia sense menjar, i les nits sense dormir, torturada pels crits de la mestressa que, com una fibla, volia acabar de xuclar la poca vida d'aquella desgraciada mare.

Per ultim, s'hi anava decantant pels molts precs de la mestressa, a la qual no la movia altre afany que

deslliurar-se d'allò que per ella era un destorb, perquè la Xava pogués guanyar algun diner. Però ·l dur aquella criatura a l'hospital, li feia l'efecte que l'enterrava.

Per altra part, l'encoratjaven un xic les optimistes reflexions de la Mora, asseguarant-li que a l'hospital l'hi curarien. Perquè, deia ella:

—Jo, si no hi hagués anat, potser no tindria cama; i, ara, encara que vaig coixa, camino.

Tant i tant varen pregar-la uns i altres, que a la fi va decidir-se.

Varen tornar de dur el nen a l'hospital, i lo primer que va fer la Xava, va ser pujar-se·n a dalt; i, cridant, com si tingués un atac de bogeria, s'estirava ·ls cabells, revolcant-se pel llit, fins que caigué per terra, i, de cara a les humides rajoles, les regava amb ses llagrimes. La pols de terra se li enganxava a la cara, fent-se-li un fangueig negre, que se li barrejava pels cabells desordenats, els quals, de tant en tant, al trobar-se·ls per les mans, estirava amb tota la força, com si volgués arrencar-se·ls.

L'Alegria no parava mai de cantar, i, aquell cant llastimós, excitava al goçet que udolava, com si volgués seguir aquella cançó ploranera.

Esquivada la bestia per les dònes, que deien que·l seu udolar portava desgracia o profetisava una mort, tot famolenc i lleganyós, s'amagava sota d'un banc, i, recargolant-se, amb la pota ·s refregava ·l pegat que encara duia al cap. Aquella bestiola semblava ·l simbol de la miseria d'aquella casa.

La Xava tenia 'ls llavis fets un crosticer supurós que li feia molta engunia, i, gratant-se, s'ho propagava per les mans, tenint, per tal motiu, molt mal aspecte. Afegia-s'hi, ademés, el seu estat demacrat, perquè desde 'l part solia tenir unes hemorragies que la deixaven tant abatuda, que fins era d'extranyar com vivia.

Però, com tenia 'l seu fillet a l'hospital, de tant en tant baixava a la botiga. La mestressa 's gastava 'ls diners del robo, emborratxant-se amb l'home que vivia amb ella. L'Alegria s'estava al llindar de la porta, cridant i insultant als que passaven que, com esfereits, apretaven el pas per passar més depressa. La Nieves s'havia possat el gocet a la falda, i, amb una paciencia poc escrupolosa, semblava que li comptés els pèls. La Xava i la Mora en un recó, enraonant. Al carrer hi tocava 'l sol, i les mosques ja començaven a molestar.

—I com va esser, Mora, que sent de per allà a Tremp, vinguessis a parar aquí? — va preguntar-li la Xava.

—Jo no 'n soc de Tremp! Soc de bastant més enllà! Soc d'un poble que 'n diuen Pont de Suert, prop d'Aragó, a la provincia d'Huesca. Hi passa un riu: l'una banda es Catalunya, l'altra es Aragó. No hi has estat mai?

—Qui, jo? Hi viscut sempre en aquest carrer! Ni tant sols he anat amb carril! — va respondre la Xava.

—Doncs, sí, jo soc filla d'allí, i el meu pare

també. La mare, d'un poble d'allí a la vora que·n diuen Aren, que no més hi han que usurers! Jo, abans de tenir mal a la cama, era bastant vistoseta. Ah! Si tu m'haguessis conegut aleshores! Però, allò que passa en els pobles, hi havia un xicot que·m rondava, i, noia, quan me·n vareig adonar, ja estava embraçada! Ell, sí, quina·n fa, el mala bestia? Mala sort pugui tenir! Va anar-se·n cap a França! Però jo, vareig parir tant malament, que se·m va morir la criatura. Al cap de poc temps varen venir allí al poble uns italians talladors de boscos. A casa·n teniem dos a dispesa. Ni tampoc sé com va esser que vareig tornar a estar prenyada. Vols més pega? Però una dòna d'aquestes que saben oracions i tenen remeis per tot, me va fer bullir una aigua. Una xicra i tres pare-nostres, al dematí; una xicra i tres pare-nostres al vespre, i, noia, de què que no m'hi quedo. Ja vareig avortar ja, però, crec que lo que vareig tenir després a la cuixa, va venir-me d'allò! Se·n varen anar els italians, que, tant l'un com l'altre, t'haig de dir la veritat, m'estimaven molt. Aleshores, vareig embolicar-me amb un traginer que menava una colla de mules d'una de les cases més riques de la montanya. Quin bon moço que era! Amb una manotada carregava una saca d'ordi dalt de la mula! Com que era molt gelós, i els del poble li deien que mentres era a buscar vi jo anava amb un i amb altre, ell, per tenir-me més segura, me va fer llogar de minyona a la casa dels seus amos. L'hereu, que era un xicot jove d'uns dinou a vint anys, i jo, ja t'he dit que feia

gotxet, sempre m'estava fent brometes; fins que un dia, per la festa major d'Ataull, va fer-me sortir a ballar el *ball pla,* que·n diuen allí, el qual aquí no s'estila. Desseguida va córrer, per tots els pobles d'aquella vall, que l'hereu s'entenia amb mi. Tant-debò! Més era molt beneit! Quan venia ·l traginer jo, d'amagat dels amos, me n'anava a dormir amb ell a la quadra, i, noia, altra vegada vareig quedar embraçada. Tot-hom va creure que havia estat l'hereu. Un dia ·l rector me va cridar a la rectoria, i, després de fer-me un sermó, va dir-me: «—Ja sé com estas. Es precís que tapis aquesta falta, que fins ens deshonra ·l poble. Ja sé que són coses de l'hereu,—continuà dient.—Digues la veritat?» Jo, què volies que fés? Vareig pensar val més que li diguis que sí. Ja veuras, no ·m feia tanta vergonya dir que era de l'hereu. Lo cert va esser que, després de molts disgustos, vareig baixar a parir aquí. Els del poble ·m deien: «Demana un dot! Ells són rics!» Ni amenaçant-lo de mort, ne vareig poder treure res. I, jo, atiada per uns i aconsellada per altres, una nit vaig esperar-lo, pus, ell, també havia vingut, i a l'anar a clavar-li un cop de ganivet, noia, desseguida m'agafaren, fent-me està més de sis mesos al carrer de l'Amalia.

—I la criatura?—va preguntar-li la Xava.

—La criatura va morir del sifilis.

Això, a la Xava, li va fer pensar amb el seu fillet, i gairebé li venien les llagrimes als ulls.

—Vols dir que·s curarà ·l meu fill?

—Si volen, sí. Saben molt aquella gent! Fan una

cara de savis! No veus que estudíen tant, dòna, i, a copia de matar gent, arriben a saber-ne. Escolta. Quin dia començaras a fer de la vida? Quan tinguis això de la cara curat?

—Me fa una cosa més extranya. Estic segura que ningú creuria que jo no més hi estat del meu home, que mala fi faci!

—Vaja, vaja, romancera, a mi ja no m'has d'enganyar, dòna!

—Creu-me que·t dic la veritat!

—Si jo fos com tu! —va dir la Mora.

—Què vols dir?

—Que pots fer molts *calés!* Procura arreglar-te, i, ja veuràs! Ah! Una cosa·t vui dir: aquí no·t fiis de ningú. Aquesta, l'Alegria, es molt dolenta.

—Ah, sí? —va fer la Xava, extranyada.

—Sí, noia, sí! Jo faig de la vida per la meva desgracia, però, aquesta, té quatre fills grans, i es casada.

—Malasort! Si ja·n fa la cara de dolenta!

La Nieves i l'Alegria s'estaven neguitejant, perquè tenien ganes d'anar a dinar.

—Mentres vosaltres s'esteu aquí, —va dir l'Alegria, —ens en anirem a dinar aquí al costat, perquè·m sembla que·l de la mestressa deu haver fet algun *mossec*, veig que ni està pel dinar ni per res, o sinó, ja fóra aquí a fer la *murga* de sempre. Amb això, si algù·ns demana, feu-nos un crit, que som aquí a cal Xato.

—Aneu, aneu! No trigueu a tornar? —digué la Mora. —Perquè després hi anirem nosaltres.

Al carrer, davant de la taverna que feien menjar, hi havia 'l Taba, tocant el piano de manubri. La quitxalla ballant, corria, rient i cridant, com si la força del sol, que batia de ple en tota la llargada del carrer, els empeltés l'alegria que expansionaven.

En aquella hora de mig-dia, se notava cert trafec, i es veia una activitat, que contrastava amb la quietut que encara no feia mitja hora aclaparava. Les dònes entraven i sortien de l'adrogueria. Les unes, venien de «La Mina», amb un plat a la mà, ple d'escudella amb cols i cigrons, havent de caminar amb molt compte per no vessar aquell caldo aigualit i de to verdós. L'una, venia de buscar vi. L'altra, anava a comprar pa. Treballadors que passaven depressa; altres, menos atrafegats, s'aturaven davant del piano, mirant de reull les dònes de casa la Francesa, que s'estaven a la porta, rebrillant-los-hi 'ls vestits encolorainats pels raigs del sol que hi batia.

La Paca i la Pilar ballaven impudicament dintre l'escala que tenien rellogada per fer-hi porteta i dur els homes al seu pis. Xicots, ja avançadets, observaven el ball escandalós de les dugues rameres.

Els rellotges petits, tocaven llurs campanetes estridentes, però, sentint-se somortes per la distancia. De les iglesies, se sentien les campanades senyalant mig-dia, i al lluny, els xiulets de les fàbriques i les sirenes dels vapors. Els goços, lladraven, com si flairessin la farum del menjar i exigissin el seu dret a la vida.

El piano, sona que sonaras amb desfici, i, dintre de la taverna, creixia l'animació. Ballaven dònes amb

dònes, homes amb homes, fent les postures més grotesques i donant-se empentes els uns als altres.

Els uns menjaven, cap-ficats, de cara al plat, recoberts per la fumera del menjar. Allí, un bevia, aixecant el porró i mirant-sel d'una manera imponenta, fent-se xerricar el vi la boca, sobressortint-li bombolletes que s'esclafaven tant bonpunt s'havien format. Els moços, llestos, corrien d'aquí i d'allà, del taulell a la cuina; anant i venint, cridaven les raccions o comptaven, atrafegats, sempre amb perjudici del client. En un recó, els un apinyats amb els altres, menjaven com si fos l'ultim apat de la seva vida, i, untats de dits, s'omplien tant la boca de menjar que·ls era dificil triturar i engolir. I, la fumera de les viandes els recobria, confonent-los les faccions envermellides per l'expansió de la gula.

En l'interior de l'establiment, una fortor d'oli ordinari, rebullit, se posava al coll i feia estossegar, i, una atmosfera blavenca i espessa, cobria tota aquella diversitat de tipus. Arcabotes, *segúndas amas*, porteres, sodomites que anaven a buscar plats de menjar, complint els efectes d'una minyona de servei, i, amb passos afeminats, portant les brusses lligades a la cintura, feien postures repugnants, les quals estimulaven els crits de la concurrencia. Ganduls, mendicaires d'ofici, jugadors de poc preu, lladres, *descuides*, timadors, en fi, tota l'escoria de la ciutat s'arreconava per aquells establiments.

El piano insistia en fer sentir les seves notes estridentes, i, la gent, dintre la taverna, s'excitava. Un

goç, reseguia per sota les taules buscant algun òs, trobant moltes vegades un cop de peu o bé una trepitjada, i, fent un grinyol, tornava a ensumar per terra, com si estés resignat que per viure s'havia de sofrir. Quan queia un òs, un gat, recelós, roncava i se li crispava ·l pèl, i quan veia que·l goç el rosegava, esbufegava d'enveja, tremolant-li la cua, esperant una distracció del seu contrari per tirar-se-li al damunt de la presa.

La Xava i la Mora s'estaven soles a la botiga, que, per contrast de la claror del carrer, quedava més fosca, destacant-s'hi la cara esblaimada de la malalta. Tot-d'una, i fòra de to com sempre, la Mora va fer un crit:

—Sebu! Sebu! Ont vas, tant cremat?

—Hola, Mora! — digué ·l Sebu, tot deixant el company.

—Qui es aquell que vas, que·s dóna vergonya de venir? — va preguntar-li la Mora.

—Es el Bulla! Què no ·l coneixes? Ahir va *sallar!* Ha estat de *causa!* Entra, tu, Bulla, que farem la copa, — va dir el Sebu.

L'altre s'acostà, entrant tots dos a la botiga.

—Sembla que no ·t vulguis fer amb pobres? — va dir la Mora al Bulla.

—Jo ·m faig amb tot-hom! — va contestar el Bulla, escupint pel costat de la boca.

—Bé: doneu-me un cigarret? — va dir la Mora.

—Això rai, té, dòna! — va dir el Sebu, tot treient-se un paquet de la butxaca. Donà un cigarret

a la Mora, un altre al seu company, i, dirigint-se a la Xava, li digué: —Té, noia, si vols fumar?

—No, gracies, me faria mal al coll, —va contestar la Xava, amb la seva veu trista i feble.

—Que no 't trobes bé, noia?

—Tu, ja veuras, deixa-la estar an aquesta. Mira aquest, jo 'l crido per mi i desseguida 'n conxiva una altre. Sempre seras el mateix! Ah! Escolta, encara ets tant *falton?*

—Calla, nano, calla! Tens ganes que t'*adinyi* 'ls *greps* a la cara?—va dir-li 'l Sebu, fent el gest de voler-li pegar, però, com una caricia.

Entretant, el Bulla refeia 'l cigarro, i no 'l podia encendre perquè se li apagaven els mistos.

—*Nel*, faras tu! Tens molta d'aquí!—digué la Mora, signant la boca.

—Ai, quina *marca* més tremenda!—va dir el Bulla.—*Mau,* minyona, amb mi si que aniries bé! Com te les *adinyaria!*

—Qui, tu? Aparteu les criatures, que ha arribat l'estripa-ventres!

—Mira, Bulla, no m'*abronquis* a la Mora, que ella ja sab que jo la *camelo*. Oi, noia?

—Qui, tu? Molta *taba fula!*

Estàven fent broma a la seva manera, quan de sobte se presentà la Madrilenya, pentinada amb tot d'ondes de cabells, enganxades amb goma, al front.

—Hola, mestressa,—va dir-li 'l Bulla.

—Tu, per aquí? Quan has *sallat?*

—Mira, ja fa dos dies.

— Ont són aquelles? — preguntà la mestressa.

— Són a *jalà!* — va contestar la Mora.

— Ai! Mala negada facin! Qui ·ls va parir! Si jo els hi tenia ·l dinar fet! Ont són?

— A casa ·l Xato.

— I tu, Xava, què fas? Que no vols pujar a dinar? Així m'agrades, que comencis a treure ·l cap per aquí.

— Aquesta es la Xava? — va preguntar el Sebu, tot extranyat. — Noi, no l'hauria coneguda! I el teu, què s'ha fet?

— No n'haig de fer res: ni d'ell, ni de ningú, — contestà la Xava, tota nerviosa.

— *Mau*, dispensa, noia!

— Veus, enreda-t! — digué ·l Bulla, tot rient.

— No ·n facis cas. Les *marcas* fan com els gats, quan menos t'ho penses, t'esgarrapen.

— I els homes com els goços, per res lladren.

— Vaja, vaja, petita, no siguis així. Veus que ells no·n saben res... Que vols que·t faci baixar la vianda?

— Com vulguis!

— Bé: i, jo, que no haig de *jalà?* — va cridar la Mora.

— Quan aquelles tornin, puja! *Bueno,* adeussiau, nois! *Pinxereu* bé, que hi vist molta *bofia,* tot venint!

Així que la Madrilenya va anar per sortir, vegé que de la taverna sortien corrents el Taxas i el Rellenus.

— *Bofia! Bofia!* — cridaven aquells dos, tot fugint.

— *Get! Get!* Que hi ha la *bofia!* — cridà la Madrilenya, als de dintre. — *Nanay! Nanay! Xaleu* o *entrisquieu* a dintre la *tasca!*

Com rates perseguides, corrien aquells dos per dintre la botiga, pujant cap a l'entressol. Al cap d'un moment, treien de la taverna·l Tilant, agafat.

— Han *carregat* el Tilant! Han *carregat* el Tilant! — cridaven les dònes de les cases veínes.

I la nova anava corrent d'una porta a l'altra. Quan la mestressa va veure que no hi havia ningú de la policia, va cridar els dos que estaven amagats, i fugiren carrers enllà.

Anaven passant els dies, i, la Xava, se curava·l mal dels llavis i les crostes de les mans, més, per l'insistencia de la mestressa, que pel propri impuls. Perquè sentia una indiferencia i un despreci per tot; sols tenia l'idea fixa en el seu fill, i cada dia anava a l'hospital. Però, arribà·l moment fatal, per la manera de veure de la Xava: el seu fill s'havia mort.

Va ser tant fort el seu disgust, que fins la Madrilenya va arribar-se·n a compadir, i això que era tant indiferenta als sofriments dels altres; però, davant de la pena de la pobra Xava, no va tenir més remei, va afectar-se.

Fos per la tenacitat innata en les arcabotes, o, perquè se li hagués despertat el sentiment de la llàstima, tant temps dormit en aquella donota corruptora de menors, arcabota, encobridora de lladres, lladre i inductora al fur; el cas va esser que volia distreure a

la Xava d'aquell desesperament i continu plorar. Sempre que podia la feia sortir amb ella. La duia al cinematograf, anaven a la taverna, en fi, feia, dintre del seu medi, tot lo que podia.

—Que no ho sabs, Xava?—li digué un dia l'arcabota.—Demà es el sant del Manolo, l'home de la Francisca. Amb això hi anirem, eh?

—Com vulguis,—va contestar la Xava.

*
* *

La mestressa de casa 'l Manolo era una dòna grassissima, que li deien Francisca, sense dir-se'n; com an ell, li deien el Manolo i no's deia Manuel. Els veritables noms d'amdós varen quedar sempre ocults.

Estava tant grassa ella, que no hauria pas pogut asseure-s en una cadira, en no sent que havés sigut feta a mida; per això quasi sempre s'estava sentada en una otomana darrera la porta, la qual entrada feia una construcció quadrada dintre mateix de la botiga que tenia dos portals. A l'un hi havia les persianes pintades de verd, i l'altre feia com l'entrada d'una escala. Darrera d'aquest espai quadrat, era ont sempre seia la senyora Francisca, tenint-hi una tauleta de ferro per descansar-hi 'ls seus feixucs braços. La seva cara no podia definir-se amb cap expressió concreta: arrugues aquí, sots allà, un bony com una llupia a l'indret del temporal; arrugues al front, que tant aviat formaven un dibuix, com, descomponentse, cambiaven de forma; una barballera tant grossa,

que feia desorientar la situació de la mandibula inferior mirada de perfil; d'un costat tenia un aspecte, i, de l'altre, era ben diferenta, com si fossin dugues cares unides en un sol cap, gros i extrany, degut a tantes pelleringues; pigues peludes; el nas, desmesuradament ampulós i arremangat, descobria, fastigosament, les dugues coves poblades de pèls i filaments extranys i repugnants. Els pits, monstres, li queien damunt del ventre, i, aquest, com si estés inflat, li queia damunt de les cuixes. Tot aquell conjunt de carn humana 's removia com si 'l saccegessin, quan ella tossia. Els pits i el ventre, ballaven al compas d'una tós impertinenta que, tant bon punt s'iniciava, trasvalsava tot aquell feix, el qual conjunt era un ser mortal: proprietaria, domadora i explotadora d'altres set desgraciades dònes.

Per un no res plorava; per la més minima discussió 's feia la victima, i venien-li les llagrimes als ulls, com si estessin a punt a la més petita insinuació.

Encara ella no plorava, el Manolo s'afectava quasi tant com ella, i, aleshores, l'afalagava, l'aconsolava: «—No't posis així, que'm fas pena! No ploris! Deixa-m fer a mi!». I si els plors havien sigut per alguna paraula de les dònes que criminalment tenia recloses, ell les renyava, i, a mida que s'alterava, agafava la seva veu un to de femella, que talment descobria l'aberració d'aquell ser desgraciat, però repugnant.

Ella, fruïa, de veure l'interès que ell se prenia per les coses de la casa. I es el que ella deia: «—També ho deixaré tot per ell!».

Tothom que freqüentava aquella asquerosa sentina, ont s'abrigaven les més degenerades corrupcions, creia que·l Manolo era fill de la Francisca, per la gran diferencia d'edat i fins de grandaria, ja que ell, era tot desnarit, manco del braç esquer fins a l'articulació del radi i del cubit. Era salamer, fins a fer un fastic grandissim, i, quan una cosa l'enutjava, girava ·ls ulls en blanc amb suavitat planyivola, accentuada per un sospir perllongat.

Sols i tenir no més que un braç, era bo per tota mena de feina. Feia ·ls llits, ajudava a la cuina, ajudava a extendre la roba al terrat, i, lo que més ilusió li feia, era anar a comprar; això ·l delitava tant, que, desde un xavo de safrà fins a lo més important, ell se cuidava de tot. Portava ·ls comptes del gasto de la casa, la llibreta de cada dòna, i, escrupulosament, anotava totes les peces de roba que entregaven per a rentar. Per les qualitats del Manolo, resultava aquella casa la que més bé s'administrava de totes les del veinat.

Les dònes parlaven amb ell, amb tanta confiança, que estava al corrent de totes les seves intimitats; i, per aquest motiu, moltes mestresses veínes quan els fugia una dòna que·ls convenia, anaven a trobar el Manolo, perquè ell la convencés de tornar-hi, i, moltes vegades, ho conseguia, valent-li això alguna propina que ell no despreciava, al contrari, perquè sempre mendicava.

Donades les seves males condicions d'invertit refinat, feia que en aquella casa s'hi reunissin la major

part de bardaixos de la ciutat. Cap d'ells la desconexia; i, aquesta repugnant relació, plavia moltissim a la senyora Francisca, la qual sentia una profonda afecció per aquests desgraciats sers. Vet-aquí un misteri que ningú del veinat comprenia: que ella pogués fer vida comú amb un home de semblant natura. I es que ignoraven l'asquerosa realitat de lo que aquell corromput era capaç.

Els demés companys seus, el tractaven amb certa distinció. Ell, intervenia en totes les disputes amoroses de mal genre, i, lo que deia ell era acatat sense replicar o s'exposava aquell que no s'hi conformés a esser repudiat de la colla, i, això, li valia no poder concorrer a les reunions d'aquella casa.

Feia dies que devia celebrar-se una festa, que era atribuida al sant del Manolo. Altres vegades, s'havia celebrat a la mateixa botiga, voltada d'otomanes, cobertes amb roba de cobre-llit de colors virolats i fins extranys. Per les parets, estampes més o menos deshonestes, quatre de les quals, representaven les sotes del joc de cartes, dibuixades per un que tingué 'l cinisme de fer-se passar per artista, i fins, en la seva epoca, se li atribuí un gran merit, no fent altra cosa que copiar fotografies obscenes, i deixant en la seva obra, les manifestacions més repugnants del vici, per excitar als pobres d'esperit a la corrupció.

Dos miralls ovalats, els quals marcs eren daurats amb purpurina ordinaria, complementaven l'ornamentació insolenta d'aquell interior impudic.

Allí hi acudien els afamats luxuriosos de tota

mena de corrupció, i, segons tarifa establerta, podien saciar-se'n. No hi anava la gent qualificada de baixa, segons la seva situació economica, no, també hi anava gent que, ademés de tenir certa fortuneta, ostentaven titols academics; fins dels que han fet el vot de castedat, comprometent-se a un celibat que no han pogut resistir, passant de lo natural a lo que es contra les lleis de la natura.

La ralea de persones era ben distinta entre 'l conjunt d'ells mateixos: obrers amb burgesos, instruits amb ignorants, en fi, tot el detritus infecte de que's veu flagellada la societat.

Després de moltes conferencies i reunions, varen acordar que'l divendres d'aquella setmana del mes de Març celebrarien la festa patronal del Manolo, al qual els concorrents nomenaven com si's tractés d'un nen viciat.

Com disfrutaven al reunir-se, que regularment ho solien fer a l'interior de la botiga, per no destorbar el negoci de la casa o per no ser sorpresos per la policia.

El que més disfrutava era'l Manolo, iniciant pro ectes, que's desfeien amb la discussió. La Francisca, seia a l'otomana de dintre, i, al seu costat, hi tenia una dòna de la casa, que ella distingia, la qual li deien la Walkiria, i es cuidava de repassar i sorgir la roba de la bugada. Al vespre, mentres ells discutien amb alegria afeminada, ella anava cosint, i, gairebé sempre l'ajudava a sorgir les mitges de gran llargada i de colors virolats, un bardaix que li deien el Viuda,

el qual, era un home d'uns quaranta anys, amb el cabell naturalment riçat, portava ulleres i anava ben afaitat. La seva feina era cuidar a la Walkiria. L'India, també prenia part molt activa en les discussions, i, per més que s'esforçava en fer la veu de femella, li era impossible estrafer la seva natural. Era alt, ben plantat i fornit, gairebé sempre 's dedicava a descarregar bales de cotó al moll, però, no podia fer-hi més, estava condemnat a gojar d'aquella aberració. El ball era lo que més entusiasmava an aquella mena de gent. L'un, feia una descripció del vestit que portaria; l'altre, amb veu salamera, preguntava 'l arer als altres d'un vestit que li escaigués bé. Tots aquells, se removien dintre d'una expansió d'alegria extranya, semblanta a la dels nins. El lloc més apropriat no tenia dubte, havia d'esser al soterrani. Així no destorbarien a les noies de la casa de llur habitual industria, i, per altra part, no 's faria tant escandol, evitant així la protesta d'alguns veíns envejosos, i, per lo tant, l'intervenció de la policia.

—El guarnirem ben bonic,—digué 'n Manolo.— Ja cal que 'm vingueu a ajudar. Ara que no ho tingui de fer tot sol?

—No caldria sinó que no t'ajudessim, —respongueren uns i altres.

A l'endemà, en Manolo ja feia pastetes, el Manon retallava papers de colors, fent-ne tires estretes, i el Xelito anava fent cadeneta.

Després baixaren al soterrani, que s'esdevenia sota mateix de la botiga, el qual feia alguns anys que no

hi havia baixat ningú: tot estava ple de terenyines i d'escombraries. Una màrfega de palla en un recó, recordava 'ls suplicis que en altres temps feien sofrir an aquelles desgraciades que's resistien a costums poc generals al nostre país.

La que no volia consentir de bon grat lo que li repugnava, se veia obligada per la força, baix el pes d'una reclusió al soterrani, acompanyada d'abstinencies de menjar.

La que per qualsevol motiu queia de mal-ull a la mestressa, pel més insignificant pretext era baixada a la cova, i allí, nua o vestida, sofria horriblement els cops de fuet de l'arcavota torturadora.

En Manolo, que bé prou recordava lo que en aquell interior cavernós, fosc, humit i brut havia succeit, quan per motiu del ball hi tingué de baixar, acompanyat dels seus amics el Manon i el Xelito, va oprimir-se-li la respiració, i, fins va passar un moment de por, que procurava dissimular als seus companys. Encara que era mig-dia, com dit soterrani no rebia llum d'enlloc, varen tenir de baixar-hi amb una espelma encesa.

— Què us en sembla? — va preguntar en Manolo. — Un cop nèt, hi haurà força lloc, eh?

— Ai, sí! Jo ja fregaré les rajoles, — va dir el Manon.

— Hi estarem molt bé! Un cop arregladet, farà un goig! — afegí 'l Xelito.

Ambdós companys, varen anar-se'n a dalt de la botiga a buscar escombres, quedant-se en Manolo sol al soterrani.

L'espelma iluminava fins els recons, i, a l'esquerra, prop del carrer, era ont encara hi havia la màrfega, ja podrida per l'humitat, i un canti trencat.

Al fixar la vista en aquell lloc ple d'inmundicies, varen venir-li al pensament certs records, despertant-se-li l'imatge d'una d'aquelles desgraciades que sofria 'ls torments de la fam. La veia amb tanta realitat, que, d'una trontolla d'esfereiment, va apagar-se-li l'espelma, sentint-se les fiblades del sèu fos, per l'escalfor que se li escampava per damunt de la mà.

Va esser aquell, un moment terrible, perquè la dòna imaginada, s'aixecava del jaç, i, nua, ensenyava 'ls seus pits resecs i caiguts de miseria, i sols se li veia l'ossamenta, coberta per la pell esblanqueida. Escabellada, bruta, amb les ungles llargues com la grapa d'un aucellot. Se·l mirava de fit a fit, al mateix temps que·l maleía, i se sentia les grapes que li apretaven tant fort el coll, que fins se li oprimia la respiració.

— Es ella! Jo, no! Jo, no! Es ella! — cridava en Manolo, aturdit d'esverament.

Al girar el cap d'una revolada, per a despreciar la visió que·l tormentava, vegé com una llum verdosa al peu de l'escala, i com, instantaniament, se va donar compte de que estava alucinat i que la visió era més aviat un record que no pas una realitat; però, com que·l pensament li treballava amb tanta rapidesa, retornà desseguida a la nova visió del peu de l'escala. Era l'unica llum que venia de la part de dalt, refiexant-se, suament, en la paret escrostonada dels regruixos de cals, a clapes caiguda per l'humitat.

Va imaginar-se-li una cara de monstre, que, amb mirada provocativa, l'escudrinyava.

Les cames li tremolaven, el cor li batia desmesuradament, i se sentia·l cansament d'una gran fadiga, en tal extrem, que, per incorporar-se, tingué de fer un gran esforç. Aleshores, va cridar als de dalt que baixessin llum.

Als crits desaforats que feia, hi varen córrer tots, i, tant bon punt se reflexà la llum de l'espelma, va refer-se; per no descobrir els misteris passats, va dissimular, dient que havia vist una rata grossisima.

Els dos companys havien baixat carregats amb les escombres, i, amb dalit d'home, varen començar a recullir tot el fems de per allí. Entretant, el Manolo, se·n pujà a dalt, i quan se vegé amb la Francisca, va explicar-li lo que li havia succeit.

— Per això vareig dir que fessim la festa a baix, per veure si perdria la por del soterrani, — va dir la Francisca, tota emocionada. — Ja que tu m'ho has dit, jo també·t diré que aquest soterrani m'es com un somni pesat; devegades, somnio que hi caic i que aquelles dònes me devoren a mossegades; per això, precisament, m'agradarà que ho netegin, i potser, tenint-ne una impressió d'alegria, me distreurà de les coses passades.

A l'endemà, va quedar nèt, però, tant les rajoles com les parets, restaven brutes de l'humitat.

Per no exposar·se més a l'incident de quedar-se a les fosques, el Manolo, va comprar quatre llums de gas acetilè, i aquella llum impertinenta, el privava de

pensar en ses fundades cabories, que no eren altra cosa que·l ressò intern dels seus remordiments.

Quan va entrar a la casa en calitat de criat, va veure la darrera victima, i, com tenia l'esperit pervers de la maldat, recordava que també havia fet córrer el fuet, cosa que ningú hauria endevinat, tenint en compte·l seu aspecte, resultat de la seva degradada aberració.

El dia abans de la festa hi treballaven tots, per a acabar de guarnir el soterrani: el Viuda, l'India, el Manon i el Xelito. L'Esmeralda també·l va ajudar molt, tot hi sent curt de vista, que, per dit motiu, duia sempre ulleres.

Era un tragí de pujar i baixar aquella escala. Els convidats, estaven atrafegadissims en preparar-se·ls vestits. A la botiga, no més hi havia entrants i sortints, que fins pertorbaven la marxa comercial de la casa, cridant, ademés, l'atenció del veinat.

Arribà, per fi, el dia tant desitjat. A mitja tarda varen entrar, tapat amb una flaçada, un piano de manubri, el més petit que varen trobar.

Pel voltant del soterrani, que, aleshores, ja era sala de ball, hi havien colocat les otomanes que havien baixat de la botiga, i altres que·s proporcionaren de diferentes mides i colors. Les unes, eren cobertes de roba de color verd; les altres, de color vermell; destacant-se les de la botiga, florejades, de colors ordinaris.

Al mig de la sala, degut a la construcció de l'edifici, hi havia una columna quadrada, feta d'obra.

Estava aquesta, coberta de paper fi, de color verd. Havent-hi, a cada costat de la columna, un llum; i, desde l'aparell d'acetilè fins al sostre, feia unes penjarelles de cadeneta de color de rosa. Les parets, també estaven guarnides amb cadeneta, rebregada per voler-li donar la forma de garlandes, i, de tant en tant, hi havien unes boles de paper fi, arrugat. Del sostre, fent ondes, penjaven tires de cadeneta i fanals de paper ordinari, en els quals hi cremaven espelmes, no reflectant apenes claror, veient-se, a travers del paper una llum ensopida i vermellosa.

Els llums d'acetilè, perquè no fessin aquella llum tant esbojarrada i fins indiscreta, varen voltar-los de paper fi, donant-los la forma d'una tulipa, i, així, tot en conjunt, hi feia una claror somorta que no molestava a la vista.

Alguns d'ells, a la tarda, ja hi havien dut els vestits, i, per les arcoves de la casa, hi havia un gran trafec. Les pentinadores, no donaven l'abast a posar postiços; les dònes de la casa, quan estaven lliures, amb gran satisfacció, servien i ajudaven a vestir a tota aquella crapula de perversos.

El ball estava anunciat per les dèu del vespre, però, mig hora abans, ja arribaren alguns cotxes, i per més que s'hagués procurat dissimular, els veíns notaven un trafec no acostumat en aquella casa, i menos en aquella hora de nit.

La Madrilenya va ben fer-se pentinar, i la Xava, ja bastant curada dels llabis i de les mans, va fer-se pentinar de pentinadora, i amb roba que li va deixar

la Madrilenya, va vestir-se amb tal mirament que fins feia goig, cosa que va entusiasmar a la seva protectora, pensant que lo poc que havia gastat ho triplicaria de sòbres.

Varen presentar-se totes dugues, i la Francisca, que, a primera impressió, va agradar-li la Xava, pensava, maliciosament lo molt que podria valer un cop refeta. Tant per si podia fer-se-la seva, com per l'amistat que li convenia demostrar a la Madrilenya, va fer-los tant bona arribada, i en tal extrem va esser amable, que fins aquesta va escatmar-se, donant-se prou ansia de no deixar a la Xava mai sola.

Després que begueren unes copes de vi de Xereç i menjats un quants dolços, baixaren a baix, ont el Manolo, així que les va veure, deixà de tocar el manubri, fent-los tot seguit molt bona acullida.

Elles, admiraven l'ornamentació d'aquell local, i se desfeien en elogis de bona fe, perquè ho trobaven d'una elegancia extraordinaria.

La Xava va anar-se'n a seure al costat d'una odalisca de braços blancs i fins, l'escot del vestit de la qual, descobria les blanques espatlles empolvades fins gairebé a mitja esquena. La cotilla, tant ben cossada i en tal forma, que sota l'esternon semblava veure-s'hi la foscor del compartiment dels pits. Duia xineles i colans, tant apretats i fins, i de color tant semblant a la pell, que tenia l'aspecte que anés nua de debò; i, això, ho admirava la Xava tota extranyada.

Una tovallola de seda, de colors verdosos i vermells, a imitació d'un teixit oriental, cobria-li desde

la cintura fins a la meitat de les cuixes, subjectada per una lligada a la part del davant, que, amb forma de llaç, deixava caure ses extremitats d'un serrell fi i delicat, i, degut a la pressió amb que estava lligada, marcava la forma externa.

Quina impressió més rara va tenir la Xava! Seia al seu costat, i no·s cansava de mirar aquella disfressa, que, si bé en conjunt, la trobava elegantissima, no guardava relació amb certes aspereses de la cara, un xic massa grollera per la pintura, i emblanquinada per polvos ordinaris; però, en cambi, els braços tant blancs i fins, contornejats; les orelles, vermelles, com d'una sofocació natural, adornades per dugues grans criolles d'or o de metall daurat.

La Xava va adonar-se de que en les orelles no hi tenia forat, i que duia les criolles subjectades per medi d'una goma que s'aguantava pel junt de la part superior de l'orella.

Això, i sentir-li la veu, varen convence-la de que era un homenot, i, sense pensar en res, va dirigir-se a la Madrilenya, dient-li:

— Ai, quin fastic! Es un homenot!

— Calla! Veian si ficaras la *pata!* — va dir-li la Madrilenya, al mateix temps que la trepitjava.

Encara que ella coneixia alguns d'aquests homes, i estava acostumada a veure-n per aquells carrers, no s'havia imaginat mai, que, en la seva intimitat, s'arribessin a confondre de tal manera.

Per distreure-la, a l'objecte que·ls demés no notessin la seva extranyesa, la Madrilenya, va dir-li:

—Mira, quina una! Que va bé, oi, Xava?

—Sí, que es veritat: Com li diuen?

—Es el Sistrata!

—I aquella que baixa?

—Va vestida de donya Inès! Crec que es l'Esmeralda, perquè veig que porta ulleres!

—També ho es?

—També, dòna! Aquí gairebé tots! Mira, mira, —afegí la Madrilenya, —quin una de més elegant! Va vestida de *Gatita!* Me sembla que es el Rellotgera; però, no, potser es el Martinica? Quin vestit més preciós! Mira aquella que baixa per l'escala! Fixa-t quines mitges més transparentes, i quines sabatetes més hermoses! Que'n val de diners, tot això!

—Es preciosa! —digué la Xava, admirada. —Es una verdadera monada! I, qui es, aquell senyor que l'acompanya?

—Es un advocat, però, no digui res? Es una persona de molta influencia! La senyora Francisca, va dir-m'ho en molt secret. Es d'aquests que van per diputats clericals!

—Trobo que fa la cara de dòna, tant finet i vermellet, amb la clenxa! Si no portés aquesta mica de bigotet, talment fóra una dòna! Quins ulls més petits! Fins aquest abric, de color cendrós, el porta sangrat! Que sabs com se diu?

—Crec que's diu Lluís Roma...ic. Vet-aquí que ara no sé pronunciar-lo!

I tot dient: «Roma... Roma...», varen distreure-s.

— Que es estrambotic aquell que baixa! — va interrompre la Xava. — Mira-te·l! Porta dominó i se venta com una dòna! Oh! Mira-te·l, quina cosa més extranya: porta un xus al cap! I aquell altre amb fandilles i una *gatita?*

— Ara, ara·n baixen més! — va dir la Madrilenya.

— Aquestes ja no van tant bé! — contestà la Xava.

Tot just acabava d'enraonar, quan vegé unes cames cobertes de satí blau, apareguent desseguida una mòra, acompanyada d'una negra, la qual, al moment d'entrar a la sala, va treure-s un mocador que li cobria les espatlles, quedant, de mig cos en amunt, gairebé nua. Duia cenyit a la cintura, que li penjava com unes faldilles, un preciós mantell de Manila, blanc.

— Que es lletja de cara! — exclamà la Xava.

En pocs moments va quedar el soterrani quasi ple de gent: dònes de debò, homes vestits de dòna, tot quedava en la més ignominiosa confusió. Ningú feia un crit, ni una rialla exaltada; els moviments suaus, corresponien a certa remor difusa i quieta. Els uns s'assentaven per les otomanes, els altres, al sò del manubri, que era l'unic que desentonava, ballaven luxuriosament. La negra, tant bon punt se destacava d'un agrupament com se confonia envoltada per les dònes, que, encuriosides, li tocaven la pell, la qual, talment semblava envellutada; i, al refrec d'aquells contactes, reia, ensenyant les rengleres de dents blanques com perles.

El Manolo, no hi veia de content, i, amb somrís afeminat, rebia les felicitacions d'uns i d'altres. La Francisca, s'estava encastada damunt d'una otomana, al costat del piano, suant de calor i de satisfacció. Estava tant satisfeta, que fins havia fet tancar la botiga, despreciant el negoci; i, perquè tots poguessin gaudir d'aquella alegria, havia fet baixar la portera i totes les noies, les quals se destacaven, pels seus vestits blancs, encartronats de tant midó i replanxats, i, el refrec, feia un soroll com si rebreguessin paper groixut. Quan resultava una nota extranya i fins a cert punt decorativa, era quan, per casualitat, aquella negreta 's barrejava en mig d'aquella blancor.

Tots se divertien a la seva manera: la bardaixa amb l'invertit, ells amb ells, elles amb elles, i el fum del tabac, perquè gairebé tothom fumava, cobria aquella atmosfera de corrupció insolenta. A mida que transcorria 'l ball, les dònes s'apilotaven damunt de les otomanes, cançades, o bé emborratxades per una excitació ben extranya, i, els bardaixos, descobrien amb els seus gestos i amb les faccions de la cara, el goig de la seva aberració.

I aquella remor somorta, com si fos la murmuració del vici, confonia les estridentes notes del manubri, que no parava de tocar.

La Xava sentia una sensació extranya, i, a poc a poc, s'endinsava en aquell vici que, per altra part, despreciava.

Debilitada que estava pel seu estat anemic, i, feble d'esperit, pels grans trastorns soferts, sentia dintre

seu una emoció que no comprenia, i la seva cara, esgrogueida, prenia un to rosat, tant per la sofocació de l'atmosfera, com per la pertorbació interna.

Van acabar-li de trasvalsar el seu pensament, les copes de vi, que, a gratcient i amb mala intenció, li oferia la Madrilenya, la qual, fruía, al compendre la situació en que's trobava la seva protegida, que bé hauria tingut d'esser de ferro, per poder-se defendre-s de lo que, de poc en poc, s'anava apoderant d'ella.

Aviat vegé la Xava, que les parelles començaven a passar per davant seu, amb tanta pressa, que ni tenia temps de distingir-les. Tot-d'una, el sòl se movia, com si'l piano s'enfilés, i, talment, degut al desnivell, semblava-li que li anava a caure al damunt, però, de sobte, veia que s'enfonsava. Els llums, se li multiplicaven en tal nombre, que, a la fi, se confonien com una flamarada compacte que amenaçava encendre-ho tot. Les campanetes del piano, tornavense-li batallades de grosses campanes, les quals sentia amb tal estrepit, que li semblaven cops de mall a les orelles, i li feien tant mal de cap, que li durà llarga estona una xiuladera que talment semblava privar-la de sentir-hi.

La negra li feia ganyotes, i, les dents blanques, li provocaven una por terrible. Aquells homenots vestits de dòna, feien-li mofes, amb actituts deshonestes, que tant aviat l'afalagaven, com l'avergonyien.

Els crits i rialles que feia la Xava, aviat cridaren l'atenció dels contertulians; les incoerencies que deia, i la seva excitació, tant poc habitual en ella,

varen fer compendre a la Madrilenya, que estava marejada. El cap, semblava que no se li aguantés en cap posició fixa; i, tot-d'una, se posà a cridar tant fort com va poder:

—El cap! El cap! El cap me fuig! Aguanteu-me-l! Lladre, més que lladre, tu l'has mort!

Una rialla, feia-la cambiar de to. No estava un instant quieta: s'aixecava, s'assentava, bracejant com si·s disputés, acalorada, sobtadament, estirà·ls cabells d'un bardaix que anava disfreçat de dòna, i amb tant forta estirada, li arrencà la perruca de cabells rossos que duia, tirant-li per terra, i trepitjant-la, per la confusió, va fer-se tota malbé.

Com varen poder la pujaren a dalt, estirant-la damunt d'un llit, i, per medi de vomitius, varen calmar-la, fins que quedà dormida.

Els uns la compadien, el altres la criticaven, i, el perjudicat, la maleía.

De sobte, sentiren forts cops a la porta, els quals, produiren un esglai general en aquells afeminats.

La Francisca, ja estava a punt de plorar, pressentint un disgust, i el Manolo, brincà cap a l'escala, pujant a la botiga, i, sense obrir, preguntà qui hi havia.

—Obre, Manolo! —va dir-li·l vigilant.

—Oh, no tinc la clau!

—Obre, te dic. No tinguis por, que soc jo sol.

Regoneguda la veu del vigilant, el Manolo, obrí la portelleta.

—Ja cal que plegueu desseguida, perquè vindrà la policia. Tot s'ha descobert.

Ni un cop de puny a l'estomac, li hauria fet més mala impressió al Manolo, i, d'un salt se·n baixà al soterrani, cridant:

—Fugiu, fugiu, per l'amor de Déu, que vindrà la policia!

—Aï, reina santissima del Carme! —va xisclar la Francisca.

Els uns corrien cap a dalt, els altres se treien les robes comprometedores, que, damunt d'ells, eren una repugnancia. Tot ereu empentes, cops, corredices i exclamacions.

L'una dòna, exclamava:

—Ai, quan el meu ho sabrà! Quina palliça se m'espera!

—Salveu-me! —cridava un invertit. —Salveu-me, pels meus papas!

El senyor Lluís, buscava l'abric, que estava per terra, tot trepitjat, i brut del faugueig pestilent.

La Francisca, plorava, a llàgrima viva, però, incorporant-se, manà a les noies de casa seva, que pugessin a la botiga, per a dissimular. Per les arcoves hi havia un trafec que ningú s'entenia: l'un, corria, mig despullat, buscant el farcell de roba que li corresponia; l'altre, distret, anava amb americana, i encara duia la perruca de dòna.

El Manolo, estirava·ls papers de les parets, i les penjarelles del sostre. Entraren els agents de policia, i, ell, per a dissimular, pujà a dalt tot seguit. Al soterrani, ja no hi quedava ningú, sols el rastre desordenat d'aquell festí impudic.

Els agents de policia interrogaven a la mestressa, la qual, ho negava tot, amb refinat cinisme.

— No! Els puc jurar per les cendres de la meva mare, que al cel siga, que en aquesta casa no n'hi vénen mai de gent d'aquesta que vostès diuen.

Mentres estaven enraonant, de baix el soterrani pujava una fumera i una fortor de cremat, que aviat va cridar l'atenció de tots, i tant més, quan vegeren una resplandor de foc.

— Foc! — cridà 'l vigilant. — Foc!

Com que'l paper s'encenia, aviat va fer una gran flamarada. La Francisca, va fer veure que's desmaiava, i el vigilant, desitjós de fer mèrits, se posà a tocar el pito demanant auxili i senyalant foc, el qual, tot seguit, va repetir el sereno. Encara que'ls agents de policia deien que no s'alarmessin, ells, vinga tocar a foc, en tal extrem, que, en un instant, tot el veinat s'alarmà, acudint-hi una munió de gent enfront de la botiga, que's veia vermellida i plena de fum, volent-hi entrar tothom.

Els que estaven a l'interior, despullant-se i vestint-se, al sentir, i millor dit, al veure que hi havia foc, s'estimaven més esser agafats per la policia que morir cremats, i degut a aquesta natural esveració, sortien precipitadament, i, els agents de l'autoritat, els anaven detenint.

Amb unes quantes galledes d'aigua, va quedar el foc apagat, però, la botiga plena de fum, i, quan la gent del carrer, renegava, perquè no havia sigut re, al veure aquells homes, alguns d'ells encara pintats

de cara, varen començar a esvalotar-los. Quan ja no hi havia rastre ni d'una espurna, varen arribar-hi ·ls bombers, que, amb l'afany de fer heroicitats, per poc que no atropellen a la gent, que reia al contemplar aquelles fatxes tant rares.

En mig del més gran escandol: xiulets, crits i insults de tota mena, la policia va endur-se·n a tota aquella colla de bardaixos i bardaixes, i sort tingueren, que·ls guardes, sabre en mà, els defenien de l'ira del poble.

Els bombers, feren un sens nombre de maniobres; com s'hi bagués hagut foc de debò; passaren llista, com si temessin que se n'hagués perdut algun entre les cendres de cadeneta. Tocs de corneta, pitades, i el trontollar dels carros plens de ferramentes, fou el final d'aquella festa íntima contra tota moral.

VIII

Feia ja més d'un any que la Xava havia caigut en aquell medi de que tant s'havia defensat; però, impelida per les més imprescindibles necessitats i oprimida per l'ambient que la rodejava, no va tenir altre remei que sucumbir.

Així com havia demostrat una gran resistencia instintiva per no escorre-s per la pendent d'aquell abim ont hi tenien els braços oberts la desgracia i la perdició absoluta; quan devallà ho va fer tant precipitadament, que tota aquella força d'abans se manifestà en sentit contrari.

Probablement ja havia pujat fins ont podia arribar, i, seguint les grans lleis que regeixen totes les coses, dequeia, i qui sab si després tornaria a seguir les ondulacions eternes, enlairant-se altra vegada.

Amb motiu de la seva corrompuda manera de viure, ja tenia 'l mateix caracter extern, consemblant al de les demés dònes d'aquella casa, les quals ja no eren pas les mateixes de quan la Xava va anar-hi a

desocupar. La pobra Mora feia temps que era a l'hospital en vigilies de tallar-li la cama, ademés d'estar infectada de cert mal que gairebé era segur que l'acompanyaria fins que ella's morís. La Nieves s'havia traspassat a casa la Pintora, i l'Alegria a casa l'Amparo del carrer de Mig-dia.

Les tres que en aquella actualitat feien companyia a la Xava, a l'una, li deien l'Espardenyeta, a l'altra, la Nimfa, i a l'altra, la Mira-cielos. Totes tres eren runes humanes. Si l'una era lletja, l'altra feia fastic i compassió al mateix temps. Respecte al caracter de cada una d'elles, se podia dir que en conjunt no's diferenciaven en gran cosa, perquè la que no era pocasolta era intractable, i així, entre totes elles, reunien el complement de tots els defectes.

La mestressa de la casa, que continuava sent-ho per casualitat, la Madrilenya, gaudia l'explotació d'aquelles infelices que no veien ni sabien altre medi que estar supeditades al domini degradat de la sempre insolenta arcabota, de la que no's podien sustraure, com si una llei oculta les atragués envers qui tant despiadadament els robava la salut i, per lo tant, la vida.

Veritablement era i es una cosa extranya. Totes aquelles dònes recloses com esclaves, que no tenen ni un moment lliure ni per a lo més minim de la seva intimitat, i que no poden gojar de la més petita quantitat guanyada de la manera més fadigosa que ni's troba comparació, tenen o senten una afecció extranya envers la mestressa, que en certs moments d'en-

tusiasme exposarien llur propria vida per a defendre d'un sol insult a la que les doblega a tota mena de sacrificis. Potser es la llei del domini.

De totes les quatre dònes, la Xava es la que havia dat més producte, i per tal conseqüencia es la que's trobava amb la salut més malmesa. Si un any enrera tenia l'aspecte malaltiç degut al part i tots els disgustos que se li havien acoblat, en aquella epoca posterior la seva cara descobria que estava pitjor, i es que tenia l'infecció de dugues malalties que si l'una era terrible pel mal que feia, l'altre ho era més, perquè d'una manera traidora fecondava dintre ses entranyes, sense que ella se'n donés tant compte com de l'altre que per medi del iodur anava apaciguant.

Els cabells li tenien una qualitat aspra i groguenca, i les genives semblaven descarnar-se-li, descobrint-li les dents per la part que sempre sol estar coberta; de tant en tant sofria uns dolors als ronyons que, segons deia ella, semblava que'ls òssos de l'espinada se li trenquessin.

Altretant se n'havia resentit la seva veu, que, segons a quina epoca, tenia tant enrogallada, que les demés dònes hi feien broma, preguntant-li si havia vist el llop. Ella reia, i per a estimular la ronquera bevia i s'embriagava tot sovint i fumava com una home que fos fumador empedernit.

Deia la Xava que allò d'emborratxar-se ho feia per a distreure les penes, i que era l'unic moment que's trobava bé, perquè així no's recordava de res de lo passat.

— Al menos tinc un moment que no penso en res.

Terrible remei pel qual obten els suicides inconscients.

Si alguna dòna del barri intentava fer-li observar que d'aquella manera 's feia malbé la salut, sols ho provava una vegada, perquè la Xava l'insultava tant com podia per a que no tingués esma mai més de ficar-se allí ont no la demanaven, segons deia ella.

L'Espardenyeta poca diferencia 's portava d'edat i de desgracies amb la Xava; per això tal vegada va esser que arribessin a tenir certa amistat, fins al punt que se socorrien i aconsolaven l'una a l'altra, lo qual havia sigut causa de moltes murmuracions per part de les dònes de la casa, que no contentes de parlar-ho entre elles, extenien la conversa per les demés cases veínes. Això havia motivat moltes disputes amb la Nimfa i la Mira-cielos, perquè fins havien tingut l'atreviment de dir-ho al Paxe, que era en aquella ocasió l'amant de la Xava.

El Ratolí, el qual nom era adaptat a la seva figura, petit, desnarit i bellugadiç, amb dos ullets tant menuts com provocatius i les dugues orelles tirades endavant, donant-li un caracter repulsiu, deia que mentres ella, l'Espardenyeta li passés el macarró de dèu, tant se li endonava de lo que pogués fer amb la Xava i amb les demés dònes que fos.

— Això sí, — deia ell; — el dia que no *adinyi*, li *adinyaré* un *bati* que la deixaré *mulé*.

Entre ells també s'hi reunia 'l Noi de l'Ala, qui

cada dia solia anar-hi a passar el ratet perquè la Nimfa li guardava la roba i la manta que feia servir per a anar a robar pel *registre del brinca.*

El dia que·l Paxe feia bones, que més aviat hauria pogut dir-se·n fer males, o que la Xava hagués tingut algun *embarcat,* ja era cosa segura que s'emborratxaven, i, després de fer-se mil postures amoroses, acabaven per insultar-se i fins tirar-se tot lo que·ls venia a mà pel cap; tant que, un dia, la Xava, amb l'excitació de l'embriaguesa, va donar un cop a l'ull del Paxe, i aquest l'endemà tenia tota l'orbita morada, de que·ls seus companys se li reien, dient-li que anava amb bicicleta.

La mestressa de la casa va veure-s obligada a tenir-les a diari, perquè d'altra manera no·n podia sortir.

—O a diari, o posaré una *segona ama* que·s faci carrec de les butxaques, perquè jo no puc estar-m'hi sempre a casa, — deia la Madrilenya.

Així varen acabar-se les raons entre la mestressa i el Paxe, perquè quan aquest s'hi quedava a dormir l'altra cridava perquè deia que la perjudicava; per a que les dònes no li fugissin, va determinar explotarles en altra forma.

Tant la Xava com la seva companya de desgracies, l'Espardenyeta, havien anat lligant les relacions del Paxe i del Ratolí respectivament, els quals se dedicaven al robo pel procediment que ells ne diuen *del xarco:* per això prenen el nom de *xarquistes.*

Va escaure-s que·l Paxe i el Ratolí, que eren *con-*

sortes, varen fer un robo de cafè que·ls va valer prop de vuit duros. Varen arribar a la casa que ja era de matinada. Estaven tant contents com mullats de roba, sobre tot el Ratolí, que, encara anava tapat amb la seva manta i la del Paxe tremolava de fret.

—D'ont véns tant mullat?—li preguntà l'Espardenyeta.

—Que no veus que hem anat pel *registre del xarco*, dòna?

—Com ho heu fet?—va preguntar la Xava, que d'un salt s'havia aixecat del llit al sentir que·l Paxe havia arribat.

—Mira, molt senzill,—va dir el Paxe:—hem agafat un bot.

—Perquè tots els que hi ha al port són nostres,—interrompé·l Ratolí, tot traient-se la roba mullada.

—Remant poc a poc ens hem acostat a la barca que ja teniem *tisnada*,—digué·l Paxe. I continuà dient:—Els *caravinagres*[1] de terra dormen en aquella, els de mar amarren la canoa a les cadenes de popa d'algun vapor, i els *espardenyers*[2] se·n van a *jalà* al kiosc de l'*Hostia*. Nosaltres hem passat prop de la barcaça carregada de *volcus de cafil*[3]. Hem fet un crit per a saber si·l Truquis *corneyava*. «—Bona nit!», hem cridat. «—*Nanai*[4]!—dic jo al Ratolí.—El *truquis surneya*[5], anirem pel *suenyo*. Hala, tira·l cubell

1) Carrabiners. 2) Mosos de l'escuadra. 3) Sacs de cafè. 4) No diguis res. 5) El vigilant dorm.

a la *jurba*[1]». I amb mirament hem tirat el cubell al mar.

— Redéu, quin *taribel*[2] feia! — exclamà ·l Ratolí, ficat al llit de la Nimfa.

— Nedant, nedant, sense fer gens de soroll, aquest s'hi ha anat acostant; i, com que, a l'*araig*[3], en el mar no·s veu res, sobre tot si no·s remou la *jurba*, ha arribat dessota mateix d'ont hi havia ·ls *volcus de cafil* que rebotien de la banda, i amb un cop de *xuri* ha *ratllat* el *volcu*.

— Redéu, com queia ·l *cafil!* Semblava una font! — interrompé ·l Ratolí.

— Ja pots ben dir-ho, que jo tenia *coba* del soroll que feia!

— Quatre viatges hem fet, i si aquest no hagués tingut tant *gil* ompliem el bot. Com que jo no sé de nedar:..

— Sí: com l'hauriem entrat? — va preguntar el Ratolí.

— Tenint-lo, rai! Com varem entrar el *tou*[4], eh? I, com varem entrar aquella caixa plena de *farga* bona?

— *Adinyant pasta,* ja ho sé; però ·l cas es que aquestes *araigs* estaven *negandes*[5].

— Ja hem patit, ja, — digué ·l Paxe; — quan veia que anavem tant carregats i no podia remar fort per no armar *bronca!* Els llums de terra, passaven més a poc a poc...

— Jo pensava que no hauriem pogut entrar. No

1) Aigua. 2) Fret. 3) Nit. 4) Cotó. 5) Sense diners.

més veies que cadenes que no acabaven de passar mai. Ara una cosa grossa: era una boia. Ara la proa d'un vapor, que jo pensava: «—Noi, si·ns queia al damunt o ens embestís aquesta bestiaça!». I com que era tant fosc, no més se veien els llumets d'en terra que s'anaven apropant poc a poc. I tant deliri que teniem d'arribar-hi! Eh, Patje?

—I mai acabavem d'arribar-hi! I aquell enrenou de bots!

—Era tanta la deria que teniem de desembarcar, que tot *pinxerant* en terra hem embestit. Descarreguem el *cafil* que ja·l teniem a les *polloses*[1], *adinyo* patada al bot i *xalem*. Aquest me diu: «—*Nanay*, que ve *bronca!*». *Mau!* Ens aplanem estirats a terra, dessota una grua.

—No més haurieu sentit el tremolar del Ratolí. Ells han anat passant, perquè se sentia enraonar allí ont haviem desembarcat.

—Devia ser aquell *busnó* que *corneyava*[2] i el bot que hem deixat deu haver embestit.

—Així que·ls *caravinagres* havien passat: «—Entrem», digué·l Patje.

—I quina manera de *pencar*[3]! Te creus quina volta hem fet? Tu, Nimfa, que ja *surneyes*[4]?

—No dormo.

—I, per entrar-ho al *puleyu*, com ho heu fet?—preguntà la Xava.

—Hem trobat el Noi de l'Ala i ens ha ajudat.

1) A les mantes. 2) Roncava. 3) Treballar. 4) Ja dorms.

Ell venia de *pulirse*[1] un *toc de picas* d'un *mossec* que havien fet amb el Sardina.

— Sí, ells van pel *brinca*, — interrompé ·l Ratolí.

— Sort n'hem tingut, que·ns ha dat l'entrada. Aquí al barri tenia una *bua*[2] que·l *balondru* o el *truquis* no·ns *dicalessin*[3]. Com que a mi·m *tecan*.

— També *tecan* el Noi de l'Ala, — va dir la Xava.

— Però ell *adinya*.

— El *calé* que portaran aquests vuit *xucs*[4] de l'ala. Eh, tu, Ratolí?

— Ja voldria ser-hi; demà surt vapor per Valencia. Anirem pel *registre de les cambres*. Me compraré una gorra. Ja veuras, Nimfa, que aniré *baril!* Carall, com ronca, aquesta *marcota!*

— Jo també caic de sòn! — va dir la Xava.

Al cap de poca estona quedaren a les fosques i dormiren com unes persones decents.

Feia més de dues setmanes que ni la Xava ni la seva amiga, l'Espardenyeta, no tenien cap nova del seus amants, que se n'havien anat a Valencia per a robar pel camí pel procediment que ells ne diuen *de les cambres* (cambristes).

Elles estaven molt inquietes, perquè suposaven que·ls devien haver agafat, i el mal-humor de les dues amigues reportava qüestions i baralles a l'interior d'aquella sentina.

1) A vendre-s unes quantes gallines d'un robo. 2) Por del sereno o del vigilant. 3) Vegessin. 4) Duros.

L'home de la Madrilenya feia tres dies que havia fet un robo, que la part d'ell li valgué prop de cent duros; perquè, ademés dels objectes robats, varen trobar-hi i robaren una quantitat en diners. Per a despistar a la policia en el cas evident d'una enquesta, tant del producte de la venda dels objectes robats com de la quantitat efectiva, va comprar genero per a tornar a vendre; i, per a estar resguardat de les sospites que en mans d'ell farien al veure 'l genero, va fer-se fer les factures amb els seus corresponents rebuts, cosa que a les cases ont comprà no varen posar-hi la més petita dificultat.

La Madrilenya corria d'aquí i d'allà, venent puntes i mocadors i altres objectes, quan, una nit, la més impensada, s'hi presentà la policia per a fer un registre; i, efectivament, varen trobar-hi un sens fi de peces de roba que, si cada una per sí no valia una gran cosa, en conjunt tenien cert valor.

Lo primer que an ell, l'home de la Madrilenya, se li acudí, va ser ensenyar les factures, dient la veritat de que ho havia comprat, perquè aquesta gent s'aferren amb tanta tenacitat en els casos certs com la que tenen en altres casos per a fer prevaldre la mentida: el cas es, per a ells, de trobar el més petit punt d'apoi.

A l'inspector li importava poc saber si aquells generos eren comprats o no, perquè en cas afirmatiu, ¿d'ont hauria tret els diners un home com ell, que se sabia que no treballava ni tenia altre medi que 'l robo? No varen valer-hi 'ls plors de la Madrile

nya, ni les basques, ni res: després de fer l'atestat, se·n dugueren el genero i l'home perquè posés en clar lo que l'inspector no entenia.

A l'endemà, els diaris del vespre publicaren la nova de que·s dava com a cosa certa de que havien agafat els autors del robo un dels quals era l'home que vivia amb la Madrilenya. L'esverament que ella va tenir prou era ben fundat. Va fer diners de tot quant tenia, venent-ho a qualsevol preu, matalaços, llit, trastots, tot quant va poder, fugint de casa seva tant oportunament que aquella mateixa nit, o siga l'endemà d'haver agafat an ell, anà la policia per a agafar-la an ella.

Al convence-s de que no era al pis, varen baixar a la botiga, i, a l'haver esment l'Espardenyeta que trucaven a la porta, va creure-s que eren el Paxe i el Ratoli que tornaven de Valencia; i, quan va sentir que li responia·l vigilant, poc li hauria faltat per haver-se desmaiat de debò.

Va entrar el sereno, i al seu darrera·ls demés. No hi havia ningú més que aquelles desgraciades, però encubridores de lladres. La llum del fanal del sereno descobria tots els recons; i el gat negre, escamat i recelós, s'estirava i mirava fixe an aquella gent per a ell extranya.

Varen regirar i escorcollar fins els recons més pestilents; feren preguntes a les dònes, les quals mai saben res; deduint-ne la policia que ja·ls havia fugit.

Les dònes de la casa varen quedar capficades: l'una planyia a la mestressa; a l'altra tant se n'hi donava; fins que, després d'haver fet les exclamacions

necessaries per a demostrar-se mutuament que·ls sabia greu, se van distreure, tornant altre cop la llibertat a animar an aquelles esclaves i anant encomanant-se·ls l'alegria per moments.

Per totes les cases del veinat no·s parlava d'altra cosa que de la fugida de la Madrilenya. Les mestresses posaven en activitat a les corredores per a anar a fer gestions per si podien obtenir alguna d'aquelles desgraciades; però, com que la mestressa fugitiva no era altra cosa que una arrendataria, i la proprietaria era una tal Manela, de Gracia, aquesta va posar-hi de procurador a un tal Peret, que era l'home de la Carmeta, mestressa d'una casa de la mateixa ralea.

El Peret va dir a les dònes que, mentres li donessin entre totes dèu pessetes diaries, que·ls hi deixaria estar; però la que deixés un sol dia de pagar la part, en sent a l'endemà la trauria al carrer. Donat el seu temperament, per la costum que tenia de negociar amb carn humana, tenien com a segur, aquelles dònes, de que la que no pagués fóra treta tal com aquell home ho deia. No obstant i aquesta menaça, preferien estar en aquestes condicions que no pas com abans que, encara que estessin a diari no eren mestresses de fer res. El Peret, com tal li quedessin un parell de pessetes diaries, ja estava content.

Les dònes, al veure-s lliures, varen tenir una alegria que prou se·ls coneixia a la cara; i, per a celebrar el nou sistema administratiu d'aquella desgraciada manera de viure, convidaren a la Saps i a l'Estripagorros, que eren veínes, i també varen anar-hi ·l Sar-

dina, el Galtetes i el Bata-blanca, els quals per a animar la festa, acompanyats de la Saps, varen anar a manllevar l'*ariston* de casa l'Amparo del carrer de Mig-dia.

—El tinc espatllat, —va contestar l'Amparo.

—Vaia, dòna: no feu la fantastica. *Adinyeu* l'orgue, —va dir el Sardina.

—Es la *verí:* no us penseu que no us el vulgui deixar.

—Jo te·n responc: paraula, —afegí la Saps.

—Si us serveix, ja us el podeu endur. *Segunda ama!* —cridà amb crits que aixordaven. —*Segunda ama!* —repetí.

—*Voi!* —va sentir-se de l'interior.

—Baixi ·l ploraner.

—Baixo.

Pel carrer, tots cofois, ja feien grinyolar l'orgue; i, un cop a dintre la casa, vinga tocar i ballar fins que·l cansament i el mareig de tant beure ·ls va dominar.

Passaren aquestes coses i d'altres no dignes d'explicar mentre que tant la Xava com l'Espardenyeta no sabien res dels seus homes.

Un mig-dia, en havent dinat, s'estaven quasi totes elles fent rotllo prop de la porta, com objectes exposats a la venda, quan tot d'una ·s presentà ·l carter. A les dues enamorades el cor va fer-los un sobressalt; però aviat va desvaneixe-s aquella ilusió: la carta no era per elles: era per a la Ramona, i el carter l'hi havia duta allí perquè a casa la Carme li

havien dit que era al numero 5; i, com que també hi mediaven cinc centims, no varen voler-se fer carrec de la carta.

La Ramona l'agafà i estripà·l sobre, però de moment tot fou inutil: no sabia de llegir, ni cap de les dònes que s'esqueien allí. Tant la Xava com l'Espardenyeta, encara tenien l'esperança de que aquella carta era pera elles; però s'escaigué que va compareixer el Peret i demanat per la Ramona que inutilment provava de llegir lo que no podia entendre, i ell també amb molta pena, perquè no sabia gaire de llegir tot cridant va començar:

«Oran...

»Mi querida y estimada Ramona nunca creià, qué tendrias tantos malos pensamientos para mi sabiendo qué yo estuvé 9. mésés en españa i no te a faltado nada á tu al saber qué á los 9 mesés mé faltates me fui a l'africa a buscar mi suérté i a los 10 ya la encontré volvi a los 13 mésés con mui buen fin i té entrégué 50 duros, porqué pensé qué avias variado, de tu mal procedér, fuí a esa y cumplí con mi obligacion, espérando que viniera tu ijo, esperé un mes mas ? pero mujer infamé como tu suerte la baristes à la callé otra persona recojio tu basura entonsés porqué té sébas poraserme mal, sabiendo qué yo te é recojido, cada vez qué as venido a mi casa como una madré i tu as Jugado con migo como una pelota, pues asi aora sufré si otra goza, de tu fortuna pués no té debés de Incomodar ? entonces porque mé asés

mal ? pues si dentro un més no estoy yo buéna, tu té veras péor que yo. déjamé tranquila con mi suérte mala ó buena ? adios asta la étérnidad

» BARBARA »

A la Ramona li escapaven les llagrimes dels ulls.

— Ja veras, espera-t, — va dir el Peret tot traient-se un paper de la butxaca. — Aquí tens un paper que ha vingut dintre de la carta.

— Què diu, aquest paper? Semblen gargots, — preguntà la Ramona.

— Diu: «Ramona de que este papel puedas leer demi volveras á saber». Això altre està escrit en moro. I perquè l'has de fer patir, tu, eh? No ha fet ella tot quant ha pogut? I doncs, dòna, — va dir el Peret tot serio com si estigués emocionat, en tant que la Ramona ja plorava. — Doncs perquè li dones mal; perquè escolta quina carta ha escrit a la Carmeta que fins l'ha feta plorar.

« Oran...

» Quérida Carmen

» Sabras que désdé el dia que viné dé esa mé encuentro enférma ét tenido él, trancazo los medicós me ordinan que no saben mi enférmedad, i por, munchas medésinás que me dan no mé pongo buéna, émos ido en casa de un marabu, i mé disén que és una cosa mala qné mé a écho, la Ramona, pues debés dé aconsejarla debajo del cariño qué nos prófesamos que mé quité lo qué mé adado porqué Carmen

desde el diá qué mé viné de tu casa yo no descanso y un mozo echisero me adicho qué mé esta asiendo, mal conqué, lé disés al Paret por fuerza qué mé quite lo qué mé a dado . . . . . .

. . . . . .

» BARBARA »

—Ja veus, pobra Barbara! Se veu que aquesta noia pateix. Treu-li ·l mal, dòna. Després que us havieu estimat tant, que de dia i de nit estaveu sempre juntes, ja sabs les pallices que li havia costat, no sé perquè encara l'has de fer patir. I vés amb compte, —afegí ·l Peret, —perquè allí a l'Africa hi ha moros que saben moltes coses, i, *con tal* que tingui ella no més que un fil de roba o cabells, no t'arrendo la ganancia.

—Si es ella que·m fa patir a mi, Peret. Qui·m va dar el mal d'ulls? Jo que no havia tingut mai res més que·l sifilis!

—Tot lo que vulguis. Creu-me a mi: treu-li ·l mal. No facis bromes que·t poden sortir molt cares. Creu-me a mi, Ramona: te·n vas a Sans, i dius an aquella dòna que ho deixi córrer tot.

I els plors de la Ramona confongueren les paraules del Peret, el qual, veient que entraven dos pagesos, va anar-se·n tot seguit.

*
* *

Feia ja més de tres mesos que la Xava no havia

sabut res del Paxe; i, com que s'havia escaigut venir una esquadra inglesa, el tribull d'aquells dies la va distreure.

Arreu d'aquell veinat se sentia la remor de crits que no s'entenien. Colles de mariners que corrien d'ací i d'allà sortint d'una taverna pera entrar en una altra. A casa la Navarra no paraven de tocar el piano dia i nit, i aquella escala era un tragí de pujar i baixat gent. Per les portes de les cases no·s veia altra cosa que la vermellor dels vestits, que armonisava amb el to d'aquelles cares rossenques. Crits i cants d'una alegria extranya de vici.

De tant en tant se veien venir grupos de mariners que, balancejant-se, se defenien de caure, com si la terra ·s trasbalsés per l'estil d'una nau en mig del mar.

En les cares de les mestresses se descobria la satisfacció perversa dels diners que acumulaven.

Aquells carrers, quasi sempre emboirats per una fumera blavosa, prenien un to aixelabrat, com si en un instant s'haguessin transformat per l'ambient d'un altre país. Tot d'una ·s veia una nota compacta de vermell i blau, quan sense pensar se transformava en un to blanc que ressaltava d'aquella blavor opaca.

La Xava, que havia guanyat molts diners en cambi d'estragar-se terriblement la salut, unicament pensava en el Paxe, i per aquest motiu s'entristia pensant amb les coses que havia passat. Com sofria, en sa cara esllanguida, orlada de cabells que li queien com llagrimes. Se veien aquells ulls fitant enlaire com suplicant el pervindre de major benestar, i aque-

lla mirada reflectava una tortura interna plena de cavilacions. Mirant, mirant, se li veia negar els ulls de llagrimes, fins que per la persistencia de la seva actitut, queien-li damunt de les ossoses mans esblanqueides. Aleshores se removia per a distreure-s d'aquell somni pesat.

La seva companya notava·l canvi d'expressió i la compadia, encara que no comprenia que aquella dòna, un cop s'emborratxava, s'esvalotés amb una alegria que entusiasmava als mariners ubriacs.

—En què penses, Xava? —li preguntà l'Espardenyeta, per a distreure-la d'aquell encantament.

—En què penso, me preguntes? Com si tu no ho sabessis en lo molt en que puc pensar! Penso en tot i no penso en res. Tot d'un plegat me ve a la memoria aquell lladre de mala sang, que, si·l tingués aquí, el matava. Que·n vareig ser de tonta! No valia més que l'hagués mort?

—Cah, dòna, cah! Ara estaries a l'*estaru,* i al menos tens la llibertat. No tinguis por: un dia o altre ja tindrem sort. Per això diu el ditxo: totes les putes tenen sort.

—Quina sort vols que tinguem, tant tu com jo? Hi ha tant temps que l'estic esperant, que jo crec que al món ningú·n té. Té: ara que m'havia afectat per aquest *desgraciat,* ja ho veus no·n sabem res. De segur que·ls varen *atanyar*.

—Mira; vols que·t sigui franca, Xava? —digué l'Espardenyeta. —Doncs, jo ja no hi penso gens ni mica. Hi estic tant acostumada!... ¡Quantes i quan-

tes vegades m'he trobat amb un home que jo l'he estimat de debò, i a l'hora menos pensada ve la *bofia* i te·l pren del costat! ¿Sabs, Xava, quin disgust es per a una dòna ·l veure que se t'enduen el teu i que·l fan anar a revolades i empentes i sense dar-te temps de dir-li adéu? Altres vegades estas dormint amb aquella tranquilitat, perquè ell ha fet un *mossec* que li ha anat bé, i tu esperes l'endemà per a sortir; i a la matinada, quan dorms amb més satisfacció, sents que truquen. Tens un sobressalt, que cada cop te·l donen al cor. Es un espant que ningú se·l pot imaginar, no més el que s'hi troba. I encara diuen que lo que fan ells es mal guanyat! Obres la porta: ja tens la *bofia* que se te l'emporta. A veure: com t'entornes al llit a sentir l'escalfor que ell hi ha deixat? Es lo que té·l fer-te amb *desgraciats*. Per això es que una dòna s'hi ha de mirar molt. Ja sé que tu·m diras que, si no es un *desgraciat*, ja no hi tens fluix, i que, un cop estas acostumada amb ells, ja no pots posar carinyo a cap altre home. Tot lo que vulguis: si vols presumir un home de la vida, no tens més que aguantar-te i no fer la fantastica; o, sinò, fins te prenen el pèl. Al principi m'hi enfondava molt, però ara ja no faig cas de res ni de ningú. Sabs, noia?, al dia, al dia, i el demés són trons i vuits i nous i cartes que no lliguen. Quan els tinc al davant, aleshores sí, m'hi entrego, fins massa; però, quan fa ja quinze dies que són fòra, al lloc d'aquell se·n n'hi posa un altre; perquè ells te volen més perquè *adinyis* quan són *carregats* que no pas per estimació.

—Però, que·t sembla que·ls pot haver passat?—digué la Xava.

—Sabs que penso?—digué l'Espardenyeta.—Que hauran fet algun *toc* bo i s'estaran divertint amb altres dònes: vet-aquí. Tornaran quan vagin de boc extès.

—Vols dir, Espardenyeta, que tindrien tanta barra.

—Si·ls haguessin *carregat* ja t'haurien escrit *mangan pasta*.

—Què mira, aquell ximple?—digué la Xava.

—Apunta coses d'aquí dintre...

—Quina pinta més rara, eh?

—Potscomptar que es un modernista boemi.

—Fes-li un crit, tu que tens més barra.

—Ei, senyor del barret! Qne·m vol retratar?—cridà l'Espardenyeta girant-se per a fer una mofa al dibuixant que hi havia a fòra al carrer.

—*Vaya caló!* Qui t'ha fet aquest barret?—va cantar, cridant, la Ramona.

—Sabs que té molta barra?—va dir la Xava.—Oh!, diga-li què apunta! Sembla boig!

—Deixeu-lo estar, pobre home!—va dir la Saps.—Prou pena deu tenir ell.

—Ep, senyor!—cridà l'Espardenyeta.—Mira que·s deixa.

—*Sumé!* Tireu-li·l llaç! *Nyebit!*—va cridar l'Estripa-gorros per no ser menos.

—L'altra dia s'estava al carrer den Perecamps i també feia lo mateix,—va dir l'Estripa-gorros.—Hi havia més canalla que·l voltava!

— Potser pren mides, — digué l'Espardenyeta.

— No, dòna, no: es d'aquests que retraten amb els dits, — va dir la Saps.

Passats aquells dies de trasbal dels mariners, aquella barriada va quedar ensopida com sempre. Totes aquelles coloraines de banderes i vestits vermells, blaus i blancs havien desaparegut, tornant a regnar-hi aquella quietut trista, i de tant en tant una fumarada dissipava ·l sol, com si aquell fum fos el mantell de la tristesa. Sols se sentia la remor melancolica, com si tot plegat armonisés un conjunt de planys, els sospirs de la miseria que estrangula aquells pobres sers desgraciats de tota mena, que oprimits per l'indiferencia s'asfixien en aquell ambient perniciós. Cada cant es el ronc de l'agonia, cada rialla es el gest de la mort.

*
* *

En Fermí era un dibuixant que dibuixava molt malament. Ningú ·l coneixia. Ell, coneixedor de la seva inferioritat mecanica, tampoc tenia cap interès en ser o no conegut: vivia prou satisfet amb saber que, si bé no tenia habilitat per a transportar les seves impressions, en cambi tenia l'intima satisfacció de que ell no havia copiat ni a Forain ni a l'Esteilen, ni en els seus principis a altres artistes.

— Tinc la satisfacció de saber que ho faig molt malament. En cambi, la major part de companys meus m'han superat en tenir més fama, però no en saber que no fan res, com jo mateix. Ells han

sigut poc escrupulosos: jo fins me tallaria les mans si hagués comès l'imprudencia de copiar, més o menos disfreçat, a ningú.

El cert es que en Fermí ho feia molt malament, fent pressentir que havia errat el camí; però, com que·ls equivocats devegades són els més toçuts, ell no deixava la seva deria, que fins el perjudicava i li comprometia l'avenir.

El dibuixant se passava·ls dies i les setmanes al carrer del Mig-dia i per tota aquella barriada de sota Montjuic. Deia que era l'unic que tenia caracter de ciutat. Al principi, les dònes li feien mofes, els xicots el molestaven, i fins algun grandaçot s'atrevia a insultar-lo; però ell, indiferent a tot, escoltava i mirava com si res li diguessin. Gracies al seu temperament, de mica en mica va anar-se fent amic de tothom: fins les criatures el cridaven pel seu nom.

Els vespres solia passar un parell d'hores a casa en Mariano, que era un establiment mixte de cervesa i mancebia; i, posat en un recó, previ consentiment de l'amo i beneplacit de la mestressa, feia·ls seus croquis i observava·ls tipos que hi concorrien.

Una de les coses que li agradava observar era·ls jugadors de la taula del burro. L'actitut i expressió dels que amb tanta seguritat havien de deixar-hi tants diners com duien, el mirar astut del *grupier* i els *papellones,* contrastava amb l'aspecte de la pobra victima d'aquell pobre home qne cau allí seduit per l'afany d'unes quantes pessetes més de les que porta, per quedar sense cap. Hi havia moments que fins patia d'esperit,

perquè ell veia clar com enganyaven al que jugava de bona fe: prou sabia les combinacions que feien els de la casa. Al pensar lo que podia succeir si se·ls descobria, agafava por i tot dissimuladament se n'anava. Altres vegades resistia per a observar la cara dels que perdien. Feien un somrís com volent demostrar certa indiferencia i les faccions d'aquella cara que havia forçat una rialla, tornaven a posar-se en sa actitut natural, i aleshores les combinacions anatomiques tremolaven amb un tremolor quasi imperceptible, que no era altra cosa que la repercussió de la gran lluita interna d'aquells sers que, ambiciosos de diner, perdien el que tenien. La cara, atreta endintre com si una força muscular o nerviosa de part de dintre del crani ·ls estirés marcant-los els sécs de la pell; la fesomia prenia un aspecte d'una terrible tristesa. La vista fitava les cartes sense haver dat temps del cambi muscular. Però rapidament tota aquella tensió ·s desprenia, els ulls llambregaven, se descomponia ·l semblant fins a tornar-se a caracterisar segons el resultat de la jugada. No hi havia remei.

—No tinc sort, —exclamava ·l jugador, que fins se dava vergonya de perdre.

I, el seu mirar als demés, tant semblava que pogués dir: «—Deixeu-me fer la pau!» com «—Dispenseu si perdo!».

Alguns, quan havien acabat els diners, preguntaven quina hora era i se n'anaven, com si haguessin fet tard. Altres sentien certa recança, i, ennuvolats per mil pensaments, miraven amb recança als que·s

quedaven, i la seva cara sobtadament prenia un aspecte aterrador, fent pressentir que pensaven clavar urpada als diners que ells creien havien perdut mentres s'estaven allà; però després, fòra d'allí, suspitaven que·ls hi havien robats, i així era realment.

Ell, en Fermí, procurant no ser vist dels concurrents, feia·ls seus dibuixos més o menos encertats; i el que no podia conseguir per medi de les ratlles ho feia escrivint una explicació al costat. Comparava, per exemple, l'aspecte del que havia perdut amb la perversitat del *papellona;* i aquestes diferencies tant remarcables en l'expressió de la cara ell no podia arribar a interpretar-les, si bé per ell eren ben enteses. En cambi ·ls demés no hi veien altra cosa que un enredall de ratlles totes insegures que sols oferien la confusió.

En Mariano, que estava desitjós de fer-se amb persones decents, perquè li semblava que així minvava la seva perversitat, va demostrar molta simpatia per en Fermí, i, per a protegir-lo amb la seva influencia pel veinat, va presentar-lo al sereno del barri; i aquest, com es natural, tant per l'amabilitat den Fermí com per alguna propina que pressentia, aviat varen tenir gran confiança.

Això fou motiu de que·l dibuixant passés molts ratets amb el sereno, que li ensenyava un agrupament de lladres que hi havia davant de la taverna del cantó, els quals feien mofes burlant-se d'un bardaix. Entretant va escaure-s a passar la Xava, que anava a comprar cinc centims de pa amb tomatec a casa l'adroguer.

—Ont vas, petita? —digué ·l sereno.

—Mira, aquí, a casa l'adroguer, —va contestar. —Escolti: que es vostè —va dir —que·m va fer el retrato?

—No, noia; però sempre que vulguis te·l faré,— va dir en Fermí.

—Que està de broma! Com se coneix que no s'ha fixat en la meva *xungaluya!* —acabà, fent una rialla.

I se n'entrà a casa l'adroguer.

—Quina llàstima! —digué ·l sereno. —Tant bonica que era! Com s'ha fet malbé! Si vostè l'hagués vista tres anys enrera, ara estic segur que no la coneiveria. Se n'hauria quedat emprendat. Però ara, pobreta, està ben malmesa. Diuen que es tisica i que treu sang per la boca. Jo crec que·l dia menos pensat l'*adinyarà.*

—I de què fa? —preguntà en Fermí.

—Ja s'ho pot pensar: de tot. Però aquesta taleia d'anar amb lladres l'ha feta malbé, perquè ells, encara no tenen quatre quartos, ja s'emborratxen. El primer amb qui va anar era un tal Paxe, que, anant a Valencia amb el vapor, per a robar *pel registre,* que ells ne diuen *cambristes,* varen fer un robo que·ls va valer molts diners; però, com que són tant viciosos, tot s'ho varen gastar. No sé què diantre devien fer més: el cas es que·ls varen agafar. Ara, aquesta, tant aviat va amb l'un com amb l'altre, i, segons diuen les demés dònes de per aquí, jo crec que ella també ·ls hi ajuda; però, quan està borratxa, ningú l'aguanta. Les agafa molt fortes...

—Sembla jove. Aquest aspecte demacrat li dóna una expressió de tristesa que la fa molt interessant.

— Pobre de vostè que s'hi emboliqués! Tota ella està feta una llaga. Oh!, si no fos això! — va dir el sereno, amb picardia lasciva. — Jo l'he coneguda ben honrada. Un bretol, que deu esser a presidi, perquè mai se n'ha sabut res més, s'hi va casar, i, tot hi estant embaraçada, la va dur a casa la Madrilenya, que, segons diuen, li va donar un parell d'unces. Mare i fill, vet-aquí. Pobra criatura! Tenia un cap gros que se li feia aigua. Tant de bé li va fer Déu que se li emportés.

— Més bé hauria fet que ja no li hagués deixada tenir.

— Té raó; però què vol fer-hi? Veu aquell d'allí? Es un lladre que ja l'espera que surti de casa l'adroguer. Si vingués l'inspector, li faria dar una quinzena per macarró. Ja li dic jo que està ben perduda!

— Quina llàstima 'm fa! — exclamà en Fermí. — M'agradaria fer-li 'l retrato.

— Ca! No se l'escoltaria pas! S'ha tornat molt *patosa*. I, si l'arreplega un dia que estigui una mica *pet*, vaia una bronca li armaria! Se creuria que se 'n burla, i potser s'hauria d'enfadar amb algun d'ells, perquè són molt desvergonyits: no hi ha res més dolent que 'ls lladres. Aparti-s, aparti-s, — digué 'l sereno al Fermí.

— Renoi, quina borratxera porta aquest minyó — exclamà en Fermí, apartant-se, perquè 'l borratxo semblava anar-li a caure al damunt.

Feia pena de veure aquell borratxo. Era un minyó d'uns vint-i-dos anys, ros de cabell, i el bigotet, del mateix to, el tenia caigut i humit. Duia la gorra encastada al clatell, que fins li feia doblegar les orelles endavant; el pantaló li queia, arrugant-se-li damunt de les sabates; l'americana, d'un to terrós, la tenia empastifada com si s'hagués revolcat per terra.

Parlava en inglès. Per més que s'esforçava, no podia estar un moment quiet. La seva cara rossenca no·l feia repulsiu, tot i ser tant repugnant el seu estat. Babejava, i amb la màniga s'aixugava d'una manera inconscient. Duia un cigarro de quarto, apagat, i per la seva actitut el sereno va compendre que·l volia encendre i li donà un misto encès. El borratxo no podia fer-lo coincidir amb el cigarro: tant aviat el cos li queia endavant, compensant-ne amb els peus l'equilibri, com descompost se tirava enrera. Se li apagà·l misto sense conseguir el seu objecte. N'hi varen donar un altre, al qual se li doblegà·l ble, caient-li damunt de les extremitats dels dits, havent-lo de cremar per força; però ell l'aguantava sense fer cap demostració de fer-li mal; fins que, apoiant una mà amb l'altra, va conseguir donar unes quantes pipades.

Unes quantes passes més enllà, al llindar d'una porta tancada, hi havia, mig ajegut, un altre borratxo que li deien l'Arcalde,

S'estava, aquest, tirat de cos endavant, però de cara a terra, com si estés plegat. No se li veia la cara degut a la seva extranya posició. Dormia. Duia les robes brutes, però de color groguenc. En lloc de

mitjons, draps bruts envolicats i lligats amb un troç d'espardenya. Les mans, brutes, recobertes de bruticia: sols se descobria una vermellor relluenta de la punta dels dits.

El borratxo inglès, tot tambalejant, s'adonà de l'altre borratxo que hi havia allí terra. Començà a cridar-lo a la seva manera. L'altre ni·l sentia ni·l veia. Ell sí, que s'assenta al seu costat, li aixecà ·l cos traient-lo d'aquella posició, i es posa ·l cap damunt de les cames, fent-li aquestes de coixí.

L'inglès li cantava cançons, com si volgués ajudar-lo a dormir; però, com que mai estava quiet, l'Arcalde ·s despertà, i amb veu de nas i ronca, digué:

— Ni tu ni ningú ·m farà se... guir.

Aleshores l'inglès l'agafà de tal manera que amb la mà li tapà la boca i el nas. No podent respirar, l'altre borratxo ·s remogué. Enfadat, renegava perquè l'atormentaven, o per lo que ell se degués imaginar. L'inglès, al veure al seu company que s'enfadava, començà a fer-li petons, fins que tots dos, amb no poc esforç, s'aixecaren.

L'Arcalde, amb el cap tort per un defecte del coll, se·l mirava tot extranyat. Tenia les parpelles inflamades i rebotides, lo mateix que les demés faccions de la cara, fent en conjunt l'efecte d'una cosa inflada, sense ratlles que pronunciessin cap expresió. Gravat de verola, tenia la pell un aspecte sarnós. Duia ·ls cabells tallats arran, tal vegada per fer poc que devia haver sortit de l'asil, descobrint-li un eczema que se li escampava pel front i part de la cara. Prop de l'orella

se li veia ·l rastre d'una supuració d'un to groguenc verdós que, baixant-li cap al coll, se li assecava, i ell ho palpava amb perfidia, cosa que demostrava que aquell mal li feia engunia. Començà a gratar-se la pitrera i amb gran insistencia a sota l'aixella, i, caminant encorbat, mirava de cantó i amb penosa dificultat caminava algunes passes, com si li dessin empentes.

El seu protector volia acompanyar-lo; però l'Arcalde, tot i sent català, deia coses que no s'entenien, i, ja cansat, donà una empenta a l'inglès, que de poc que no·l fa caure; però buscà l'equilibri i va quedar-se encarquerat un instant, clogué·ls punys i els féu voltar com si·s posés en guardia per a boxejar. L'Arcalde, rondinant, se n'anà per l'altra acera; i, com si les ombres l'afalaguessin, va anar-se confonent fins a perdre-s de vista.

L'inglès al trobar-se sol, se posà a cantar i ballar, i així va anar-se·n tot satisfet.

— Què li sembla, — digué ·l sereno al Fermí, — si aquest quan estés serè li diguessin «mira a qui has fet petons».

— Tornaria a perdre ·l coneixement de tant fastic que tindria.

En Fermí anà rondant molts dies per aquells carrers, hi veia a la Xava fent porteta, tota arrupida, com un aucellet malalt.

En veu ronca cridava als vianants, els quals, al veure aquella desgraciada, passaven de llarg com esporuguits.

Tota aquella condicia en arreglar-se la roba i netejar-se 'l seu cos, va anant-se perdent a mida que la miseria l'acaparava. Les enfermetats per un costat i el seu deixament per un altre, feien d'aquella criatura, que havia sigut tant hermosa, un ser que feia llàstima i escrupol al mateix temps.

Com que l'unic medi de viure d'ella era mercadejar el seu cos, degut al seu estat ningú se la mirava; sols un que altre esma-perdut pel desvari del desig sensual s'hi aturava.

Els dies passaven, i ella no podia pas pagar la part que li corresponia de l'habitació, i el Peret, que no estava ni per cançons ni per llàstimes, va dir-li decididament que si no pagava 'l que devia ja no dormiria ni una nit més en aquella casa, perquè l'habitació que ella ocupava la tenia solicitada per altres dònes.

De prompte, a la desgraciada noia no va fer-li cap impressió 'l que aquell desgraciat li havia dit, i, esperançada cada moment, en que podria cambiar la seva situació, tant per una visita d'algun amic com per altres causes que ella 's forjava en el seu intern, no va capficar-se a la mida que requeria 'l seu estat.

Arribà 'l mig-dia, i quan anà a casa 'l Xato per a menjar un plat d'escudella, varen dir-li que si no pagava les tres pessetes que devia, no li volien fiar més. Aquesta impressió ja fou més forta, tant per la vergonya que va fer-li pels que varen sentir-ho, com per la complicació que això implicava.

Rient, com si li haguessin fet una caricia, per a amagar el mal intern, va anar-se'n de la taverna;

mentres que·ls de dintre, sobretot l'amo, la qualificava de mala pagadora.

Immediatament se n'entornà a casa seva, i així que va per entrar al portal, va veure ·l metge; ella sí, que s'entorna, perquè ja feia temps que tenia l'amenaça de que fóra portada a l'hospital, i pel tracte que sabia que feien a altres dònes que hi havien estat, i també pel record del seu fill, estava esfereída; sortí, i, per fer temps, va anar-se·n a donar un volt, i en essent al portal de Santa Madrona, un aspirant a policia volia dur-la a la delegació, però, gracies a plorar molt i a fer moltes promeses, va deslliurar-se·n.

Talment semblava que aquell fos el dia decisiu en que les contrarietats s'haguessin posat d'acord per a torturar-la, perquè quan arribà a la casa ont tenia l'habitació, el metge ja era fòra, però ·l Peret l'esperava an ella perquè tragués els quatre pellingos que tenia a la cambra.

No varen valer-hi promeses ni exclamacions; ja sabia que a la nit no la deixarien entrar a l'habitació, i que si ho intentava, el Peret fóra capaç de treure-la d'un braçat.

Va asseure-s la Xava al llindar de la porta, per si tenia la sort de guanyar algun diner, i encara que·l llevant la perjudicava i li donava molt malestar, no·s movia; i quan algun vianant s'hi acostava, somreia, rient tant com podia, i aquella rialleta era la màscara per a dissimular l'agonia.

Era cap al tard i no havia pogut guanyar cap diner,

i precisament a l'hora que ella confiava més, que es quan els obrers pleguen del treball, tots els que anaven a la casa se la miraven de reull, i, agarbonats per les altres dònes més fortes, depreciaven a la pobra Xava.

Pluvisquejava, i pel carrer hi transitava ben poca gent, i els pocs que passaven anaven depresa, com si tinguessin por que aquella pluja ·ls desfés la roba, però la noia no·s movia del llindar, tremolant de fred i de gana, en tal extrem, que, apoiant el colze damunt de les cames, s'aguantava ·l cap amb la mà, perquè talment havia perdut la força per a sostenir-lo.

Era inutil que intentés anar a sopar, perquè bé prou l'havien sofocada al mig-dia; ni tampoc podia anar a casa l'adroguer perquè allí no més fiaven cinc o dèu centims i encara amb dificultat.

Tenia moments que plorava i d'altres que sense plorar li queien llagrimes avall; entretant les demés dònes de la casa, excitades per la digestió i la beguda, cridaven, cantaven i reien com a boges.

Eren ja les onze de la nit que ella encara s'estava arrupida. Arribà ·l Peret, manà que tanquessin la porta, cobrà de totes, i an ella, per més que plorava, la tragueren fòra al carrer.

Anava caminant inconcientment, esma-perduda; el que cabilava aquell desgraciat ser es impossible d'endevinar ni de descriure, perquè cap procediment podria dar l'intensitat d'aquell estat intern. Potser que de tanta aglomeració d'adversitats no pensava o no sofria ·l que l'espectador podia suposar, però l'expres-

sió de la seva cara descobria un sofriment intensissim, concient o no en ella.

El sereno, que anava repassant les portes volent-les tancades per poder-les tornar a obrir mitjançant una propina, va encarar-li ·l fanal, perquè no la coneixia, i quan la regonegué fins va compadir-se·n; li va donar alguns centims prometent-li que l'endemà, de grat o per força, la faria tornar a admetre al 3.

Mentres estaven parlant amb el sereno arribà en Fermí, que, com hem dit, solia anar cada dia per aquells carrers; i l'impressió que tingué al trobar la Xava d'aquella manera va esser tant forta, que va oferir-se a conduir-la. Junt amb el sereno i un agent de policia, que s'escaigué estar allí, varen dur-la a la «Fonda de les Flors» del carrer de Mig-dia, els quals proprietaris, en lloc d'enutjar-los allotjar aquella malalta, va semblar que sentissin goig de fer una bona obra.

Varen arreglar-li una cambra, i la mestressa, que talment era la representació vivent de la bondat, se va desfer en atencions; li donaren caldo, vi ranci, per refer-la: en fi, varen fer tots plegats tot quant varen poder; i era tanta la satisfacció i extranyesa de la Xava, que fins deia que li semblava que somniava.

Va quedar-se en aquellla casa tant a menjar com a dormir, estimada de tots. La minyona, a cada moment entrava a la cambra per si volia pendre alguna cosa. L'amo sempre li preguntava com se trobava; i la mestressa no·s cansava d'animar-la, complementant la satisfacció de la Xava per la companyia

d'en Fermí, el qual li feia reflexions, dirigides a allunyar del seu esperit tota afecció malevola.

La Xava sentia reviure-s de satisfacció. An en Fermí li succeía 'l mateix a l'anar comprenent que aquella desgraciada criatura, moralment, s'anava regenerant. No s'hi veia de goig, descobrint-se-li la satisfacció en el seu semblant.

Va fer diners de tot quant va poder, i va vestir amb robes humils però noves a la malalta, i, de tant en tant, la dibuixava: feia'ls seus acostumats croquis, amb les corresponents notes.

El que més l'entusiasmava era la bondat dels amos de la «Fonda de les Flors», perquè l'enrenou que portà la malalta fou molt gros, i tots els de la casa estaven pera servir-la amb tant desinterès com bondat.

Pel barri va esser un verdader aconteixement; ningú parlava d'altra cosa que de la sort que havia tingut la Xava. Les dònes, intentaven visitar-la, però, per ordre den Fermí, ningú la podia veure; qnan ella sortia a la finestreta del carrer de Mig-dia, tots li preguntaven com se trobava, i ella, amb la seva carona, ont en mig de la malaltia i la tristesa s'hi reflectava una hermosura, contestava amb el seu habitual somrís, la qual expressió equivalia a una conversa.

Al cap de dos mesos, la Xava havia fet un cambi en el seu estat de salut. Va marxar de la fonda. En Fermí va prometre als de la casa que tota la vida 'ls estaria agrait; i pel barri va anar-se perdent l'interès per ella, fins que ningú va parlar-ne ni se'n va saber res més.

AMPLIACIÓ DEL VOCABULARI

PUBLICAT EN

SOTA MONTJUIC

CALÓ	CATALÁ
Adinyà	Dar
Adrogu	Adroguer
Aigua, Bul, Pudents, Pasma, Bofia, Carga, Bronca	Policia
Alaras	Calçotets
Araig	Nit
Arondo	Enredaire
Aruf	Aram
Astilla	Part d'un robo
Atany	Sargent
Atxanta	Fuig
Banau	Ensopit
Baranduy	Valent
Barise, Baril	Bonic
Barcas	Botines
Bastas, Dàtils, Greps	Dits
Bato, Panan	Pagès
Boc	Escandalós

Bollu, Mec	Pa
Boquis	Boca, Empleats
Borda de péixols	Casa de pagesos
Borda de forata	Casa de fòra
Borela, Cari	Cara
Bua	Por
Bul	Porqueria
Burla	Juga
Burlador	Jugador
Burli	Jugà
Burló	Casa de joc
Blatinyi	Blat
Blet	Tonto
Brià	Unça d'or
Brillas	Brillants
Bronca	S'ha descobert
Cabreixarse	Escamar-se
Cabreixat	Escamat
Cabreixa	No se·n fia
Cafil	Café
Calabusanyis	Calaboç
Calderu	Calderilla
Camp	Terrat
Cara-vinagre	Carrabiner
Carregat	Agafat
Carretu	Carro
Castanyas	Els anys de presidi
Cera	Municipal
Cirera, Borrega	Cinc duros or
Coba	Por
Consorts	Companys de furt
Curda, Curdelas	Borratxo

Clapar, Surnar, Curneyar	Dormir
Clisus, Sepias	Ulls
Empalmarlo	Fer pasar l'objecte robat (*mulé*)
Entorban	S'enganyen
Entorbat	Enredat
Escarbar	Pendre
Escup, Escopeta	Escarpa
Esteribel, Estaru	Presó
Estreta	Armilla
Farga	Peces de roba
Fatigar	Anar a fer un furt
Fisqueiu	Bacallà
Gabis	Ranxo
Galista	El que abusa
Gànguils	Anells
Ganxo	El que excita que juguin
Gatet	Botella
Guindà, Quinà	Enganyar
Guita, Quibis, Pasta	Diners
Grapisés, Jubais, Gaus	Polls
Gresnà	Parlar
Jalata	Pesseta
Jambu	Home
Jamba	Dona
Jupa	Americana
Jurba	Aigua
Jurondu, Balondru	Sereno

Là, Llàmara	Plata
Ligeras	Espardenyes
Lleona, Tova	Caixa de guardar diners
Llima	Camisa
Llonga	Carretera
Manguela, Manga	Demana
Marca	Dòna
Marcat	Denunciat
Menda	Jo
Mossec	Robo
Mostu	Vi
Mulé	Mort, objecte robat
Nanay	Calla
Nas	Un que fa nosa
Nel	Res, gens
Noria	Corda
Nuvol	Llençol
Panqueya	Correguda
Panquiserà	Passejar
Pantols	Pantalons
Papellona	El que juga per compte de la casa
Papil	Paper
Pastus	Objectes que serveixen per fer enganys
Parlu o *Parlucu*	Rellotge
Penca	Home
Percal, La junga	Moneda falsa
Pernilaig	Pernil
Pericu	Sifon

Peringat	Amo
Pesantas	Balances
Pet	Pany
Peu de porc	Palanca groixuda per fer saltar panys
Pica en terra o *Pica*	Gallina
Piltre	Llit
Pinrès	Peus
Pinta	Fatxa
Pinxa	Agulla
Pinxera	Mira o vigila
Pirà	Fugir
Pollosa	Manta
Porter, Tanca	Porta-monedes
Potza, Baldra	Butxaca
Puleyu	Ont vènen lo robat
Pupila	Que hi veu
Puró	Vell
Pusla o *Trona*	Pistola
Puterotli	Pot
Pringat	Ferit
Raca	Part del robo
Raganyi	Reixa
Randa, Xorc, Xurdé, Pispa, Mossega	Lladre
Roncu	Calaix de quartos
Ronda	Faixa
Rosaris	Cadenes de una porta
Rot	Mocador de butxaca
Rumboy	Bastó
Runcali	Carro
Runquel	Carreter

Saful de sadolla	Mocador de seda
Saina	Cartera
Sallà	Treure, Sortir
Santé	El que proposa un furt
Sornu	Or
Suai	Senyal que ha de jugar el papellona
Tapu	Tapa-boques
Taru, Taribel	Fret
Tasca	Tasca
Tescó, Xulé, Coronés	Duro
Tomaquet	Miugo del billar
Tou	Cotó
Tova	Calaixera
Tura	Gorra
Tragandil, Xaruto	Cigarro-puro
Tralla	Cadena de rellotge
Trucant	Tabac
Truquis	Vigilant
Uatas, Uvanyis	Ous
Ulanyi	Oli
Vespella, Caspilla	Presidi
Volcu	Sac
Xalem	Fugim
Xava, Xaveya	Xicota
Xiscla	Carril
Xivarrera	Campana
Xivata	Xerraire
Xivels, Faicos, Espardenyés	Moços de l'esquadra

Xucola, Xucla	Xacolata
Xunga, Xungaluya	Malalta, falsa
Xuri	Ganivet
Xuripesca	Pren i fuig
Xurberu	Paraigua

Té jindama, té bua. — Té por.
Li put la muy. — Li fa pudor la boca.
Té mala pinta. — Fa mala cara.
Ha passat per l'escarpinduy. — Ha succeit per una gran casualitat.
Ha entrat per la patilla. — Perquè es valent.
Es un baranda. — Es un valent.
Es un blanc. — Es un covard.
Et darà molta coba. — Et dirà moltes falsetats.
Es un peça. — Es un pinxot.
Adinyali caix. — Pega-li.
Fa taru. — Fa fret.
Va empalmat. — Porta arma.
S'ha fet puró a l'estaru. — S'ha fet vell a la presó.
Morcillà un parlu. — Trencar l'anella d'un rellotge.
Guilla o xapesca, que ve la bronca. — Fuig, que ve la policia.
Han tingut bronca. — Han sigut descoberts.
Habilla parajurbas. — Porta paraigues.
Era bubianès. N'hi adinyarem tres jalatas. — Era vell. N'hi donaren tres pessetes.
Espera la bronca. — Vigila la policia.
Sé un sant barbi. — Sé un lloch bo per robar.
Puxisca 'l bastu. — Tira 'l dit (senyal per robar).
Quin dali! Quina lluvia! — Quina pallissa.
No val una ful de planté. — No val res.
Agrava 'l rus, que anirem a lilà. — Agafa 'l rossinyol, que anirem a robar.

A las bordas o bordanyas. — A les cases.
No tenim cap parnó. — No tenim cap diner.
Tapieja. — Tapa (per robar).
Tapieja, que·l desbrijaré i li escarbaré briga i parlu. — Tapa, que li pendré cadena i rellotge.
Pel topu. — Reventador de pisos.
Adinya pasta. — Dóna diners.
Ninyi fui. — Una cosa va per l'altra.
Vespellaire dels antics. — Presidari antic.
Ha vingut de vespella. — Ha vingut de presidi.
Tirois de camanró. — Per aquests voltants.
A man ho xamulla tot. — A mi m'ho diu tot.
Es a la purria. — Es a la bassa.
No hi ha pasma. — No hi ha policia.
Mala marcota. — Mala dóna.
Cocu del verí. — Cabo del presidi.
Cocu. — Cabo.
Vui servir aquell que parbera la saina. — Vui anar a pendre-li la cartera.
Xalem, que ja la parberu. — Fugim, que ja la tinc.
Pinxera lo que xinela. — Mira lo que hi ha.
Ja l'he pinxerada. — Ja l'he vista.
Hi ha vuit sacs. — Hi ha vuit mil pessetes.
Un sac. — Mil pessetes (paper).
M'han pispat el consorte. — M'han agafat el company.
Me l'han pispat marron. — L'han agafat infraganti.
Me sembla que li clavaran una castanyada. — Me sembla que·l condemnaran a molts anys de presidi.
Li adinyaran set o vuit brecas. — Li posaran set o vuit anys.
Pica de cera. — Vigila·l municipal.
Un bruje, Rumbi. — Un ral.
Un talleruc. — Un troç de carn.

He anat pel descuit i he escarbat una peixosa de llanosa. — He robat una peça de llana.

La bofia ha agravat al Rompi. — La policia ha agafat al Rompi.

He anat al molleris i els faicos han vingut al raderacs de manguis. — He anat al moll i els moços de l'esquadra m'han agafat.

Tocant flautes m'han agravat i m'han adinyat un bati que m'han deixat mulé. — Al darrera tocant pitos m'han agafat i m'han pegat, deixant-me mort.

He anat al Suri i he guanyat un parlucu. Sallo a forata i un penca me n'ha adinyat dèu rumbis. — He anat al Soriano i he robat un rellotge. Surto a fòra i un home me n'ha donat dèu rals.

He fet del assalto en una borda. — He assaltat una casa.

Ha pugisquiat la bofia a d'alturrias. — Ha pujat la policia a dalt.

D'un carretu he xinat un volcu de càfil. — D'un carro he pres un sac de cafè.

He anat pel descuit en una tasca i he guanyat el roncu amb dèu xucs. — He robat el calaix d'una taverna ont hi havia dèu duros.

Aquesta araig hi pugisquiat a d'alturrias de tot i he guanyat un volcu de farga. — Aquesta nit he pujat a un terrat i he robat un sac de roba.

Aquesta araig he sallat de la tasca. — Aquesta nit he sortit de casa.

Al cantu en la tabernosa m'he privat una copanyis de mostu. — A la taverna del cantó m'he begut una copa de vi.

Del gastui me n'he fet perreta. — Del gasto me n'he fet cinc centims.

Un tiroi de sis bordas. — Un carrer de sis cases.

M'he entrisquiat en una drogu demanisquiant un perrot de

llonga i he brisquiat l'aparu, escarbant un parnil i l'he portat al puleyu. — He entrat en una drogueria, demanant dèu centims de llonganiça, he obert l'aparador i he pres un pernil i l'he anat a vendre.

M'han dit a menga que del pernil ne volian adinyar dos xucs. — M'han dit a mi que del pernil me·n darien dos duros.

Al costat de la tasca hi havia una xavala. — Al costat de la botiga hi havia una noia.

Li he xamullat en calu. — Li he parlat en caló.

De mumentanyis n'ha sallat un puró i he gresnat carrillo que·m adinyés dèu sons de xucla. — De moment ha sortit un vell i per entretenir-lo li he demanat dèu centims de xacolata.

D'una pajosa he escarbat una pullosa i un cestu d'ovanyis. — D'una pagesa he pres una manta i un cove d'ous.

Un cop ho tenia empalmat, al sallà he tingut bronca: vinga tocà flautes. — Un cop ho tenia, al sortir la policia ha tocat els pitos.

Al calabusanyis feia una catipén de la purria del costat. — El calaboç feia una pudor de la bassa del costat.

D'allí m'han portat al esteribel i els boquis m'han xamullat que m'adinyarien un dali. — D'allí m'han portat a la presó i els empleats m'han dit que·m darien una palliça.

Jo he xamullat que sallaria. — Jo·ls he dit que sortiria.

A un panàn que m'ha vingut de cara li he escarbat el parlucu de sorno i m'han dit que era fulanyis. — A un home que·m venia de cara li he pres el rellotge d'or i m'han dit que era fals.

El balondru pinxera la escaladuy. — El sereno vigila l'escala.

Habillava una tralla que semblava de là, i era més xunga que de tant fula no n'adinyen re. — Duia una cadena que

semblava de plata, i era tant falsa que no·n donen re.

He escarbat vuit picas, dèu ulleruts, un rot de sadolla i un sàfol de llanosa. — He robat vuit gallines, dèu conills, un mocador de seda i un mocador de llana.

També he escarbat una llima, una tura, una volanda, una jupa, uns pàntols, una estreta i una curbatinyis. — També he pres una camisa, una gorra, una brusa, una americana, uns pantalons, una samarreta i una corbata.

He trobiscat un pinxa de sornu amb brillas. — He trobat una agulla d'or amb brillants.

He escarbat un núvol. — He pres un llençol.

Una marca estava clapant i he anat pel suenyo i s'ha mosquejat. M'ha armat polca, m'he tret el xi i l'he peringada. — Una dóna estava dormint i he anat per robar-la i s'ha despertat cridant. M'he tret el ganivet i l'he ferida.

He sallat amb vuit barés i me n'he anat al burleyu i me·ls han guindats. — He sortit amb vuit duros, me n'he anat al joc i me·ls han guanyats.

Entrisquiant pel raderacs a l'escrit-ta, hi tupit el roncu. Hi havien quaranta perrots, divuit jalatas i tres pàpils de cinc xucs. — Entrant per darrera a l'escriptori he reventat el calaix. Hi havia quaranta peces de dèu centims, divuit pessetes i tres papers de cinc duros.

A un péixol li he escarbat un tanca ful que·m pansisqueyava que era de la. — A un pagès li he pres un moneder fals que·m creia que era de plata.

A un bòlit, de sota la baldra, li he tupit un tanca de là, amb set jalatas. — A un capellà, de sota la sotana, li he pres un porta-monedes de plata amb set pessetes.

Com pinxeran aquellas marcotas! — Com miren aquelles donotes!

Una tia a la baldra hi habillava espasas i un sàfol de sadolla.

— Una dòna a les faldilles hi duia claus i un mocador de seda.

Borda de leias. — Casa de prostitució.

Adinyemli·ls macucus. — Emmetzinem-lo.

Va de boc estés. — No té cap diner.

No hi pinxera més enllà de la pipa. — No hi veu més enllà del nas.

Són sants portats.—Els han duts expresament per robar-los[1].

Em té tisnat. — Me mira malament.

Em tecan. — Me coneixen.

No la tentis que es pudadora. — No la butxaqueixis que es treballadora.

Picava de cera i els ha dat l'entrada. — Vigilava i els ha dat l'entrada. Això ho diuen quan vènen de fer un robo i tenen por d'entrar al carrer per si hi ha la policia o per dur lo robat.

T'adinyaré un cop de rumboy a la cari. — Te daré un cop de bastó a la cara.

Els hi adinyaren el sant malament. — No·ls varen dar la direcció bé d'ont havien d'anar a robar.

Xamulla carolanyis. — Parla caló.

Anem a agravar mecus. — Anem a robar tontos.

La ful del adrogu ho ha xamullat. — Aquella porqueria de l'adroguer ho ha dit.

Atany als vidres. — Eina per trencar vidres,

Atany per las llaonas. — Raspant per les caixes.

Pel Timba. — Carteres, rellotges, etc., etc.

Sainistas. — Carteristes.

Pel Tiron. — Estirar peces de roba, etc., etc.

Pel descuit. — Pels que estan distrets.

1) Fa referencia quan es un atraco o quan saben que porta diners.

Espantu. — Atracadors.

Encantu. — Robo que ·s fa sense company en els tranvies, teatres, etc., etc., fent veure que s'está encantat.

Pel ganxo. — Igual que·l topu.

Pel brinca. — Anar per fòra a saltar parets.

Pels xisclas. — Robar pels trens.

Pel xarco. — Robos del mar *(xarquistas).*

Cambristas. — Robos a bordo.

Anar pel caté. — Entrar per la finestra.

Anar pel suenyo. — Quan hi ha algú que dorm.

Anar pel gaspà. — Quan s'ha de fer un forat al sostre.

S'ha buscat pel gaspà. — S'ha tingut de fer un forat al sostre.

Anar pels camps. — Anar pels terrats.

Anar a cegas. — No saber ont robar.

Pel confiança. — Per medi d'una persona coneguda de la casa.

VINYETES DE MAGÍ SANDIUMENGE